

*0: EK

*1: 2003-2004

*2: 36

*3: WordXP

*4: 36ste vergadering

*5: Dinsdag 29 juni 2004

*6: 10.00 uur

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 70 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Essers, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kohnstamm, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Meulenbelt, Middel, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Van Raak, Rabbinge, De Rijk, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Soutendijk-van Appeldoorn, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Remkes, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mevrouw Dekker, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, de heer Brinkhorst, minister van Economische Zaken en mevrouw Van der Laan, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Eigeman, vanaf 18.00 uur, in verband met heuglijke familieomstandigheden;

Slagter-Roukema.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B

!Mediawet!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet met het oog op verbetering van de openheid en continuïteit van de landelijke publieke omroep (29030).

(Zie vergadering van 18 mei 2004.)

De **voorzitter**: Ik heet staatssecretaris Van der Laan weer van harte welkom.

**

De beraadslaging wordt heropend.

*N

De heer **Woldring** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De CDA-fractie is de staatssecretaris erkentelijk voor de toezending, per brief van 11 juni jl., van het kabinetsstandpunt inzake de visitatie van de publieke omroep. In verband met het voorliggend wetsvoorstel zal ik mij beperken tot slechts enkele onderdelen van dat standpunt. Alvorens de vraag te kunnen beantwoorden of en in hoeverre het kabinetsstandpunt tegemoet komt aan de kritiek van de CDA-fractie op het wetsvoorstel, zal ik de kritiek heel kort samenvatten.

In de eerste termijn, op 11 mei jl., heb ik onder meer gesteld dat de ledenaantallen van omroepverenigingen niet op zichzelf staan, maar deel uitmaken van de maatschappelijke legitimering van die verenigingen en van het publieke bestel. Ook kijk- en luistercijfers, beoordelingscijfers en misschien nog andere criteria kunnen daarbij worden betrokken. In dat verband heb ik niet alleen gewezen op het visitatierapport, maar met een verwijzing naar het desbetreffende advies van de Raad van State ook op de verwachte resultaten van het WRR-onderzoek. Dat zal namelijk dienen als een achtergrondstudie voor toekomstige mediawetgeving. In het debat heb ik de verwachting uitgesproken dat de wetgeving binnenkort op de publieke agenda komt.

Het kabinet blijkt nu ten principale een fundamentele herziening van de maatschappelijke legitimering van de publieke omroep en van de omroepverenigingen nadrukkelijk een plaats te willen geven in wetsvoorstellen. Bovendien wil het de wetgeving nog in de huidige kabinetsperiode afronden. Het wil reeds in 2005 zijn visie op de toekomst van de publieke omroep naar de Tweede Kamer zenden. Het streeft naar afronding van de desbetreffende wetgeving vóór 1 januari 2007. Met die toezeggingen komt het kabinet de CDA-fractie op een belangrijk punt tegemoet. De maatschappelijke legitimering van de publieke omroep, waarvan de ledenaantallen van de omroepverenigingen een onderdeel zijn, wordt namelijk ten principale herzien. Wij zijn daarvoor zeer erkentelijk.

Tegen de achtergrond van een fundamentele herziening van het publieke bestel kan de CDA-fractie het voornemen van het kabinet begrijpen om de bestaande concessies bij wet te verlengen tot 1 september 2008, inclusief de concessie van BNN. Maar indien binnen afzienbare tijd nieuwe criteria kunnen gelden voor de toetreding van omroepverenigingen tot het publieke bestel, waarvoor is het onderhavige wetsvoorstel dan nog nodig? Naar het oordeel van de CDA-fractie zou het kunnen worden ingetrokken, tenzij de staatssecretaris een andere oplossing ziet. De CDA-fractie vraagt de staatssecretaris of zij kan uitleggen welke oplossingen zij nog voor mogelijk houdt. Onze fractie ziet de antwoorden van de staatssecretaris op de door ons gestelde vraag met veel belangstelling tegemoet.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De heer Woldring zegt dat de komende wetsvoorstellen leiden tot een verlenging voor onder meer BNN tot 1 september 2008. De voorwaarde daarbij is natuurlijk wel dat BNN in het bestel zit. De enige methode die ons daarbij helpt, is dat wij het onderhavige wetsvoorstel aannemen. Ik begrijp het verband eigenlijk niet. Als je A zegt, moet je ook B zeggen. De heer Woldring zou eigenlijk moeten instemmen met het voorliggende wetsvoorstel. Het krijgt nu de context van de fundamentele herziening van het bestel.

De heer **Woldring** (CDA): Dat is een interessante vraag. Wie A zegt, moet B zeggen. Wij hebben eerst A gezegd. De stemming over het wetsvoorstel is nu niet aan de orde, want deze termijn is nog niet afgelopen. Ik volsta nu met een indringende vraag aan de staatssecretaris en ik wacht haar antwoord af.

De heer **Luijten** (VVD): Ik heb nog een vraag aan de heer Woldring, want ik neem aan dat wij hier niet nog een vijfde termijn krijgen om de bocht helemaal te kunnen afronden. De heer Woldring zegt dat de staatssecretaris zijn fractie redelijk is tegemoetgekomen, omdat zij voornemens is de concessietermijnen terug te brengen. In 2007 moet het allemaal klaar liggen en in 2008 moet het afgerond zijn. Hij gaat er dan van uit dat dit allemaal nog wordt aangenomen door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer. Daar komt bij dat het voorstelbaar is dat de Raad van State er ook opmerkingen over maakt als je concessieperiodes zomaar terugbrengt. De heer Woldring gaat er dus maar van uit, dat dit de werkelijkheid is. Ik weet dat hij een werkelijkheid moet creëren om de bocht te kunnen maken. Maar wat gebeurt er als dat alles niet wordt aangenomen?

De heer **Woldring** (CDA): Voor het antwoord zou ik vooruit moeten lopen op een situatie die ik niet kan voorzien. Ik heb nu een vraag gesteld en ik zie het antwoord daarop tegemoet. Wat in toekomstige wetgeving en in de Tweede Kamer kan gebeuren, is nu niet aan de orde. Die vraag laat ik liggen.

De heer **Luijten** (VVD): Maar wilt u dan een vijfde termijn? Ik mag toch wel vragen wat de gevolgen van uw standpunt zijn?

De heer **Woldring** (CDA): Als die wetsvoorstellen aan de orde komen, worden zij te zijner tijd ook hier behandeld. Dan zullen wij zien wat wij daarvan vinden.

De heer **Luijten** (VVD): Dan kunnen wij die hele soap met BNN in 2008 nog een keer herhalen.

De heer **Woldring** (CDA): Nee. Wij nemen het voornemen van het kabinet serieus. Wij haken daarop in, want wij vinden dat een positief antwoord op een vraag die ik in eerste termijn heb gesteld. Ik heb nu een vraag gesteld aan de staatssecretaris. Zij zal daarop antwoorden en daar wacht ik op.

De heer **Luijten** (VVD): En dan? Krijgen wij daarna dan een stemverklaring van het CDA en dat is het dan? Ik neem immers aan dat wij niet nog een vijfde termijn krijgen.

De heer **Woldring** (CDA): Het moet voor u ook spannend blijven. Wij zullen wel kijken wat er dan gebeurt.

De heer **Luijten** (VVD): Wij waren al voor en wij blijven voor.

*N

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. De weg naar de vierde termijn is geplaveid met kasseien van verbazing. Verbazing omdat blijkt dat voor velen binnen onze democratie de Eerste Kamer niet bestaat of in ieder geval geen enkele functie wordt toegedicht. Voor lijst nul is nog veel werk te verzetten.

Er is ook verbazing bij de leden van de fractie van de PvdA, omdat alle soorten bazuinen werden ingezet om te verkondigen dat zij nu juist de jongeren geen omroep gunden. Verbazing ook bij de woordvoerder van genoemde fractie, die van links, rechts en langs zij teksten kreeg toegevoegd die varieerden van “wat een drukte om zo’n onbenullig wetje, neem het toch aan” tot “de publieke omroep is een augiasstal, verbeeld je maar niet Heracles te zijn”.

De publieke omroep gaat mijn fractie zeer aan het hart, vooral in een tijd dat aan de cultuur, en de televisie is een van haar dragers, consequent de verkeerde vraag wordt gesteld, namelijk: “wat levert het me op” in plaats van “wat brengt het me”. Maar verbazing maakt jong, zoals de dichter zegt, dus geheel verjongd beginnen wij aan deze vierde termijn.

Het is op zijn minst opmerkenwaardig dat de wet verlaging ledenaantallen, die nu aan de orde is, in deze vorm de Eerste Kamer heeft bereikt. In de Handelingen van het debat in de Tweede Kamer staat geschreven dat de leden bijna Kamerbreed erkenden dat er sprake was van gelegenheidswetgeving. Maar het lot van BNN verleide tot een oogje dicht doen. Ook in deze Kamer klonk de term “gelegenheidswetgeving” vaker dan de staatssecretaris had gehoopt. Maar ook hier won het lot van de jongerenomroep het van de schoonheid van wet, zij het in mindere mate.

In eerste termijn heeft mijn fractie vraagtekens gezet bij de kwaliteit van de wetgeving en bij ledenaantallen als eenzaam legitimeringscriterium. Waarom ook niet gekeken naar bereik, kwaliteit en waardering? Ook drong mijn fractie aan op snelle hervorming van het omroepbestel. Er moest vooral niet worden gewacht tot 2010, het einde van de concessieperiode. “Deze wet aannemen zal de ondergang van de publieke omroep versnellen” en “Door deze wet aan te nemen wordt een bestel bevestigd dat nodig op de schop moet”, zo riep mijn fractie met gevoel voor theater. Immers, uit recent onderzoek is gebleken dat 9 miljoen mensen op het punt staan de publieke omroep de rug toe te keren.

De staatssecretaris, welbespraakt en zeker van zichzelf, verdedigde het wetsvoorstel evenwel binnen het huidige bestel. Zij zei: "Dit wetsvoorstel gaat uit van het huidige systeem en de huidige legitimatie. Het duurt jaren voordat daar veranderingen in kunnen worden gebracht. Dan is er al weer een andere regering." Verder zei zij: "Wij dienen te opereren binnen de kaders van de Concessiewet die tot 2010 van kracht is." Anders gezegd: een nieuw omroepbestel, niet in mijn tijd.

Nu staan wij toch weer tegenover de staatssecretaris en vragen een deel van haar tijd. Wij staan hier niet om de wet in stemming te brengen, maar omdat gebeurde wat niet meer verwacht werd: de staatssecretaris bewoog.

De heer **Van Raak** (SP): Die negen miljoen mensen blijven wel naar de publieke omroep kijken zolang wij blijven winnen met het Nederlandse voetbalelftal. Ik snap de overweging van de PvdA-fractie echter niet helemaal. Eigenlijk zegt mevrouw Witteman dat wij te weinig krijgen. Zij wil niet alleen naar ledenaantallen kijken, maar zij wil ook andere criteria op basis waarvan de legitimiteit van omroepen bepaald kan worden. Als wij dit wetsvoorstel afstemmen, hebben wij helemaal geen mogelijkheden meer om omroepen tot het bestel toe te laten of om omroepen op af te rekenen. Mevrouw Witteman zegt dus dat wij te weinig krijgen, maar ik ben bang dat wij te weinig overhouden, als zij tegen stemt.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik wil mijn betoog graag vervolgen, want dan krijgt u hier vanzelf antwoord op. Ik wil er wel alvast iets over zeggen waarom wij vorige keer tegenstribbelden en waarom wij blijven tegenstribbelen zolang de staatssecretaris ons niet het antwoord geeft dat wij willen hebben. Wij willen niet door wetten door te laten die op zichzelf niet goed zijn, lankmoedig kijken naar een publieke omroep die nodig aan herstel toe is. Door onze houding is de staatssecretaris gaan bewegen in de richting van het opnieuw bekijken van het omroepbestel. Daarom zeg ik achteraf: het is maar goed dat wij even onze rug recht hebben gehouden. Dat is niet alleen goed voor de PvdA of de staatssecretaris, maar ook voor de omroep waar u voor aan het pleiten bent.

Ik ga nu graag door met mijn verhaal. Na de eerste, tweede en derde termijn gebeurde dus wat wij niet meer hadden verwacht: de staatssecretaris bewoog. De snelle positieve reactie van de regering op het Visitatierapport van Rinnooy Kan gaf haar de wind mee richting een nieuw omroepbestel. Zij hoeft niet te wachten tot 2010; zij mag meteen beginnen. Dat is vijf jaar winst. En zij is meteen begonnen. Voortvarend, geïnspireerd door Rinnooy Kan, ontwerpt zij een route in etappes. De eerste stap is: vóór 2005 drie nieuwe wetten. De eerste is een wet die de komende erkenningsperiode terugbrengt van vijf naar drie jaar, om nog in deze regeerperiode te kunnen komen tot een nieuw stelsel. De tweede is een wet die de aansturing van de programmering verandert met meer regie voor de Raad van bestuur en minder macht voor de omroepvoorzitters. De derde is een wet die regelt dat programmegegevens worden vrijgegeven, met als resultaat dat er een ont koppeling zal plaatsvinden tussen de abonnees van de omroepgidsen en de leden van de

omroepverenigingen. Laten wij deze wet voor het gemak even de ont koppelingswet noemen.

Ik ga even door op die ont koppelingswet. Deze wet is een initiatief van de fracties van D66 en de VVD in de Tweede Kamer en kan nog vóór 2005 in deze Kamer verwacht worden of in ieder geval volgend voorjaar. Een van de aantrekkelijke bijwerkingen van deze wet zou kunnen zijn dat voor de legitimering van de concessies voor een omroep niet alleen wordt gekeken naar ledenaantallen, zoals in het huidige bestel, maar ook naar bereik, waardering, kwaliteit, diversiteit, bijdrage aan netprofilering et cetera. Ten tijde van de eerste termijn keken wij in deze Kamer met z'n allen achteruit. Nu is er echter een nieuwe situatie, tot 2008 wel te verstaan, waarin een nieuw stelsel wordt voorbereid, waarin geëxperimenteerd kan worden met een andere aansturing en waarin de ont koppelingswet in werking treedt ten gevolge waarvan omroepen met omroepgidsen leden zullen verliezen omdat kranten hun zaterdagedities zullen opfleuren met gratis televisie- en radiogidsen.

Welnu, laten wij in die overgangssituatie opnieuw naar het wetsvoorstel inzake de verlaging van ledenaantallen, in de wandelgangen ook wel BNN-wet genoemd, kijken.

Wat zien we? We zien dat de nieuwe situatie ons een objectieve reden verschaft om de ledengrens te verlagen, want alle omroepen zouden wel eens van die verlaging kunnen willen profiteren. Wij weten niet in welke mate de abonnees van omroepgidsen hun lidmaatschap van de omroepvereniging zullen opgeven, maar wij willen geen risico lopen. Wat zien we nog meer? We zien dat daardoor de kwalificatie gelegenheidswetgeving van de baan kan zijn. We zien dat BNN als omroepvereniging zonder omroepblad na de ont koppeling gelijk komt te staan met andere omroepverenigingen. Wij noemen het ook wel "level playing field".

Nu het door situatieverandering mogelijk is geworden de wet verlaging ledenaantallen in een gunstiger daglicht te krijgen onder de ont koppelingswet, ligt het in de rede dat mijn fractie om uitstel van stemming vraagt tot die wet een feit is. Echter, omdat niet zeker is dat die wet voor 1 januari 2005 wordt aangenomen en BNN van die datum afhankelijk is, verklaart mijn fractie bereid te zijn een welwillend oog op de wet te werpen, nadat voldaan is aan de volgende voorwaarde. De staatssecretaris doet de keiharde toezegging dat zij haar uiterste best zal doen de ont koppelingswet snel aanvaard te krijgen of de staatssecretaris komt, bij crisis in de Tweede Kamer, zelf met een wet. Wij wachten samen met BNN met grote spanning het antwoord van de staatssecretaris af. Ik geef haar bij dezen de bal.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): U hebt het over een initiatiefwetsvoorstel en u vraagt de staatssecretaris om daar haast mee te maken. Voor zover ik daarvan op de hoogte ben, zou u de Tweede Kamer zelf moeten vragen om daar haast mee te maken. De staatssecretaris kan wel in de krant schrijven dat het een fantastisch voorstel is dat er snel moet komen, maar verder kan zij weinig toezeggen. U stelt een moeilijke eis.

U hebt het over de punten die een verbetering zijn ten opzichte van de vorige situatie. Daarover zijn wij het

eens. Er is heel veel beweging geweest. Dan begrijp ik niet zo goed dat u die winst niet neemt. Deze wet is niet langer een gelegenhedswet, maar die heeft een bepaalde context. Dat element in uw verhaal kan ik niet zo goed volgen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Natuurlijk beslist de Tweede Kamer wanneer de ontkoppelingswet, zoals wij die wet langzamerhand gaan noemen, klaar is. Ik heb daar contact over gehad. Ik ben dus niet over één nacht ijs gegaan. Volgens de woordvoerder van de fractie van D66, de heer Bert Bakker, kan de wet 1 januari een feit zijn. Ik neem daar echter geen genoegen mee en ik wil daarom de staatssecretaris voor mijn karretje spannen. Ik denk namelijk dat de staatssecretaris door haar portefeuille de macht heeft om druk uit te oefenen op de Tweede Kamer en de regering. Zij heeft namelijk de status om daar iets over te zeggen.

De tweede vraag was waarom ik de winst niet gewoon pak. Wij hadden het bijna gedaan, want het is natuurlijk fantastisch dat wij het voor elkaar hebben gekregen dat het omroepbestel vijf jaar eerder wordt aangepakt. Ik ben ook blij dat u dat ziet en erkent. Dan zouden wij nu weliswaar blij zijn. Maar hoe moet het dan verder? Wij willen een oogje in het zeil houden en de druk op de ketel houden. Het moet niet na vandaag einde oefening zijn. Men moet niet het idee krijgen dat men nu na de Eerste Kamer weer kan doen en laten wat men wil. De staatssecretaris zal bij de verdere ontwikkeling van het nieuwe omroepbestel met ons rekening moeten houden, want wij hebben enige eisen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Daar hebt u helemaal gelijk in, maar de staatssecretaris zet een wetstraject uiteen, waardoor wij elkaar voor 1 januari nog drie keer zullen treffen. U en ik zullen dus voortdurend met elkaar in de clinch gaan over de toekomst van de publieke omroep en ik kan mij er nu al op verheugen. Ik begrijp dus niet waarom dat niet voldoende is. In al die beraadslagingen kunnen wij toch de contouren schetsen van het nieuwe bestel dat u zo graag wilt?

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik begrijp uw redenering wel. U zit langer in de Kamer en u hebt blijkbaar meer vertrouwen in de politiek. Ik zit er nog maar kort in en ik heb dat nog helemaal niet verworven.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Vertrouwen is de basis van elk democratisch proces.

De heer **Luijten** (VVD): Mevrouw Witteman zegt: dankzij onze standvastigheid hier is de staatssecretaris gaan bewegen. Het advies van Rinnooy Kan lag er al en het commentaar daarop van de regering was al in aantocht. De heer Van der Lans zegt terecht: wij zien elkaar hier regelmatig. Als de staatssecretaris zegt: “ik zeg nu officieel toe dat ik doe wat u terecht hebt geconstateerd dat ik doe” dan is mevrouw Witteveen blij met een dode mus en kan zij de bocht maken. Zij vraagt dingen waarvan allang bekend is dat ze gaan gebeuren. Dus, waar hebben wij het hier vandaag nog over?

Mevrouw **Witteman** (PvdA): U bent waarschijnlijk niet altijd bij het debat geweest, want u hebt een aantal zaken gemist.

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. Ik ben wel bij het debat geweest, maar heb mevrouw af en toe niet kunnen volgen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Dat kan. Soms ga ik te snel. In haar antwoord op onze eerste termijn heeft de staatssecretaris gezegd: ik kan binnen mijn regeerperiode niets veranderen aan het concessiestelsel. Dat loopt tot 2010. Dat is na mijn tijd. Het volgende kabinet gaat dan allemaal dingen van de baan gooien.

Wij hebben bereikt – gunt u ons dat – dat zij niet wacht tot 2010, maar nu al begint. Inderdaad lag het advies van Rinnooy Kan er al, maar het is de vraag wanneer men begint zijn raadgevingen in de praktijk te brengen. De staatssecretaris is er nu mee begonnen, zodat er voor 2008 een nieuw bestel kan zijn, wat anders pas in 2010 het geval zou zijn geweest. Wij hebben het versneld.

De heer **Luijten** (VVD): U hebt nog niks bereikt, want de Tweede Kamer moet er nog mee instemmen. De Tweede Kamer moet het initiatiefwetsvoorstel nog steunen. Wij zijn dus volledig afhankelijk van de Tweede Kamer en hebben op zich nog helemaal niks bereikt. Alleen heeft de staatssecretaris met brede steun van de politiek aangekondigd een bepaalde weg in te slaan.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Zij begint er eerder mee dan wij hadden gedacht dat zij zou doen. Dat is het laatste wat ik erover wil zeggen, want ik word moe van deze lange weg.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Als ik het goed begrijp is mevrouw Witteman blij dat de staatssecretaris ergens eerder mee is begonnen dan zij van plan was. Dan is het toch wel een hoop gedoe geweest dat wij hier de afgelopen weken hebben gezien. Ik heb erg veel vertrouwen in de politiek, maar dat is wel wat minder geworden nu ik de fracties van de PvdA en het CDA een tango voor twee olifanten in een heel klein kistje heb zien opvoeren. Het was geen mooi gezicht en er is gedraaid op momenten en plekken dat daar eigenlijk een ruimte voor was. Maar daar hebben wij het vandaag niet over, voorzitter.

Hoe nu verder met BNN? Via www.sp.nl heb ik de afgelopen dagen een flitsenquête gehouden waaraan maar liefst 3000 bezoekers van onze webpagina hebben deelgenomen. 24% van de bezoekers vindt dat BNN niet moet zeuren en gewoon 300.000 leden moet halen, 12% ziet wel hoe het afloopt, een beetje zoals de fracties van de PvdA en het CDA. 64% meent echter dat BNN voor het publieke bestel moet worden behouden.

Op de webpagina heb ik ook een stelling geponeerd waarop veel jongeren hebben gereageerd. Iemand merkte op dat zij het kon begrijpen dat het voor senatoren onduidelijk is waarom BNN een publieke omroep is en waarin BNN zich onderscheidt van commerciële omroepen. Deze jongere zei dat dat vooral een kwestie is van vormgeving. Volgens veel jongeren

slaagt de omroep erin om op een voor hen aantrekkelijke manier programma's te maken die huns inziens bij een publieke omroep horen. Ik kan het zelf niet zo goed beoordelen en vertrouw dus maar op mijn informanten. Ik hoop dat de woordvoerders van de fracties van het CDA en de PvdA de afgelopen weken ook hun oor te luisteren hebben gelegd bij jongeren.

Deze Kamer heeft BNN de afgelopen weken in grote spanning gehouden. Vandaag zal wellicht een beslissing vallen. Wij danken BNN voor de petitie en natuurlijk ook de taart die wij zojuist hebben mogen ontvangen. Waar ging het allemaal om? De grote vraag was niet of de voorgestelde wijziging van de Mediawet een goede is, want dat is zij niet. In het verleden heeft de politiek spelregels bedacht voor de publieke omroep betreffende de ledentallen die een omroep nodig heeft. Op het eerste moment dat deze in stelling worden gebracht, is het blijkbaar nodig om de spelregels te veranderen. Dat is gelegenheidswetgeving en daarmee kan deze Kamer niet instemmen. Veel begrip heb ik wat dit betreft voor de fracties van het CDA en de PvdA.

Is de voorgestelde verlaging van het benodigde ledental van 300.000 naar 150.000 een gelegenheidswet? Ja, dat is zij. De staatssecretaris spreekt liever van een "aanleidingswet". Is het een voorstel om BNN binnen het bestel te houden? Ja, ook dat is het geval. Is het voorstel tot verlaging van de ledentallen dan een slecht voorstel? Nee, in ieder geval niet volgens de fractie van de SP. Verlaging van de ledentallen houdt de publieke omroep open voor nieuwkomers. Bovendien vreest mijn fractie dat na beëindiging van het monopolie op de programmeergevens veel meer omroepen onder de 300.000 leden zullen komen en dat er straks helemaal niets meer te zien is op de televisie of te horen op de radio buiten de commerciële organisaties om.

In een wanhoopspoging om haar wetsvoorstel te redden, vroeg de staatssecretaris uitstel van stemming in de hoop het CDA en de PvdA in deze Kamer tegemoet te komen. Deze partijen vroegen haar om een meer algemene visie op de publieke omroep. De brief die wij op 11 juni van de staatssecretaris kregen, heeft echter de onduidelijkheid vergroot. Deze liberale staatssecretaris maakt het niet eenvoudig voor een socialist om haar voorstel te blijven steunen.

Het is natuurlijk in eerste instantie niet aan mij maar aan het CDA en de PvdA om te beoordelen of zij op basis van deze brief kunnen instemmen met de voorgestelde verlaging van het benodigde ledental. Zij lagen immers dwars en dreigden de staatssecretaris in haar hemd te zetten door BNN in het pak te doen. De staatssecretaris probeert BNN te redden door de procedure voor de erkenning van omroepen aan te passen. Zij stelt voor om de huidige samenstelling van de omroepen binnen de publieke omroep te handhaven tot 2008, overigens met behoud van de mogelijkheid dat nieuwkomers toetreden.

Ik moet concluderen dat dit een gelegenheidsvoorstel is om afstemming van een gelegenheidswetsontwerp te voorkomen. Betekent dit dat wat de staatssecretaris betreft de voorgestelde verlaging van de ledentallen van tafel is? Of hecht zij er toch belang dat deze Kamer dat voorstel goedkeurt?

Om de erkenning van omroepen te verlengen, moet voor 1 januari 2005 de Mediawet worden veranderd. Het aanpassingsvoorstel wordt tegelijk ingediend met een wetsvoorstel voor de verbetering van de besturing van de publieke omroep. Dit lijkt een tegemoetkoming aan de bezwaren van PvdA en CDA, maar kan de staatssecretaris dat waarmaken? Is wetswijziging voor 1 januari wel mogelijk? Van mevrouw Witteman hoorde ik dat wij moeten vertrouwen op een initiatiefvoorstel van de Tweede Kamer die gelegenheidswetgeving in deze Kamer mogelijk maakt. Ik begrijp er weinig meer van. Er is een hoop gedoe en gekonkel en ergens onderweg zijn wij de wet waarom het hier gaat uit het oog verloren. Als wij vanavond naar huis gaan, is de wet gewoon verdwenen.

Is BNN met dit voorstel gered? Als deze Kamer instemt met het voorstel om de bestaande erkenningen te handhaven, kan BNN de huidige middelen en zendtijd behouden, maar heeft deze omroep op grond van het voorstel tot verlaging van de ledentallen recht op meer middelen en zendtijd? De verwoede pogingen van de staatssecretaris om BNN te redden, kan ik alleen maar toejuichen ondanks het bestuurlijke rommeltje dat is ontstaan. Maar is de voorgestane oplossingsrichting wel eerlijk te noemen?

Voorzitter. Mijn fractie is niet voor BNN en mijn fractie is niet tegen BNN. Wij zijn voor heldere en eerlijke politiek. Laat de gang van zaken rondom deze wet voor de staatssecretaris een signaal zijn dat wetgeving die aan deze Kamer wordt voorgelegd in alle opzichten hoort te deugen. Wellicht kan deze nu gelouterde bewindsvrouw een hoofdrol spelen in het vervolg op de "Dat doe je zo"-serie van BNN. Ik bedoel natuurlijk de serie "Politiek bedrijven, dat doe je zo".

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ook nu had ik willen beginnen met een prachtig gedicht, maar ik heb moeten constateren dat de prachtige bloemlezing van Gerrit Komrij nog steeds niet op ons juridisch boekenplankje staat. Misschien dat hieraan aandacht kan worden besteed bij de kanteling.

Voorzitter. Ik wil beginnen met een felicitatie aan het adres van mijn collega's Woldring en Witteman. In de debatten die wij tot nu toe over dit wetsvoorstel hebben gehad, zijn zij door mij stevig aangevallen. Het idee daarachter was dat ik het een onverteerbare gedachte vond dat, als in deze Kamer de ledenaantallen als enige en belangrijkste vorm van legitimatie door vrijwel iedereen -- misschien met uitzondering van de heer Van Middelkoop -- gerelativeerd worden, het wel een beetje vreemd is om dit wetsvoorstel, dat deze relativering de facto materialiseert, min of meer op te houden of zelfs te verwerpen in afwachting van een nieuwe visie op het publieke omroepbestel. Want, hoe die visie er precies uit zal zien, weten wij niet. Het enige dat wij wel weten, is dat in zo'n nieuwe visie het gewicht van ledenaantallen zal worden verminderd. In mijn ogen wringt dat en dus zei ik samen met mijn collega's Van Raak en Schouw tegen de collega's Witteman en Woldring: laten wij nu alvast deze relativering toestaan, dan zien wij later wel hoe de discussie over het gehele omroepbestel uitpakt. Maar, zij

hielden de rug recht en zie hier, de staatssecretaris komt met een plan waarin de concessies worden verkort, de structuur wordt veranderd, de aansturing van de netten eenduidiger wordt en de deur voor een nieuwe fundamentele discussie over het publieke omroepbestel wagenwijd open wordt gezet. En "dat is niet gering" zeg ik ook in de richting van de heer Luijten die betwijfelt of hier wel iets neer wordt gezet. Ik betwijfel of dit resultaat ook binnen was gehaald als wij in mei in meerderheid meteen "ja" hadden gezegd, hetgeen mijn oorspronkelijke plan was. Ik denk het niet. Het feit dat er nu een in mijn ogen tamelijk verstrekkende brief ligt, mag dus geheel op het conto van de collega's Woldring en Witteman worden geschreven en dat lijkt mij een felicitatie waard. Tel uit je winst, want die hebben zij toch maar binnen gehaald. Ik heb het idee dat het besef daarvan zo langzamerhand tot deze fracties begint door te dringen. Wat wil je als politicus eigenlijk nog meer? Wie de Handelingen van het vorige debat er nog eens op naslaat, ziet eigenlijk dat de kritiek van deze Kamer zich vooral richtte op het gebrek aan context van deze wet. Tegen welke achtergrond moeten wij deze wijziging eigenlijk zien? Waar gaat het met de publieke omroep naar toe? Wat willen wij daarmee? Dat waren de vragen die wij toen stelden en iedereen voelt aan zijn water dat het niet goed gaat met die publieke omroep. In een steeds sterker commercialiserende omgeving dreigt de identiteit van de publieke omroep steeds verder te vervagen en het is zaak om daar eens een principiële debat over te voeren en principiële keuzes in te maken. Dat is -- laten wij ons daar vooral geen illusies over maken -- overigens een buitengewoon weerbarstige materie. Wij hebben in dit land inmiddels een reputatie hoog te houden als het gaat om het discussiëren over het omroepbestel. Geen onderwerp zucht onder een grotere historische gevoeligheid dan dit. Op dit terrein leeft de verzuiling nog steeds met alle daarbij horende reflexen. De verenigingsraad van de NRCV wist mij al een e-mail toe te sturen waarin hij zich uitspreekt tegen de plannen van deze regering die in zijn ogen regelrecht leiden tot een staatsomroep! Te vrezen valt dat er nog veel van dergelijke berichten zullen volgen. Dat soort signalen toont wel aan dat de discussie over een vernieuwd bestel geen kwestie is van een paar A4-tjes maar de nodige tijd en emoties zal vergen. De winst van de brief van de staatssecretaris is nu dat wij vervroegd aan dit debat mogen beginnen, dat het sneller moet, dat er ondertussen al een aantal bestuurlijke ingrepen in de structuur zal plaatsvinden en dat is heel wat gezien de gevoeligheden. Meer zit er, denk ik, vooralsnog en voorlopig niet in! Het goede nieuws is vooral dat wij niet wachten tot 2010, maar twee jaar eerder met iets nieuws moeten komen. Dat betekent dat de mediawoordvoerders in deze Kamer elkaar de komende jaren over dit onderwerp meermalen zullen spreken. Gezien de ervaringen van de afgelopen weken kan ik mij daar nu al op verheugen. Misschien moeten wij maar eens een werkbezoek aan de BBC organiseren. Ik heb gezien dat een andere commissie van deze Kamer ook al naar het buitenland gaat, dus wie weet, kunnen wij in haar voetsporen treden.

Voorzitter. Er gaat dus van alles gebeuren. Tegen die achtergrond resteert de vraag hoe wij nu deze wet beoordelen. Het lijkt mij toe dat het daardoor op zijn minst

moeilijker is geworden om "neen" tegen dit wetsvoorstel te zeggen. GroenLinks was dat al nooit van plan, maar ook de partijen die wel voornemens in die richting hadden, krijgen het er volgens mij niet gemakkelijker mee. De staatssecretaris is voornemens, uiteraard met respect voor de bestuurlijke omgangsvormen, om het bestel te lijf te gaan. Een ander bestel; ik hoor het mevrouw Witteman nog zeggen. Welnu, dat bestel gaat de komende jaren in de steigers met andere vormen van legitimering, dus niet alleen ledenaantallen, en wat mij betreft met een bonus op fusies, bij voorkeur per net, en met veel aandacht voor kwaliteit. Fantastisch en dat is allemaal dankzij de BNN-gelegenheidswetgeving. De omroep is nog vernieuwender dan wij enkele weken geleden konden vermoeden.

Mensen die tegen deze wet zouden willen stemmen, moeten zich afvragen wat zij zouden doen als zij nu de wet moesten schrijven voor een ideaal publiek bestel, met nog steeds een belangrijke rol voor omroepverenigingen. Wie wil dat in zo'n wet hetzelfde aantal moet blijven staan van 300.000 leden, moet dit voorstel maar afwijzen; die zegt tegen BNN: al dat gezeur over ledenbinding en jongeren, gewoon niet genoeg jullie best gedaan, wegwezen! Maar als deze mensen een nieuw bestel voor zich zien, met sterke netten en daaraan voeding gevende omroepverenigingen zonder monopolie op de programmeergevens, dan kunnen ze nu met goed fatsoen eigenlijk geen "nee" meer zeggen; dan is deze wet geen gelegenheidswet meer, maar een opmaat voor wat komen gaat. Ik hoop dat de meerderheid van deze Kamer voor deze laatste optie kiest. In mijn ogen zou het erg wrang zijn om een principiële discussie over de toekomst van de publieke omroep te starten met het slachtofferen van een van de weinige vormen van vernieuwing die de laatste jaren zijn gerealiseerd binnen het huidige bestel.

De opposanten van dit wetsvoorstel -- behalve de heer Van Middelkoop -- hebben in deze Kamer altijd gezegd dat het niet om BNN ging. Sommigen wilden zelfs allerlei bijzondere constructies bedenken om BNN alsnog te redden. Nu echter zoveel in gang is gebracht, wordt het tijd dat wij onze zegeningen tellen en BNN de zekerheid bieden die deze vereniging verdient.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik hecht wel aan de integriteit van de weergave van mijn standpunten. Ik heb nooit gezegd dat het mij om BNN gaat; integendeel, ik heb gezegd dat het mij om goede wetgeving gaat. Ik heb wel een opmerking gemaakt over die omroep -- wat ik trouwens over elke andere omroep zou hebben gedaan -- maar de heer Van der Lans moet niet zeggen dat ik dit wetsvoorstel benader vanuit sympathie of antipathie voor een concrete omroep.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dat is een fout van mij. Ik ben blij dat dit op deze manier in de Handelingen wordt rechtgezet.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. De krantenkoppen waren de afgelopen weken uitbundig over de Eerste Kamer. Wat de laatste jaren niet is gelukt, lukte zomaar in

een paar weken: "BNN bungelt nog" en "Senaat niet van plan om jongerenomroep te redden" waren toch wel het beeld bij het grote publiek van onze behandeling van wetsvoorstel 29030, dat de verandering van de Mediawet beoogt om de openheid en continuïteit van de publieke omroep te verbeteren.

Vele mensen in mijn omgeving hebben de indruk dat een deel van de Senaat niet van jongeren houdt. Dat is jammer. Uit recent onderzoek is immers naar voren gekomen dat ruim 70% van de ondervraagden vindt dat BNN moet blijven. Een meerderheid van CDA en PvdA dreigde een paar weken terug de wet tegen te houden. Deze wilden eerst een visie van het kabinet op de toekomst van de omroepen en zijn pas daarna in staat tot een finale opvatting. De fracties van D66 en de OSF vonden die interventie overbodig; daarmee hangt weken lang onnodige onzekerheid in de lucht voor medewerkers en kijkers van BNN. We weten dat al sinds jaar en dag ledenaantallen dalen. Dat was ook aan de orde in het debat van 11 mei, waarin de staatssecretaris toezegde om te zoeken naar andere vormen van legitimatie. Het belangrijkste deel van de brief is dus toen ook al besproken. Dat de wet daarop anticipeert, is voor ons dan ook niet zomaar een gelegenheidsarrangement, maar juist een teken van vooruitziende strategie.

Een paar partijen hadden dringend behoefte aan een kabinetsstandpunt naar aanleiding van het rapport van de visitatiecommissie voor de landelijke omroep. Ik denk dat het in de eerste plaats een compliment is aan de staatssecretaris dat zij op dit buitengewoon ingewikkelde dossier, waar de opvattingen vaak diametraal tegenover elkaar kunnen staan, zo snel met een helder en vooruitstrevend kabinetsstandpunt is gekomen. Samengevat: voor de korte termijn een aansturing met vaste hand van de programmering, daarnaast binnen een jaar een langetermijnvisie, gekoppeld aan wetgeving; bovendien is het kabinet voornemens de vergunningverlening in duur te beperken tot drie jaar, tot september 2008. Een fantastisch mooi pakket, lijkt ons; een pakket dat ook recht doet aan de kritische kanttekeningen van PvdA en CDA in deze Kamer. Wij danken de staatssecretaris dan ook voor haar adequate handelen op dit punt. Wij zijn van mening dat ruim tegemoet is gekomen aan de wensen van een meerderheid in de Kamer. Onze fractie zal daarom voor het wetsvoorstel stemmen. Wij zijn recht door zee en hanteren geen ingewikkelde procedures, geen omwegen en geen bypasses en wij volgen de kortste weg naar Rome om duidelijkheid te geven over de standpunten van de politiek in deze Kamer en om de kijkers en de medewerkers van BNN duidelijkheid te geven.

De fractie van D66 is er trots op een omroep als BNN in het omroepbestel te hebben. BNN heeft de gestolde Hilversumse mediawereld nieuw leven ingeblazen. Het heeft gezorgd voor vernieuwing en progressiviteit. Het is dan ook een groot compliment dat BNN in zeer korte tijd en zonder handenbindertjes als een programmagids ruim 224.000 leden aan zich heeft weten te binden. Wij zullen daarom instemmen met het wetsvoorstel.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Na de eerste termijn, de tweede termijn en de derde termijn zetten wij ons vandaag met goede moed aan de vierde termijn. Onze fracties werken daaraan met overtuiging mee, want als het landsbelang het vergt, dan kan men op ons rekenen. De staatssecretaris en de Kamer hebben ruim een maand geleden afscheid van elkaar genomen met de afspraak dat wij elkaar weer zouden treffen als er een kabinetsstandpunt was over het rapport van de commissie-Rinnooy Kan, de zogenaamde visitatiecommissie. Dat is inmiddels beschikbaar. Ik constateer dat wij de behandeling van het onderhavige wetsvoorstel voor niets hebben opgehouden. Ik lees dat er nog een WRR-rapport in de maak is. Ik zou mij kunnen voorstellen dat wij daarop nog even wachten. Maar ik houd niet van filibusteren; dat is de afgelopen tijd al genoeg gebeurd.

Over het rapport van de visitatiecommissie hoeft dus niets te worden gezegd. In kabinetsstandpunt staat niets wat tot heroverweging van standpunten over het geagendeerde wetsvoorstel zou kunnen leiden. Wie vindt dat dit wel het geval is, gebruikt echt gelegenheidsargumenten, maar dat past ook geheel bij de stijl waarin wij het wetsvoorstel zijn gaan behandelen. In bijvoorbeeld de paragraaf over de legitimatie van ons bestel blijkt nog minder te staan dan zelfs ik had verwacht. Zo staat er niets in over een zaak die is vastgelegd in de Eerste Kamer in het initiatiefwetsvoorstel. Ook staat er niets in over nieuwe ledenaantallen, noch bevat de paragraaf een relativering van de bestaande normen. Dat er daarover niets in staat, behalve een verwijzing naar uittalingen van Tweede- en Eerste-Kamerleden op dat punt, is heel interessant. Zelfs het ontbreken van een aankondiging van een studie ernaar is bijvoorbeeld interessant. Kennelijk heeft de staatssecretaris daarvoor geen toestemming gekregen in het kabinet. Ik memoreer het maar even.

Het betekent dat wij weer gewoon terug zijn bij af, oftewel bij de eerste termijn. Wij kunnen het wetsvoorstel dus beoordelen binnen de bestaande kaders, om nog maar eens een term te gebruiken van mevrouw Witteman, de heer Woldring en mijzelf. Er is geen relevant nieuw materiaal, oftewel nieuwe argumenten, om tot andere inzichten te komen. Ik had derhalve gehoopt te kunnen vertrouwen op de consistentie en de ruggengraat van mijn collega-woordvoerders op dit terrein -- althans wat betreft het innemen van een positie -- namelijk die van de CDA- en de PvdA-fractie. Evenals onze fracties hadden zij overwegende bezwaren tegen het wetsvoorstel. Tegen collega Van der Lans zeg ik nog maar eens dat hun bezwaren niets met BNN te maken hebben.

Wat overblijft, is een zaak van politieke en parlementaire geloofwaardigheid. Ik had al de indruk dat onder een zekere politieke druk problemen waren ontstaan waardoor de behandeling van het wetsvoorstel voortdurend vooruitgeschoven werd. Binnen en buiten de Kamer ontmoette ik slechts cynisme als het over het wetsvoorstel ging, in de trant van: je denkt toch niet dat ze -- de Eerste Kamer -- de moed hebben om bij hun standpunt te blijven? Of: de senioren van de Eerste Kamer mogen de jongerenomroep BNN niet om zeep helpen. Het gaat dus al

geruime tijd niet meer om BNN, zelfs niet om de wijziging van de Mediawet en ook al niet meer om een goede omgang met wetgeving. Het gaat namelijk om de geloofwaardigheid van onder meer de Kamer, haar consistentie, haar politieke zelfstandigheid en haar ruggengraat. Op dat punt ben ik teleurgesteld in de adressering ...

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter ...

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): De heer Van der Lans heeft de merkwaardige gewoonte om midden in een zin te interrumperen.

Voorzitter. Ik wil de teleurstelling dus niet alleen adresseren aan het adres van collega Witteman en collega Woldring, maar ook aan hun respectievelijke fracties en hun fractievoorzitters.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Mijn excuses. Ik wil in zo'n geval meestal op de voorafgaande zin reageren. Ik voel dan een golf van enthousiasme in mij opkomen die leidt tot onbeleefdheden.

Voorzitter. De heer Van Middelkoop probeert één blok te maken van zichzelf, de PvdA- en de CDA-fractie. Ik herinner mij evenwel dat de anderen juist hebben gezegd dat het wetsvoorstel een context ontbeert, te weten een context over de toekomst van het bestel. Als wij het wetsvoorstel in die context kunnen beoordelen, dan kunnen wij wellicht tot een ander oordeel komen, zo zei men in eerste en tweede termijn. De heer Van Middelkoop doet nu net alsof dat allemaal niet is gezegd. Dat valt mij wel een beetje tegen van hem.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Het is nog fraaier: zelfs ik heb gezegd dat bij een andere context ook onze fracties wellicht tot een ander standpunt zouden komen. Ik heb dat in mijn eerste termijn gezegd. Dat de heer Van der Lans het allemaal niet meer paraat heeft, neem ik hem niet kwalijk. Ik vind het wel een zuivere manier van opereren. Nogmaals, het gaat mij niet om BNN. Stel dat er vanaf het eerste moment, maar natuurlijk ook op dit moment, concrete voorstellen van het kabinet zouden hebben gelegen met als kern een verandering van ledenaantallen, zodanig dat BNN het met de nieuwe aantallen zou redden. En stel bovendien dat je daarvan redelijkerwijs had mogen vermoeden dat ze zouden worden aangenomen. In dat geval zou ik niet hebben meegewerkt aan het om zeep helpen van een omroep op korte termijn. Ik heb echter in het begin geconstateerd dat de nieuwe context er niet is. Ik constateer nu dat die context er nog steeds niet is, althans niet op het vitale punt, namelijk voorstellen om iets te doen aan de ledenaantallen. Daarom zeg ik dat wij weer gewoon terug zijn bij af.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): De heer Van Middelkoop zei dat de woordvoerders van de PvdA-fractie zeer onder druk zijn gezet door een aantal mogelijke mensen, bijvoorbeeld de fractievoorzitters en de overkant. Ik kan niet over de CDA-fractie oordelen, maar ik kan met de hand op mijn hart zeggen dat niemand mij, en via mij de fractie, ooit onder druk heeft gezet. Het enige wat mij onder druk heeft gezet was het handelen van de

staatssecretaris, die in ieder geval met een begin kwam om het omroepbestel aan te pakken. Dat zette mij onder druk om opnieuw de wet te bekijken. Je hoort echter van alle kanten dat Wouter Bos of wie dan ook, bijvoorbeeld de Tweede Kamer, druk zou hebben uitgeoefend. Dat is gewoon niet gebeurd. Ik verklaar het hierbij, want ik heb daaraan erg behoefte.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Het doet mij goed dat u dat doet, maar ik helemaal niets gezegd over druk van de overkant. Nu wij er toch over praten, zeg ik dat ik sterk de indruk had dat dit het geval was geweest. Eigenlijk geeft u het impliciet aan. Overigens is er niets mis mee. Als in de openbaarheid partijgenoten van u uit de Tweede Kamer zich hierover uitspreken, dan is dat een vorm van politieke druk. Het zegt helemaal niets over de ruggengraat of over de politieke zelfstandigheid. Daarover heb ik ook geen uitspraken gedaan. Ik heb alleen gezegd dat u, evenals uw fractievoorzitter en uw fractie, het nooit zover hadden moeten laten komen, want de Kamer zet zich met de hele gang van zaken, de vierde termijn, wel voor gek.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Wij zouden nu moeten discussiëren over de voorstellen die op tafel liggen en over de manier waarop ze in perspectief kunnen worden gezien. Ik heb er blijkbaar meer vertrouwen in dan de heer Van Middelkoop. Daarom beginnen wij niet aan een discussie. Het woord "druk" is niet van toepassing.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Laten wij er geen sociologische definitiekwestie van maken.

Voorzitter. Het is eenzaam geworden voor mij aan de top. Links en rechts zijn mijn strijdgenoten mij ontvallen. Ik kan echter niet anders dan op grond van de argumentatie blijven bij mijn standpunt. De staatssecretaris valt niets te verwijten. Zij heeft professioneel gehandeld. Zij kan zeer tevreden zijn, want zij heeft zelfs een begin van een commitment gekregen van de CDA- en de PvdA-fractie inzake toekomstige wetgeving waarvan wij de details niet kennen. Ik zal de fracties eraan herinneren als het zover is; als tenminste de wetgeving niet al te beroerd is. Men moet namelijk niet te veel van mij vragen.

Bij BNN mag de vlag uit. Een en ander is de omroep van harte gegund, want wij zijn echt de beroerdsten niet. Mag er een moment komen dat de directie van die omroep wat verlegen is met het zoeken naar onderwerpen voor satirische programma's, laat zij mij dan rustig bellen. Ik heb een aantal van die onderwerpen voorradig.

*N

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. Toen ik mij op deze vierde termijn voorbereidde en wat nalas, dacht ik: waar gaat dit nog over, gaat het nog wel over dat wetsvoorstel dat wij hier begin mei bespraken? Het gaat om de vraag hoe het pad wordt geplaveid zodat alsnog in deze Kamer een meerderheid voor het wetsvoorstel ontstaat.

Ik ga niet alles herhalen. De VVD is en was voor deze reparatiewet van de staatssecretaris, waarmee de B-

status voor omroepen weer wordt ingevoerd. Dat heb ik in mei gezegd en dat zeg ik vandaag weer. Wat ons betreft, hadden wij het debat in mei kunnen afronden en was BNN niet langer in onzekerheid gelaten. Dan had BNN zich met het maken van programma's kunnen bezighouden, waar ze wel goed in zijn.

Ik ga niet in op het kabinetsstandpunt naar aanleiding van het advies-Rinnooy Kan. Ik ben het met de heer Van Middelkoop eens, dat daarover ook weer van alles te zeggen is. Daar kun je eindeloze debatten over voeren. Ik moet echter nog maar zien dat dit standpunt in wetgeving wordt gegoten. Ik ben ook zeer benieuwd naar het advies van de Raad van State op dat punt. Je zou immers wel wat opmerkingen kunnen maken over de rol van de Eerste Kamer en de rechtsstatelijkheid. Ik moet dus nog zien dat dit allemaal in wetgeving hier komt. Daar ga ik nu niet op in. Ik hoef dat ook niet te doen, want het verandert mijn standpunt over het voorliggende wetsvoorstel niet. Dat was in mei al niet het geval en dat is niet veranderd. Net als de heer Van Middelkoop probeer ik consistent te blijven redeneren, zij het dat dit een andere uitkomst heeft dan bij hem.

In de brief van de staatssecretaris van 15 juni aan de voorzitter van de Tweede Kamer worden goed de argumenten weergegeven waarom BNN in het publieke bestel past en relevant is voor het publieke bestel. Daar kunnen wij ons grotendeels in vinden.

In de pers was vanochtend sprake van een horizonbepaling die in de wet zou moeten komen; ik proefde dat ook een beetje in het betoog van de heer Woldring. Er zou een einddatum van 2008 moeten komen. Wij hebben geen vijfde termijn, dus ik stel maar een vraag over iets dat wellicht nog komt. Ik ben ook benieuwd naar het antwoord van de staatssecretaris op de vraag van de heer Woldring op dit punt. Stel dat in de wet zo'n horizonbepaling wordt opgenomen en dat het voorstel van de staatssecretaris voor het terugbrengen van de concessietermijn van 2010 naar 2008 het onverhoopt niet haalt. Wat betekent dat dan voor BNN? Gaan wij dan de soap in 2008 herhalen? Ik vraag de staatssecretaris om daarop in te gaan. Het is relevant om daarop in dit debat een antwoord te krijgen.

De VVD hoopt dat wij voor het reces deze soap in vier delen kunnen beëindigen en dat wij BNN voor de zomer helderheid kunnen geven.

De **voorzitter**: Hiermee zijn wij aan het einde gekomen van de vierde termijn van de kant van de Eerste Kamer. Voordat ik de staatssecretaris het woord geef, schors ik de vergadering voor slechts twee minuten.

**

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

*N

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Wij zijn inderdaad in vierde termijn bij elkaar om te praten over het wetsvoorstel verlaging ledenaantallen. Ik heb heel goed begrepen hoe de verschillende fracties hun overwegingen

hebben gemarkeerd, al dan niet naar aanleiding van het kabinetsstandpunt. Voordat ik daarop inga, wil ik nog een punt markeren, zoals ik ook in tweede en derde termijn heb gedaan. Ik ben nog steeds van mening dat het principe van herintroductie van de B-status, waar dit wetsvoorstel over gaat, juist en belangrijk is. Ik blijf, ondanks alle verhalen daarover, dus nog steeds van mening, dat dit geen gelegenheidswetgeving is. Het gaat om de principiële opvatting, dat je met een gedifferentieerd stelsel kunt werken om een goede publieke omroep bij elkaar te houden.

Verschillende fracties, in het bijzonder de CDA- en de PvdA-fractie, hebben gesteld dat het kabinetsstandpunt bij hen tot een wijziging van inzicht heeft geleid of een aantal voor hen relevante tegemoetkomingen bevat. Ik ben blij dat het kabinet met zijn standpunt de partijen een stuk tegemoet is gekomen. Voor de CDA-fractie gaat het in het bijzonder over de langere termijn in relatie tot de legitimatievragen. Ik ben het trouwens niet met de heer Van Middelkoop eens dat er op dit punt niets veranderd is. In het kabinetsstandpunt is nadrukkelijk toegezegd dat de legitimatie een belangrijk onderdeel wordt van de langetermijndiscussie. Voor de PvdA-fractie is een belangrijk punt het vrijgeven van de programmeergevens, hetgeen in dit kabinetsstandpunt positief wordt benaderd.

De vraag hoe de context van de lange termijn zich verhoudt tot het wetsvoorstel, is een aantal malen aan de orde geweest. Ik vind nog steeds dat het wetsvoorstel moet worden aangenomen. Ervan uitgaande dat je een en ander apart kunt bekijken, begrijp ik echter heel goed dat door de tijdelijkheid tot 2008 het perspectief van de lange termijn gaat veranderen. Als alles en iedereen de komende zes tot acht maanden meewerkt, zal er in het huidige bestel een stabiele situatie zijn en zal er een automatische verlenging plaatsvinden. Als het wetsvoorstel door de verschillende Kamers wordt aangenomen, zal de aanwijzing bij wet geregeld worden. Overigens wil ik markeren dat het voornemen van het kabinet voor automatische aanwijzing voor de komende drie jaar -- dit voorstel zal in september in de Tweede Kamer worden besproken -- niet het oogmerk heeft om BNN in het systeem te houden. Op het moment dat je praat over een verkorting van de termijn van vijf naar drie jaar, is het gewoon raar om opeens net te doen alsof alles nog bij het oude is. Daarom willen wij een stabiele situatie creëren voor alle partijen. Ik erken wel dat het een neveneffect is dat in dat geval de aanwijzing van BNN ook zonder dit wetsvoorstel kan plaatsvinden.

Dat ik er voorstander van ben om het onderhavige wetsvoorstel wel in werking te laten treden, heeft ermee te maken dat ik BNN niet langer wil laten bungelen. Of je het nou gelegenheidswetgeving vindt of niet, feit blijft dat, als het wetsvoorstel niet wordt aangenomen, BNN zes tot acht maanden moet wachten op het verlossende woord. Dit staat overigens los van de vraag over de financiën van de heer Van Raak. Bij een aanwijzing over zes maanden praat je over 40% -- dat is een bevriezing van de huidige situatie -- en bij het aannemen van dit wetsvoorstel praat je over een erkenning op grond waarvan BNN 50% van de middelen krijgt die aan een A-omroep worden gegeven. Er is dus een cruciaal verschil tussen het wetsvoorstel en een mogelijke aanwijzing op termijn.

De heer **Van Raak** (SP): De constructie die wij vandaag hebben bedacht, leidt er dus toe dat BNN niet van 40% naar 50% gaat in middelen en zendtijd?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik weet niet welke constructie vandaag is bedacht.

De heer **Van Raak** (SP): Ik weet het eigenlijk ook niet, ik snap er eigenlijk helemaal niets meer van.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik kom in mijn betoog nog toe aan welke oplossing dan ook.

De heer **Van Raak** (SP): Ik hoop dat u ervoor kunt zorgen dat het 50% wordt. Ik wacht af.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik vervolg mijn betoog en dan zal het allemaal duidelijk worden.

Als het wetsvoorstel wordt aangenomen, krijgt BNN 50% van de middelen die een A-omroep krijgt. De CDA-fractie heeft gesteld dat het eigenlijk overbodig is geworden. Er is echter een belangrijk verschil tussen aanneming van het wetsvoorstel en wachten op de aanwijzing. Die aanwijzing is namelijk een soort reserve-optie als neveneffect van de verkorting van vijf naar drie jaar. Daar wil ik het echter niet verder over hebben. Vanwege het principepunt van de differentiatie wil ik graag dat het wetsvoorstel wordt aangenomen. Dat neemt evenwel niet weg dat de lange termijn ook relevant is.

De PvdA-fractie heeft gesproken over de passages in het kabinetsstandpunt waarin het gaat om het vrijgeven van de programmeergevens. Ik heb het zelf liever over vrijgeven dan over ontkoppelen. Formeel is de ont koppeling tussen programmagidsen en lidmaatschappen namelijk al een feit. Dit heeft met procedures te maken. Feitelijk gaat het nu om het vrijgeven van de programmeergevens op de markt. Ik kan de PvdA-fractie zeggen dat ik -- en met mij het kabinet -- een positieve houding inneem ten aanzien van het vrijgeven van de programmeergevens, althans voor zover dat binnen mijn mogelijkheden ligt. In de Tweede Kamer is terzake een initiatiefwetsvoorstel aangekondigd, maar dat is nog niet ingediend. De leden die het willen indienen, willen hier trouwens wel in hoog tempo mee aan de slag. Ik heb dan ook ambtelijke ondersteuning vrijgemaakt om de voorbereidingen voor dat wetsvoorstel, zoals dat heet, ambtelijk-technisch te ondersteunen. Hiermee wil ik ook aangeven dat er, ook wat mij betreft, voortvarend met die zaak moet worden omgegaan. Dat laat onverlet dat er, zoals ik al in het kabinetsstandpunt heb aangegeven, ook nog een rechterlijke uitspraak wordt verwacht die mogelijkwijze tot nieuwe inzichten leidt. Vooralsnog ben ik evenwel bereid om het vrijgeven van de programmeergevens positief te benaderen en de desbetreffende Kamerleden te helpen met ambtelijk-technische ondersteuning om een en ander zo snel mogelijk voor elkaar te krijgen.

De CDA-fractie heeft betoogd dat het wetsvoorstel in het perspectief van de langere termijn misschien overbodig is. Ik ben het daar niet helemaal mee eens, maar ik begrijp wel dat die redenering wordt

gevolgd. Het kabinet hoopt natuurlijk ook dat de nog voorgenomen wetgeving ten aanzien van de media de komende jaren wordt aangenomen, maar zeker is dat nog niet. Als al die wetgeving evenwel wordt aangenomen, is het denkbaar dat het onderhavige wetsvoorstel alsdan tijdelijk blijkt te zijn. De situatie kan ontstaan dat in 2008 na aanneming van andere wetsvoorstellen dit wetsvoorstel niet meer actueel is en dat de bepalingen erin niet meer relevant zijn. Hierin ligt voor mij ook een aanknopingspunt met het betoog van de CDA-fractie. Ik meen weliswaar dat dit wetsvoorstel een plaats verdient binnen de kaders van het huidige bestel, maar ik begrijp ook waarom de CDA-fractie meent dat het wetsvoorstel op de langere termijn in een ander perspectief komt te staan.

Uitgaande van de tijdelijkheid, zijn er twee opties. Ten eerste zeg ik toe dat in de wetgeving rondom de aanwijzing van de erkenningen van de verschillende omroepen alsnog een horizonbepaling ten aanzien van de verlaging van de ledenaantallen wordt opgenomen. Ik praat dan over een horizonbepaling voor de duur van de komende erkenningsperiode. Hiermee geef ik meteen antwoord op de vraag van de VVD-fractie wat er gebeurt, mocht het wetsvoorstel niet doorgaan. Als dat gebeurt, kunnen wij het zo formuleren dat het voor de duur van de eerstvolgende erkenningsperiode plaatsvindt. Daarmee volgt het automatisch op ongeacht welke uitkomst er dan ook is. Wij kunnen dat dus juridisch afdekken. Die optie wil ik zeer bepleiten. Met die toezegging kom ik hopelijk tegemoet aan de wens van de CDA-fractie om aan te geven dat er in relatie met de lange termijn sprake is van een tijdelijkheid en dat er in dat licht nog een debat gevoerd zal worden over de legitimatie. De CDA-fractie kan volledig op die toezegging vertrouwen.

Mocht die toezegging omdat die in de tijd gezien tot onzekerheden leidt, toch onvoldoende zijn voor de CDA-fractie, dan kan ik mij voorstellen dat er een novelle in procedure wordt gebracht om alsnog een horizonbepaling aan te brengen in het onderhavige wetsvoorstel. Het wetsvoorstel zou dan aangehouden kunnen worden, totdat die novelle in de Kamer is gearriveerd. Vervolgens kan het wetsvoorstel dan inclusief de horizonbepaling aangenomen worden. Wat mij betreft, moet dit wel zo spoedig mogelijk gebeuren. Voor mij is het namelijk heel belangrijk dat BNN niet langer in onzekerheid blijft. In dat geval zou ik alles en iedereen die hieraan moet meewerken, dan ook ten spoedigste vragen om een en ander te regelen, opdat wij eind september, begin oktober de zaak kunnen afronden.

De heer **Woldring** (CDA): Ik deel die argumentatie. Wat de staatssecretaris nu voorstelt, is voor de CDA-fractie een aangelegen punt. Het is niet zo dat er enig wantrouwen is ten aanzien van een toezegging van de staatssecretaris, maar dat is in de politieke context niet hard genoeg. Wij vragen dus echt de spijkerharde toezegging dat er een novelle komt waarin een expiratedatum wordt vastgesteld die aan dit wetsvoorstel wordt toegevoegd. Daar zouden wij de staatssecretaris erkentelijk voor zijn.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Nu breekt mijn klomp. Als ik het goed begrijp, wordt BNN tot het bestel toegelaten als deze wet wordt aangenomen. BNN zal dus

meedoen in de veranderende concessies die tot 1 september 2008 lopen. Wat het nut is van het opnemen van een einddatum in de wet, ontgaat mij ten enenmale. Wat is het nut van een novelle? Ik kan het echt niet meer volgen. Wij hebben alle troeven op tafel gelegd. Er is duidelijkheid. De regels van het spel zijn bekend, de data zijn bekend en de concessies zijn vastgelegd. Wat moeten wij in godsnaam nog met een novelle?

De heer **Luijten** (VVD): Die vraag heb ik ook. Een novelle creëert weer onduidelijkheid. De toezegging van de staatssecretaris lijkt mij spijkerhard. Ik heb het met de gekozen burgemeester ook een keer meegemaakt. Een toezegging van de regering blijft een toezegging van de regering. Het verhoudt zich ook niet met het standpunt van de minister van Justitie over de novelle. Hij verkondigt hier telkenmale dat de Eerste Kamer maar eens moet ophouden met dat verkapte amendementsrecht. Voor ons is de toezegging van deze staatssecretaris meer dan hard genoeg. Wij zullen haar daaraan houden. Als zij zich niet aan die toezegging houdt, dan roepen wij haar wel naar de Kamer. Wij hebben als VVD-fractie dus absoluut geen behoefte aan een novelle.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Er is één fractie in deze Kamer die om een novelle vraagt. De rest vraagt daar niet om. Mogen wij van de staatssecretaris een reactie vernemen?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik heb twee varianten neergelegd in deze Kamer. De ene is de toezegging dat ik in de erkenningswetgeving, die naar verwachting in het komende jaar wordt afgerond, alsnog die horizonbepaling opneem. Mocht dat onvoldoende zijn, dan bied ik aan om met een novelle te komen. Ik laat het aan de Kamer over om daarover te oordelen.

Mevrouw **Witteman** (PvdA). De PvdA-fractie steunt de novelle. Ik ben blij met de toezegging van de staatssecretaris op het punt van de ontkoppelingswet. Ik begrijp dat wij moeten wachten totdat het zover is. Daarom zal ik mijn fractie aanraden om welwillend naar het wetsvoorstel te kijken.

De heer **Schouw** (D66): Mijn fractie kan zich vinden in de woorden die de heer Luijten sprak over de novelle. Een novelle is volstrekt overbodig. Ik snap best dat een paar politieke partijen hier een draai moeten maken, maar ik snap niet waarom ze die draai zes keer moeten maken. Waarom ze willens en wetens BNN in de lucht laten hangen, snap ik al helemaal niet. Welke argumenten heeft de PvdA-fractie om dit wonderlijke punt van de novelle te steunen? Dat heb ik nog niet gehoord. Ik roep de woordvoerder van de PvdA-fractie ook op om op dit belangrijke punt deel te nemen aan het debat. Ik ben buitengewoon geïnteresseerd in de argumenten om de wens van de novelle te steunen.

De **voorzitter**: Als dit debat zo doorgaat, dan zie ik het tot een vijfde termijn komen. Het mag nu nog even bij interruptie.

**

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Samen uit, samen thuis. Dat is mijn antwoord. Wij zijn samen opgetrokken met de CDA-fractie. Ik trek mij helemaal niets aan van de reacties van welke partij dan ook. Ik vind dat de heer Woldring consequent en consistent optreedt. Ik heb veel van hem geleerd. Dit is geen coalitiebespreking. Dit is op een heel ander niveau, een veel abstracter niveau. Het is samen uit, samen thuis en daar houd ik het bij.

De heer **Schouw** (D66): Ik kan niet anders dan constateren dat de PvdA-fractie geen inhoudelijke argumenten heeft om de besluitvorming over het wetsvoorstel, dus ook over de positie van BNN, nog langer uit te stellen. Ik vind dit een buitengewoon wonderlijke vertoning.

De heer **Van Raak** (SP): Ik richt mij ook tot de woordvoerders van PvdA en CDA. Wij spreken nu niet meer over de BNN-wet, het dreigt nu de CDA/PvdA-wet te worden.

De **voorzitter**: Mijnheer Van Raak, dit is het antwoord in vierde termijn van de regering. U richt nu het woord tot de collega's. Ik denk dat het beter is om te besluiten tot een vijfde termijn.

**

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik stond op het punt om af te ronden. Ik denk dat er nu voldoende is gesproken over de verschillende mogelijkheden.

De **voorzitter**: Dan lijkt het mij zuiver om nu de beraadslagingen te schorsen voor de vijfde termijn. Ik kijk even naar de woordvoerders. Hoe lang denken zij nodig te hebben voor hun beraadslagingen? Is een kwartier voldoende?

**

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik vind het echt een beetje dwaas worden. Wie het nu nog niet weet, kan maar beter naar huis gaan. Ik denk dat iedereen binnen één minuut kan zeggen wat zijn positie is. Laten wij nu eindelijk eens gaan stemmen. Daar heeft de staatssecretaris ook recht op.

De **voorzitter**: Ik heb begrepen dat de PvdA-fractie behoefte heeft aan een schorsing van een kwartier. Dat kwartier zouden wij elkaar moeten gunnen.

**

De heer **Luijten** (VVD): Ik heb mijn hoop gezet op de PvdA-fractie, dus ik gun die fractie graag haar kwartier.

De beraadslaging wordt van 11.20 uur tot 11.35 uur geschorst.

*N

De heer **Woldring** (CDA): Voorzitter. Wat moet het u toch een diepe vreugde geven om een vijfde termijn van de behandeling van een wetsvoorstel te mogen meemaken.

De **voorzitter**: Bijzonder is het wel, ja.

De heer **Woldring** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De CDA-fractie is de staatssecretaris erkentelijk voor haar voorstel om te komen met een novelle. Wij opteren daarvoor. Wij stipuleren daarbij dat het erom gaat dat in die novelle als expiratedatum wordt opgenomen 1 september 2008, de datum die wordt genoemd in het kabinetsstandpunt inzake concessies voor drie jaar, voor het geval dat die er komen. Als de novelle in deze Kamer komt, zal de CDA-fractie zonder meer voorstemmen. Wij zullen uiteraard geen zesde termijn vragen. Wij zeggen toe dat wij dit wetsvoorstel aangevuld met de novelle zullen steunen. Wij stellen het op prijs om daaraan toe te voegen dat met dit kader en de aanvaarding door de Kamer van het wetsvoorstel inclusief de novelle het karakter van gelegenheidswetgeving aan dit wetsvoorstel wordt ontnomen, ook gezien het feit dat het conform het kabinetsstandpunt is opgenomen in een kader in een veel groter verband.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Mag ik een andere overweging geven? Ik begrijp dat de heer Woldring graag een einddatum wil. Waarom is daarvoor het instrument van een novelle noodzakelijk? De staatssecretaris zou bijvoorbeeld kunnen toezeggen dat zij die einddatum meeneemt in de toch al aangekondigde wetswijzigingen. Het lijkt mij voorts eerlijker om die expiratedatum niet alleen voor de B-omroepen, maar ook voor de A-omroepen te laten gelden. Als die gedachtegang wordt gedeeld, kunnen wij het wetsvoorstel aannemen onder de uitdrukkelijke toezegging van de staatssecretaris – en toezeggingen van de regering zijn hard – dat de expiratedatum die de heer Woldring wenst wordt meegenomen in de eerstkomende wijziging van de Mediawet. Gegeven de ingewikkeldheid van de problemen die wij zelf maken, lijkt mij dat een alleszins redelijke oplossing. Wat denkt de CDA-fractie daarvan?

De heer **Woldring** (CDA): Ik heb heel duidelijk in de eerste termijn op 11 mei gesteld dat dit wetsvoorstel voor de CDA-fractie in beginsel onaanvaardbaar was, tenzij ... Wij zijn nu een paar weken verder en hebben het kabinetsstandpunt gekregen en serieus genomen. Wij hebben vanochtend gezegd dat wij de toezegging van het kabinet om tot een afronding van wetgeving te komen enzovoort serieus hebben genomen. Natuurlijk kunnen er in het politieke proces (in het kabinet of de Tweede Kamer) altijd onregelmatigheden voorkomen en zijn er dingen die te verwachten zijn. Het politieke spel is dan heel simpel: je geeft je kaarten niet weg voordat je bepaalde zekerheden hebt.

De heer **Luijten** (VVD): De staatssecretaris heeft, eigenlijk heel gek, hier niet een eigen standpunt ingenomen, maar heeft gezegd: Kamer, zegt u het maar. De staatssecretaris heeft gezegd dat zij de harde toezegging wilde doen dat zij ermee komt. Het is een staatssecretaris van een bevriende partij, een regeringspartij en het is een u welgezind kabinet. In de Tweede Kamer zit een u welgezinde grote fractie. Als een staatssecretaris van dit kabinet zoiets aan de CDA-fractie

toezegt, moet dat toch meer dan voldoende zijn? Dat de oppositie het niet helemaal vertrouwt, daar kan ik mij iets bij voorstellen, maar dat de CDA-fractie dat kennelijk ook doet, verbaast mij.

De heer **Woldring** (CDA): Die verbazing gun ik u graag. Wij geven alleen de toezegging van de staatssecretaris extra kracht door middel van de vraag om een novelle. Wij steunen dus de toezegging van de staatssecretaris.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Is dit een algemeen model? Kunnen wij de CDA-fractie hieraan houden bij elke toezegging van de regering om een novelle te maken? Dat is wel de consequentie van uw standpunt.

Een ander punt is dat u niet serieus ingaat op een poging om het in één keer te regelen, zodat wij hier consensus kunnen bereiken, wat ook van belang is. Die poging houdt in dat wij het voorstel over de expiratedatum zeer serieus nemen en die datum bij de eerstkomende wijziging van de Mediawet opnemen. Dat heeft niks met dit wetsvoorstel te maken en zou een prachtige ontsnapping zijn, waarmee iedereen tevreden is.

De heer **Woldring** (CDA): In mijn antwoord op de vraag van de heer Luijten heb ik ook een antwoord gegeven op deze opmerking.

Wat uw eerste opmerking betreft, wijs ik erop dat elk eventueel voorstel van het kabinet voor een novelle altijd afhankelijk is van het kader van de argumentatie die dan terzake is gegeven bij het dan aan de orde zijnde wetsvoorstel. Er is dus geen generaliserende uitspraak over te doen.

*N

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. De staatssecretaris heeft aangeboden om een horizonbepaling in het wetsvoorstel op te nemen, inhoudende dat de wet in 2008 afloopt. Daarvoor is ook de PvdA-fractie dankbaar. Dat heeft te maken met mijn betoog in de vierde termijn en in de eerste termijn en zelfs met mijn maidenspeech, want er is, zoals u zult hebben begrepen, sprake van één lijn. Wij zijn zeer bezorgd om de publieke omroep. Wij zijn zeer bezorgd over het tempo waarin de plannen tot uitvoering kunnen worden gebracht. Als met het aannemen van de novelle de druk op het tempo van de hervorming kan toenemen, dan omarmen wij de novelle van harte. De regering moet dan voor 2008 met nieuwe plannen komen. Safety first, zou je kunnen zeggen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): In de nu voorgestelde procedure geldt deze einddatum alleen voor de B-omroepen. Vindt u dat een substantiële bijdrage tot vernieuwing van ...

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Die einddatum geldt voor alle omroepen die op dat moment gebruikmaken van deze wet.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Volgens mij niet. Het is een novelle die inschuift in deze wet, en die geldt alleen voor de B-omroepen. Stel dat ik gelijk heb, wat vindt u daar dan van? Mijn gedachte om het als algehele

wetswijziging op te nemen in de eerstkomende wijziging van de Mediawet is toch veel reëler, omdat dan het principe gelijke monniken, gelijk kappen gaat gelden? De expiratedatum geldt dan dus voor iedereen. Het lijkt mij dat de fractie van de Partij van de Arbeid daar eigenlijk niet tegen kan zijn.

Mevrouw **Witte**man (PvdA): Ik begrijp wat u zegt, maar wij kiezen toch liever voor deze weg. Ik voeg eraan toe dat de situatie voor BNN op dit moment al een goede is. Ik begrijp dat men daar bovenop de tribune nu denkt: nu moeten wij nog langer wachten. Echter, op het moment dat deze novelle haar weg gaat vinden, wat het geval zal zijn, omdat de staatssecretaris daarin heeft toegestemd en er in deze Kamer een meerderheid voor is, kan deze omroep haar programma's voor het komend jaar en de jaren erna gaan maken. Dat moment is nu. Ik zou zeggen: gefeliciteerd.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Namens de SP-fractie wil ik onszelf feliciteren met deze ongelooflijke poppenkast die wij hier met onszelf opvoeren. Ik ben het gedoe een beetje zat. Ik ben klaar met deze poppenkast. De BNN-wet wordt een PvdA/CDA-wet. Eerst hadden wij een voorstel van wet, bedoeld om de ledenaantallen van omroepen te verlagen. Nu hebben wij een hele hoop gedoe en gekonkel gehad. Wij hebben een hele hoop achterkamertjesgedoe gehad en wij hebben brieven gehad waarvan ik niets meer snap. En ik ben toch volksvertegenwoordiger, een nobel beroep. Straks krijgen wij in ieder geval een wet waarin ongetwijfeld zal staan dat de minimumleden aantallen voor omroepen worden verlaagd. Waar zijn wij mee bezig?

Wij zitten nu in de vijfde termijn en nog is het niet klaar voor de fracties van de Partij van de Arbeid en het CDA. Het klinkt vast vreemd uit de mond van een SP-lid van deze Kamer, maar ik vind dat de fracties van de Partij van de Arbeid en het CDA nu echt te ver zijn gegaan in hun volslagen zinloze oppositie. Hoe diep moet de staatssecretaris door het stof? Volgens mijn fractie is sprake van een soort politieke soap. Ik snap het wel: een politieke soap moet natuurlijk een cliff-hanger hebben. Wij moeten nu ook een cliff-hanger hebben: hoe gaat het verder met BNN? Waarom laten wij de soaps niet over aan de commerciële. Vanochtend hadden wij het nog over: BNN moet blijven. En nu hebben wij het over: BNN moet blijven hangen, op naar de volgende aflevering.

De staatssecretaris heeft genoeg geluisterd volgens mijn fractie. Zij heeft genoeg gebogen. Volgens mij moet het uit zijn. De fracties van CDA en PvdA hebben hier lang genoeg een showtje opgevoerd. Volgens mij moeten wij gewoon lekker gaan stemmen.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb in de vorige termijn mijn diepgemeende felicitaties uitgesproken aan het adres van mevrouw Witte

man. Wij hebben allemaal gezegd dat er iets moet gebeuren in de sfeer van de publieke omroep en het kabinet heeft dat signaal opgepakt door een programma te presenteren waarmee men aan de slag kan. Het spijt mij buitengewoon dat dat gevoel van consensus en urgentie als het ware wordt versplinterd door allerlei manoeuvres, terwijl het kabinet, waarvan de partij van de heer Woldring nota bene deel uitmaakt, een toezegging heeft gedaan.

Voorzitter. Ik moet even uw hulp vragen want ik wil graag een motie indienen waarin mijn standpunt wordt verwoord. Die motie heb ik echter nog niet op schrift en ik ben ook niet zo'n groot voorstander van een zesde termijn. Ik denk dat ik vijf minuten nodig heb om de motie op schrift te stellen. De essentie van de motie is dat er een expiratedatum wordt opgenomen die voor iedereen geldt. Ik kan mij niet voorstellen dat de PvdA-fractie ermee instemt dat alleen voor de B-omroepen een expiratedatum wordt vastgesteld. Dat lijkt mij niet goed uit te leggen. Dit betekent dat het niet per novelle kan, maar bij de eerstkomende wetswijziging. Met dit voorstel kan de Eerste Kamer naar buiten treden. Het is een kwestie van vertrouwen in de politiek dat dit signaal door anderen wordt begrepen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): De heer Van de Lans moet het niet gekker maken dan het al is. Ik wil hem ter wille zijn als het gaat om het verkrijgen van helderheid, maar ik heb geen enkele behoefte aan zo'n motie. Hij krijgt mijn steun dus niet, los van welke inhoud dan ook. Ik hoop dat de andere fracties mij hierin zullen volgen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Als ik van die andere fracties hoor dat zij zo'n motie niet zullen steunen, zal ik haar niet indienen. Het lijkt mij dat de heer Van Middelkoop vooralsnog alleen staat.

De **voorzitter**: Als u een motie wilt indienen, moet er een tekst voorhanden zijn. Als u zegt dat u daar vijf minuten voor nodig hebt, kunt u de tekst wellicht gedurende de spreektijd van de hierna komende sprekers op papier zetten. Er zal dan een zesde termijn moeten komen om u de gelegenheid te geven om een motie in te dienen. Dat recht hebt u.

**

De heer **Woldring** (CDA): De toezegging van de staatssecretaris met betrekking tot een novelle doet mij opmerken dat mijn fractie geen enkele behoefte heeft aan een motie.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Als ik dan ook nog het verlossende signaal van de PvdA-fractie hoor, kan ik mij de moeite besparen om een motie op te stellen.

Mevrouw **Witte**man (PvdA): Voorzitter, ook mijn fractie heeft geen behoefte aan een motie, als bedoeld door de heer Van der Lans.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik constateer dat een meerderheid van deze Kamer voor een onrechtvaardige einddatum is die alleen de B-omroepen betreft. Die meerderheid weigert om mee te werken aan een

eensgezind en helder signaal van deze Kamer. Dat valt mij erg tegen. Het niet een soap, maar een treurspel.

De heer **Woldring** (CDA): Dit moet een misverstand zijn, want de expiratedatum slaat op dit wetsvoorstel, in het bijzonder op de artikelen waarin de ledenaantallen van alle omroepverenigingen worden genoemd. De heer Van de Lans doet er goed aan, het wetsvoorstel nog even door te nemen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Misschien dat de staatssecretaris duidelijkheid kan bieden.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Elke woensdag evalueren wij op het werk wat ik op dinsdag heb gedaan in de Kamer. Ik heb net even de boodschap doorgegeven dat wij er een uurtje langer voor moeten uittrekken.

De fracties van D66 en OSF zijn voor een voortvarende behandeling van wetsvoorstellen. Dat past ook een beetje in het huidige tijdsbeeld. Wij kiezen voor de kortste en meest zorgvuldige weg naar Rome. Ik moet constateren dat wij daarvoor helaas geen meerderheid hebben kunnen halen in deze Kamer. Er wordt immers een buitengewoon omslachtige weg gekozen. Dat kost veel tijd en energie van de medewerkers.

Wij hebben geen behoefte aan een novelle. Een novelle heeft immers geen enkele meerwaarde en zal alleen maar gelden voor de B-omroepen. Als dat niet zo is, hoor ik dat nog wel van de staatssecretaris, maar als het wel zo is, vind ik dat buitengewoon onwenselijk.

Voorzitter. Als iets te lang duurde, zei mijn moeder altijd: een streep eronder!

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Misschien kunt u straks de afdeling voorlichting de opdracht geven, dit debat samen te vatten opdat het iedereen duidelijk waarmee wij hier bezig zijn geweest. Gelukkig ben ik geen voorlichter, maar slechts een eenvoudig lid van deze Kamer.

Ik constateer dat de fracties van PvdA en CDA op het punt zijn beland waarvan wij al enige weken vermoedden dat zij daar terecht zouden komen. Daar is kennelijk een novelle voor nodig. Volgens de klassieke opvatting – maar je moet altijd bereid zijn om te moderniseren – is een novelle primair bedoeld om onvolkomenheden in een wetsvoorstel weg te nemen. Als dat het geval is, zal de Tweede Kamer daar ongetwijfeld aan willen meewerken. In het voorstel van de staatssecretaris – inmiddels omhelsd door mevrouw Witteman en de heer Woldring – is daar echter geen sprake van. Het heeft niets te maken met een onvolkomenheid in het wetsvoorstel. Of je nu voor of tegen bent, het wetsvoorstel is legislatief prima in orde. Ik wil dan ook van deze termijn gebruik maken om de Tweede Kamer te vragen nog eens goed te kijken naar het waarom van deze novelle. In werkelijkheid is de novelle natuurlijk vooral het schaamlapje dat nodig is om een paar fracties over de drempel te helpen. Ik vraag de Tweede Kamer dan ook om

deze novelle niet te accepteren. Dan zien wij hier wel weer verder en ik ben bereid om door te praten tot na 1 januari waarna het er allemaal niets meer toe doet.

*N

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. De toezegging van de staatssecretaris om in de komende wetgeving een horizonbepaling op te nemen, was voor ons meer dan voldoende. Wij vertrouwen deze regering en dus ook deze staatssecretaris en het verbaast ons zeer dat de fractie van de regeringspartij van het CDA kennelijk zo weinig fiducia heeft in het eigen kabinet en de meerderheid aan de overzijde dat zelfs deze zware toezegging van de regering voor haar niet voldoende is. Ik ben het helemaal eens met de heer Van Middelkoop. Zelf heb ik nog de heer Donner aangehaald die hier regelmatig zulke principiële betogen houdt. De novelle wordt nu aardig misbruikt en wordt als wij niet oppassen straks een bot instrument en een speelbal tussen de Kamers. Daar wordt BNN dan de dupe van. Ik moet daar niet aan denken, maar vind het een heel vervelende ontwikkeling.

Wat gaat de staatssecretaris gehoord deze discussie nu doen? Neemt zij het voorstel terug en, zo ja, op welke termijn kunnen wij dan duidelijkheid verkrijgen? Ook BNN moet op zo kort mogelijke termijn toch duidelijkheid krijgen?

Met anderen zeg ik dat dit gedreutel veel te lang heeft geduurd en dat dit een heel slechte gang van zaken is die ook slecht voor het aanzien van deze Kamer is!

*N

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Aan het eind van mijn antwoord in de vorige termijn heb ik twee opties geschetst en heb ik aangegeven dat mijn eerste voorkeur uitging naar het accepteren van mijn toezegging dat in het komende wetgevingsproces rondom de aanwijzing en de continuering van de erkenningen alsnog een expiratedatum zal worden opgenomen, maar dat, als dat niet voldoende was voor de meerderheid van deze Kamer, ik ook wel bereid was om met een novelle te komen.

De heer Van der Lans vroeg of het voor elke omroep geldt. Als wij in dit verband praten over een expiratedatum, dan gaat het om de expiratedatum van dit wetsvoorstel. Het gaat om een wijziging van de Mediawet waarin op dit moment 300.000 als criterium wordt gesteld. Het voorliggende wetsvoorstel regelt dat men met zowel 300.000 als met 150.000 leden in het bestel kan komen of kan blijven. Als ervoor wordt gekozen om dat voor iedereen te laten gelden -- hetgeen ik niet logisch zou vinden -- dan betekent dit dat per 2008 de publieke omroep de nek om zal zijn gedraaid. Alle omroepverenigingen zouden dan uit het bestel moeten, want dan is ook het criterium van 300.000 afgeschaft. Dat nu is natuurlijk niet de bedoeling van dit wetsvoorstel, dat is het introduceren van het criterium van 150.000 en via mijn toezegging of anders de novelle zal die mogelijkheid in 2008 worden opgeheven. Dan vallen wij dus weer terug op alleen het oude criterium van 300.000 leden.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik had dus gelijk toen ik zei dat het alleen geldt voor omroepen met tussen de 150.000 en 300.000 leden?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Inderdaad!

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Misschien is dit voor andere partijen nog aanleiding om mijn voorstel in heroverweging te nemen.

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. Als het voorstel van de staatssecretaris om de concessietermijn op 2008 te stellen onverhoopt strandt, dan krijgen wij deze hele toestand voor de B-omroepen hier weer terug!

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Als wij ervan uitgaan dat de erkenningswetgeving Tweede Kamer en Eerste Kamer passeert -- dat hopen en verwachten wij wel, maar dat is natuurlijk nooit zeker -- dan zouden wij het zodanig kunnen formuleren dat bij verloop van de erkenningsperiode de thans voorliggende wet haar werking verliest, dus per 1 september 2008. Als de erkenningswetgeving het niet haalt, kan het zodanig worden geformuleerd dat dit dan gebeurt bij de eerstvolgende gelegenheid en dat zal dan zijn per 1 september 2010. Wij kunnen een datum opnemen, maar dat heeft het risico in zich dat als het allemaal niet doorgaat er een datumverloop in zit dat niet logisch is. Wij kunnen het in ieder geval zo construeren dat in beide gevallen de expiratedatum volledige werking heeft.

Voorzitter. Ik herhaal dat een toezegging van mijn kant mijn voorkeur blijft houden, omdat dan bij de stemming volgende week al duidelijkheid kan worden geschapen voor BNN. Ik moet echter constateren dat een meerderheid van uw Kamer de voorkeur geeft aan een novelle en dat respecteer ik. Voor mij is het het belangrijkste dat BNN op zo kort mogelijke termijn duidelijkheid krijgt en dit wetsvoorstel op zo kort mogelijke termijn veilig de haven wordt ingeloodst. Met een novelle kan dat over enkele maanden het geval zijn. Mijn voorkeur blijft uitgaan naar mijn toezegging, maar omdat ik met een novelle de twee fracties over de streep kan trekken, verzoek ik u de behandeling van dit wetsvoorstel tot aan de novelle op te schorten.

De **voorzitter**: Op verzoek van de staatssecretaris stel ik voor, wetsvoorstel 29030 in afwachting van de novelle van de agenda af te voeren.

**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!VOETTEKST!

Aan de orde is de behandeling van de:

- **Gemeentelijke herindeling van een deel van de Achterhoek, de Graafschap en de Liemers, Deventer en Bathmen (28855).**

(Zie 29 juni 2004.)

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Doesburg** (PvdA): Voorzitter. Vandaag mag ik namens mijn fractie het woord voeren over deze toch wel groot uitgevallen streeksgewijze herindeling -- volgens sommigen gaat het hierbij overigens om meer dan één streek. Ik hoop wel dat we in dit debat de tweede naam van deze Kamer, chambre de réflexion, iets meer eer aandoen dan vanmorgen. Ik wil namelijk praten over de vraag of we herindelingen in de toekomst moeten blijven behandelen op onze huidige wijze. Mijn fractie is tevens ongelukkig met de wijze waarop is omgegaan met toezeggingen, in deze Kamer maar ook aan de overkant. Weliswaar zijn die gedaan door vorige regeringen, maar we willen er toch nog even met deze minister over praten. Tot slot wil ik het hebben over een aantal onopgeloste problemen -- Winterswijk, Doesburg -- en ik hoor graag van de minister hoe hij toekomstige ontwikkelingen ziet.

Ter inleiding evenwel een aantal algemene opmerkingen, onder meer over de wordingsgeschiedenis van dit voorstel. Oost-Gelderland kent een lange geschiedenis van discussies over en pogingen tot herindeling; laat ik in deze Kamer volstaan met het noemen van de gemeente Warnsveld. In de jaren dat ik persoonlijk bestuurlijk betrokken was bij gemeentelijke herindeling, is mij herhaaldelijk opgevallen dat de discussie zelden zakelijk verloopt. Dat is jammer, maar ook eigenaardig, want de vraag om de reden van herindelingen is buitengewoon zakelijk te beantwoorden. Immers, bestuurlijke eenheden voldoen na verloop van tijd niet meer aan de eisen. Dat kan verschillende oorzaken hebben: in het stedelijke gebied doorgaans fysieke en financiële problemen, in het landelijke gebied, met name bij kleinere gemeenten, doorgaans moeilijkheden met het aantrekken van gekwalificeerd personeel. Voeg je dat bij het in de afgelopen 25 jaar sterk gegroeide takenpakket van de Nederlandse gemeenten en de gegroeide mondigheid en toegenomen verwachtingen van de burger, ook ten aanzien van de politiek, dan is het logisch dat met name kleinere gemeenten in moeilijkheden komen. Het probleem dat we met herindeling trachten op te lossen, is daarmee vooral een bedrijfsvoerings- en managementprobleem, een probleem van voldoende draagvlak. Het doel van herindeling is dus de creatie van een nieuwe gemeente die beter dan de huidige in staat is om doeltreffend te besturen.

Om dat doel te bereiken, dient men vanuit een langetermijnvisie aandacht te geven aan een goede inventarisatie van de taken die moeten worden vervuld en de wijze waarop dit het beste kan gebeuren. De sleutelwoorden daarbij zijn "efficiency" en "effectiviteit". Met de vaststelling van nieuwe grenzen aan de hand van een dergelijke beoordeling valt zeker een optimum te

realiseren. Helaas gebeurt dat slechts zelden: de meeste herindelingsvoorstellen die wij hier zien, hebben toch een wat ander karakter. Ook in dit wetsvoorstel zien we dit: dat is met name bepaald door het verleden, op basis van bestaande eenheden, door persoonlijke verhoudingen en belangen en dergelijke. Voor het goede begrip: daarmee wil mijn fractie geenszins beweren dat alle participanten in herindelingsprocessen slecht zijn en geneigd tot alle kwaad; dat is de PvdA natuurlijk vreemd. We moeten ons echter wel realiseren dat weerstand tegen verandering natuurlijk is en de mens heeft nu eenmaal een open oog voor zijn eigenbelang. Het lijkt alsof wij als wetgever daar soms wat weinig oog voor hebben, evenals voor de praktische uitwerking van onze besluiten en de wijze waarop wij onze wetten hebben geformuleerd.

Door de provincies een centrale plaats te geven in de voorbereiding van herindelingsvoorstellen maar tegelijk de zeggenschap hier in Den Haag te houden, hebben wij in feite een systeem geïntroduceerd dat in het bedrijfsleven bekend is onder de naam "management by terror". Kenmerkend daarvoor zijn: een opdrachtnemer krijgt niet de bevoegdheid om te beslissen over de taken waarvoor hij wel verantwoordelijkheid draagt, terwijl hij wel met de gevolgen van door anderen genomen besluiten moet leven. Mede door deze randvoorwaarden hebben herindelingsvoorstellen die hier aankomen, ook deze voor de Achterhoek, een wat ongelukkig karakter. Er is niet in de eerste plaats gezocht naar optimale bestuurlijke eenheden, maar er is min of meer gekwartet met bestaande gemeenten, waarvan de grenzen teruggaan tot landeigendom in lang vervlogen tijden, in het noorden zelfs tot overeenkomsten tussen Otto I en de bisschop van Utrecht in de twaalfde eeuw. Aan die grenzen wordt nergens getornd. Als bij zo'n groot voorstel, met 25 betrokken gemeenten, nergens aan bestaande grenzen wordt getornd, is het doel van deze herindeling dan ook aangetoond: het bereiken van een inmiddels door eenieder na jarenlange discussies erkende noodzakelijke schaalvergroting; het doorbreken van bestaande grenzen voor optimale vernieuwing hoort daar niet bij. Zo kwam dit voorstel tot stand: voortdurend gericht op het noodzakelijke bereiken van consensus -- de gedeputeerde heeft dat voortdurend in zijn achterhoofd gehad -- met een schuin oog op de haalbaarheid, c.q. alle beïnvloedingsmogelijkheden in Den Haag. Dat kan de inhoudelijke kwaliteit natuurlijk niet ten goede komen.

Daarnaast zijn nog een paar eigenaardige dingen gebeurd, bijvoorbeeld ten aanzien van Bathmen. In deze Kamer heeft de toenmalige staatssecretaris Van de Vondervoort indertijd toegezegd dat Bathmen naar een landelijke gemeente zou gaan; dat leek haar een goede oplossing, al werd niet duidelijk welke provincie zij op het oog had. Daartoe kwam een voorstel, vervolgens kwam er een enorme lobby op gang om Bathmen bij Deventer te voegen. In deze Kamer vragen wij ons wel vaker af of al die amendementen van de overkant wel zo verstandig zijn. Sommige zijn dat zeker, maar hier kun je grote vraagtekens bij zetten. Het kleine financiële voordeel dat Deventer aan deze herindeling overhoudt, verdwijnt in de komende jaren namelijk in de structurele kostenverzwaring die het gemeentelijke apparaat te verwerken krijgt doordat het de verzorging van een gebied op zich moet nemen

waar landelijke gebieden vooropstaan, terwijl het Deventer apparaat in de eerste plaats is gericht op het werken voor een stedelijke omgeving. Dat bedoel ik met het streven naar een adequate herindeling: je probeert nieuwe eenheden te bereiken die beter in staat zijn dan de oude om aan de eisen des tijds te voldoen, wat je juist krijgt door de adequate bundeling van taken die bij elkaar passen. Daardoor bevordert je efficiency. Maar goed, het is nu eenmaal zo gegaan. De minister kan er verder ook niet zoveel aan doen. Het voorstel ligt er nu zoals het er ligt. Mijn fractie wil er verder niet al te veel inhoudelijk op ingaan. De Kamer heeft namelijk geen recht van amendement en wij willen ons dat zeker ook niet toe-eigenen.

Zoals uit de punten blijkt die ik zojuist heb genoemd, vinden wij dat herindelingsvragen op nationaal niveau nauwelijks politieke afweging vergen. Die politieke afweging is er natuurlijk wel, maar dan op het niveau van gemeenten en provincies. Hier, in Den Haag, ligt het natuurlijk anders. Wat dat betreft maak ik twee zeer algemene opmerkingen. Wij vinden de landelijke gemeenten, zoals Bronckhorst, wel erg groot. Daarnaast vragen wij ons ernstig af of gemeenten zoals Zutphen en Doetinchem na de voorgestelde herindeling wel echt in staat zullen zijn om hun centrumtaken in de toekomst adequaat uit te voeren. Wij moeten het maar afwachten.

De vraag is of wij moeten doorgaan met de onderhavige wijze van behandelen van herindelingen. Mijn moeder had soms bezuinigingsbuien. Zo kwam zij ooit op het idee dat wij zelf het huis moesten schilderen. Na een ochtend ploeteren met schuurpapier en wat dies meer zij, vroeg mijn vader of wij het eigenlijk wel moesten doen. Enige dagen later kwam een huisschilder die in minder tijd met minder moeite en minder materiaal een beter resultaat bereikte dan wij met al ons geschuier ooit hadden kunnen doen. Inmiddels ben ik oud genoeg om te weten dat de toen door mijn vader gestelde vraag een buitengewoon verstandige is. De vraag kan ik veel situaties met recht worden gesteld, vooral als het gaat om het behandelen van voorstellen van herindeling in de Staten-Generaal. De voorstellen zijn naar het oordeel van mijn fractie in hoge mate technisch van aard. De politieke component op nationaal niveau is beperkt en in sommige gevallen zelfs verwaarloosbaar klein. Die component hoort dat misschien ook wel te zijn.

Laten wij kijken naar de omgeving waarin wij opereren. Nog nooit eerder in de geschiedenis beschikten provincies en gemeenten over een zo hoog gekwalificeerd en zo goed opgeleid apparaat als op dit moment. Bovendien belooft ook in de politieke vertegenwoordiging het aantal academisch en hbo-gevormden vandaag de dag tientallen procenten. Provinciale staten en gemeenteraden kunnen uitermate goed beslissingen voor zichzelf nemen. Kan de minister ons uitleggen welk verschil in kwaliteiten en capaciteiten rechtvaardigt dat wij in Den Haag moeten vaststellen binnen c.q. met welke gemeentegrenzen de betrokken besturen en hun inwoners moeten leven en werken? Is het niet verstandiger om de Wet ARHI zodanig te veranderen dat wij binnen afzienbare tijd alle binnenprovinciale herindelingen aan de provincies en de daarin liggende gemeenten overlaten? Zou het niet aardig

zijn om het in Brussel zo fervent verdedigde beginsel van de subsidiariteit ook in eigen huis toe te passen?

In het verleden stelde de Kamer zich meermaals kritisch op inzake het voegen van meer herindelingen in één wetsvoorstel. Zo toonde mevrouw Van den Broek zich op 18 april 2000 zeer ongelukkig met het wetsvoorstel aangaande Twente, dat overigens qua omvang kleiner was dan het onderhavige voorstel. Zij stelde toen voor om in een voorkomend geval het gebied in kleine partjes op te knippen en afzonderlijke wetsvoorstellen te maken, zo lees ik in de Handelingen. Een ander lid van de Kamer, de heer Terlouw, hekelde de gevolgde werkwijze eveneens en overwoog een motie in te dienen waarin de regering werd gevraagd toekomstige voorstellen anders in te richten. De opvatting werd toen Kamerbreed ondersteund. De minister zegde toe in het vervolg rekening te houden met de gevoelens aan deze kant van het Binnenhof, waarna de motie niet werd ingediend, zoals hier gebruikelijk is; er lag immers een toezegging. Op 12 september van hetzelfde jaar refereerde de heer Kohnstamm nog eens aan de genoemde toezegging en het antwoord was hetzelfde: er is echt rekening mee gehouden. Op 24 april 2003 ging het nu voorliggende wetsvoorstel ongedeeld naar de Tweede Kamer. Voor alle duidelijkheid zeg ik nog eens dat mijn fractie geen behoefte heeft aan een verkapt recht van amendement. Dat blijkt ook uit de context van het debat van toen. Als je werkelijk inhoud wilt geven aan het opdelen van zo'n wetsvoorstel, dan moet het al gedeeld naar de Tweede Kamer. Op die wijze zouden wij het graag zien. Toen het wetsvoorstel als één geheel bij de Tweede Kamer wordt ingediend, was de toezegging niet gestand gedaan.

De toelichting die minister in de memorie van antwoord geeft op onze vragen op dit punt, vinden wij niet overtuigend. Wil hij nog eens aangeven waarom hij vindt dat dit wel een samenhangend gebied is? Er zijn 25 gemeenten betrokken. Ze liggen verspreid over drie intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Een van de drie is een BoN-gebied met bijna 700.000 inwoners. Met dit voorstel is een oppervlakte gemoeid zo groot als de provincie Friesland. Als je iets wilt bedenken waardoor je kunt zeggen dat men toch niet zo vreselijk veel te maken heeft met toezeggingen die in het verleden zijn gedaan, dan is dit een heel goed voorbeeld.

De heer **Van Raak** (SP): Tot twee keer toe heeft het kabinet gezegd dat de Kamer vertrouwen moet hebben en dat de toezegging zo hard is, dat een motie niet nodig is. Blijkbaar is een motie wel nodig. Twee keer is namelijk de toezegging gedaan, maar zij is niet uitgevoerd.

De heer **Doesburg** (PvdA): Of een motie wel zou zijn uitgevoerd, is natuurlijk de vraag.

De heer **Van Raak** (SP): Ik nodig de heer Doesburg uit om de toezegging alsnog in een motie te gieten, zodat de Kamer haar alsnog als zodanig kan aannemen. Blijkbaar is onze stem in het verleden niet helder genoeg geweest. Wij moeten hem daarom nu helder laten klinken. Is de heer Doesburg daartoe bereid?

De heer **Doesburg** (PvdA): Ik wil eerst het antwoord van de minister weten. Daarna kunnen wij eventueel praten over de mogelijkheid om een motie in te dienen. Ik ga ervan uit dat toezeggingen gestand worden gedaan. Een motie is in die zin gevaarlijker. De minister kan haar namelijk veel makkelijker naast zich neerleggen dan een toezegging. Dat geldt zeker als de toezegging hard is opgenomen in de Handelingen. Zo'n toezegging is om die reden vervelender dan een motie. Als de regering een meerderheid vindt in de Kamer -- wij horen deze keer helaas niet bij de regeringspartijen -- dan is daarmee de kous af. Bij een toezegging ligt het anders. Ik wil daarom de minister eerst horen over de toezegging.

De heer **Van Raak** (SP): Mijn fractie behoort deze keer helaas ook niet bij de regeringspartijen. Laten wij een voorbeeld nemen aan het vorige debat. Laten wij een toezegging, een motie én een novelle vragen. Dan kan geen sprake zijn van een misverstand.

De heer **Doesburg** (PvdA): Het vorige debat dreigde bij tijden in politiek te ontaarden. Of dat in deze Kamer zo geweldig is, is vers twee. Laten wij het antwoord van de minister maar even afwachten. Daarna komen wij erop terug.

Uit de memorie van antwoord blijkt heel duidelijk dat de minister op kousenvoeten omgaat met de restproblematiek. Het gemeentebestuur van Doesburg is met alle aanpalende gemeenten in gesprek over de manier waarop het nu verder moet. Het is natuurlijk nodig. Zo'n gemeentebestuur moet zijn eigen standpunt bepalen. Tegelijkertijd ligt in de Kamer een voorstel voor waardoor de gemeentegrenzen van Doesburg in een nieuwe wet aan de noordkant, de oostkant en de zuidkant van de gemeente worden herbevestigd. Alleen naar het westen is er enige ruimte. Hoe stelt de minister zich de gang van zaken eigenlijk voor? Heeft Doesburg dan slechts één keus, namelijk de burens aan de westkant? Of breken wij in de huidige herindeling in? Het zou mijn voorkeur hebben om de gemeente Bronckhorst in tweeën. Doen wij dat en voegen wij de gebieden langs de rivier samen met de gemeente Doesburg en Angerlo als het enigszins kan? Hoe verhoudt zich dat met de Wet ARHI? Daarin is immers toch een rustperiode voorzien? Kan de minister daarop ingaan? Naar mijn gevoel is het toch buitengewoon moeilijk om nu alsnog een oplossing te vinden voor de gemeente Doesburg.

En dan is er nog de toekomst van de gemeente Winterswijk. Zij is alleen gebleven, misschien ook wel vanwege bepaalde persoonlijke verhoudingen. De gemeente ligt in een punt die in Duitsland steekt. In het voorstel komt Winterswijk helemaal niet aan de orde. Je vraagt je dan af of dat zo kan blijven. Natuurlijk is er gelukkig een heel goede samenwerking met de Kreis Bocholt. In het Europa van vandaag verdwijnen grenzen natuurlijk steeds meer, maar toch is de Nederlands-Duitse grens nog altijd wel aanwezig. Het ware toch prettig om te weten dat er ook binnen Nederland sprake kan zijn van een sterke eenheid. Winterswijk krijgt problemen. Ik heb wel eens contact gehad met het bestuur van Winterswijk. Daar is al jaren serieus nagedacht over een vergroting en dat komt echt niet uit de lucht vallen.

Uit de Achterhoek, de Graafschap, de Liemers en de stedendriehoek hebben mij allerlei berichten bereikt. Er zijn veel meningen. Misschien moet ik zeggen: vele bloemen bloeien. De belangrijkste verdediging voor het voorliggende voorstel is dat wij in de Achterhoek al 20 jaar bezig zijn en dat het nu dan maar moet doorgaan. Anders duurt het weer een aantal jaren. Dat aspect geeft mijn fractie een wat onprettig gevoel. Wij hadden liever gezien dat wij bestookt waren door allerlei gemeente- en provinciebestuurders die gezegd hadden: wij zijn ervan overtuigd dat dit een geweldig voorstel is. Alleen de oorspronkelijke vader van dit voorstel, de toenmalige gedeputeerde, heeft tegenover mij een dergelijk standpunt ingenomen. Hij was daarin echt de enige. Ik heb daarover toch een wat ongelukkig gevoel en dat geldt ook voor mijn fractie. Wij hopen dat de minister dat gevoel met de van hem bekende welsprekendheid kan wegnemen.

De voorzitter: Het woord is nu aan de heer Pastoor. Ik wil alle volgende woordvoerders verzoeken zich aan de spreektijd te houden.

**

*N

De heer **Pastoor** (CDA): Als men een consequente en heldere basislijn wil ontdekken waarlangs de herindeling die vandaag aan de orde is, tot stand is gekomen, dan vergt dat een langdurige zoektocht langs alle stukken die de afgelopen vijf jaar daarover geproduceerd zijn. De eindrapportage van de stuurgroep krachtige gemeenten over onder meer dit gebied werd in 1999 voorafgegaan door mede op rondetafelgesprekken gebaseerde zogenaamde regiofoto's, die een analyse heetten te zijn. Op een aantal punten nam het provinciaal bestuur die analyses niet over, maar trok het een andere lijn. Daardoor zijn de eerder getrokken conclusies slechts ten dele in het herindelingsplan verwerkt, terwijl tijdens het provinciale traject opnieuw wijzigingen zijn aangebracht, met ten slotte dan nog enkele niet onbetekenende principiële wijzigingen die tijdens de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer hun beslag kregen.

In de schriftelijke voorbereiding hebben wij al gememoreerd dat naar ons oordeel door dat alles eigenlijk een echte analyse voor het plan, zoals dat nu in zijn geheel voorligt, ontbreekt. Dat komt ook doordat er met name een aantal gelegenheidskeuzes zijn gemaakt; de minister ontkent dat ook niet in zijn nadere memorie van antwoord. Wij achten daardoor de onderbouwing van het plan op zijn zachtst gezegd mager.

De CDA-fractie heeft bij de schriftelijke voorbereiding al laten weten dat zij ook overigens met gemengde gevoelens tegen de nu voorliggende herindelingswet aankijkt. Op een aanzienlijk aantal onderdelen voldoet het plan aan de criteria waaraan het behoort te voldoen. Op een beperkt aantal punten is dat niet het geval. Het is juist dat gevoelens over een aantal pijnpunten in dit plan geweest waarom Kamerbreed in zelfs twee rondes aan de minister is gevraagd alsnog het plan op te knippen en in delen ter beslissing voor te

leggen. Die vraag was mede geïnspireerd door eerder door zijn voorganger gedane toezeggingen over de grootte van herindelingsplannen.

De minister kent de pijnpunten in dit plan die alle te maken hebben met gebrek aan draagvlak bij de bevolking en de betrokken gemeentebesturen en die in meer of mindere mate alle fracties in deze Kamer bezighielden en -houden. Desondanks is het niet gelukt de minister zover te krijgen dat hij deze toch niet zo ingewikkelde en niet zo revolutionaire wijzigingsprocedure inzette. Dat betreuren wij in hoge mate. Wat hadden wij een mooie en vruchtbare Kamervergadering kunnen hebben vandaag. Wij hadden echt kunnen beslissen op basis van het door iedereen zo geroemde draagvlakcriterium en de minister had uiteindelijk een plan kunnen realiseren dat stellig op een nog groter draagvlak had kunnen rekenen dan het nu doet.

Nu rest vandaag niet anders dan de discussie met de minister voort te zetten over een aantal naar ons oordeel minder gelukkige onderdelen van het plan. Ik zei het al: wij menen dat het overgrote deel van het plan aan de zes criteria voldoet die de regering aanlegt bij herindelingsplannen en die wij als uitgangspunt onderschrijven. Tegen een drietal onderdelen van het plan hebben wij ernstige bedenkingen op basis van het ontbreken van het draagvlakprincipe. Daar kom ik straks op terug.

Ik begin met te memoreren dat de zaterdag voor Pinksteren in de Volkskrant en later in Binnenlands Bestuur een advertentie stond van een vooraanstaand werving- en selectiebureau dat namens de nieuwe gemeente Montferland een nieuwe gemeentesecretaris zoekt. In die advertentie wordt zonder enig voorbehoud uitgesproken dat op 1 januari 2005 de gemeenten Bergh en Didam worden samengevoegd tot de nieuwe gemeente Montferland. De primaire reactie is dan natuurlijk: doet de Eerste Kamer er niet meer toe? Maar de direct daaropvolgende secundaire reactie, die in dit geval wellicht meer ter zake doende is, is: kijk, dat is nu weer zo'n bewijs dat men in de regio zo zeker is dat het goed is wat voorligt, dat dat door moet gaan, dat daarvoor draagvlak is. Kennisname van dat soort uitingen, ook vervat in brieven, e-mails of telefoon, maar ook in persoonlijke gesprekken in de regio bevestigen dat instemmende beeld voor het merendeel van de samenvoegingen.

Anders is het gesteld met de gemeenten en hun inwoners die ernstige bedenkingen hebben tegen het herindelingsplan, waar het gepresenteerde plan niet van onderop tot stand is gekomen. Ik doel dan uiteraard op Bathmen, Warnsveld en Dinxperlo. Mevrouw de voorzitter, u zult mij stellig toestaan daar met de minister opnieuw van gedachten over te wisselen. Ik begin bij Bathmen. Was dat aanvankelijk opgenomen in een nieuwe plattelandsgemeente met Lochem en Gorssel, die voldeed aan alle criteria die voor een herindeling gelden, in de Tweede Kamer is Bathmen plotsklaps overgeheveld naar een nieuwe gemeente Deventer/Bathmen en is Deventer aan het herindelingsplan toegevoegd. Zelfs de titel van de wet is daartoe gewijzigd. Plotsklaps, alsof er geen Wet ARHI bestaat, die zo zorgvuldig een herindeling regisseert. Een wet ook die nog

niet zo lang geleden up to date gemaakt is en als zodanig in 2001 ook deze Kamer passeerde. Daarom vroegen wij de minister of de Tweede Kamer bij deze overheveling de bepalingen van hoofdstuk II van die wet wel voldoende in acht heeft genomen. Zo neen, is dit onderdeel van het plan dan wel rechtsgeldig tot stand gekomen? Zo is bijvoorbeeld in deze herindelingsprocedure Deventer niet conform artikel 8 van de Wet ARHI uitgenodigd om gehoord te worden. De minister is heel stellig in zijn antwoord: aan de rechtsgeldigheid kan niet worden getwijfeld; onderhavig wetsvoorstel is in formele zin evenwaardig aan de Wet ARHI. Dat is juist, maar dat is maar de helft van het verhaal. Er is meer: het materiële aspect.

De Wet ARHI blijft naast dat formele aspect materieel richtinggevend voor andere wetten. Dat betekent dat bij realisering van een bijzondere wet, bijvoorbeeld een herindelingswet, de Wet ARHI richtinggevend is. Dat aspect betreft de minister niet in zijn antwoord. Wij vragen daarom de minister om dat element in zijn nadere antwoord van vandaag alsnog te betrekken. Wij wachten met belangstelling de reactie en mogelijke bijstelling van het antwoord van de minister op dit punt af.

Ook vroegen wij de minister hoe de beslissing inzake Deventer en Bathmen zich verhoudt tot het bepaalde in artikel 5 van het Europees Handvest inzake lokale autonomie. De minister antwoordt daar zeer uitvoerig op, maar door de ingewikkeldheid van de voorgeschiedenis -- Bathmen was al twee keer eerder betrokken bij een poging om heringedeeld te worden -- lijkt de draad van de feitelijkheden wat zoekgeraakt te zijn.

De heer **Van Raak** (SP): Hoe zal die bijstelling ten aanzien van Bathmen en Deventer eruit moeten zien? In welke richting moeten wij dan denken?

De heer **Pastoor** (CDA): Ik heb geen voorzienend vermogen. Ik heb ook al gezegd dat ik dit afwacht. Dat lijkt mij ook de enige opstelling die mogelijk is, als je zo'n vraag stelt.

Ik zei dat de minister uitvoerig is ingegaan op de verhouding tot het Europees Handvest, maar dat zijn antwoord op dit punt qua feiten onjuist was. De minister stelt dat uitvoerig aan de gemeente Deventer gelegenheid is gegeven om haar standpunt ten aanzien van de gemeentelijke herindeling met Bathmen kenbaar te maken. Dat is inderdaad in de twee voorgaande herindelingsprocedures gebeurd, maar niet nu met betrekking tot het nu voorliggende voorstel.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik wil de heer Pastoor nog een vraag stellen over het Europees Handvest voor lokale autonomie. Zeker sinds ik in de Raad van Europa zit, vind ik dat heel interessante kost. De heer Pastoor vraagt veel aan de minister, maar ik wil graag zijn opvatting horen. Moet ik uit het feit dat hij dit punt zo goed heeft ingezet met een verwijzing naar artikel 5 waarin wordt gezegd dat, als die wettelijke mogelijkheid er is, bij gemeentelijke herindelingen referenda moeten worden gebruikt voor draagvlakmeting, opmaken dat de CDA-fractie daar ook voor is? Volgt de heer Pastoor het Handvest op dat punt en vindt hij dus ook dat, als die wettelijke mogelijkheid er is -

- en die is er in Nederland -- er ook referenda dienen plaats te vinden?

De heer **Pastoor** (CDA): Mijn fractie is ervoor dat de bevolking bij herindelingen geraadpleegd wordt. Eigenlijk is het in de praktijk ook een vanzelfsprekendheid, maar het gebeurt niet overal. Hier is sprake van een geval waarin helemaal niets gedaan is aan het horen van de bevolking daar waar het gaat om datgene wat ik zojuist schetste.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Bent u het met mij eens dat een referendum een effectieve manier van draagvlakmeting is?

De heer **Pastoor** (CDA): Een referendum is een van de mogelijkheden om draagvlak te meten. Dat kan echter ook op andere manieren. Je kunt de bevolking ook anders dan via een referendum horen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Misschien is het wel de meest effectieve manier.

De heer **Pastoor** (CDA): Wij zouden er langdurig over van gedachten kunnen wisselen of dat de meest effectieve manier is. In het openbaar bestuur en met name op het vlak van het gemeentelijke bestuur zijn er namelijk verschillende mogelijkheden om de burger te horen en die worden ook in de praktijk toegepast. Ook andere middelen dan een referendum blijken dan echt resultaat te geven.

Ik zei dat Deventer bij de twee voorgaande herindelingsprocedures de gelegenheid heeft gehad om haar standpunt kenbaar te maken, maar niet bij het voorliggende wetsvoorstel. Weliswaar heeft, zoals de minister ook schrijft, het gemeentebestuur van Deventer zich in de aanloop naar de behandeling door de Tweede Kamer van het nu aan de orde zijnde voorstel ook sterk gemaakt voor alsnog een fusie Bathmen/Deventer. Dat was echter ongevraagd. De plaatselijke gemeenschap van Deventer is nu niet geraadpleegd, zoals het Europees Handvest letterlijk verlangt. Dat alles wordt mede beheerst door het feit dat een Europees handvest formeel gezien boven een wet staat. Daarnaast geldt mutatis mutandis ook hier dat een Europees handvest materieel richtinggevend is voor de realisering van een bijzondere wet, in dit geval een herindelingswet. Wij vragen de minister dan ook om zijn aanvankelijk gegeven antwoord op dit punt nog eens op zijn merites te beoordelen. Ook op dit punt wachten wij graag de nadere reactie af, zonder dat wij daarbij enig voorspellend vermogen op tafel leggen.

Wij komen nu te spreken over de inhoudelijke afweging om Bathmen weg te halen uit een plattelandcluster en over te hevelen naar Deventer. Laat ik beginnen met nog eens vast te stellen dat de oorspronkelijke samenvoeging van Gorssel, Lochem en Bathmen voldeed aan alle criteria die neergelegd zijn in het Beleidskader gemeentelijke herindeling van deze minister van 18 december 2002. Dat is niet het geval bij de samenvoeging Deventer/Bathmen. In de gemeente Bathmen is en was voor deze samenvoeging geen overwegend draagvlak aanwezig. De betreffende beleidsbrief van de minister beschrijft uitvoerig de zes criteria voor herindeling. Het criterium draagvlak is als

eerste neergeschreven en toegelicht. Als men objectief de verwoording van de zes criteria bekijkt, dan is er niet aan te ontkomen dat de duiding van de betekenis van draagkracht voor een herindeling de meest essentiële is. Daar hecht het kabinet "een groot belang" aan, terwijl de kwalificatie van de vijf andere criteria toch een graad lager is.

De minister herinnert er daarnaast in de nadere memorie van antwoord op bladzijde 7 nog eens aan dat hij in het algemeen overleg op 11 september in de Tweede Kamer uitgesproken heeft dat de criteria draagkracht en bestuurskracht in zijn visie het zwaarst wegen. Die staan -- dat staat op bladzijde 25 -- met stip voorop. Dat constaterende, verrast het dan dat bij de eindafweging door de minister dat grote belang en die stipaanduiding ineens minder zwaar blijken te wegen, omdat de minister concludeert dat de samenvoeging voldoet aan vijf van de zes criteria, waarmee de samenvoeging wordt gelegitimeerd. Op die wijze worden ongelijkwaardige afwegingscriteria gewogen als waren zij gelijk. Wat de CDA-fractie betreft, is dat draagvlakgegeven of, anders gezegd, de van-onderop-benadering een essentieel, zo niet doorslaggevend criterium, dat ook met zoveel woorden is opgenomen in het CDA-programma.

Ik kom op het tweede knelpunt, te weten Warnsveld. Ook daar speelt het draagvlakverhaal. Bij een opkomst van 75% bij een volksraadpleging sprak immers 93% van de inwoners van Warnsveld zich uit tegen een samengaan met Zutphen. In Zutphen is zo'n referendum onder de burgers niet gehouden. Het is opmerkelijk dat bij deze samenvoeging het draagvlakaspect in de nadere memorie van antwoord geheel wordt weggeschreven, onder meer door de provincie Gelderland als tegenwicht op te voeren als instantie waar wel draagvlak bestaat voor deze samenvoeging. Dat laatste is een non-argument. Als wij immers kijken naar de eerdergenoemde herindelingsbrief van deze minister van 18 december, zien wij dat het bij draagvlak gaat om "een sterk draagvlak onder de bevolking". Onder die zinsnede is een provinciaal bestuur moeilijk te vatten. Evenmin is het gememoreerde tegenwicht van draagvlak in Zutphen een eerlijk tegenargument: het draagvlak bij de opgeslokte -- in dit geval kan ik het eigenlijk niet anders benoemen -- tegenover het draagvlak bij de opslokker.

Wat Warnsveld betreft, zijn twee andere criteria de overweging om de gemeente bij de herindeling te betrekken: de bestuurskracht en het regionale evenwicht. Is de minister bereid om in zijn antwoord van vandaag nog eens echt uiteen te zetten waar het manco zit in de toekomstige bestuurskracht van Warnsveld? Ik vraag dat omdat het neergeschreven verhaal in de nadere memorie van antwoord uitmunt in vaagheden en absoluut geen concreet beeld geeft van dit criterium, terwijl dat voor de minister geldt als hoofdcriterium. Wij vragen dat ook in het licht van de constatering van de minister -- dat staat op bladzijde 26 -- dat niet gezegd kan worden dat Warnsveld op dit moment geen goed bestuur voert.

Dan is er voor Warnsveld nog een ander punt: de toezegging van de toenmalige staatssecretaris mevrouw De Graaff-Nauta uit 1988 om op termijn de zelfstandigheid van deze gemeente niet opnieuw ter discussie te stellen.

De minister reageert daarop door met de Kamer in discussie te gaan over de uitleg van de uitspraken van de toenmalige staatssecretaris. Zijn uitleg is dat het gaat om een streven, niet om een toezegging. Met minstens zoveel stelligheid is -- als je de memorie van antwoord bij het herindelingsvoorstel van 1988 leest samen met de Handelingen van de Eerste Kamervergadering van 6 september 1988 -- te poneren dat de staatssecretaris wel degelijk een toezegging heeft gedaan. Als ik dat beweer, verkeer ik in goed gezelschap. Ik citeer daartoe de staatsrechtgeleerde en toenmalig senator Prof. Postma: "Wij zijn dankbaar voor de toezegging dat voor de komende 25 jaar in elk geval, dus ook in de eenentwintigste eeuw, de zelfstandigheid van Vorden en Warnsveld gewaarborgd is." Ik vraag de minister om straks in de schorsing de stukken er nog eens op na te slaan en te kijken of hij ook niet van oordeel is dat zijn uitleg van de Kamerstukken op dit punt wat bijstelling behoeft. Wij vroegen in het nader voorlopig verslag wat die toezegging nog voor deze herindeling kan betekenen. Wij leggen, gezien het eerder gememoreerde, de vraag vandaag nog maar een keer neer.

Als derde knelpunt beschouwen we Dinxperlo. Op dezelfde wijze als in Warnsveld is ook daar nauwelijks draagvlak voor samenvoeging met de buurgemeente Aalten. Ook in Dinxperlo is dat via volksraadpleging vastgesteld. Overigens erkent de minister dat er in Dinxperlo weinig draagvlak bestaat. Daar zijn wij het dus roerend over eens. Daarnaast haalt ook hier de minister de twee-eenheid draagkracht en bestuurskracht -- als criteria met stip -- uit elkaar en laat weten: "Voor dit onderdeel van het wetsvoorstel ben ik van mening dat het criterium bestuurskracht zwaarder weegt dan het criterium draagvlak." Onder verwijzing naar wat ik zo straks stelde bij Warnsveld stel ik de vraag: waarom toch?

Wat betreft de toekomstige bestuurskracht van Dinxperlo zegt de minister dat de gemeente onvoldoende over de voorwaarden beschikt om in de toekomst aan de maatschappelijke en bestuurlijke opgaven te voldoen. De minister noemt daarbij een aantal maatschappelijk-bestuurlijke items waar het wel eens niet goed zou kunnen gaan. Naar ons oordeel is dat een wat zwakke argumentatie om zo'n zware constatering op te baseren, te meer omdat de minister een paar regels terug heeft geconstateerd dat niet gezegd kan worden dat het gemeentebestuur van Dinxperlo nu niet goed functioneert. Het zal duidelijk zijn dat wij de minister vragen zijn argumenten betreffende gebrek aan bestuurskracht in een toekomstig Dinxperlo nader te adstrueren.

Tot slot nog een enkele opmerking over de motie die de Tweede Kamer over de positie van Doesburg indiende. De minister antwoordt niet op onze vraag wat hij met die motie voornemens is te doen, maar geeft wel een uitvoerig inhoudelijk antwoord. Daaruit blijkt dat er voor Doesburg alle ruimte is om van onderop te verkennen op welke wijze zij met gemeenten een verplichtende samenwerking wil aangaan. De zorg die wij uitspraken in de schriftelijke ronde is daarmee weggenomen. Wij wachten met belangstelling de antwoorden van de minister af.

Het moge uit hetgeen ik naar voren heb gebracht duidelijk zijn dat wij als CDA-fractie ook na de

schriftelijke voorbereiding nog steeds van oordeel zijn dat in het plan drie knelpunten prominent aanwezig zijn. We hebben in de loop van de behandeling als gezamenlijke partijen in deze Kamer -- en op zich is zo'n unanieme actie vrij uniek -- tot twee keer toe geprobeerd de minister te bewegen om het plan op te knippen. Dat zou ons de helpende hand hebben kunnen bieden om niet alleen "ja" of "nee" tegen het plan te zeggen, maar genuanceerder te kunnen beslissen. Wij kunnen immers als Eerste Kamer geen wijzigingen in het plan aanbrengen. Als wij "ja" zeggen tegen het totale plan, dan betekent het dat we à contrecœur instemmen met de herindeling van Bathmen, Warnsveld en Dinxperlo. Zeggen wij "nee", dan betekent het dat wij een nog veel groter aantal gemeenten in ernstige moeilijkheden brengen. Wij zouden dan immers de samenvoegingsvoorstellen, die aan alle criteria voor herindeling voldoen en waarvoor draagvlak bestaat bij bevolking en gemeentebesturen, om zeep helpen. Ziedaar de ontstane ambivalentie.

De heer **Van Raak** (SP): Ik stel u dezelfde vraag als de heer Doesburg. Is het niet aardig om het initiatief te nemen tot het indienen van een motie, waarin wij duidelijk uitspreken dat wij het de volgende keer echt opgeknipt willen hebben?

De heer **Pastoor** (CDA): Als u iets meer geduld had gehad, dan had u mij daarover een uitspraak horen doen. Ik zal op die vraag nu antwoord geven.

Voorzitter. De CDA-fractie heeft sterk de neiging de minister weer te vragen alsnog te knippen of, meer direct gezegd, alsnog Bathmen, Warnsveld en Dinxperlo eruit te halen, zoals Twentestad uit de herindeling van Twente is geknipt, maar de minister heeft dat nu twee keer zo pertinent geweigerd dat dit zinloos lijkt. Daar komt bij dat de argumentatie van de minister over de samenhang naar ons oordeel redelijk acceptabel is. Afgezien dan nog van het feit dat het op dit moment ook eigenlijk al te laat is, wil er op 1 januari 2005 enige vorm van herindeling gerealiseerd kunnen worden.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Ik maak twee opmerkingen vooraf. Ik spreek namens de fractie van de ChristenUnie en ook voor de fractie van de SGP. Ik dank de woordvoerders die voor mij op de sprekerslijst stonden. Door het uitlopen van het BNN-debat dreigde ik in de problemen te komen, omdat ik om half twee een verplichting elders heb. Zij hebben het goed gevonden dat ik wat naar voren schoof. Vandaar dat ik hier nu het woord voer. Ik bied mijn excuses aan omdat ik een deel van hun verhalen niet kan aanhoren, maar ik kom terug.

Tot de paradoxen van ons politieke werk behoort sinds jaar en dag dat er een omgekeerde relatie lijkt te bestaan tussen bestuurlijke schaal en burgerlijke emotie. Daar bedoel ik dit mee. Niemand lijkt een traan te laten wanneer Nederland zichzelf langzaam maar zeker laat indelen in het grotere verband van de Europese Unie. Als de burger echter wordt geconfronteerd met een herindeling waarbij zijn eigen gemeente betrokken is, dan komen de

emoties boven. Hier geldt nog steeds het adagium uit de jaren '70 "small is beautiful".

Het herindelingvoorstel dat wij vandaag behandelen kent zo zijn eigen merites. Daarin verschilt het niet van andere grootschalige operaties. Er zijn altijd pijnpunten die moeten worden afgewogen tegen het grotere geheel. In dit geval kwam er nog iets bij, namelijk een wat kribbige schriftelijke voorronde tussen Eerste Kamer en minister over de vraag of het nodig is alle herindelingvoorstellen in één wetsvoorstel te presenteren. Die discussie staat in de stukken en behoeft nu niet te worden overgedaan. De minister heeft zich uitgeput in het presenteren van argumenten voor een niet opgeknipt wetsvoorstel en wij weten inmiddels dat er geen meer samenhangend gebied in ons land bestaat dan uitgerekend de Achterhoek, de Graafschap en de Liemers. Hoe is het mogelijk!

Eerlijk gezegd geloof ik dat wij met deze schriftelijke gedachteswisseling weinig zijn opgeschoten. Met het oog op een niet gewenste herhaling in de toekomst wil ik daarom enkele vragen stellen. Vindt de minister eigenlijk niet dat zijn voorgangers er beter aan hadden gedaan niet de toezeggingen te doen waarover deze Kamer -- met recht -- nu zoveel aandacht vroeg? Als mijn vermoeden juist is, laat hij dan dit moment gebruiken om zich van die goedbedoelde, maar kennelijk lastig te honoreren toezeggingen te bevrijden. Dan weten wij waar we aan toe zijn. Doet hij dat niet, dan heeft hij echt een probleem. Ik meen namelijk dat al zijn argumenten voor één wetsvoorstel niet dwingend zijn. Waar het om gaat, is dat er geen noodzakelijk verband bestaat tussen de samenhang van een gebied dat voor herindeling in aanmerking komt en de wijze waarop dit wetgevend vorm moet krijgen. Om het chic te zeggen: materiële integraliteit verplicht in het geheel niet tot legislatieve integraliteit. Wat slechts telt, is het vertrouwen van de minister dat de Eerste Kamer in staat en bereid zal zijn oog te hebben voor de samenhang van een voorstel. Als de minister in de nadere memorie van antwoord op bladzijde 16 zegt dat splitsing van het wetsvoorstel in afzonderlijke delen het risico met zich brengt dat een onderdeel wordt weggestemd en er dan wellicht een onevenwichtige regio tot stand komt, zegt hij in feite dat de Tweede Kamer eigenlijk beter geen amenderingsrecht zou moeten hebben en dat het niet aan de beide Kamers kan worden overgelaten zich een eigen oordeel te vormen over de integraliteit van een voorstel. Het ministeriële motto is dus: verdeel niet en heers. Mag ik de minister eraan herinneren dat onze Grondwet indertijd in deelontwerpen is behandeld met als resultaat een samenhangend constitutioneel document? En dat het belastingplan in deelvoorstellen bij de Kamers komt, met als resultaat een voldoende gegarandeerde belastingontvangst? Het gaat dus in het geheel niet om wetgevingstechniek of logica, maar om vertrouwen. Ik zou het plezierig vinden als de minister op deze analyse en mijn eerste voorstel zou willen reageren. Ik zou het plezierig vinden als de minister wilde reageren op deze analyse en op mijn eerste voorstel.

Tot zover de prolegomena. Nu de zaak van de herindeling zelf. Daarvoor geldt -- zo zeg ik vooraf -- dat deze Kamer niet als een soort instantie van beroep het werk van de Tweede Kamer moet overdoen. Dat geldt

temeer waar wij weten dat veel voorwerk ook nog eens is verricht door de provincie en dat wij haar voorstellen niet zomaar terzijde kunnen schuiven omdat wij daartoe nu eenmaal de wetgevende macht hebben. Een zaak waar zoveel over te doen is geweest en waarmee zo velen bezig zijn geweest, moet eens een keer tot een besluit leiden, zeg ik met de echo van het BNN-debat nog in de oren. In dit geval heb ik de indruk dat betrokkenen genoeg hebben van de discussie en de jarenlange bestuurlijke onzekerheid, en hoe dan ook een beslissing wensen.

Het valt niet te ontkennen dat er voor de meeste onderdelen van het herindelingsvoorstel goede argumenten zijn. Dat heeft de provincie ons gemeld en wordt door de betrokken gemeenten ook erkend. Men begrijpt heel goed dat er een verband bestaat tussen bestuurlijke slagkracht en bestuurlijke schaal. De minister heeft daar in de Tweede Kamer nog het argument van het voortgezette decentralisatiebeleid aan toegevoegd. Ik heb schriftelijk gevraagd wat op dit moment en voor de nabije toekomst, na de jaren van decentralisatiebeleid die achter ons liggen, nog de zelfstandige betekenis is van dit argument. Uit het antwoord van de minister concludeer ik dat die betekenis minimaal is. Immers, hij noemt geen enkel nieuw decentralisatievoorstel dat thans voorligt. Wil de minister dit beamen, zodat andere gemeenten niet bevreesd hoeven te zijn voor voorstellen die hun bestuurlijke kracht zullen beproeven, maar die er in werkelijkheid niet aankomen?

Er is in de schriftelijke gedachteswisseling veel opgemerkt over het draagvlakcriterium. Collega's voor mij spraken er ook over. Aangezien een geheel adequate objectivering van dit criterium niet mogelijk is, ligt om de hoek altijd het risico van gelegenheidsargumentatie. Ik heb daarom in de schriftelijke voorbereiding gevraagd – en de heen en weer bewegende argumentatie van de minister in de Tweede Kamer gaf daar aanleiding toe – hoe het draagvlak wordt gepeild. Het alleszins bevredigende antwoord van de minister luidde dat het bij het bepalen van het draagvlak eerst en vooral moet gaan om de standpunten van de gemeenteraden en provinciale staten. “Zo is ons stelsel van vertegenwoordigende democratie ingericht”, aldus de minister. Hij zal met onze vraag blij zijn geweest, want met dit antwoord kon hij zich vervolgens de fracties van GroenLinks, D66 en SP van het lijf houden, die een wat “volksere” opvatting van het draagvlakcriterium blijken te hebben. Ik zie u verbaasd kijken, collega Platvoet, en zal het uitleggen. U gaf zo-even aan dat u een grote voorkeur hebt voor referenda. Dat is vervat in mijn opmerking over een wat “volksere” opvatting.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Het zal u niet zijn ontgaan dat de CDA-fractie een beetje begon mee te lopen. Niet helemaal, dat begrijp ik wel, maar het ging de goede kant op.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Daarin hebt u geen gelijk. Ik onderschrijf volledig het gezonde uitgangspunt van de CDA-fractie dat je het rustig aan de gemeenteraden kunt overlaten, zoals meestal het geval is, om zelf te peilen wat de bevolking ervan vindt. Uw fractie en andere fracties hebben in de stukken voortdurend de

vraag aan de orde gesteld of dat niet door de wetgever zou moeten worden voorgeschreven.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik ken u als een man van de zuivere redenering. Hoe kijkt u aan tegen artikel 5 van het Europees Handvest over lokale autonomie? Daarin wordt gerept van draagvlakmeting en een referendum als dat wettelijk mogelijk is.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik moet voorzichtig zijn, omdat ik mij voor het eerst in mijn lange politieke leven bezighoudt met herindelingsvoorstellen, maar ik meen mij te herinneren dat de Nederlandse regering destijds, heel lang geleden, bij de ratificatie van dit verdrag een voorbehoud heeft gemaakt, inhoudende dat artikel 5 in Nederland zo mag worden gelezen dat peiling van gemeenteraden en staten voldoende is.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat is logisch, omdat wij in 1985 geen wettelijke mogelijkheid van referendum hadden.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Dan wordt het misschien interessant, maar ik zou zeggen dat u dan Europa in moet, om na te gaan of onze gewijzigde wetgeving wellicht aanleiding moet zijn om dat voorbehoud in te trekken. Het is een leuke casus van algemene aard die ik graag aan de minister voorleg. Ik weet zeker dat hij daarover een mooie opvatting weet te debiteren.

Over een ander criterium van algemene aard wil ik kort een opmerking maken. De leden van de fractie van GroenLinks hebben er in het verslag terecht op gewezen dat het criterium “interne samenhang van de nieuwe gemeente” rijkelijk vaag is. Het antwoord van de minister luidde dat het er om moet gaan dat “de nieuwe gemeente een samenhang kent, die identiteit geeft aan de nieuwe eenheid”. Ik vond dat een geheel bijdetijds en prima antwoord en geef de minister in overweging het weinigzeggende samenhangcriterium op enig moment te vervangen door een criterium waarin het meer aansprekende identiteitsbegrip centraal staat. Als de minister hier brood in ziet, verneem ik dat wel.

In de rest van mijn betoog zal ik, want daar ontkomen wij ook in deze Kamer niet aan – en dat wil ik ook niet – stilstaan bij enkele overgebleven heikele punten. Ik heb het dan over Bathmen, Warnsveld en Doesburg. Dat zal niet bevreemden. In het bijzonder de casus Bathmen, als ik het zo mag noemen, is een zaak met een geschiedenis. Die zal ik niet releveren. Het bestuur en de inwoners van Bathmen mogen zich, voorzover zij een opgelegde annexatie door Deventer niet wensten, bekocht voelen. Een overduidelijke toezegging van staatssecretaris Van de Vondervoort is niet nagekomen. Iedereen weet dan waarover ik het heb. De minister heeft zich in de schriftelijke voorbereiding inmiddels de keuze van de amenderende Tweede Kamer vrijwel geheel eigen gemaakt en zegt eerlijk dat hier het draagvlakcriterium minder zwaar moet wegen dan het criterium van de bestuurskracht. Je zou hem bijna verwijten dat hij dat zelf niet eerder heeft ingezien en dat het dus maar goed is dat er terzake een besluitvaardige Tweede Kamer is geweest.

De stelling in de nadere memorie dat wel het draagvlak bij Deventer en de provincie Overijssel is toegenomen, had hij beter niet kunnen poneren, want het is bijna een onnodige schoffering van de eerstbetrokkenen, en dat zijn toch echt Bathmen en vervolgens Gorssel en Lochem. Voor deze Kamer valt er, na deze gang van zaken, niet zoveel meer te doen. Vragen om een novelle, waarmee wij toch al zuinig moeten zijn, heeft weinig zin, want de Tweede Kamer zal daarvoor natuurlijk zeer weinig begrip willen en kunnen opbrengen, want het is die Kamer geweest die het wetsvoorstel heeft geamendeerd. Het spijt mij voor bestuur en inwoners van Bathmen, maar hun gerechtvaardigde ongenoegen en kritiek moeten toch echt bij de Tweede Kamer en de minister worden gelegd. Nogmaals, wij zijn geen beroepsinstantie.

Als het over Warnsveld gaat, kan mijn kritische toonzetting wat forser zijn. Ook hier is er een voorgeschiedenis en die deed verwachten dat Warnsveld niet bij Zutphen zou worden ingedeeld. De minister heeft gelijk wanneer hij stelt dat er in 1988 geen toezeggingen zijn gedaan. Toezeggingen over periodes van 25 jaar worden niet gedaan en kunnen ook moeilijk worden gedaan. Zo ver gaat de macht van een bewindspersoon, zelfs niet die van BZK, niet. Maar er zijn wel verwachtingen gewekt, en niet zo weinig ook! En waar dat zo is en overigens de herindelingargumenten niet dwingen tot een samenvoegen van Warnsveld en Zutphen loopt de wetgever het risico van het naar zich toehalen van het verzoijt van arrogantie van de wetgevende macht. Er is ook nog iets als politieke en bestuurlijke wijsheid en die is als het gaat om de bestuurders en inwoners van Warnsveld niet toegepast, en dat is een onaangename observatie en conclusie. Dat de provincie in haar voetspoor best enkele zinnige bestuurlijke argumenten voor deze samenvoeging heeft, doet daaraan niet af. De minister heeft in het debat in de Tweede Kamer, maar toen gebruikte hij het argument om Bathmen vrij van Deventer te houden, gewezen op situaties als Groningen en Haren, Voorburg en Den Haag - de heer Remkes durft, zo dacht ik bij de vermelding van dit voorbeeld - en Goirle en Tilburg. Welnu, eenzelfde situatie doet zich voor met betrekking tot Zutphen en Warnsveld. Toen ik in het verslag hem daarop wees, verkoos hij wijselijk daar niet op in te gaan. Warnsveld kan zich bekocht voelen.

Het laatste knelpunt is Doesburg of, beter gezegd, de motie die over deze gemeente in de Tweede Kamer is aangenomen. In die motie staat niet, zoals de minister in de nadere memorie van antwoord terecht opmerkt, dat Doesburg met Zevenaar en Angerlo moet worden samengevoegd. Had dat erin gestaan, dan had men moeten amenderen. Er staat echter wel dat de zelfstandigheid van Doesburg geen reële optie is en dat de minister binnen een jaar met een voorstel tot gemeentelijke herindeling voor Doesburg moet komen. Wij praten dan de facto over dit jaar. Het mag een curieuze motie zijn, maar de minister heeft haar niet onaanvaardbaar verklaard en zelfs niet ontraden. Hij heeft er niets over gezegd om de simpele reden dat hem niets is gevraagd. Dat mag men merkwaardig noemen. Ik constateer dat de minister blijkens de antwoorden op onze vragen uit het verslag op dit moment de motie aan het ontmantelen is door het initiatief te leggen bij Doesburg en aanpalende gemeenten

en de provincie. Dat mag en is misschien zelfs verstandig, maar het betekent wel dat hij niet op eigen initiatief met een wetsvoorstel zal komen en dus die motie vooralsnog grotendeels naast zich neerlegt. Mag ik van hem horen of hij met deze analyse en conclusie kan instemmen?

Ik sluit af met een vraag van algemene strekking. Desgevraagd stelt de minister op blz. 16 van de nadere memorie van antwoord dat evaluaties van herindelingen moeten worden overgelaten aan de desbetreffende gemeenten en provincies. Ik vind dat een onbevredigend antwoord.

Natuurlijk mogen gemeenten en provincies zich wagen aan dit soort evaluaties, maar het zijn dan wel zelfevaluaties met alle risico's die daarbij horen. Dat laat onverlet dat de wetgever, die voor concrete gevallen een eigen toetsingskader heeft opgesteld en toepast, er verstandig aan doet op gezette tijden dat kader te toetsen aan die concrete gevallen. Het initiatief daarvoor ligt natuurlijk bij de minister, maar de Kamers zijn belanghebbenden. Ik vraag daarom of hij op dit punt zijn terughoudende opstelling wil herzien.

Het eindoordeel van onze fracties zal ik laten weten na de antwoorden van de minister en na het kennismaken van de politieke posities van de andere fracties. Verwerping van het voorstel is geen aangename keuze, want de situatie die dan ontstaat, zal menigeen in de regio rauw op het dak vallen. Reële knelpunten blijven onopgelost en daarvoor dragen we dan natuurlijk wel verantwoordelijkheid. Blijft over de behandeling van Warnsveld. Het zou me een lief ding waard zijn als er een weg gevonden wordt om een oplossing te vinden waardoor we de bewoners van dat dorp wat rechter in de ogen kunnen kijken. Als daarvoor een serieus voorstel komt zal dat op de warme belangstelling van onze fracties kunnen rekenen.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Ik wil graag op drie thema's ingaan. In de eerste plaats het niet nakomen van de toezegging met betrekking tot het opknippen van het wetsvoorstel. In de tweede plaats de criteria die de regering hanteert met betrekking tot herindelingen en in de derde plaats nog enkele hete hangijzers in dit wetsvoorstel.

De voorganger van deze minister heeft indertijd in deze Kamer toegezegd dat wetsvoorstellen met betrekking tot gemeentelijke herindelingen waar mogelijk zullen worden geknipt. De minister zei dat er alleen niet wordt geknipt als de samenhang zodanig is dat, als het ene stuk het niet haalt, het andere stuk weinig zin meer heeft. Hij herhaalde op 12 september 2000 deze toezegging. Nu heeft deze minister in eerste instantie 2,5 pagina's en in tweede instantie 6 pagina's nodig om aan te tonen dat er een onlosmakelijke samenhang in het wetsvoorstel zit en dat splitsing dus echt niet kan. Deze argumentatie is echter met één simpel voorbeeld te ontkrachten: Bathmen. In het wetsvoorstel dat bij de Tweede Kamer werd ingediend, was Bathmen onderdeel van de gemeente Lochem. De Tweede Kamer amendeerde Bathmen bij Deventer. Hoezo een onlosmakelijke samenhang? Als het wetsontwerp in deze Kamer gesplitst was ingediend, durf ik er een

Deventer koek om te verwedden dat dit onderdeel het hier niet zou halen -- dat geldt wellicht ook voor andere knelpunten -- en dat wat betreft Bathmen het oorspronkelijke wetsvoorstel in ere zou zijn hersteld. Die onlosmakelijke samenhang bestaat in feite dus niet. Het vasthouden aan deze toezegging door de Kamercommissie heeft niet alleen een formele betekenis -- hoe belangrijk dat ook is, want de regering is gehouden om toezeggingen na te komen -- maar ook een inhoudelijke betekenis.

Het is teleurstellend dat de minister de toezegging van zijn voorganger niet wil nakomen. Dat is te meer teleurstellend omdat wij hem eigenlijk zo niet kennen. Nog maar twee weken geleden -- bij het debat over de dubbele aanbeveling met betrekking tot de benoemingsprocedure van de burgemeester -- zei hij met groot gevoel voor theater tegen mij: wilt u dat ik een toezegging aan deze Kamer niet honoreer? Dat deed hij wel en dus kwam hij met een wetswijziging. Ik boog toen deemoedig het hoofd en gaf de minister groot gelijk. Eigenlijk deed ik toen een onoorbaar voorstel. Maar wat gebeurt er nu? Even vrolijk legt de minister nu een toezegging naast zich neer. Dat vind ik erg jammer. Tijdens het BNN-debat zei de heer Luijten nog dat een toezegging van de regering spijkerhard en absoluut is. Ik hoor graag van de minister of hij het ermee eens is dat er geen sprake is van onlosmakelijkheid en of de gedane toezegging een volgende keer wel spijkerhard is.

De heer **Van Heukelum**(VVD): Minister De Vries heeft indertijd inderdaad een toezegging gedaan met betrekking tot splitsen en meldde daarbij een voorbehoud. Deze minister heeft uitvoerig aangegeven waarom er niet gesplitst kan worden. Daarmee kan de heer Platvoet het niet eens zijn, maar de minister heeft uiteindelijk op ons verzoek een verzuim rechtgezet.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat weet ik, maar de redenering van de minister klopt niet. Dit voorstel had conform de visie van minister De Vries gesplitst kunnen worden. Als het ene deel het niet zou halen -- bijvoorbeeld het onderdeel Bathmen bij Deventer -- had de rest van de herindeling kunnen worden doorgezet. De argumenten tegen splitsing hebben vooral betrekking op de tijd. Uitstel van besluitvorming betekent uitstel van de feitelijke herindeling met één jaar, terwijl de nieuwe gemeenten al druk bezig zijn met de voorbereiding. De gemeente Bronckhorst heeft al gemeld dat de nieuwe gemeentesecretaris op 1 januari 2005 in dienst treedt. Men loopt dus erg hard in de regio. Zolang de Eerste Kamer er is, doen wij met toewijding ons werk en daarom vraag ik de minister om in zijn contacten met de regio het staatkundig ABC wat beter uit te venten. Een wetsontwerp heeft pas kracht van wet als de Eerste Kamer ermee heeft ingestemd. Men kan de huid alleen verkopen als de beer geschoten is!

Ine wet ARHI wordt alleen in enkelvoud gesproken als het gaat over gemeentelijke herindelingen en het wetsontwerp dat aan het einde van de procedure door de minister bij de Kamer wordt ingediend. Toepassing van de wet ARHI leidt dus tot één enkel wetsontwerp met betrekking tot de gemeentelijke herindeling. Het feit dat er nu een verzameling van herindelingen in één wetsontwerp

is verrat, lijkt op gespannen voet te staan met de intentie van de wet ARHI.

Wij zijn blij dat de minister in zijn brief van 18 december 2002 het beleidskader gemeentelijke herindelingen heeft gepresenteerd. In dit beleidskader en ook in de memorie van toelichting bij dit wetsvoorstel noemt de regering zes criteria die zij bij de beoordeling van herindelingsvoorstellen heeft gehanteerd. Het eerste criterium betreft het streven van de betrokken gemeente naar een optimaal draagvlak onder de bevolking. Uit de antwoorden blijkt dat het kabinet zich daarbij primair richt op de standpunten van provinciale staten en gemeenteraden. Tegelijkertijd is het kabinet het met GroenLinks eens -- en daar ben ik blij om -- dat een referendum een effectief instrument is om het draagvlak onder de bevolking te meten, maar slechts in 5 van de 27 gemeenten heeft een dergelijke raadpleging plaatsgevonden.

Je zou kunnen zeggen dat er toch een democratisch gat in de draagvlakmeting valt te constateren. Inderdaad kan gewezen worden op het Europese Handvest inzake lokale autonomie en ook ik ben benieuwd naar wat de minister daarover heeft te zeggen.

Nu een referendum in Nederland nog steeds mogelijk is, zou je je de vraag kunnen stellen of in de wet Arhi geen bepaling zou moeten worden opgenomen die wat dwingender stelt dat een referendum toch een goed middel is voor een draagvlakmeting waarover ook in die wet wordt gesproken. Is de minister het daar niet mee eens?

Het tweede criterium van dit kabinet zijn voorwaarden voor een goede bestuurlijke en ambtelijke organisatie. In antwoord op onze vragen erkent het dat er geen materiële normstelling is aan de hand waarvan die bestuurskracht of dienstverlening kunnen worden gemeten. De verantwoordelijkheid daarvoor schuift het naar de democratische organen van de gemeenten die de voorwaarden moeten scheppen om die kwaliteit te leveren. Het is toch vreemd dat het kabinet een criterium formuleert -- een goede bestuurlijke en ambtelijke organisatie -- zonder dat het dat wil of kan controleren! Je kunt wel positief zeggen dat het mooi is dat het kabinet de verantwoordelijkheid daarvoor bij de gemeenten legt, maar wat als die niet willen -- geen draagvlak dus -- en zeggen wel voldoende kwaliteit in huis te hebben? Wat blijft er dan van dat criterium over?

Het derde criterium is dat het resultaat van de herindeling duurzaam moet zijn. Dat is toch geen criterium maar meer een wens of doelstelling? Op grond van zo'n stelling kun je toch niet de wenselijkheid van een herindeling beoordelen, want het zal toch in de toekomst moeten blijken of dat het geval is? In het licht van de eeuwigheid is natuurlijk niets duurzaam. Voor Warnsveld is de in 1989 gewekte indruk dat duurzaamheid in ieder geval 25 jaren duurt evenmin van weinig waarde gebleken! Ik vind het geen criterium en volgens mij kan het ook niet worden toegepast.

Het vierde criterium is dat het resultaat van de herindeling "een goede en logische interne samenhang moet opleveren". Dat een rijkelijk vaag criterium. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij gevraagd om een

concrete invulling ervan. Wordt bij een logische interne samenhang gedoeld op de gemeentelijke of de ambtelijke organisatie? Gaat het om het voorzieningenniveau, zoals scholen, ouderenvoorzieningen, sportparken, bibliotheken, dat qua aanbod logisch en samenhangend moet zijn? Neen, zo luidde het antwoord, zo concreet kan het kabinet niet zijn. Wel spreekt het over een culturele, economische, geografische of historische samenhang, maar daarmee kun je natuurlijk alle kanten op. Als het niet concreet wordt ingevuld, houd je toch een wat onmachtig gevoel over.

Het vijfde criterium is regionale samenhang en evenwicht. Neen, antwoordt het kabinet, daarmee wordt niet bedoeld een samenhangend aanbod van voorzieningen of een samenhang van functies, maar "het realiseren van een nieuwe bestuurlijke situatie die samenhangend en evenwichtig is". Maar, is die er nu dan niet? Is de bestuurlijke situatie in de Achterhoek, de Graafschap en de Liemers inderdaad zo onevenwichtig en onsamenhangend? Neen, zegt het kabinet, het heeft geen aanleiding om vraagtekens te plaatsen bij de goede samenhang en het evenwicht van de regio met het huidige aantal gemeenten. Dus ook dit criterium bevat geen argumenten voor de voorgestelde herindelingen.

Dan het zesde en laatste criterium, de planologische ruimte die noodzakelijk is voor een goede uitoefening van taken en functies. Op zich is dat een zinvol criterium, maar de vraag is dan of de centrumgemeenten -- bijvoorbeeld Zutphen en Doetinchem -- nu te weinig planologische ruimte hebben. In het wetsvoorstel dat bij de Tweede Kamer werd ingediend, zat nauwelijks extra ruimte voor Zutphen en Deventer. Via een amendement heeft Doetinchem wel de ongedeelde gemeente Wehl erbij gekregen. Op onze vragen antwoordt de minister dat het twijfelachtig is of Doetinchem op termijn wel voldoende bebouwingsmogelijkheden heeft. Zutphen kan nog wel tien jaar vooruit, maar ook daarna moet uitbreiding in westelijke richting, voor Zutphen aan de overzijde van de IJssel -- worden gezocht, deels op het grondgebied van de gemeente Brummen. Het is dus de vraag wat de centrumgemeenten op grond van het criterium van de planologische ruimte met deze herindeling opschieten. Je kunt bij deze opvatting van het kabinet dan ook de vraag stellen hoe duurzaam deze herindeling is voor de omliggende kleine gemeenten, bijvoorbeeld Brummen.

Voorzitter. Gelet op deze zes criteria moet ik dan ook de conclusie trekken dat wij niet erg ver komen met deze herindelingswet. De criteria worden selectief toegepast, de ene keer wordt het draagvlakcriterium als doorslaggevend genoemd, de andere keer wordt het ontbreken van enig draagvlak weggewuifd. De gehanteerde criteria zijn vaag, niet toetsbaar en zonder prioriteit. Blijkbaar zijn ze alle even belangrijk, maar op basis daarvan kun je wel alle kanten op redeneren en kan bestuurlijk hopgedrag ontstaan. Het is verontrustend dat de minister zegt dat de bestuurskracht en draagvlak criteria zijn die met stip vooropstaan. Blijkbaar zijn dat voor het kabinet dan toch de twee belangrijkste criteria, maar als je kijkt naar de voorstellen en de daarachter liggende argumentatie, moet je constateren dat in een aantal gevallen het draagvlak niet aanwezig is en in enkele andere gevallen over de bestuurskracht geen uitspraak wordt gedaan. Kortom, ik vraag de minister in zijn antwoord

graag wat meer hom of kuit over de toepasbaarheid van deze zes criteria.

In het beleidskader stelt het kabinet ook dat binnengemeentelijke decentralisatie de afstand tussen bestuur en burger kan verkleinen daar waar het gemeentelijke niveau te grootschalig is voor de aanpak van een aantal vraagstukken. Voorts stelt het kabinet aan de andere kant van dat spectrum de intergemeentelijke samenwerking als perspectief. Op zich vind ik dat een zinvolle gedachte en ik adviseer het kabinet dan ook om voortaan bij het overwegen van gemeentelijke herindelingen nadrukkelijk deze beide opties te betrekken. Ik zou het nog wat strikter willen formuleren; samenvoegen, ok, maar dan ook die optie van de binnengemeentelijke decentralisatie duidelijk naar voren brengen en niet herindelen dan wel de optie van intergemeentelijk samenwerken. Ik heb het idee dat dit bij deze herindeling onvoldoende is gebeurd. Ik begrijp ook niet zo goed dat gemeenten die met opheffing worden bedreigd of groepen uit hun bevolking die tegen dit wetsvoorstel te hoop lopen deze mogelijkheden niet meer benadrukken of zelfs opeisen. Waarom geen deelraad als dit wetsvoorstel wordt aangenomen in Bathmen, Warnsveld, Ruurlo of Dinxperlo? Kijk eens in Amsterdam waar het stelsel van stadsdelen goed functioneert en waar die stadsdelen praktisch alle gemeentelijke bevoegdheden hebben overgenomen! Dat zou toch ook kunnen bij de gemeenten die nu dreigen te verdwijnen? Met enkele anderen in deze Kamer heb ik daar veel ervaring mee opgedaan en gemeenten die het aangaat, bied ik graag aan om in dezen als reisleader op te treden!

Ik sluit even aan bij de vraag van de heer Doesburg of binnenprovinciale herindelingen -- herindelingen van gemeenten waar geen provinciegrenzen in het geding zijn -- eigenlijk niet tot de bevoegdheid van de provincie zouden moeten behoren. Ik vind dat een interessante optie die ik ook bij de schriftelijke vragen heb opgeworpen. Ik zou hierover graag de mening van de minister vernemen.

Ten slotte nog enkele knelpunten. Over Bathmen is al veel gezegd. Inderdaad heeft de Tweede Kamer Bathmen naar Deventer geamendeerd, wat daar tot veel consternatie leidde omdat er na vele jaren onzekerheid een zekere vrede was ontstaan met de indeling bij Lochem en Gorssel. Ik vind het jammer dat de minister nu weigert uit te spreken dat dit amendement de samenhang uit zijn wetsvoorstel haalt. De minister buigt wel enigszins mee met het besluit van de Tweede Kamer, waarvoor volgens hem valide argumenten bestaan. Maar hoe zit het dan met zijn twee stipcriteria: draagvlak en bestuurskracht? Het is inderdaad niet primair de verantwoordelijkheid van de minister geweest dat het wetsvoorstel er zo uitziet, al heeft hij er wel de verantwoordelijkheid voor genomen. Maar waarnaar gaat, diep in zijn hart, de voorkeur van de minister nu echt uit: naar Bathmen bij Lochem of Bathmen bij Deventer?

Over Warnsveld is ook al het nodige gezegd. Op basis van alle toegezonden stukken en de oude Handelingen kan niet worden ontkend dat de toenmalige staatssecretaris De Graaff-Nauta de toezegging heeft gedaan, door het CDA-lid Postma in 1988 nog eens warm omarmd, dat Warnsveld nog vijftientig jaar zelfstandig

zou blijven. Maar ook de criteria die de regering zelf hanteert met betrekking tot Warnsveld laten geen andere conclusie toe dat op grond van met name de twee stipcriteria niet kan worden volgehouden dat Warnsveld bij Zutphen terecht moet komen. De minister probeert zich eruit te redden door te zeggen dat daarvoor ook draagvlak is in Zutphen, maar zo kun je uiteindelijk alles naar draagvlak toe redeneren. Gelukkig zegt de minister dat Warnsveld in het licht van het criterium van bestuurskracht niet in aanmerking hoeft te komen voor opheffing, want Warnsveld voert geen slecht bestuur.

Kort nog enkele andere onevenwichtigheden in het wetsvoorstel. Over de uitzonderingspositie voor Doesburg zijn al enige vragen gesteld, waarbij ik mij aansluit. Voor de samenvoeging van Dinxperlo en Aalten bestaat weinig draagvlak. Maar volgens de minister weegt bestuurskracht in dit geval zwaarder dan het draagvlakcriterium, om er vervolgens meteen aan toe te voegen dat zulks niet inhoudt dat het gemeentebestuur van Dinxperlo op dit moment niet goed functioneert. Hoe zit dat nu precies? De centrumgemeenten Doetinchem en Zutphen worden begrensd door de nieuwe, sterke plattelandsgemeente Bronckhorst. De minister zegt dat het niet de bedoeling is dat Bronckhorst centrumfuncties gaat overnemen van Doetinchem en Zutphen, maar het kan ze wel steunen bij het behoud van financieel-economisch draagvlak voor regionale voorzieningen. Kán het dat, of móet het dat ook van de minister? Wat moet de, ook financiële, relatie worden tussen de sterke plattelandsgemeente worden en de sterke centrumgemeenten?

Zowel op de procedure en toezeggingen als op onderdelen van de inhoud van dit wetsvoorstel is forse kritiek te leveren. Net als alle anderen wacht ik de antwoorden van de minister dan ook in grote spanning af.

*N

De heer **Van Heukelum** (VVD): Voorzitter. Namens mijn fractie heb ik in deze Kamer al verschillende wetsvoorstellen omtrent gemeentelijke herindeling mogen behandelen. Mijn archief bekijkende, constateer ik dat de omvang van indertijd aangelegde dossiers dienaangaande vaak zeer aanzienlijk is. Dat geldt zeker ook voor het dossier dat dit wetsvoorstel betreft: bij mij is het inmiddels tientallen centimeters dik, het zal bij afsluiting de halve meter waarschijnlijk benaderen, zoniet overschrijden. En dat terwijl de wettekst vijf pagina's omvat en de memorie van toelichting slechts veertien pagina's. De schriftelijke behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer heeft een omvang van circa 70 pagina's; de schriftelijke behandeling in dit Huis inmiddels 60, dus de zeer intensieve behandeling in deze Kamer benadert qua omvang die in de Tweede Kamer. Maar het betreft niet alleen de omvang: ook de inhoud van de stukken blijken veel dubbelures in vragen en beantwoording te bevatten. Een groot deel van de stukken betreft brieven en nota's van burgers en gemeentebesturen. In verreweg de meeste hiervan wordt de Kamer opgeroepen, gevraagd, ja zelfs bij tijd en wijle gesmeekt om delen van dit wetsvoorstel te verwerpen, dan wel te wijzigen. Maar dat kan deze Kamer

niet. We kunnen het voorstel slechts aannemen of verwerpen.

Bij zijn afscheid heeft een van de voorgangers van de voorzitter van deze Kamer, de heer Korthals Altes, gezegd dat de behandeling van het wetsvoorstel gemeentelijke herindeling Den Haag en omstreken voor hem een dieptepunt was in zijn carrière als voorzitter van de Eerste Kamer. In dat verband zei hij: "Mijn bezwaar was dat te veel de indruk is ontstaan dat het de taak van deze Kamer zou zijn om nog eens tot in details vast te stellen welke alternatieven wellicht beter waren geweest. Dat is bij uitstek de taak van de Tweede Kamer. Wij beoordelen slechts het voorstel zoals het er ligt, dus na aanvaarding door de Tweede Kamer. De grondwettigheid stond vast, ik wijs op artikel 123. Verdragen speelden geen rol. Te handhaven valt er na aanvaarding niets. Draagvlak was er bij de meeste Hagenaren wel en bij de meeste inwoners van de omliggende gemeenten niet. En dat is inherent bij herindelingvoorstellen met een annexatiekarakter. De behandeling door deze Kamer maximaliseerde de ongerechtvaardigde illusie bij de tegenstanders in de samenleving dat de Eerste Kamer met een betere oplossing zou kunnen komen en maximaliseerde dus vervolgens de teleurstelling toen het voorstel werd aanvaard. Dat schaadt het aanzien van de politiek en van de Eerste Kamer". Je kunt dit, mutatis mutandis, ook van toepassing verklaren op dit voorstel.

Iets verderop in zijn betoog gaf de heer Korthals Altes het welgemeende advies: "Ik zou derhalve de Kamer ernstig in overweging willen geven, af te zien van openbare behandeling van die wetsvoorstellen waarvan bij de schriftelijke voorbereiding is gebleken dat zij ondanks mogelijke maatschappelijke bezwaren wel voldoen aan de bekende criteria waaraan deze Kamer pleegt te toetsen. Bij herindelingvoorstellen zal dit doorgaans het geval zijn".

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Dit is in de schriftelijke voorbereiding al aan de orde geweest. Ik citeer uit het antwoord van het kabinet: "Het kabinet zal er overigens moeite mee hebben wanneer de inhoudelijke verantwoordelijkheid van de wetgever wordt samengevat als een soort marginale toets. Het is alleen de wetgever die een volledige inhoudelijke eindverantwoordelijkheid heeft". Welnu, wij zijn medewetgever in deze Kamer. Wie volgt de heer Van Heukelum nu: de voorzitter van enkele jaren geleden, of de regering?

De heer **Van Heukelum** (VVD): Er is geen enkele tegenspraak tussen beide verhalen. Als een wetsvoorstel echter zo uitgebreid is behandeld dat alles al aan de orde is gekomen en het alleen nog maar gaat over acceptatie en draagvlak, dan geef ik de Kamer in overweging om dat min of meer als hamerstuk af te doen. Dat geldt ook voor dit wetsvoorstel.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat is nog minder dan een marginale toets!

De heer **Van Heukelum** (VVD): Nee, dat is helemaal geen marginale toetsing. Met 60 pagina's is inmiddels alles behandeld, inclusief allerlei details. Ik heb vandaag dan ook niet of nauwelijks nieuwe vragen gehoord. Ik

verwacht ook niet dat de minister nog een groot aantal nieuwe antwoorden zal geven. We zijn hier gewoon bezig met een herhaling van zetten. Zoals Korthals Altes zei, schaadt dit het aanzien van de politiek en dus ook van de Eerste Kamer.

Voorzitter. Mijn fractie is meer en meer tot de overtuiging gekomen dat een zo intensieve behandeling van wetsvoorstellen inzake gemeentelijke herindeling in dit huis geen goede zaak is. Wij moeten niet de indruk wekken dat wij een Kamer van beroep zijn. Wij moeten een nagaan of het niet tijd wordt dat de hele procedure rond gemeentelijke herindelingen wordt gewijzigd. Ik denk in dat verband aan de Wet ARHI en mogelijk zelfs aan artikel 123 van de Grondwet. Wij moeten ervoor waken dat er geen spanning ontstaat tussen de mogelijkheden van de Kamer en de verwachtingen die de samenleving van de Kamer heeft.

Een van uw andere voorgangers, mevrouw de voorzitter, ...

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter, ...

De **voorzitter**: Mijnheer Platvoet, u mag de volgende keer alleen nog interrumpen als u de woordvoerder die het woord heeft de zin laat uitspreken waarmee hij bezig is.
**

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik zal keurig wachten tot hij klaar is met zijn zin. De vraag of beide Kamers wel in wetgevende zin moeten bijdragen aan herindelingen binnen een provincie, is interessant. Uit de woorden van de heer Van Heukelum begrijp ik dat hij er wel iets voor voelt om een discussie te beginnen door de regering te vragen in een nota haar opvattingen te geven over de vraag of hierbij sprake kan zijn van een provinciale bevoegdheid. Begrijp ik dat goed uit zijn woorden?

De heer **Van Heukelum** (VVD): Voor mijn fractie is het ten zeerste bespreekbaar om het voorstel van de heer Doesburg inzake de interprovinciale gemeentelijke herindelingen te bekijken. Wellicht moet de provincie er op wat voor wijze dan ook een grotere rol bij worden gegeven.

Voorzitter, een van uw andere voorgangers, de heer Tjeenk Willink, heeft eens geschreven dat de taakuitoefening van de Eerste Kamer wordt gediend met terughoudendheid. Terughoudendheid allereerst ten opzichte van de Tweede Kamer. Daar ligt toch immers het politieke primaat; daar worden de voornaamste beleidskeuzen gemaakt, respectievelijk beoordeeld. De Eerste Kamer behoort na te gaan of de Tweede Kamer in redelijkheid tot die keuzen heeft kunnen komen. Aldus de heer Tjeenk Willink. Wat betekent dit alles voor het voorliggende wetsvoorstel? Allereerst kunnen wij constateren dat er een lange procedure aan voorafgegaan is. Voor zover ik kan nagaan zijn er in de jaren tachtig en negentig al pogingen gedaan om te komen tot een vorm van gemeentelijke herindeling. Dat heeft toen echter niet tot resultaten geleid.

In 1999 heeft de minister van BZK een stuurgroep Krachtige gemeenten ingesteld. Zij kreeg tot taak in een

zestal gebieden een analyse te verrichten, knelpunten in relatie tot de te verwachten ontwikkelingen te inventariseren en tevens het draagvlak voor bestuurlijke vernieuwing te inventariseren. Drie van die gebieden zijn onderwerp van het onderhavige wetsvoorstel, te weten een deel van de Achterhoek, de Graafschap en de Liemers. De stuurgroep rapporteerde in april 2000. Het rapport was mede gebaseerd op een aantal rondetafelgesprekken die de stuurgroep in de verschillende gebieden heeft gehouden. Uit het rapport wordt duidelijk dat de regio's met de nodige problemen kampen. Tevens blijkt eruit dat alle gemeenten er de noodzaak van erkennen dat een niet-vrijblijvende samenwerking tot stand komt op het niveau van de strategische vraagstukken en knelpunten, waarbij niet wordt uitgesloten dat uiteindelijk opschaling zal plaatsvinden. Vervolgens heeft de provincie Gelderland het formele proces gestart om te komen tot een voorstel voor gemeentelijke herindeling. Het uiteindelijke plan wordt aan de minister voorgelegd, die het vervolgens met een zeer beperkt aantal wijzigingen in de vorm van een wetsvoorstel aan de Tweede Kamer voorlegt. Zoals ik reeds heb aangegeven is het wetsvoorstel in de Tweede Kamer zowel schriftelijk als mondeling uitvoerig behandeld. Het wetsvoorstel is met een enkele, overigens niet onbelangrijke wijziging, door de meerderheid van de Tweede Kamer aangenomen en vervolgens bij deze Kamer ingediend. Ook in dit huis heeft inmiddels de schriftelijke behandeling plaatsgevonden. De minister heeft uitvoerig geantwoord op de door de verschillende fracties gestelde vragen.

Mijn fractie kan niet anders dan concluderen dan dat wat haar betreft alles is gezegd. Ik heb ook geen nieuwe vragen kunnen bedenken. Ongetwijfeld hadden sommige dingen anders of beter gekund. In de schriftelijke voorbereiding heeft mijn fractie een aantal van die punten aangeroerd. Ik duid hierbij met name op het jarenlange gedoe met de gemeente Bathmen: wel bij Deventer, niet bij Deventer, dan maar bij Holten, dan toch maar niet bij Holten, bij Gorssel en Lochem. Uiteindelijk besluit de Tweede Kamer in afwijking van eerdere standpunten dat Bathmen wel bij Deventer wordt gevoegd. Dit is een onbegrijpelijke gang van zaken en dan druk ik mij nog netjes uit. Ik hoorde zojuist geluiden over een mogelijke novelle inzake Bathmen. Ik ben nieuwsgierig hoe de fracties van PvdA, ChristenUnie, CDA en GroenLinks hun kompanen aan de overkant willen overtuigen dat zij een verkeerd besluit hebben genomen. Mijn fractie vindt dat wij het besluit van de Tweede Kamer in die zin hebben te respecteren.

Het doet aan het eindoordeel van mijn fractie niet af. Wij hebben grote waardering voor het werk van de stuurgroep Krachtige gemeenten, evenals voor de zorgvuldigheid waarmee de provincie te werk is gegaan. Mijn fractie is de minister voorts erkentelijk voor de uitgebreide beantwoording van onze vragen. Wij zijn het geenszins in alles met de minister eens. Zo zijn wij bepaald niet gelukkig met Bathmen, met Warnsveld en met Dinxperlo. Maar er is wel sprake van een politiek besluit van de Tweede Kamer. Wij beoordelen het wetsvoorstel in zijn geheel. Mogelijk hadden sommigen van ons in een andere positie andere keuzen gemaakt. Maar dat is hierbij niet aan de orde. Mijn fractie heeft

zeker begrip voor de teleurstelling in een aantal gemeenten, maar het kan en mag volgens ons niet doorslaggevend zijn voor ons uiteindelijk oordeel over het onderhavige voorstel. Mijn fractie zal haar steun aan het wetsvoorstel dan ook niet onthouden.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. "Wat de Kamer op dit punt eigenlijk van mij vraagt, is om bestaande toezeggingen die zijn gedaan aan de Kamer aan de laars te lappen. En dat doet deze minister dus niet." Met deze ferme woorden besloot de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op 15 juni jl. het debat met de Kamer over de benoeming van burgemeesters. De heer Platvoet wees er al op. Was het maar waar. De Eerste Kamer heeft juist wel de indruk dat de minister eerdere toezeggingen aan zijn laars lapt. Ik wijs bijvoorbeeld op een toezegging die toenmalig minister De Vries in september 2000 aan de Kamer heeft gedaan naar aanleiding van de herindeling in Twente. Hij zegde toe om gemeentelijke herindelingen voortaan niet als totaalpakket te presenteren, maar op te knippen.

De heer **Van Heukelum** (VVD): Mij is niet bekend dat de heer Van Raak als woordvoerder optreedt namens de hele Kamer. Als hij zegt dat dé Eerste Kamer juist wel de genoemde indruk heeft, dan spreekt hij in ieder geval niet voor mijn fractie. Ik stel het op prijs als hij in de rest van zijn betoog iets genuanceerder is wat dat betreft.

De heer **Van Raak** (SP): U hebt helemaal gelijk. Het gaat om de hele Kamer, exclusief de VVD-fractie. Ik zal dat in het vervolg van mijn betoog telkens vermelden.

Voorzitter. Om de genoemde reden beslist de Kamer over de samenvoeging van 27 kleinere tot elf grotere gemeenten. Ondanks volhardend aandringen van alle fracties, behalve de VVD-fractie, weigerde de minister ons de mogelijkheid om een serieuze afweging te maken van de verschillende herindelingen. Zijn halsstarrig optreden op dit punt heeft geleid tot grote onvrede, behalve bij de VVD-fractie.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Nu moet ik de VVD-fractie in bescherming nemen. In de commissie hebben wij namelijk unaniem besloten tot de twee schriftelijk rondes die wij hebben gehouden. Ook de heer Van Heukelum stemde op dit punt in.

De heer **Van Raak** (SP): Het wordt wel moeilijk! In dit geval was de VVD-fractie het eens met de rest van de Kamer. Houdt u mij scherp.

Voorzitter. De fracties in de Kamer kunnen niet zoals in de Tweede Kamer delen van een wetsvoorstel veranderen. Wij kunnen slechts "ja" of "nee" zeggen tegen alle elf nieuwe gemeenten. Het wordt vandaag dus slikken of stikken. Niet alleen tegenover de Kamer, maar al veel eerder in het herindelingsproces heeft het kabinet moeite gehad om woord te houden. Ik wijs bijvoorbeeld op de gebroken beloften aan de burgers in de Achterhoek, de Graafschap, de Liemers, Deventer en Bathmen. Beloofd was namelijk dat gemeentelijke herindelingen niet van

bovenaf zouden worden opgelegd, maar dat ze zouden moeten kunnen rekenen op steun van bewoners. In de nieuwe Europese grondwet, die het kabinet er zo graag ziet komen, zal ook worden opgenomen dat herindelingen voorwerp moeten zijn van zeggenschap van de burgers en alleen van onderop mogen worden gerealiseerd.

Interessant is in dit verband natuurlijk ook de speciale beleidsnota van december 2002, waarin het kabinet-Balkenende I stelt dat draagvlak onder de bevolking een belangrijke voorwaarde is voor herindelingen. In veel gemeenten waar de bevolking om een mening is gevraagd, zoals Warnsveld, dat bij Zutphen moet, Dinxperlo, dat wij Aalten wordt gevoegd, en Bathmen, dat door de Tweede Kamer aan Deventer is gekoppeld, hebben mensen de samenvoeging in overgrote meerderheid afgekeurd. Hetzelfde geldt voor Lochem, dat samengaat met Gorssel, en Ruurlo, dat opgaat in de nieuwe gemeente Berkelland. Er zijn nog wat andere voorbeelden. Bovendien gaat de minister voorbij aan beloften die in het verleden aan gemeenten zijn gedaan. Het voorbeeld van Warnsveld is al uitgebreid genoemd. De toenmalige staatssecretaris heeft in 1988 de Eerste Kamer toegezegd dat Warnsveld de komende 25 jaar niet zou worden samengevoegd. Dus tot 2013 zou herindeling van Warnsveld eigenlijk geen onderwerp van discussie moeten zijn. Wij zouden er hier helemaal niet over moeten praten, zo is de opvatting van mijn fractie. Toch dreigt deze gemeente tegen de wil van de gemeenteraad en de bewoners te worden opgeheven.

Vandaag wil ik ingaan op de genoemde toezeggingen aan deze Kamer en aan de criteria die dit kabinet bij de herindeling wil hanteren, met name draagvlak en bestuurskracht. Daarna wil ik kort ingaan op de verschillende herindelingen, waarbij mijn fractie speciaal aandacht vraagt voor Dinxperlo, Warnsveld en Bathmen. Over Doesburg, dat buiten de herindeling bleef, wil ik ook nog wat opmerkingen maken.

Tot twee maal toe heeft deze Kamer de minister om uitleg verzocht waarom hij weigerde de voorliggende herindelingen per stuk aan te bieden, zodat ook wij echt iets te beslissen zouden hebben. Beide keren was het antwoord voor mijn fractie onbevredigend. Wat vooral opvalt, is het visionaire vermogen van de minister, die al heel veel voor deze Kamer weet te beslissen. In zijn eerste memorie van antwoord blijkt de minister al te weten dat deze Kamer de herindeling het best als één onverbreekelijke en samenhangende entiteit kan benaderen – dat weet hij al – dat de gemeenten moeten worden gezien als communicerende vaten – dat weet hij al – en dat argumenten die deze Kamer naar voren zal brengen, te licht zullen zijn om af te wijken van het provinciale advies. Ook dat weet de minister al nog voordat hij ons gehoord heeft. Zou het niet beter zijn als de minister deze conclusies aan ons zou overlaten?

Nadat deze Kamer haar ongenoegen uitte, maakte de minister het in een uitgebreider antwoord van 29 april niet minder bont. Hij stelt: "Als splitsing van het voorstel tot een onevenwichtige uitkomst leidt, dit ertoe noodzaakt om een integraal voorstel te doen". Ook besluit de minister alvast voor deze Kamer, dat de regio een zodanige onlosmakelijke samenhang vertoont dat alleen het onderhavige voorstel de samenhang in de regio kan

verzekeren. Graag wil ik van de minister weten hoe hij op voorhand al tot de conclusie kan komen, dat de uitkomst van dit debat onevenwichtig zal zijn. Ook wil ik weten waarom hij meent dat deze Kamer niet tot een samenhangend eindoordeel kan komen. Is het in dit licht vreemd, zo vraag ik de minister, dat het voorstel dat wij nu bespreken niet hetzelfde is als het voorstel dat de Tweede Kamer in januari kreeg voorgelegd? Was het voorstel dat het kabinet aan de overkant voorlegde, in eerste instantie dan niet evenwichtig? Waarom is de samenvoeging per amendement van Bathmen bij Deventer wel evenwichtig? Waarom zouden de eventuele veranderingen die deze Kamer aanbrengt, dat dan bij voorbaat niet zijn?

Mijn fractie wil de minister er graag op wijzen dat democratie meer is dan een wedstrijd tussen kabinet en Kamer. Een minister dient controleerbaar te zijn. Ik citeer nogmaals de minister: "Juist door het integrale en samenhangende karakter van het ingediende wetsvoorstel was de Tweede Kamer naar mijn oordeel in staat het voorstel op onderdelen te heroverwegen of te amenderen". Waarom hebben mijn collega's en ikzelf in deze Kamer niet die bijzondere gaven die de minister onze collega's aan de overkant wel toedicht? Is de minister het met mijn fractie eens, dat het juist een van de taken van deze Kamer van reflectie moet zijn om het besluitvormingsproces in de Tweede Kamer te beoordelen? Ik neem dan ook afstand van de opmerking van de heer Van Heukelum in dit verband. Is de minister het met mij eens dat, als deze Kamer in al haar wijsheid besluit dat het voorstel op een of enkele punten onvoldoende is, ons niets anders rest dan het hele voorstel af te keuren? Zo nee, wat doen wij hier dan nog?

De SP zal de voorstellen dan ook beschouwen als opgeknipt. De keuze van de minister impliceert dat, als minimaal een herindeling onvoldoende wordt bevonden, mijn fractie genoodzaakt is om het hele wetsvoorstel af te keuren. Helaas pindakaas! Kan de minister deze Kamer opnieuw toezeggen dat toekomstige herindelingen wel per stuk worden aangeboden? Voor sommige van de voorliggende herindelingsvoorstellen is namelijk veel te zeggen en voor andere heel weinig.

Dat brengt mij op de criteria waarop wij de herindelingen moeten beoordelen. In het beleidskader gemeentelijke herindelingen van december 2002 noemde het toenmalige kabinet zes criteria: draagvlak in de provincie, de gemeenteraad en onder de bevolking; de bestuurskracht van de gemeente; de duurzaamheid van de herindeling; de interne samenhang van de nieuwe gemeente; de regionale samenhang en de planologische ruimtebehoefte. Deze criteria zijn volgens mijn partij uitermate vaag en kunnen onderling strijdig zijn.

Gelukkig stelde de minister in overleg met de Tweede Kamer dat, wat hem betreft, vooral draagvlak en bestuurskracht van belang zijn. Dat ruikt lekker op; die andere hoeven wij dus niet te behandelen. Onduidelijk blijft echter wanneer een herindeling voldoende gedragen wordt en wanneer een gemeente een goedkeuring van goed bestuur krijgt. De argumentatie van de minister in de derde memorie van antwoord is volgens mijn fractie wat dat betreft een rommeltje. Hij geeft toe dat het kabinet geen materiële normen kan stellen aan de hand waarvan draagvlak en bestuurskracht kunnen worden gemeten. Kan

de minister een definitie geven van de begrippen "draagkracht" en "bestuurskracht", zoals hij die in het wetsvoorstel heeft gebruikt en ook bij komende herindelingen zal gebruiken? Dat praat wat makkelijker.

De SP meent dat het begrip "draagkracht" op een wel erg flexibele wijze is gebruikt. Het kan niet zo zijn dat een of meer gemeentebesturen bij wijze van spreken beschikken over een vetorecht, zo stelt de minister in de memorie van antwoord. Wie beschikt er dan wel over een vetorecht? Dat zijn helaas niet de bewoners van de gemeenten. Bijvoorbeeld in Warnsveld, Dinxperlo, Bathmen, Lochem, Didam en Ruurlo hebben de inwoners zich via referenda, opiniepeilingen en enquêtes in grote meerderheid uitgesproken tegen de voorgestelde herindelingen. In het geval het draagvlak onder de inwoners ontbreekt, zo stelt de minister, kan er wel draagvlak zijn in de gemeenteraad. Dat klopt. In deze vertegenwoordigende democratie is dat een heel legitiem standpunt. Maar om welke gemeenteraad gaat het dan? Als er geen draagvlak is in Warnsveld, zo stelt de minister, dan is er wel draagvlak in Zutphen. En als er geen draagvlak is in Bathmen, dan is er wel draagvlak in Deventer. Hebben we geen draagvlak in Dinxperlo, dan is dat gelukkig wel te vinden in Aalten. En mocht er in geen enkele gemeente voldoende draagvlak zijn, dan hebben wij altijd nog de provincie, want ook daar kan er draagvlak zijn. Op deze manier is er natuurlijk altijd wel ergens draagvlak. Is de minister het met de SP eens, dat het draagvlak in de op te heffen kleine gemeente zwaarder moet wegen dan het draagvlak in de nieuwe grote gemeente of in de provincie? Is dit niet de meest zuivere interpretatie van herindeling van onderop?

Wat is bestuurskracht? Is het bloksgewijs doordrukken van herindelingen een teken van krachtig bestuur? Is een ambtenarenapparaat dat snel veel regels en richtlijnen kan verwerken, efficiënt? Of schuilt de kracht van goed bestuur bijvoorbeeld ook in toegankelijkheid en kleinschaligheid, in bestuurders die eenvoudig te benaderen zijn en die weten wat er in een dorp speelt? Toen ik op werkbezoek was in de gemeente Warnsveld, betrad ik het gemeentehuis. Daar zaten burgers die de wethouder wilden spreken. Sommige wethouders in kleinere gemeenten hebben tijd om uitgebreid spreekuren te houden. Ik ben, zoals gezegd, benieuwd naar de definitie van de minister van "bestuurskracht".

Het is goed denkbaar dat bij potentiële fusiepartners de weging van één criterium tot tegenstrijdige conclusies leidt. In die situaties zal een afweging worden gemaakt tussen de criteria of tussen de belangen van de betrokken gemeenten, aldus de minister. Zoals gezegd, vindt de SP het heel jammer dat de minister het deze Kamer niet gunt om deze afweging te maken.

Dat brengt mij bij de verschillende herindelingsvoorstellen. Met sommige voorstellen, zoals de samenvoeging van Genderen en Wisch in de nieuwe gemeente Oude IJsselstreek, een prachtige naam, de samenvoeging van Angerlo en Zevenaar en de samenvoeging van Lichtenvoorde en Groenlo, kan de SP in principe instemmen, hoewel er ook daar erg veel vragen zijn.

Andere herindelingen zijn voor de SP problematischer. De nieuwe gemeente Bronckhorst zal

bestaan uit ongeveer 40 kernen. Deelt de minister de vrees van de SP, dat juist door deze verspreide grootschaligheid de bestuurskracht van de gemeente wordt aangetast?

Met name in Ruurlo en Neede is veel verzet geweest tegen samenvoeging met Borculo en Eibergen in de nieuwe gemeente Berkelland. In de memorie van antwoord van 3 juni merkt de minister op dat de bestaande gemeenten te veel leunen op samenwerkingsverbanden met andere gemeenten. Kan hij uitleggen waarom het zo erg is dat men leunt op samenwerkingsverbanden?

De samenvoeging van Gorssel bij Lochem is een van de left-overs van deze herindeling. Beide plaatsen hebben cultureel weinig met elkaar en maken ook weinig gebruik van elkaars voorzieningen. Zelfs een goede busverbinding ontbreekt, zo is mij verteld. In de gemeente is al ruzie uitgebroken over de plaats van een nieuw gemeentehuis en de kosten die daaraan verbonden zullen zijn.

Een goede busverbinding ontbreekt ook tussen Angerlo en Zevenaar in de nieuwe gemeente Zevenaar en tussen Didam en 's-Heerenberg in de nieuwe gemeente Montferland. Mede door slechte verbindingen wordt hier zelfs overwogen om verschillende gemeentehuizen in te richten. Is de minister het eens met de SP, dat grotere kernen in een nieuwe gemeente in ieder geval via openbaar vervoer met elkaar verbonden moeten zijn? Ook dat lijkt ons een minimumuitgangspunt.

De planologische ruimtebehoefte van Doetinchem is volgens de minister een belangrijk criterium voor de samenvoeging van Wehl bij Doetinchem. Waarom denkt hij dat Wehl geen huizen kan bouwen?

Dan kom ik op de herindeling waar de SP grote bezwaren tegen heeft: de samenvoeging van Dinxperlo bij Aalten, van Bathmen bij Deventer en van Warnsveld bij Zutphen. Als de minister op vrijdag de markt van Dinxperlo bezoekt, dan ziet hij veel auto's met een Duits kenteken, hoort hij veel Duits praten, ziet hij Duitsers inkopen doen in Nederlandse winkels met Duitse namen en ziet hij bij de visboer Duitsers onwennig haring eten. Dinxperlo is in de loop der jaren een unieke eenheid gaan vormen met het Duitse Suderwick waarmee op het gebied van onderwijs, veiligheid en zorg veel voorzieningen worden gedeeld. Het verzorgingstehuis van Dinxperlo heeft een letterlijk grensoverschrijdende bebouwing met woningen in het Duitse Suderwick. Heel anders is de verbinding met Aalten. Zelfs hier ontbreekt een busverbinding, zo is mij toegevoegd. Laten wij hopen dat het niet waar is. In Dinxperlo heeft zowel de bevolking als de gemeenteraad zich bij elke mogelijke gelegenheid uitgesproken tegen een samenvoeging met Aalten. Ook anderszins ziet de SP-fractie weinig voordelen en veel mogelijke nadelen van deze herindeling. De minister meent evenwel dat in het geval van Dinxperlo bestuurskracht zwaarder weegt dan draagkracht. Kan hij nog eens uitleggen welke bestuurlijke problemen er op dit moment zijn in Dinxperlo?

Wie de verhoudingen tussen Zutphen en Warnsveld slechts kent van de atlas, moet concluderen dat Warnsveld eigenlijk een buitenwijk van Zutphen is. Wie er evenwel serieus werk van maakt om Warnsveld te bezoeken en er rond te kijken, komt al snel tot een andere conclusie. Warnsveld is toch echt een eigen gemeente en zeker geen forensengemeente. Bovendien maakt het

serieus werk van samenwerking met Zutphen. Die samenwerking is ook niet eenzijdig. Warnsveld verzorgt onder meer school, sportveld en zwembad voor een aanpalende Zutphense nieuwbouwwijk. In geen van de gemeenten die wij vandaag bespreken, is het verzet van zowel de bevolking als de gemeenteraad zo groot en volhardend geweest, en dat met een liberale burgemeester. Een groot compliment van mijn fractie is hier dan ook op zijn plaats, maar het moet niet gekker worden.

Eerder heb ik al gewezen op de toezegging die Warnsveld in 1988 is gedaan, namelijk dat de gemeente 25 jaar buiten schot zou blijven. Mijn fractie kan niet instemmen met de interpretatie van de minister dat het slechts gaat om een streven en niet om een toezegging. Evenals in het geval van de toezegging aan deze Kamer in 2000 dat herindelingen per stuk zouden worden ingediend, kan de minister mijn fractie hier niet overtuigen. Van draagkracht is in ieder geval geen sprake in Warnsveld. Ook is er geen gebrek aan bestuurskracht. De gemeente functioneert volgens mij prima. De eerdere belofte aan Warnsveld betekent dat het criterium van duurzaamheid evenmin geldt. Een goede interne samenhang van twee zo verschillende gemeenten ziet de SP-fractie niet, evenmin als een regionale samenhang. Wat de planologische ruimtebehoefte betreft, wordt in de memorie van antwoord van 3 juni gesteld dat volgens het provinciebestuur het grondgebied van de gemeente Zutphen thans niet hoeft te worden vergroot. In deze Kamer krijgen dan ook maar weinig fracties warme gevoelens bij de herindeling van Warnsveld bij Zutphen. De SP-fractie roept de fracties in deze Kamer dan ook op, de minister te vragen om middels een novelle de herindeling van Warnsveld bij Zutphen ongedaan te maken.

Hetzelfde geldt voor de herindeling van Bathmen bij Deventer. Ook hier is van draagkracht geen sprake. Ook het argument van gebrek aan bestuurskracht overtuigt niet. In het voorstel, zoals het kabinet dat voorlegde aan de Tweede Kamer, was samenvoeging voorzien van Bathmen met Lochem en Gorssel. Dit voorstel voldeed volgens de minister aan de criteria die het kabinet hanteert. Het geamendeerde voorstel dat nu in deze Kamer voorligt, waardoor Bathmen wordt samengevoegd met Deventer, voldoet volgens de minister eveneens aan die criteria. Blijkbaar zijn de beoordelingscriteria van het beleidskader in veel gevallen relevant. Natuurlijk erkent mijn fractie het recht van de Tweede Kamer om kabinetsvoorstellen te wijzigingen. Graag zou mijn fractie ook aan deze Kamer het recht willen voorbehouden om besluiten van de Tweede Kamer opnieuw tegen het licht te houden, want volgens mij is de minister ook niet gelukkig met het amendement. Misschien wil hij hier nog iets over zeggen, maar ik verwacht dat niet. De SP-fractie roept evenwel de andere fracties in deze Kamer op, de minister te vragen om middels een novelle ook de herindeling van Bathmen bij Deventer ongedaan te maken. Dat is nummer twee. Er is net bij BNN gestrooid met zinloze novelles; het zou aardig zijn als wij vandaag ook nog een paar zinnige novelles kunnen inbrengen.

Dit brengt mij ten slotte bij het muurbloempje Doesburg, dat na deze herindeling verweesd achterblijft. De stad heeft veel sociaal-economische problemen, maar is erop eigen kracht in geslaagd om de artikel 12-status te

beëindigen. Doesburg heeft van de Tweede Kamer een jaar de tijd gekregen om zelf met voorstellen te komen voor de eigen toekomst. Herindeling kan echter geen doel op zichzelf zijn, zo stelt de minister in de memorie van antwoord van 3 juni. Kan hij ons op de hoogte brengen van de huidige stand van zaken? Hoe staat het met Doesburg?

Het kabinet heeft geen aanleiding om vraagtekens te plaatsen bij de goede samenwerking en het evenwicht in de regio met het huidige aantal gemeenten, zo stelt de minister in de memorie van antwoord van 3 juni. Waarom dan al dat gedoe? Waarom al die herindelingen waar geen burger op zit te wachten? Waarom dan al dat gedraai met criteria en gemarchandeer met argumenten? De gemeente is het bestuurlijke niveau dat het dichtst bij de burger staat. De minister gaat ons nog de meest bedenkelijke bestuurlijke vernieuwingen voorleggen om de kloof tussen burgers en bestuur te overbruggen. Het zou getuigen van werkelijke bestuurlijke vernieuwing, als hij met de SP bij deze herindelingen de wensen van de burgers in de kleine gemeenten serieus zou nemen. Dit is niet de minister van draagvlak, maar meer de minister van doordouwen. Ik heb al eerder gezegd dat mijn fractie het ten zeerste betreurt dat de verschillende herindelingen vandaag niet, zoals eerder is toegezegd, per stuk beoordeeld kunnen worden. Dit betekent voor de SP-fractie dat bezwaren tegen een of meer herindelingen alleen kunnen worden geuit door tegen het hele wetsvoorstel te stemmen.

*N

De heer **Schuyter** (D66): Voorzitter. Laat ik maar eens variëren op de laatste zin van de heer Van Heukelum. Hij kon in de eerste termijn melden dat zijn fractie voor zou stemmen. Wel, ik kan reeds in de eerste termijn melden dat mijn fractie tegenstemt. Ik doe dat ook namens de OSF, waarvoor ik het woord mag voeren.

Ik heb met bewondering geluisterd naar de inbrengen. Alle woordvoerders gingen na een aantal principiële opmerkingen nadrukkelijk in op de inhoud van het wetsvoorstel, maar dat zal ik niet doen. Mijn fractie heeft een streep getrokken bij de principes die hier aan de orde zijn. Dat heeft te maken met twee overwegingen.

De eerste overweging is de kwestie van de toezegging over de opsplitsing van wetten als het gaat om gemeentelijke herindeling. Beter dan een motie of een toezegging zou het zijn als deze Kamer op basis van die spijkerharde toezegging dit wetsvoorstel gewoon een keer afstemt. Ik kan u verzekeren dat wij dan in de toekomst uitsluitend gesplitste wetsvoorstellen krijgen. Als ik tot een inhoudelijke beoordeling zou zijn gekomen, dan zou ik de bijdrage van de heer Pastoor zeer dicht zijn genaderd. Hij heeft een zeer zorgvuldige afweging gemaakt tussen de drie grote problemen die zijn fractie ziet en die wij ook zien en het belang dat in de regio aan de orde is. Wij voelen ons bij het afstemmen van een dergelijke wet niet schuldig vanwege het belang van de regio. Dat had de regering zichzelf kunnen besparen als zij de toezegging had waargemaakt. De heer Platvoet heeft overigens al gezegd dat de argumentatie van de samenhang van dit gebied niet aan de orde is en daar ben ik het mee eens. Hij zei namelijk dat de regering het wetsvoorstel niet in deze vorm heeft ingediend. Dat betekent dat je wat mij betreft

ook niet kunt zeggen dat hier sprake is van een grote samenhang en een onlosmakelijke verbondenheid.

De tweede overweging is de kwestie van het draagvlak en die is ook door alle sprekers aan de orde gesteld. Dat ligt wat mijn fractie betreft toch een slag moeilijker. De heer Van Raak heeft daar in zijn bijdrage wat grappig over gedaan. Als je het analyseert, kom je ergens wel een keer een draagvlak tegen, misschien zelfs wel bij de provincie, maar bij vijf of zes andere gemeentes niet. Aan de andere kant kunnen wij het in het Nederlandse bestuurlijke klimaat niet hebben als een gemeente van 5000 inwoners, bijvoorbeeld Nootdorp, zegt dat zij de bestuurlijke herindeling van het gebied voor eeuwig tegenhoudt.

Ik heb in mijn schriftelijke bijdrage namens de fracties van D66 en OSF dan ook de suggestie gedaan om bij wetsvoorstellen die gesplitst worden ingediend het draagvlak zo te interpreteren dat er referenda gehouden worden. Het gaat mij niet alleen om referenda in de gemeenten die worden opgeslokt door een grotere gemeente, maar om een beoordeling van het stemgedrag in het gehele gebied. Ik ben er nog niet zo zeker van dat de gemeente Den Haag – om dat voorbeeld maar weer te nemen – de mensen naar het stemhokje krijgt als het gaat om de vraag of Rijswijk bij Den Haag gevoegd moet worden. De burgemeester van Zutphen zal er ook nog een hele toer aan hebben om uit te leggen dat alle Zutphenaren op moeten komen om Warnsveld bij Zutphen te krijgen, om over Bathmen maar te zwijgen. Met een uitgebreide referendumprocedure heb je tenminste recht van spreken. Dan kun je met recht zeggen dat er in het gebied een meerderheid voor of tegen is. Daar zouden wij wat ons betreft ook rekening mee moeten houden. Als het zover komt dat dit via regelgeving geregeld wordt, dan mag de provincie wat ons betreft het beslissende woord spreken.

De beraadslaging wordt geschorst van 14.10 uur tot 15.15 uur.

De **voorzitter**: Wij zijn een kleine drie kwartier uitgelopen. De hervatting van de beraadslaging over dit wetsvoorstel was voorzien om 16.00 uur. Dat betekent dat het ongeveer kwart voor vijf zal worden voordat wij weer met de beraadslaging over het wetsvoorstel over de gemeentelijke herindeling kunnen beginnen.

**

*B

!Huursubsidie!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
-het wetsvoorstel Wijziging van de Huursubsidiewet (verhoging van het gedeelte van de rekenhuur dat voor rekening van de huurder blijft) (29463).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Dekker**: Voorzitter. Alle sprekers hebben mij gisteravond terecht gewezen op de zeer late indiening van

dit wetsvoorstel bij uw Kamer, zelfs zo laat dat volgens de vaste procedureafspraken het voorstel eigenlijk niet meer voor het zomerreces afgehandeld had kunnen worden. Laat één ding duidelijk zijn, ook ik betreur het dat het wetsvoorstel pas zo laat aan u is voorgelegd, met als gevolg dat alleen nog een versnelde en minder diepgaande behandeling mogelijk is vóór de beoogde inwerkingtreding per 1 juli. Ik stel het daarom ook zeer op prijs dat uw Kamer toch bereid is om de behandeling voor die datum te laten plaatsvinden. Hiermee wordt voorkomen dat een aanzienlijk tekort ontstaat op de begroting van mijn departement, weliswaar inderdaad een eenmalig tekort, zoals mevrouw Meindertsma aanduidde, maar wel een tekort dat zou moeten worden gecompenseerd in latere jaren of op een andere begrotingspost. Zo wordt een nog grotere onrust bij de burgers voorkomen die anders in de volgende jaren mogelijk met een extra korting zouden zijn geconfronteerd.

De late indiening heeft op geen enkele manier van doen met veronachtzaming van uw Kamer. Integendeel, ik acht uw rol in ons departementale bestel hoog. Ik ben dan ook onaangenaam getroffen door de suggestie dat mijnerzijds sprake zou zijn van een confrontatiepolitiek. Ik herken mij daar in het geheel niet in, net zo min als in enkele andere gisteren gebezigde negatieve kwalificaties jegens mij en mijn departement. Ik hecht eraan hier nog eens te zeggen dat de late indiening mij ook spijt en dat ik hoop dat dit punt uit de weg is geruimd door de toelichting hierop.

Waarom dan toch die late indiening van dit wetsvoorstel? Zoals de heer Pastoor terecht opmerkte, was al ten tijde van het hoofdlijnenakkoord duidelijk dat er 210 mln op de huursubsidie moest worden bezuinigd. De concrete invulling van die bezuiniging stond echter nog niet vast. Daarvoor zijn verschillende varianten ontwikkeld en doorgerekend. Uiteindelijk is gekozen voor de variant die de pijn zoveel mogelijk gelijkelijk verdeeld over de huursubsidiegebruikers. Daarmee worden de zwakste schouders weliswaar niet gespaard, maar gelukkig ook niet het zwaarst belast. Ik heb het draagvlak voor deze variant afgetast bij de behandeling van de begroting in de Tweede Kamer. Dat was in de tweede helft van november 2003. Zodra duidelijk was dat de Tweede Kamer de gekozen variant steunde, is deze juridisch verder uitgewerkt, want dat moest ook nog gebeuren, en op 15 januari 2004 voor advies aan de Raad van State voorgelegd. De indiening bij de Tweede Kamer volgde op 11 maart en op 8 juni heeft de Tweede Kamer het voorstel aangenomen. Helaas was toen de datum waarop het voorstel tijdig bij uw Kamer kon worden ingediend, met vier dagen overschreden en dat betreur ik, zoals ik al eerder zei.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. De minister spreekt over verschillende varianten die zij heeft overwogen. Er zou ook een variant aan de orde zijn geweest die de draagkracht van de mensen met een laag inkomen nog meer zou belasten. Ik kan mij dat nauwelijks voorstellen. Kan de minister een kijkje in de keuken geven? Welke varianten heeft zij tegen elkaar afgewogen? Dat er bezuinigd moest worden op de huursubsidie stond naar mijn mening al in het hoofdlijnenakkoord. Ik kan mij geen rijkdom van mogelijkheden en variaties voorstellen,

behalve dan een maatregel als wij nu sec voor ons hebben liggen.

Minister **Dekker**: Iets vooruitlopend op wat ik later nog zal toelichten, merk ik op dat ik ook heb gekeken naar de mogelijkheid om in het kader van de kwaliteitskorting te opereren. Dat is een van de thema's die aan de orde zijn geweest. Ik zal er straks graag een nadere toelichting op geven.

Gelet op het belang van een tijdige behandeling is het wetsvoorstel geplaatst op de lijst van spoedeisende voorstellen. Een afzonderlijke uitleg van aard en omvang van dat belang – het halen van de beoogde bezuiniging van ongeveer 740 mln euro in het subsidiejaar 2004-2005 – is inderdaad pas vorige week naar de Kamer gestuurd. Dit had beter eerder kunnen gebeuren. Ik ben in ieder geval blij dat de Kamer gehoor heeft willen geven aan het verzoek in onze brief.

Alle partijen hebben zorgen geuit over de inkomenseffecten van de bezuiniging. Ik benadruk dat ik, gegeven de taakstelling op het huursubsidiebudget, gekozen heb voor de mijns inziens meest transparante en meest generieke invulling. Ik hecht eraan op te merken dat ik mijn uiterste best zal blijven doen om de pijn te verzachten. Daarom heb ik gekozen voor indexering van de normen met het voor de burger meest gunstige percentage. Dit levert een positief inkomenseffect op van maximaal 0,25%. Ook heb ik mij ingespannen om naar aanleiding van de motie-Van Bochove/Van As overleg te open met de organisaties van huurders en verhuurders om de komende twee jaar tot een substantiële huurmatiging te komen. Het wetsvoorstel regelt de concrete invulling van de taakstelling op het huursubsidiebudget. De generieke verhoging van de eigen bijdrage bedraagt 12 euro per maand vanaf 1 juli 2004, oplopend tot ongeveer 18 euro in 2007.

Voorzitter. Ik wil vervolgens enkele algemene opmerkingen maken over de waarde die ik hecht aan het waarborgen van de betaalbaarheid van woningen voor mensen die daarin niet op eigen kracht kunnen voorzien. Laat duidelijk zijn dat de huursubsidie één van de kernopgaven van het rijksbeleid is en blijft. Het instrument huursubsidie staat niet ter discussie. Het blijft noodzakelijk dat de overheid waar nodig financieel bijspringt om het wonen betaalbaar te houden voor burgers die anders in de knel komen. Dit geldt voor nu en voor de toekomst. Om deze doelstelling te kunnen realiseren, is een gezonde financiële staatshuishouding noodzakelijk. In het hoofdlijnenakkoord is al een breed pakket aan maatregelen aangekondigd, gericht op het herstel van de Nederlandse economie. Het beslag dat de huursubsidie legt op de publieke middelen in het algemeen en op mijn begroting in het bijzonder – ongeveer 1,7 mld euro – kan hierbij niet buiten beschouwing worden gelaten. Daarom ook is voor de huursubsidie een forse taakstelling opgenomen van in totaal 210 mln euro.

De heer **Van Raak** (SP): De OESO heeft aangegeven dat de hypotheekrenteaftrek een belangrijke reden is van het stagneren van de economische groei in Nederland. Er wordt ontzettend veel geld weggegeven aan ontzettend rijke mensen. Waarom denkt een liberale minister

bezuinigingen te kunnen halen bij mensen die bij verlaging van de huursubsidie de kans lopen uit hun sociale huurwoning te worden gepest? Waarom komt bij haar niet het idee om de hypotheekrenteaftrek wat te verminderen en waarom kijkt zij altijd naar de mensen met de smalle schouders? Waarom nooit naar de mensen met brede schouders?

Minister **Dekker**: In Nederland wordt onderscheid gemaakt tussen de huur- en marktkoopmarkt. Voor beide markten hanteren wij verschillende instrumenten. Wat betreft de huurmarkt willen wij mensen met geringe middelen de mogelijkheid bieden om kwalitatief goed te wonen.

Voor de koopwoningmarkt hebben wij een ander instrumentarium waarvan wij in het Hoofdlijnenakkoord hebben afgesproken om dat in stand te houden. In zijn laatste brief is staatssecretaris Wijn daarover ook heel duidelijk geweest. Als men mij in dit verband ook bevraagt over die markt, zal ik voortdurend op deze afspraak wijzen. Natuurlijk ken ook ik de bijdrage van de OESO, maar u zult ongetwijfeld ook weten dat die in haar advies heeft aangegeven dat als je daar ooit aan zou willen tornen, dat ten minste een termijn van 30 jaar zou moeten hebben.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Het kan toch niet waar zijn dat de minister van VROM die over wonen gaat uitsluitend over huurwoningen wil praten en niet over koopwoningen? Het kan toch niet waar zijn dat zij zegt dat er op haar begroting geen 1,7 mld voor huursubsidie kan blijven staan en dat dit minder zal moeten worden, zonder daarbij te wijzen op het feit dat er op de begroting van Financiën 9,3 mld voor aftrek van de hypotheekrente staat en zonder dat zij zegt dat zij staat voor het wonen en voor de betaalbaarheid voor de laagste inkomens?

Minister **Dekker**: Voorzitter. Met dat laatste heeft mevrouw Meindertsma volstrekt gelijk, want ik sta inderdaad voor het kunnen wonen voor ook de lagere inkomens, maar dan hebben wij het wel over de huurmarkt. Het kan dus waar zijn dat ik op dit moment niet spreek over de aftrek van de hypotheekrente, over het andere deel van de woonmarkt. Dat is mijn verantwoordelijkheid niet, maar die van het gehele kabinet. Op vragen over de huurwoningmarkt kan en wil ik graag antwoord geven, niet op vragen over dat andere deel van de woningmarkt.

De heer **Van Raak** (SP): Als deze minister alleen maar naar de huurmarkt kijkt, is het wel een minister met één been. Ik vroeg haar overigens niet of iets wel of niet in het regeerakkoord stond, maar maar argumenten. Waarom kijkt zij altijd naar beneden, naar de mensen met de smalle schouders en nooit naar de brede schouders van de mensen die recht voor haar staan?

Minister **Dekker**: Ik kijk niet alleen naar de mensen met smalle schouders. Als wij kijken naar de relaties tussen de huurmarkt en de koopmarkt, dan kijk ik ook naar de bewegingen en effecten die er op dit moment zijn. Op dit moment kijk ik hoe het aanbod van huurwoningen sterk

kan worden vergroot door zowel te investeren in de herstructurering, als het aanjagen van de nieuwbouwproductie en het nieuwe huurbeleid dat ik deze avond nog met de Tweede Kamer bespreek. Ik kijk zeker niet alleen naar de smalste schouders, maar naar alle groepen mensen die te maken hebben met de huurwoningmarkt.

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik hoor de minister zeggen dat er een Hoofdlijnenakkoord is, dat dit haar grondwet is en ik begrijp dat daarbuiten haar denken ophoudt. Dat vind ik treurig!

De heer **Van den Oosten** (VVD): Ik heb de minister niet horen zeggen dat haar denken daarna ophoudt, maar ik had eigenlijk een andere vraag.

Ik was erg verbaasd dat de heer Van Raak zei dat de hypotheekrenteaftrek ten goede komt aan de rijken in dit land, alsof starters er geen gebruik van maken, want daardoor wordt het toch mogelijk voor veel mensen om in te stromen in koopwoningen. Ik vind dat ook buitengewoon verstandig.

De heer **Van Raak**(SP): De helft van al dat geld, die 7 mld of nog meer, komt ten goede aan de 7% hoogste inkomensgroepen!

Minister **Dekker**: Ik realiseer mij dat deze bezuiniging fors ingrijpt bij mensen met lagere inkomens. Ik heb daarom naar een oplossing gezocht waarbij de last van de bezuiniging door alle huursubsidieontvangers samen wordt gedragen. Daarom heb ik gekozen voor die generieke verhoging van de eigen bijdrage met 12 euro vanaf 1 juli 2004.

De discussie over de lastenmaximering zal de komende periode zeker worden voortgezet. In mijn brief van 25 juni over de modernisering van het huurbeleid heb ik dat ook aangegeven. Daarom heb ik bij de uitwerking van het huurbeleid voor de lange termijn voor een invulling gekozen waarbij de huren van 2005 tot 2007 zeer gematigd zullen stijgen. De heer Van den Oosten sprak daar gisteren al over. Dat levert naar mijn overtuiging een daadwerkelijke en positieve bijdrage aan de lastenbeperking. Ik verwijs hiervoor naar mijn brief van 22 juni waaruit blijkt dat de overstap van een vijfjaars voortschrijdend gemiddelde voor de inflatie naar een jaarinflatie tot 2008 gunstig uitpakt voor de netto huurquote van alle huishoudens.

Verschillende leden willen de discussie over de huursubsidie graag verbreden. De heer Van den Berg sprak over de fiscalisering van huursubsidie. Het Hoofdlijnenakkoord is niet mijn grondwet en mijn denken houdt er niet bij op, maar het is wel een leidraad voor de afspraken die wij als kabinet moeten maken. Dat is de consequentie van het onderschrijven van een Hoofdlijnenakkoord. Dat akkoord is zeer helder over dit punt. Er is voor de huursubsidie een taakstelling van 210 mln opgenomen. Fiscalisering kan moeilijk als bezuinigingsmaatregel worden gezien, want onderzoek heeft uitgewezen dat deze systematiek zeker 1,4 mld extra

kost. Een budgetneutrale variant zou tot forse inkomenseffecten leiden met een heel grote spreiding.

De heer Van der Lans vroeg mij waarom is gekozen voor het wijzigen van de bedragen bij AMvB. Deze juridische vormgeving is gekozen omdat zij aansluit bij de aanpassingssystematiek van de normhuren die eveneens jaarlijks bij AMvB worden aangepast. Er is niet gekozen voor aanpassing bij wet vanwege de duur van het daarvoor te doorlopen traject. Het voorgestelde artikel 50 voorziet in een zogenaamde voorhangprocedure zodat beide Kamers van de Staten-Generaal vooraf kennis kunnen nemen van de betreffende AMvB. De zorg van mevrouw Meindertsma dat een tekort op de huursubsidie zal worden vertaald in een extra verhoging van de eigen bijdrage wil ik wegnemen. De wetswijziging heeft geen ander doel dan de taakstelling van 210 mln uit het Hoofdlijnenakkoord te realiseren en daarbij staat vast dat de korting voor het komende subsidiejaar niet meer zal bedragen dan 12 euro per maand.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): U hebt het bedrag van 12 euro berekend op basis van de aannames dat 999.000 huishoudens een beroep op de huursubsidie zullen doen en dat er een uitstroom is van 10.000. Het zou kunnen zijn dat die aannames niet in overstemming zijn met de werkelijkheid. Dat betekent dat het beslag op de huursubsidie zal toenemen. Heb ik goed begrepen dat u hebt gezegd dat u ergens anders een oplossing zoekt als dit het geval is en dat u het bedrag volgend jaar niet met 3 of 4 euro verhoogt, maar gewoon met 2?

Minister **Dekker**: Als het aantal huursubsidiegerechtigden stijgt, zal er voor de dan aanwezige of voor de nieuwe huursubsidiegerechten ook sprake zijn van zo'n nominaal bedrag. Het is een maandbedrag dat is doorgerekend en dat de eigen bijdrage van iedere huursubsidiegerechtigde verhoogt.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Uit de stukken heb ik goed begrepen dat het bedrag waar u nu op uitkomt, is berekend op basis van de huidige aannames. Het enige wat ik wil weten, is, wanneer er sprake is van een toename van de vraag naar huursubsidie, waarop die toename verrekend wordt. Zijn dat de ontvangers van huursubsidie? Dat zou volgend jaar een negatieve correctie voor de ontvangers van huursubsidie kunnen betekenen. Misschien verrekent u dat bedrag elders in uw begroting. Nog een mogelijkheid is dat zij tegen minister Zalm zegt dat hij maar wat bij een ander departement moet zoeken.

Minister **Dekker**: Dit laatste is wel vaker aan de orde. Het bedrag van 210 mln over vier jaar staat als bezuiniging vast. Als er meer huursubsidiegerechtigden komen, komen zij volgens de systematiek in ieder geval in aanmerking voor huursubsidie. Dit houdt niet in dat de korting dan ook hoger wordt. Dit is niet het uitgangspunt. Het bedrag van de korting op deze begrotingspost staat vast.

Voorzitter. Hiermee hoop ik de geuite zorgen te hebben weggenomen. Nogmaals, de wetswijziging heeft geen ander doen dan de taakstelling van 210 mln aan

bezuinigingen ingevolge het hoofdlijnenakkoord te realiseren. Dit mondt uit in het door mij genoemde bedrag.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Dus het bedrag van 210 mln staat vast. Op het moment dat de vraag naar huursubsidie groter is dan waarvan men nu uitgaat, moeten de ontvangers van huursubsidie het meerdere toch opbrengen? Mijn vermoeden dat het bedrag van 18,10 euro per gerechtigde wel eens hoger kan uitpakken, is hiermee dan ook bevestigd.

Minister **Dekker**: Nee, ik heb een taakstelling van 210 mln voor het budget van de huursubsidie.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Van het totaal begrote bedrag moet u 210 bezuinigen. Op basis van aannames komt de minister tot de conclusie dat het na 2007 oploopt tot 18,10 euro.

Stel dat de vraag toeneemt, dan brengt dat hogere bedragen met zich. De minister houdt echter vast aan het bedrag van 210 mln, zodat het eindbedrag op haar begroting inderdaad dat is wat zij nu voorziet. Het tekort moet wel ergens vandaan komen. Wordt het verschil bij de ontvangers van huursubsidie gehaald of bij Zalm. Een kleine stijging van het huurwaardeforfait is ook mogelijk, waarover de heer Van den Berg sprak. Hij sprak dus niet alleen over de fiscalisering. Een verhoging met 0,1%-tje en de minister had het al gehad.

Minister **Dekker**: Ik herhaal dat ik 210 mln moet bezuinigen op het budget van de huursubsidie. Als dat anders loopt, bijvoorbeeld omdat er meer aanvragen komen dan is voorzien, zal ik elders naar een oplossing moeten zoeken. Ik wil duidelijk maken dat ik 210 mln bezuinig op het budget voor de huursubsidie.

Voorzitter. Ik wil nog iets zeggen over de informatie aan de burger. Welnu, de afgelopen twee weken hebben onduidelijkheid voor de burger met zich gebracht. Ik had die onduidelijkheid graag willen vermijden. In de brieven van 18 en 23 juni jongstleden heb ik de budgettaire gevolgen helder geschetst van de vertraagde inwerkingtreding. Als die budgettaire gevolgen zich hadden voorgedaan, zou dat tot grote onrust onder de burgers geleid hebben. Zij zouden met ten minste 1% en mogelijk meer herberekeningen worden geconfronteerd van de huursubsidiebijdrage. In de daarop volgende jaren had de burger misschien de weerslag ondervonden van nog niet gerealiseerde bezuinigingen.

Ik verwijs in dit verband naar de brief van 23 juni jongstleden. Daarin heb ik toegelicht welke situatie ontstaat als deze wetswijziging niet op 1 juli aanstaande, maar op een latere datum ingaat. Een wetswijziging kan op een later tijdstip in werking treden, maar niet met terugwerkende kracht tot 1 juli 2004. Maatregelen die belastend zijn voor de burger, kunnen immers nooit met terugwerkende kracht worden ingevoerd. Dat betekent dat de maatregelen waarom het draait, dus de bezuinigingen op de huursubsidie, niet kunnen worden toegepast op circa tot 80% tot 90% van de huursubsidieontvangers, te weten de continuanten en de eerste aanvragers die per 1 juli 2004 huursubsidie krijgen. U wilt nog voor 1 juli aanstaande uw oordeel over het wetsvoorstel geven, dus die situatie hoeft

zich gelukkig niet voor te doen. Een groot landelijk ochtendblad berichtte al over uitstel van de bezuinigingen voordat mijn brieven u hadden bereikt. Daardoor is onrust ontstaan. Ik betreur dat, maar kan het natuurlijk niet tegenhouden. Mijn departement heeft laten weten dat ten onrechte gekorte subsidiebedragen uiteraard worden gecompenseerd indien het wetsvoorstel niet per 1 juli aanstaande in werking treedt. Met deze reactie werd beoogd, in te spelen op de vele vragen van de burgers die na het verschijnen van de publicatie bij mijn departement binnenkwamen. Achteraf gezien, betreur ik in ieder geval dat dit bericht is verschenen. Mijns inziens is dat minder gelukkig geweest.

Op 11 maart 2004 is dit wetsvoorstel bij de Tweede Kamer ingediend. De nota van wijziging is op 26 maart 2004 bij de Tweede Kamer ingediend. Door middel van die nota worden slechts uitvoeringstechnische elementen toegevoegd aan het wetsvoorstel. Die moeten eveneens per 1 juli 2004 in werking treden. Met deze wijzigingen wordt overigens geen wijziging van beleid beoogd; ik kom hierop terug bij de bespreking van de huurcommissieprocedure. Als de nota van wijziging niet aan het wetsvoorstel was toegevoegd, had een apart wetgevingstraject moeten zijn doorlopen voor een aantal uitvoeringstechnische aspecten. Dat heb ik al gezegd. Deze konden dan pas per 1 juli 2005 in werking treden. Over deze gang van zaken is uitvoerig overleg geweest met het ministerie van Justitie. Dit ministerie vond dat de betreffende nota van wijziging niet naar de Raad van State hoefde te worden gezonden, omdat de bij nota van wijziging doorgevoerde wijzigingen niet van dien aard waren dat de Raad van State er nog een advies over moesten uitbrengen. Om die reden heb ik deze lijn gevolgd.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Dit verhaal krijgen wij altijd te horen. Er wordt een kale kerstboom ingeleverd bij de Raad van State en als die terugkomt, wordt die vol met ballen gehangen en wordt er gezegd dat dit een technisch proces is. U bent het toch met mij eens dat de kwestie van de huursubsidie een verhaal apart is? Daar heeft de kwestie van de huurcommissies helemaal niets mee te maken? Dat is overduidelijk. U kunt zeggen dat het technisch is, maar het heeft zeer veel betekenis. Er valt namelijk nog van alles te zeggen over controle en toetsing. Die moeten een toets van de Raad van State kunnen doorstaan. Het is een te gemakkelijk argument. Als het met de huursubsidie te maken had, had ik het niet zo erg gevonden omdat het in de zelfde richting zat. Het is echter te gemakkelijk om de kerstboom steeds maar met ballen te behangen en om zodoende wetgevingstrajecten op elkaar te plakken. Dat is misschien gemakkelijker, maar u moet het beter organiseren.

Minister **Dekker**: Als ik mij niet vergis, heb ik in de eerste onderdelen van mijn betoog uitgelegd welke termijnen ik heb benut en waarom. Ik ben ervan overtuigd dat ik geen wetgevingstrajecten heb ontlopen. Het ministerie van Justitie vindt dat ook. Ik ben op een zeer zorgvuldige manier ter werk gegaan. Ik heb het zeer duidelijk uiteen gezet en deel dus de mening van de heer Van der Lans niet dat de kerstboom voortdurend anders wordt versierd.

Dan de overgang van integrale controle naar huurprijscapitalisme als onderdeel van de nota van wijzigingen naar aanleiding van het advies van de Raad van State. Indien een huurder van een zelfstandige woning van een particulier verhuurder of een huurder van een onzelfstandige woonruimte, bijvoorbeeld in het kader van een project voor begeleid wonen, voor het eerst huursubsidie heeft aangevraagd, moet de minister van VROM zelfs in alle gevallen vragen om een verklaring van de voorzitter van de huurcommissie omtrent de redelijkheid van de huurprijs. Dit geldt ook als de huurprijs van die zelfde woning nog recent op redelijkheid is getoetst voor een eerdere aanvraag of als er anderszins alle reden is om aan te nemen dat de huurprijs voldoet aan de wettelijke eisen. Deze integrale toetsing betekent een grote werklast voor het secretariaat van de huurcommissies en daarom is er bekeken of er niet op een efficiëntere wijze aan de behoefte aan toetsing van de huurprijzen zou kunnen worden voldaan, maar zonder de rechtmatigheid van de toekenning van de subsidie en de rechtsbescherming van de burger geweld aan te doen. Dit heeft geresulteerd in het voorstel in de nota van wijzigingen om alleen om een verklaring van de voorzitter van de huurcommissie te verzoeken indien de minister van VROM een reden heeft om te twijfelen aan de juistheid van de huurprijs. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van risicoprofielen en ervaringsgegevens, opdat misbruik en oneigenlijk gebruik doelmatiger kan worden tegengegaan. De controles kunnen zo meer gericht worden uitgevoerd, waardoor meer dan 95% van de te hoge huurprijzen wordt opgespoord. Ik ga ervan uit dat de huurder hiervan geen nadeel zal ondervinden, maar dat hij wel duidelijkheid zal verkrijgen. Immers, met deze gerichte controles wordt het overgrote deel van de te hoge huurprijzen opgespoord. Afgezet tegen een besparing van enkele honderdduizenden euro's op de uitvoeringskosten lijkt mij een besluit om over te gaan tot steekproefsgewijze controles alleszins redelijk.

Mevrouw Meindertsma verwees nog naar het amendement-Duivesteijn waarmee de toetsing van de huurprijs is gekoppeld aan een procedure bij de huurcommissie om verlaging van de huur te verkrijgen. Deze koppeling wordt gehandhaafd. Slechts in zeer incidentele gevallen, naar schatting in maximaal 125 gevallen per jaar, zal een te hoge huurprijs bij de steekproefsgewijze controle niet ontdekt worden. De huursubsidiegerechtigden om wie het hierbij gaat, hebben dan nog steeds de mogelijkheid om binnen zes maanden na aanvang van de huurovereenkomst de huurprijs te laten toetsen. En na die zes maanden kunnen zij alsnog een voorstel tot huurverlaging indienen.

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Als ik goed geïnformeerd ben, is dat nu juist het probleem. Als er niet binnen zes maanden bezwaar wordt gemaakt tegen een te hoge huurprijs, volgt er geen teruggave meer. Bij steekproefsgewijze controle wordt een te hoge huur pas ontdekt als die zes maanden voorbij zijn. U zegt dat dit zich maximaal 125 keer per jaar zal voordoen; dat zijn er niet veel, maar dit betekent toch voor 125 mensen dat zij niet meer om teruggave kunnen vragen.

Overigens kan hier ook misbruik van gemaakt worden, zoals gebleken is in de periode vóór het begin van de jaren '90, toen er ook steekproefsgewijze werd gecontroleerd. Uitgerekend staatssecretaris Heerma heeft dit toen veranderd in integrale controle.

Minister **Dekker**: Voorzitter. Ik heb al toegelicht dat het om 125 gevallen gaat en ik meen dat dit, afgezet tegen het totaal van een miljoen huursubsidiegerechtigden, een zeer beperkt aantal is. Ik zal de ontwikkelingen natuurlijk volgen om na te gaan of wij op deze manier kunnen blijven werken.

De heer Van der Lans heeft alternatieve bezuinigingen aangegeven, zoals stijging van de normhuren met een vast percentage en het aanscherpen van de kwaliteitskortingsgrens. Dat zou er in mijn opvatting toe leiden dat de lasten scheef zouden worden verdeeld. Zo leidt een procentuele stijging van de normhuur tot een groot verschil in stijging van de eigen bijdrage tussen minimale en bovenminimale huishoudens. Bij het aanscherpen van de kwaliteitskortingsgrens worden ouderen en gehandicapten onevenredig getroffen, doordat zij vaak de duurdere woningen bewonen. Dit zijn derhalve de varianten en dat alles overwegend, vind ik een generieke verhoging van de eigen bijdrage de meest zorgvuldige invulling van de taakstelling, zoals ik ook tijdens de behandeling van de begroting heb aangegeven.

Ik ben van mening dat, gegeven dat de huursubsidie een groot beslag legt op de publieke middelen en dit kabinet de taak heeft om de overheidsfinanciën op orde te brengen, een bezuiniging op de huursubsidie-uitgaven onontkoombaar is. Binnen dat kader wil ik er nog eens op wijzen dat deze manier van invullen van de taakstelling een evenwichtige verdeling van de lasten betekent binnen de huursubsidiepopulatie, waardoor de inkomenseffecten aanvaardbaar zijn. Hoewel het een pijnlijke maatregel betreft voor huishoudens met een huursubsidie, vind ik dit toch zeer goed verdedigbaar.

*N

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik had geen vragen gesteld, maar alleen aangegeven wat ik gevraagd zou hebben, wanneer wij een verslag zouden hebben mogen inbrengen. Ik heb dan ook begrip voor het feit dat lang niet op alle opmerkingen die ik gemaakt heb of op de vragen die ik alleen maar gesteld heb om te vertellen dat ik ze anders gesteld zou hebben, is ingegaan.

Ik heb nu nog slechts één opmerking. De algemene maatregel van bestuur waarin volgend jaar het bedrag aangekondigd zal worden dat dan voor de huursubsidie, de eigen bijdrage, ter beschikking komt, is een algemene maatregel van bestuur met voorhang, ook in deze Kamer. Ik verzoek de minister deze algemene maatregel van bestuur zo vroegtijdig bij ons in te dienen dat wij alsdan uitgebreid over de inkomenseffecten kunnen spreken, gecumuleerd met de andere inkomenseffecten die de regeringsmaatregelen met zich mee hebben gebracht en waar ook op andere terreinen discussies over zijn. Ik verzoek derhalve om een zodanig vroegtijdige aanlevering

dat wij tot een goede behandeling ervan kunnen overgaan. Ik vraag niet alleen aan de minister om dit vroegtijdig in te dienen, maar ik vraag ook aan de collega's in deze Kamer om er van harte aan mee te werken dat wij dan die algemene maatregel van bestuur hier kunnen behandelen.

De **voorzitter**: De heer Pastoor heeft afgezien van een inbreng in tweede termijn, zodat het woord nu aan de heer Van der Lans is.

**

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Neemt u mij niet kwalijk dat ik even terug moest naar mijn plaats om mijn aantekeningen te pakken. Gisteren was ik namelijk nog nummer op de sprekerslijst. De heer Pastoor is kennelijk zo overdonderd door het antwoord dat hij sprakeloos is geworden!

Wij waren gisteren uitermate kritisch over deze minister en de vraag is nu of wij dit nog steeds zijn. Ik geef daarop meteen als antwoord "ja", want ik ben eigenlijk helemaal niet overtuigd. De minister komt met een verhaal over varianten, waarover mijns inziens al bij de begrotingsbehandeling in de Tweede Kamer een beslissing was genomen.

Ik begrijp best dat de minister die tegen elkaar wil afwegen, maar ik zie daarin geen rechtvaardiging voor de enorme vertraging die dat tot gevolg heeft gehad. De minister zoekt naar argumenten, maar ik houd het gewoon op een gebrekkige aansturing van dit proces door het management. Ik kan het niet anders zeggen. Het is allemaal traag; er zit geen gevoel van urgentie in. Ik weet niet hoe een en ander op het ministerie van VROM gaat. De heer Van den Oosten vroeg daar gisteren naar, maar daar horen wij niets over. Ik begrijp best dat de minister niet zal zeggen dat de mensen op haar ministerie ontzettend dom zijn geweest en niet goed hebben opgelet, maar ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat het zo is. Die mening blijft dus staan.

Ik ben enorm teleurgesteld. Het is heel erg moeilijk discussiëren onder het juk van een hoofdlijnennotitie. Alsof dan geen argumenten meer gelden, alsof dan het argument van rechtvaardigheid niet terzake doende is. De mensen die het treft, nemen de overheid waar en beoordelen of er sprake is van betrouwbaarheid en zorgvuldigheid. Als aan de ene kant cadeautjes worden gegeven aan mensen met een redelijk gevulde portemonnee en aan de andere kant de huursubsidie wordt gekort, moet de overheid daar een goed verhaal bij houden. Dan kan zij niet eenvoudig verwijzen naar de hoofdlijnennotitie en het opkrikken van de economie. Dat is echt een zwaktebod. Dat is misschien in politieke zin wel begrijpelijk, maar de overheid moet dat ook uitleggen aan burgers, aan de mensen die het treft, en dan kun je niet met dit verhaal weggeloven. Ik ben daar dus buitengewoon teleurgesteld over.

Over de definitie van het bestaansminimum hebben wij weinig mogen vernemen. Kennelijk is dit een flexibele zaak, die niet afhankelijk is van de werkelijke situatie, maar van de begroting. Deze maatregel kan wel

eens ernstiger gevolgen hebben voor de koopkracht van de minima dan wij nu weten. Ik steun dan ook het voorstel van mevrouw Meindertsma. Dit was een mooi punt geweest om tijdens de voorbereiding goed uit te zoeken. Dan hadden wij ook aan anderen kunnen vragen of de argumenten die de regering in dezen naar voren brengt, steekhoudend zijn, en of de grens die het CDA hier ooit heeft getrokken, niet wordt overschreden. Die zaken hadden wij graag bij onze overwegingen betrokken, maar het blijft nu mistig. De minister verwijst naar cijfers, die maar steeds niet die actuele betekenis krijgen.

Wij blijven teleurgesteld. Wij menen dat wij helder naar voren moeten brengen dat dit ons geen tweede keer mag overkomen. Wij hopen dat de minister dat wil oppakken door haar politieke leven in dit opzicht te beteren. Voorzitter. Wij hebben daarvoor een motie geformuleerd, die ik u graag overhandig.

*M

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen over de "Wijziging van de Huursubsidiewet (verhoging van het gedeelte van de rekenhuur dat voor rekening van de huurder blijft)" (29463),

overwegende dat deze wetwijziging de Kamer op een zodanig tijdstip heeft bereikt dat een zorgvuldige behandeling daardoor onmogelijk was;

overwegende dat de aansturing van de minister om tot een zorgvuldige parlementaire behandeling te komen tekort is geschoten;

overwegende dat het ministerie van VROM daardoor maatregelen in werking heeft gesteld zonder dat daartoe parlementaire goedkeuring aanwezig was;

overwegende dat de communicatie van het ministerie van VROM over de parlementaire behandeling van dit wijzigingsvoorstel bijgevolg leidde tot valse hoop en onnodige verwarring onder burgers;

spreekt als haar mening uit dat de handelwijze van de minister in dezen als onzorgvuldig moet worden getypeerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door Van der Lans, Meindertsma, Van Raak, Van den Berg en Meulenbelt.

Zij krijgt nr. D stuknummer (29463).

**

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Wat mijn fractie is opgevallen, is het verschil in benadering door deze Kamer van de verschillende bewindspersonen die hier vandaag zijn geweest. Nu is minister Dekker aanwezig; vanochtend was staatssecretaris Van der Laan er. Minister Dekker heeft gezondigd tegen een formele regel van dit huis. Het CDA en de VVD laten haar daar makkelijk mee weggkomen, ook al heeft de grootst mogelijke minderheid van de Kamer er zeer grote bezwaren tegen.

Staatssecretaris Van der Laan heeft aan gelegenheidswetgeving gedaan. De fracties van het CDA en de PvdA laten haar door het stof kruipen, nog een keer door het stof kruipen, nóg een keer door het stof kruipen en zij zal nog een keer door het stof moeten kruipen. Ik vind het interessant hoe dat komt, waar die verschillen vandaan komen en hoe dat ooit ergens is afgekaart. Er zijn nu spelregels, maar daar is niet aan voldaan; einde oefening wat mijn fractie betreft. Wij willen dezelfde hardheid tonen die dit kabinet toont tegenover de zieken en zwakken in onze samenleving.

De minister is een minister met één been. Zij gaat namelijk over de huur. Dit ene been is ook nog gegoten in het beton van het regeerakkoord. Wij zijn hier voor politiek debat. Een minister kan hier niet zeggen: het kan niet, want het staat in het regeerakkoord. Wij moeten hier elkaar met argumenten om de oren slaan. Dat belooft volgens mijn fractie weinig goeds voor de komende discussies over de toekomst van de huursubsidie. Huursubsidieontvangers zijn de melkkoe van slecht financieel beleid van dit kabinet en ondertussen blijft de hypotheekrenteaf trek in de huidige vorm de schandvlek van het huisvestingsbeleid. Wij ondersteunen dan ook de motie van de heer Van der Lans en zullen tegen dit wetsvoorstel stemmen.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik dank de minister voor haar beantwoording. Inhoudelijk sluit de beantwoording vrijwel naadloos aan bij mijn inbreng van gisteren. Ik merk nog op dat wij heel goed moeten kijken of wij niet door de bodem zakken voor een aantal mensen aan de onderkant van de samenleving. Dat is een belangrijk punt in dit debat en ik meen dat er ook zorg over is bij de minister. Wij kunnen het nu echter niet uitdiscussieren.

Ik ben blij dat de minister erkent dat er beter procesmanagement had moeten worden gevoerd. Met andere woorden, de minister trekt het boetekleed aan. Dat doet voor een belangrijk deel recht aan de opmerkingen vanuit de Kamer. Kan de minister garanderen dat dit een geval is van eens maar nooit meer? Ik heb gisteren gezegd dat wij ons met de rug tegen de muur voelden staan. Dat willen wij geen tweede keer.

In zijn motie heeft de heer Van der Lans de overweging opgenomen dat het ministerie van VROM op een foutieve manier heeft gecommuniceerd. Ik heb uit de eerste termijn van de minister begrepen dat zij het artikel in het Algemeen Dagblad niet in de hand heeft gehad en dat het departement er later adequaat op heeft gereageerd. Misschien kan de minister een verheldering op dit punt

geven, zodat mijn fractie de motie van de heer Van der Lans zuiver kan beoordelen.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. De heer Van der Lans had een te korte spreektijd opgegeven. Hij kwam er daardoor niet meer aan toe om te zeggen dat zijn fractie tegen dit wetsvoorstel zal stemmen. Ik doe dat nu namens hem.

Je voelt een heel matte stemming in de Kamer, niet doordat wij de afgelopen weken lang en druk bezig zijn, maar doordat er geen echt debat tot stand komt. Dat is ontzettend jammer. In een parlement moet je gegevens kunnen uitwisselen, moet er naar elkaar worden geluisterd en moeten bewindslieden pogingen doen om inbrengen serieus te nemen. Ik heb het gisteren al een beetje voorspeld. Ik noemde het hoofdlijnenakkoord de grondwet van de minister. Ik heb het gevoel dat alles wat je zegt niet meetelt, als het buiten het hoofdlijnenakkoord ligt. Dat is wonderlijk, want wij ontmoeten natuurlijk ook andere bewindslieden, die ook dat hoofdlijnenakkoord hebben onderschreven, maar dan is er voor mijn gevoel altijd ruimte voor goede suggesties, voor bruikbare ideeën, voor een politieke afweging. Soms krijg je na een heel indringend debat een keurige brief, waarin staat dat goed naar de Kamer is geluisterd en dat geld is vrijgemaakt omdat daarom is gevraagd. Ik vind dit debat wat uitzonderlijk, en dat is jammer. Het is ook jammer voor de minister, want zo hoor je niet met elkaar om te gaan. Waar het aan ligt weet je soms niet, maar het lukt niet.

Er is al voldoende uitgesproken dat een zorgvuldige behandeling niet mogelijk was. Vandaar de motie die er ligt. Ik sluit mij aan bij mijn collega van D66. Ik had ook zo graag gehoord dat de minister had gezegd dat dit niet meer voorkomt. Maar dan is er een aarzeling, en dan trekken we ons terug in onze stellingen. Als de minister dit had gezegd, had de Kamer weer fris nieuwe stappen kunnen zetten.

Om de spanning niet te veel te laten oplopen, rest mij nog te zeggen dat de fracties waarvoor ik het woord mocht voeren, namelijk de SP, de ChristenUnie en de SGP niet voor dit voorstel stemmen.

*N

De heer **Van den Oosten** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor haar beantwoording, met name van onze vraag over het traject dat bij dit voorstel is gevolgd. Wij hebben heel duidelijk van de minister begrepen dat zij zich dit heeft aangetrokken, zij heeft het boetekleed aangetrokken. Wij hebben daarom geen behoefte aan de ingediende motie.

Een aantal keren is gesproken over de inkomenseffecten. Ik heb daarbij gewezen op de alternatieven die zijn onderzocht, en de minister heeft dat ook gedaan. In dat kader is het voor onze fractie van belang om het onderzoek naar de inkomenseffecten in beeld te brengen, waarbij ik vooral doel op de brief van de minister van SZW van 27 november 2003, die met name

ingaat op de effecten van deze maatregel. Daar is wel degelijk goed naar gekeken.

Ik betreur het buitengewoon dat de heer Van Raak doorlopend fulmineert tegen de kwestie van de hypotheekrenteaftrek. Mijn fractie heeft de duizenden kopers van woningen, starters op de woningmarkt op de Vinexlocaties in beeld, die van de hypotheekrente afhankelijk zijn. Dat zijn helemaal geen rijke mensen, dat zijn mensen die in een koopwoning willen beginnen met een gezin. Om er dan op deze wijze over te spreken, dat betreuren wij buitengewoon.

De heer **Van Raak** (SP): Zo lust ik er nog wel eentje! Mensen die nu minder IHS zullen ontvangen, kunnen hun kinderen niet meer op sport doen, zij kunnen geen weekeindje meer naar de camping, zij moeten de krant opzeggen. Als u met zielige verhalen komt over mensen met hypotheekrenteaftrek, kan ik nog veel meer zielige verhalen vertellen over de mensen die nu worden gekort op de huursubsidie!

De heer **Van den Oosten** (VVD): Het verschil tussen uw fractie en de mijne is dat wij rekening houden met beide stromingen op de woningmarkt, dus de huurders en de kopers. Ik hoor u alleen maar over de huurders spreken. Dat is nu het aantrekkelijke van de VVD!

De heer **Van Raak** (SP): U houdt helemaal geen rekening met beide stromingen! U geeft telkens steun aan verlaging van de IHS, maar u wilt helemaal niet nadenken over de 7% rijksten in Nederland die vele miljarden krijgen aan belastingsubsidie van de hypotheekrenteaftrek. Dat is uw blinde vlek, niet de mijne!

*N

Minister **Dekker**: Voorzitter. Ik maak eerst een opmerking vooraf, mede naar aanleiding van de opmerkingen van de heer Van den Berg. Aan het begin van mijn eerste termijn heb ik mijn spijt betuigd over de gang van zaken. De informatievoorziening van mijn departement is nogal ongelukkig verlopen. Het is niet te rechtvaardigen dat de Eerste Kamer in deze berichtgeving is betrokken. Dat is voor mij aanleiding om het management van het departement nog duidelijker op het hart te drukken dat dit niet kan en mag voorkomen.

De heer Van den Berg heeft geconstateerd dat sprake is van enige spanning. Ik meen dat het niet mogelijk is om over dit soort zaken zonder spanning te spreken, niet van de kant van de Kamer en ook niet van mijn kant. Ik wil daar echter niet in blijven steken. Ik kan menselijk falen niet voorkomen, maar ik zal er alles aan doen om dit soort zaken in de toekomst te voorkomen. Ik sta hier nu om uitleg te geven over hetgeen is gebeurd en om mijn spijt daarover te betuigen. Vervolgens zal ik de zaken aanpakken. Het management moet leren van de klachten.

De heer Van den Berg wees er gisteren op dat er driemaal sprake was van een confrontatie. Ik heb daar diep over nagedacht. Het is voorgekomen dat ik in eerste instantie niet ben ingegaan op de wens tot nadere

argumentatie. In tweede instantie heb ik dit echter wel uitvoerig gedaan. Bij de begrotingsbehandeling was slechts beperkt tijd om een groot aantal thema's te behandelen. Ik vind dat uitermate jammer. Ik zeg toe dat dit binnen mijn departement zal worden opgepakt.

Ik betreur het dat een motie is ingediend waarin onzorgvuldigheid leidraad is. Ik deel die mening niet. Hetgeen gebeurd is, kan niet ongedaan worden gemaakt, maar ik heb duidelijk gemaakt in welke termijnen dit aan de orde is geweest. Het is jammer dat er bezuinigingen moeten worden doorgevoerd die groepen met een niet echt rooskleurige inkomenspositie raken. Ik vind dat pijnlijk, maar een verantwoordelijk minister moet soms maatregelen nemen waarbij niet iedereen ontzien kan worden. Voor die taak sta ik. Ik zal de maatregel zo zorgvuldig mogelijk uitvoeren. De gelijke verdeling van het bedrag heeft daar alles mee te maken.

Voorzitter. Hiermee ben ik tevens ingegaan op het betoog van de heer Van der Lans. Mevrouw Meindertsma vroeg de algemene maatregel van bestuur zo vroeg mogelijk in te dienen met het oog op een goede behandeling. Ik zeg dat graag toe.

De heer Van Raak gaf aan dat mijn ene been in beton is gegoten. Het is prettig dat hij verwijst naar bouwaangelegenheden. Mijn portefeuille heeft vanzelfsprekend raakvlakken met de koopwoningmarkt. Ik hoop over mijn nieuwe huurbeleid uitvoerig te debatteren. Naast het bieden van een gevarieerd aanbod aan huurwoningen, willen wij bevorderen dat mensen die eerst huren, tot koop overgaan. Bepaalde maatregelen kan ik op dit moment echter niet aan de orde stellen. Die afspraak is gemaakt en daar houd ik mij aan. Ik hoop dat de heer Van Raak dat respecteert.

De heer Schouw heeft gevraagd of ik kan garanderen dat het een kwestie is van eens maar nooit weer. Ik hoop daarop voldoende te hebben geantwoord. De heer Schouw heeft ook gevraagd wat ik heb gedaan aan de informatievoorziening. Ik heb gezegd dat het bericht van VROM niet op deze wijze gepubliceerd had moeten worden, zeker niet omdat de Eerste Kamer daarbij betrokken is. Het had meer neutrale, algemene informatie moeten zijn.

De heer Van den Berg nam het woord "uitzonderlijk" in de mond. Ik hoop dat ik duidelijk heb aangegeven dat het niet mijn bedoeling is om spanning op te wekken ten opzichte van de Eerste Kamer. Ik hoop dat wij op andere momenten de gelegenheid hebben om tot een inhoudelijk debat te komen. Dat is ook de vorige keer aan de orde geweest. Ik heb uitgesproken dat ik mij niet herken in de beelden van de confrontatie, omdat ik eveneens op zoek ben naar de wisselwerking. Dat is van groot belang ook ter beargumentering van nare maatregelen. Ik hoop dat ik de heer Van den Berg wat meer heb overtuigd van de argumentatie achter deze maatregelen, de weging en de keuze die ik heb gemaakt. Een en ander is gericht op de doelgroep waarmee ik heb te maken, de huursubsidiegerechtigden.

De heer Van den Oosten heeft verwezen naar de brief van 27 november van de minister van Sociale Zaken waarin dit onderwerp aan de orde is. Ook het totale koopkrachtplaatje is daarin in beeld gebracht.

Voorzitter. Ik heb hiermee uitgesproken dat ik er in ieder geval niet op uit ben om deze spanning te behouden noch te vergroten. Ik ben er met name op uit om de spanning, zo zij er mocht zijn, verder weg te nemen. Ik hoop voldoende te hebben aangegeven dat deze gang van zaken mij spijt. Het is voor mij een aanmoediging om het management van het departement op dat terrein in ieder geval nog meer aan te spreken. Ik herken mij niet in het woord "onzorgvuldig".

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Naar mij blijkt wensen de fracties van de SP, de PvdA en GroenLinks stemming over het wetsvoorstel. Wij zullen stemmen na afhandeling van het wetsvoorstel 28855 over de gemeentelijke herindeling. De stemming over de motie-Van der Lans c.s. zal volgende week dinsdag plaatsvinden.

**

De vergadering wordt van 16.25 uur tot 16.45 uur geschorst.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Van der Lans, die daarom heeft gevraagd.

**

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Dit is niet bedoeld als een derde termijn, maar om te voorkomen dat een aantal fracties zich een hele week beraden over de motie die wij in het debat over de huursubsidie hebben ingediend. Ik kon niet meteen reageren, omdat ik even met mijn collega-indieners heb overlegd. Wij hebben besloten om de motie van de agenda af te voeren, omdat de minister in tweede termijn, na het indienen van de motie, veel berouw toonde over haar handelwijze, diep door het stof ging en heeft gezegd dat dit zich nooit meer zal herhalen. Dat zijn voor ons voldoende uitspraken om te zeggen: dit was het wel voor vandaag. Om die reden trekken wij de motie in.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Van der Lans stel ik voor, zijn motie (29463-D) van de agenda af te voeren.

**

Daartoe wordt besloten.

B

!Herindeling Achterhoek!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Gemeentelijke herindeling van een deel van de Achterhoek, de Graafschap en de Liemers en Bathmen, tevens wijziging van de grens tussen de provincies Gelderland en Overijssel (28855).**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Remkes**: Mevrouw de voorzitter. Aan de totstandkoming van dit voorstel tot gemeentelijke herindeling hebben burgers, gemeenten, de provincie Gelderland en mijn ambtsvoorganger de afgelopen jaren hard gewerkt.

De leden van de Tweede Kamer hebben uitgebreid en diepgaand over dit voorstel gesproken, zoals door de heer Van Heukelum is gezegd. Ik kijk met een positief gevoel op de behandeling van het wetsvoorstel terug. Het voorstel is op twee onderdelen geamendeerd: de samenvoeging van de gemeenten Deventer en Bathmen en de samenvoeging van de gemeenten Doetinchem/Wehl, met een grenscorrectie van Zelhem.

Dat is altijd een afweging, ik kom daar straks op terug in de richting van de heer Van Middelkoop. Alles afwegende ben ik tot de conclusie gekomen dat ik deze amendementen voor mijn verantwoordelijkheid kan nemen.

Overigens was ik destijds zeer verheugd dat de fracties van CDA, Partij van de Arbeid, VVD, GroenLinks en ChristenUnie het voorstel over een brede linie hebben gesteund. Ik heb de overtuiging dat het een zorgvuldig proces is geweest. Dat houdt niet in dat de voorkeuren voor het samengaan van gemeenten en de discussie over het wel of niet zelfstandig blijven vanaf het allereerste moment uitgekristalliseerd waren. Vragen over de toekomst en de krachtenbundeling van gemeenten zijn niet eenvoudig te beantwoorden. Het is een proces dat vele betrokkenen raakt.

Het gaat mij echter niet om het proces alleen. Herindeling moet bij uitstek worden gezien als een middel om tot een doel te komen. Het doel is een bestuurskrachtige gemeente die voldoende in staat is om aan de toekomstige maatschappelijke, sociale, economische en bestuurlijke vraagstukken te voldoen; voor elk van de gemeenten, maar ook voor het geheel van de regio die door de nieuwe gemeenten wordt gevormd. Voordat ik op de verschillende onderdelen van het voorstel inga, wil ik stilstaan bij het beleidskader, waarover door vele leden vanmorgen is gepraat. In het beleidskader worden zes beoordelingscriteria voor herindelingsvoorstellen genoemd. Ik heb er aan de overzijde, maar ook in de verslaglegging, nooit een geheim van gemaakt dat voor mij twee criteria vooropstaan: draagvlak en bestuurskracht. De andere criteria die bij dit voorstel een rol hebben gespeeld, zijn duurzaamheid, interne samenhang van de nieuwe gemeenten, regionale samenhang en planologische ruimtebehoefte.

Het wetsvoorstel is gebaseerd op een advies van de provincie Gelderland. Dat is voor het kabinet essentieel, want voor dit kabinet geldt dat het zelf geen herindeling zal entameren. Bovendien wil het kabinet terughoudend zijn bij het afwijken van voorstellen die het krijgt voorgelegd. Het gaat hier om een uitgebreid en complex voorstel waarbij 29 gemeenten zijn betrokken.

Gegeven de beperkte tijd wil ik graag naar de concrete vragen overgaan. Er is door verschillende leden gevraagd hoe de criteria die ik zojuist noemde zich tot elkaar verhouden en waar zij mogelijk strijdig met elkaar zijn. Tussen de criteria bestuurskracht en draagvlak kan al tegenstrijdigheid bestaan. Als dat het geval is, moet een

concrete afweging worden gemaakt. In dat geval is casuïstiek onvermijdelijk. De vier andere criteria kunnen dan helpen, maar zij kunnen de afweging ook bemoeilijken. Soms moet een afweging worden gemaakt bij toepassing van hetzelfde criterium, dus het draagvlak bij de ene gemeente afgezet tegen draagvlak bij de andere gemeente.

Het draagvlak bij de provincie telt ook, zeg ik nog maar eens ten overvloede. Het is mij net even iets te gemakkelijk om te suggereren dat het provinciale oordeel er niet toe doet. Ik zeg dat gegeven de positie en de verantwoordelijkheid die de provincie in de Wet ARHI heeft. Als wij dat anders willen, moeten wij dat bediscussiëren. Ik zeg niet dat het niet kan. Op dit ogenblik hebben provinciale besturen echter een belangrijke wettelijke verantwoordelijkheid. Het gaat mij dus iets te snel om te zeggen dat wat daar is gebeurd niet ter zake doende is en dat draagvlak daar, waar provincies zaken zorgvuldig hebben voorbereid, in feite irrelevant is. Dat is ook een miskennis van het democratische besluitvormingsproces zoals dat op provinciaal niveau plaatsvindt.

De heer **Van Raak** (SP): Ik vind het heel bot om te zeggen dat er draagvlak kan zijn in de ene gemeente en dat er draagvlak kan zijn in de andere gemeente en dat als in beide gemeenten geen draagvlak is er wel draagvlak bij in de provincie is. Als dat criterium op zo'n manier wordt gehanteerd, is het toch een loos criterium omdat het altijd wel ergens past?

Minister **Remkes**: Dat is ook niet de redenering die wordt toegepast. Als men zich in de geschiedenis van dit voorstel verdiept, ziet men dat er door het provinciale bestuur van Gelderland een permanente zoektocht is geweest. Het was passen en meten. Het was ook een proces waarbij opvattingen wel eens zijn veranderd, mede als gevolg van gemeentelijke opvattingen. Dat proces heeft tot het uiteindelijke resultaat geleid. Het is dus geen afkruissysteem is: als er bij de bevolking geen draagvlak is, is er misschien bij gemeenteraad X wel draagvlak te vinden en als dat niet het geval is, gaan wij nog een in de staten kijken. Dat is niet de redenering. Zo heeft het besluitvormingsproces zich niet voltrokken.

De heer **Pastoor** (CDA): Hoe verhoudt de stelling van de minister dat er ook draagvlak is bij de provincie zich tot de tekst van de laatste circulaire over gemeentelijke herindelingen waarin staat dat onder draagvlak het draagvlak bij de burgers wordt verstaan?

Minister **Remkes**: Dat is wat mij betreft ook de primaire invalshoek, maar het oordeel van de staten telt ook. Meestal willen de staten bij de eigen oordeelsvorming ook nog wel eens kijken hoe het draagvlak bij de bevolking in de verschillende gemeenten is. Dat staat niet haaks op elkaar. Als een voorstel uitsluitend draagvlak bij de provincie zou hebben, vind ik dat aan de magere kant.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik was niet op de hoogte van de circulaire waar mijn collega op wees. Ik

bedank hem daarvoor. Dit leidt bij mij wel tot de constatering dat er op dit punt grote verwarring bestaat. In de schriftelijke voorbereiding heb ik nog gevraagd waar het draagvlak primair gepeild moet worden: bij de bevolking, de raden of de staten. Ik kreeg daarop het keurige antwoord, dat ik in eerste termijn gememoreerd heb, dat er in onze representatieve democratie primair rekening mee moet worden gehouden wat de raden en de staten ervan vinden. Nu hoor ik echter een heel ander verhaal. Ik zou bijna zeggen: het maakt mij niet zoveel uit bij wie de mening gepeild wordt. Dat is natuurlijk niet waar, maar deze heen-en-weer-beweging kan niet.

Minister **Remkes**: De heer Van Middelkoop en ik zijn van dezelfde school. Het vertrekpunt bestaat uit de lokale en de provinciale democratie, met besluitvorming in de daarvoor gekozen organen. Ik heb het vertrouwen dat de relaties met de bevolking in de ene gemeente zus vorm krijgen en in de andere gemeente zo. In de praktijk wordt het oordeel van de bevolking meestal bij de eigen oordeelsvorming betrokken.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik dank u voor dit antwoord. Bent u het ook met mij eens dat voor ons als nationale wetgever geldt dat wij primair kijken naar wat de raden en de staten ervan vinden en dat het aan die raden en staten wordt overgelaten op welke wijze en op welk tijdstip zij het draagvlak bij de bevolking peilen?

Minister **Remkes**: Vanzelfsprekend. Ik ben ook zeer tegen de hier en daar centralistisch te beluisteren opvattingen. Ik noem de heer Platvoet. Die opvattingen komen erop neer dat wij hier precies gaan voorschrijven op welke wijze de gemeenten dat moeten doen. Daar voel ik niet voor; evenmin voel ik ervoor om hier voor te schrijven dat gemeenten precies voor X of Y zouden moeten kiezen om de betrokkenheid bij deelgemeenten of iets dergelijks, verder vorm te geven. De huidige praktijk is er een waar duizend bloemen bloeien. Nogmaals, de ene gemeente doet het zus en de andere gemeente doet het zo. Daar zijn ook verschillende bestuurlijke technieken voor. Laat dat ook vooral zo blijven.

De heer **Van Raak** (SP): Bij herindelingen is het juist zo moeilijk om duizenden bloemen te laten bloeien. De ene gemeenteraad vindt dat zoiets geen draagvlak heeft in die gemeente. Ik denk aan Warnsveld. De andere gemeenteraad, bijvoorbeeld Zutphen, kan van mening zijn dat er wel een voldoende draagvlak voor is. Ik heb de minister dan ook voorgesteld om het draagvlak in de kleinste eenheid het zwaarst te laten wegen. Die kleine eenheid wordt immers opgeslokt door een grotere eenheid. De minister zegt terecht dat er nagegaan wordt of er ergens een draagvlak is. De redenering is namelijk: als er bij de kleine gemeente geen draagvlak is, is dat er wel bij de grotere gemeente en mocht daarvan in geen van die gemeenten sprake zijn, dan is er wel draagvlak bij de provincie. De minister is wél aan het shoppen met draagvlakken.

Minister **Remkes**: Ik denk van niet. Als er betoogd wordt dat gemeentelijke herindeling geen wiskunde is, heeft de geachte vragensteller gelijk.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik ben niet zo centralistisch ingesteld. Wat mij betreft, wordt het een provinciale bevoegdheid om te beslissen over gemeentelijke herindelingen. Hier kom ik later nog wel op terug.

Ik wil nog wel iets zeggen over het draagvlak bij de provincie. Ik heb het besluit bij mij van de provinciale staten over de onderhavige herindeling, genomen in 2001. Daarin is de verhouding fifty-fifty. Hiermee wil ik zeggen dat van de tien herindelingen die daar zijn vastgelegd en die op een provinciaal draagvlak konden rekenen, er door de regering slechts vijf zijn opgenomen in een wetsvoorstel. Vijf herindelingen zijn er anders gaan uitzien. Behalve dat er in een groot aantal gevallen niet echt sprake was van een draagvlak in de gemeenten, was ook het draagvlak van provinciale staten zeer betrekkelijk.

Minister **Remkes**: Het beleidskader kwam er tussendoor. Daarover is ook een vraag gesteld. Vanzelfsprekend heb ik het provinciale voorstel beoordeeld op basis van het beleidskader dat het kabinet inmiddels had vastgesteld. In een enkel geval heeft dat geleid tot een wat groter accent op het onderdeel draagvlak.

De eerlijkheid gebiedt te erkennen dat soms een andere, niet-wiskundige afweging had kunnen worden gemaakt dan de provincie of het kabinet heeft gedaan. Dat blijkt ook uit de geschiedenis van de totstandkoming van dit voorstel. Hoe wij de discussie op onderdelen ook kunnen voeren, wij moeten te allen tijde bewaken dat het geheel regionaal evenwichtig is. Ik noem een aantal concrete voorstellen. Er bestaat een dilemma tussen bestuurskracht versus draagkracht. Met dat dilemma in gedachten, kun je stellen dat in de afweging ten aanzien van Dinxperlo, Warnsveld, Ruurlo en Groenlo de bestuurskracht doorslaggevend is geweest. Deze gemeenten vullen hun taken en verantwoordelijkheden op dit ogenblik zo goed mogelijk in. Herindeling moet meer zijn dan een blik op de werkelijkheid van nu; met het oog op de toekomst moet worden aangenomen dat het steeds moeilijker zal zijn. Zo stellen tal van maatschappelijke ontwikkelingen en specialisaties steeds hogere eisen aan gemeentebesturen. De "europeanisering" en de decentralisatie zijn daar voorbeelden van. De heer Pastoor zei dat dit als argument werden opgevoerd, maar dat dit in het kabinetsbeleid weinig tot niets meer voorstelde. Het tegendeel is waar. Via de Wet werk en bijstand en via de Wet maatschappelijke ondersteuning die in wording is, worden namelijk belangrijke verantwoordelijkheden aan gemeenten gegeven. Ook vanwege het ruimtelijke ordeningsbeleid hebben gemeentebesturen en provincies belangrijke verantwoordelijkheden, zeker op het vlak waarover wij het nu hebben.

Op dit ogenblik is er een discussie met de VNG en het IPO gaande over de vraag hoe wij meer uitgekristalliseerde bestuurlijke verhoudingen kunnen krijgen. Wat mij betreft, is decentralisatie geen leerstellige opdracht; wel moet iedere keer worden bedacht of taken

niet beter op gemeentelijk niveau kunnen worden behartigd dan op provinciaal of op rijksniveau. Het kabinet heeft overigens het uitgangspunt van de subsidiariteit niet verlaten, om het in termen uit de kring van de heer Pastoor uit te drukken. Wel moet worden onderkend dat er sprake is van een wisselwerking. Als je een aantal zaken serieus wilt decentraliseren, moet de bestuurskracht sterk genoeg zijn om het adequaat aan te kunnen. Informatisering en schaalvergroting van een groot aantal maatschappelijke processen vormen ook de aanleiding voor een proces van regionale herindeling. Als daarvoor wordt gekozen, kunnen enkele kleinere gemeenten niet achterblijven. In andere situaties was het draagvlakcriterium doorslaggevend, ook waar het afwijkingen van het kabinet ten opzichte van het advies over provinciale herindeling betrof. Dan heb ik het over Zelhem en over de keuze die overigens tot tevredenheid van de gemeenten die Bronkhorst vormen, ten aanzien van Doesburg is gemaakt. De heer Platvoet heeft gevraagd hoe duurzaam dit voorstel is.

De heer **Pastoor** (CDA): Voorzitter, de minister nodigt mij eigenlijk uit om een vraag te stellen. De huidige bestuurskracht van bijvoorbeeld de gemeenten Warnsveld en Dinxperlo wordt in de nadere memorie van antwoord positief beoordeeld, terwijl hij nu zegt dat deze gemeenten zo goed mogelijk bestuurd worden. Dat is toch wel een duidelijk nuanceverschil. De vraag waartoe hij mij min of meer uitnodigt, is of dit met de schaal van de gemeenten te maken heeft. Als dit zo is, welke schaal moet een gemeente in het huidige bestel dan hebben om de taken die de minister formuleert, te kunnen uitvoeren? Ik ben het met hem eens dat hij een aantal taken heeft genoemd die nog meer inzet van de gemeenten zullen vragen dan op dit moment. Hij zal stellig een ideale schaal in gedachten hebben en de uitdaging om hiernaar te vragen, was te groot om er niet op in te gaan.

Minister **Remkes**: Ik behoor niet tot de school die goed bestuur 1:1 koppelt met de omvang van de gemeente. Ik kom die merkwaardige opvatting nog wel eens tegen, maar ik ben haar zelf niet toegedaan. Ik had ook kunnen zeggen dat de gemeente Amsterdam zo goed mogelijk bestuurd wordt. Ik heb zowel in de stukken als in dit debat geprobeerd, aan te geven dat er niet de indruk gewekt moet worden dat wij voorstellen tot gemeentelijke herindeling ontwikkelen omdat er iets mis zou zijn met het huidige lokale bestuur in de desbetreffende gemeenten. Daar is in zeer veel gevallen helemaal niets mis mee, in ieder geval niets meer of anders mis dan wat er mis is met bijvoorbeeld het bestuur van grotere gemeenten. Maar door maatschappelijke ontwikkelingen dreigen er knelpunten voor kleinere gemeenten te ontstaan. Daarbij is het de vraag wat die gemeenten nog aan kunnen uit een oogpunt van verantwoorde zorg voor hun burgers. Daar zit wat mij betreft de crux.

Er zijn overigens stapels rapporten over de ideale schaal van gemeenten verschenen. En je hoeft geen groot geleerde te zijn om te voorspellen dat de conclusie uit die rapporten zal zijn dat de optimale schaal van gemeenten verschilt per gemeentelijke taak. Er is een optimum;

gemeenten kunnen ook te groot zijn. Je zult dus een soort gemiddelde moeten bepalen, maar het is zeker geen wiskunde. Het inwonertal van de gemeenten waarover wij nu praten, is in alle gevallen minder dan tienduizend. Nu is dit getal voor mij niet heilig, evenmin als een inwonertal van achttienduizend, maar als je let op de regionale ontwikkeling en op evenwicht in de regio, kom je toch tot bepaalde conclusies. Ik kom nog op een enkel geval terug, maar ik houd staande dat er bij dit wetsvoorstel verantwoorde conclusies zijn getrokken. Dit heeft alles te maken met de duurzaamheidsvraag: Kunnen de betrokken gemeenten in de komende jaren hun taken fatsoenlijk aan, gelet op de te verwachten maatschappelijke ontwikkelingen?

In het verleden is wel uitgegaan van een periode van 25 jaar. Dit exacte aantal jaren wil ik niet noemen, maar wij moeten voorkomen dat wij nu besluiten nemen waarvan je bij wijze van spreken over tien jaar tot de conclusie moet komen -- daar zijn in Nederland wel wat herindelingsvoorbeelden van -- dat wij dat toen wel hebben gedaan maar dat wij toen eigenlijk nog wat te voorzichtig hebben geopereerd.

De vraag is gesteld of sommige gemeenten eigenlijk niet te groot zijn en daarbij werd als voorbeeld genoemd de gemeente Bronkhorst. Het is mijn overtuiging dat er in dat opzicht geen reden is voor bezorgdheid. Elders in den lande bestaan méér van dergelijke gemeenten en die gemeenten doen het heel behoorlijk. Bovendien levert de schaal een dusdanig stevige massa, dat de nieuwe gemeente op hoogwaardige wijze de vraagstukken van het landelijke gebied en plattelandsvernieuwing ter hand zal kunnen nemen.

Op het punt van plattelandsvernieuwing is het, meen ik, in deze Kamer bekend -- het is weer zo'n voorbeeld van decentralisatie -- dat collega Veerman bezig is om te dien aanzien fondsvorming te bevorderen zodat gemeenten zelf meer sturend aan het roer kunnen staan. Dat stelt echter wel eisen aan de schaal van de gemeente. Het is mijn overtuiging dat dit soort ontwikkelingen juist voor het gebied waarover wij hier praten, van wezenlijke betekenis kunnen zijn.

De heer **Van Raak** (SP): Deelt de minister mijn mening dat in elke gemeente die wij nu gaan creëren, er in ieder geval tussen de grote kernen een geregelde, reguliere busverbinding moet zijn?

Minister **Remkes**: Dat hangt ervan af of er een voldoende vervoersvraag is, want dat is in zijn algemeenheid de reden van verbindingen. Het klinkt misschien gek, maar ik wijs erop dat het een misverstand is te denken dat iedere inwoner in iedere kern bij wijze van spreken dagelijks bij het gemeentehuis op bezoek gaat. Dat is over het algemeen maar een beperkt aantal keren in het jaar het geval en sommige burgers vinden ook dat nog te vaak.

De heer **Van Raak** (SP): Het gaat mij om een samenhang die er in het verleden wat minder hoefde te zijn en die in een nieuwe gemeente er wel moet zijn. Ik probeer altijd dingen zo concreet mogelijk te maken en als ik denk aan samenhang in een gemeente, dan is één van de

minimumvoorwaarden die daarbij achter in mijn hoofd zitten, dat je met de bus van het een naar het andere kunt.

Minister **Remkes**: Samenhang is een veel gecompliceerder begrip en omvat méér dan uitsluitend de focus op openbaarvervoersverbindingen. Deze vraag had bijvoorbeeld ook toegespitst kunnen worden op autoverbindingen of, nog een andere mogelijkheid, op fietsverbindingen.

Voorzitter. Er is in de discussie gevraagd of het niet wat onevenwichtig is, daar waar het gaat om enerzijds de grotere landelijke gemeenten en anderzijds de steden: gebeurt daar niet relatief weinig voor? Doetinchem wordt daarbij als voorbeeld genoemd. Door de heer Doesburg is als voorbeeld in wat voorzichtige termen Zutphen genoemd met daarbij de vraag of de toevoeging van Warnsveld wel voldoende is. Ik moet dan zeggen dat dit kabinet geen C-20-beleid voert. Dit heeft iets te maken met datgene dat ik zojuist in de richting van de heer Pastoor heb aangegeven. Het heeft ermee te maken dat over het uitgangspunt dat groter altijd mooier en beter is voor onze steden, af en toe gerede twijfel kan bestaan. Dat is ook de reden waarom niet aan dit soort zoete verleiding vanuit de steden is toegegeven, namelijk om het allemaal maar nog wat mooier en beter te doen.

Ik ga er bovendien van uit dat zaken ook via vormen van gemeentelijke samenwerking kunnen worden opgelost, mits de hulpstructuur de hoofdstructuur niet overheerst. Verder ga ik ervan uit dat sommige zaken via een regionaal sturende verantwoordelijkheid inhoudelijk kunnen worden bevorderd door de provinciale besturen. Het is een misverstand dat uitsluitend de steden zelf kunnen bouwen. Dat kan soms ook heel goed in een regionaal samenwerkingsverband, waarbij niet altijd de stad of de kern zelf aan het roer zit. Dergelijke relativerende noties spelen voor mij ook een rol bij het thema bestuurlijke organisatie en gemeentelijke herindeling.

Ik heb al iets gezegd over de volksraadplegingen en kom bij een aantal specifieke vragen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Op het punt van de volksraadpleging hebben het CDA en GroenLinks het Europees handvest naar voren gebracht.

Minister **Remkes**: Ik kom er nog op.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik dacht dat u de referenda achter u had gelaten, maar dat is dus niet zo.

Minister **Remkes**: Nee, de wat meer principiële zaken bewaar ik voor het laatst.

Ik kan op dit ogenblik inhoudelijk niet al te veel over Doesburg zeggen, omdat bewust is gekozen voor de benadering: laat de gemeente Doesburg, ook gegeven de achtergrond van de Kamermotie, maar eerst wat sonderingswerk doen in de eigen bestuurlijke omgeving. Daar is men druk mee doende. Als ik er nu allerlei opvattingen over geef, doorkruis ik dat proces. Ik ga ervan uit dat, zoals ook is afgesproken, na de afronding van die bestuurlijke sondering de gemeente Doesburg mij samen met het provinciaal bestuur zal rapporteren over de

bevindingen en over de conclusies die naar hun oordeel moeten worden getrokken. Overigens weet ik nog niet helemaal of in de gemeente Doesburg zelf inmiddels al volle overtuiging voor gemeentelijke herindeling is ontstaan. Dat is in het verleden wat twijfelachtig geweest. Ik ben benieuwd naar de uitkomsten van dat proces en kan de Kamer verzekeren dat ik daarbij goed naar het draagvlak zal kijken, zoals is betoogd en verdedigd door een aantal fracties.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik pak toch even de motie erbij, die zonder commentaar van de minister in de Tweede Kamer is aanvaard. Daarin staat onder meer dat zelfstandigheid van Doesburg geen reële optie is. Mag ik uit de opmerking van de minister begrijpen dat die stelligheid door hem op dit moment niet wordt overgenomen en dat hij het initiatief bij de gemeente zelf heeft gelegd?

Minister **Remkes**: Ja, zo is het. Ik heb in de Tweede Kamer niet op voorhand aangegeven dat ik in alle opzichten de tekst van de motie deel. Ik wil dat graag fatsoenlijk bekijken in overleg met de regio.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzover ik heb kunnen nagaan, hebt u er in de Tweede Kamer nog helemaal niet op gereageerd.

Minister **Remkes**: Dat zou kunnen. Dat is dan nog verstandiger geweest.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Deze Handelingen zijn ook openbaar, dus wij zullen ze doorsturen naar de Tweede Kamer.

Ik ga nog even door met het ontmantelen van de motie. Het verzoek aan de regering c.q. aan deze minister luidt om binnen een jaar met een wetsvoorstel te komen. Ik begrijp dat de minister bij lange na nog niet zo ver is.

Minister **Remkes**: Dat hangt van de gang van zaken af. Ik voel er niet voor dat hier een eindeloos slepend regionaal proces van wordt gemaakt. Ik ga ervan uit dat men op een gegeven ogenblik de knopen telt in samenspraak met het provinciaal bestuur. Dan zal een fatsoenlijk bestuurlijk overleg volgen en zien wij wel verder.

De heer **Doesburg** (PvdA): Doesburg zal op den duur niet zelfstandig kunnen blijven. Daarvoor is het stadje te klein, daarvoor heeft het te veel bijzondere kenmerken, met een middeleeuwse binnenstad die peperduur is, een uitkering uit het Gemeentefonds die daarmee onvoldoende rekening houdt, en een zeer beperkt draagvlak. Hoe klein het ook is, het heeft grotestadsproblemen, doordat de Verenigde Blikfabrieken in het verleden zeer veel mensen uit het buitenland hebben aangetrokken. De fabrieken zijn weg, de mensen zijn gebleven en werkloos geworden, zodat er een buitengewoon grote sociale problematiek is. Dat is één van de redenen geweest waarom een aantal gemeenten uit puur eigenbelang hebben gekozen voor de gemeente Bronkhorst. Uiteindelijk moet er dan iemand een knoop doorhakken en zeggen: er zal een fatsoenlijke oplossing moeten komen. Als de provincie niet de macht heeft om

dat te doen, omdat de macht hier is gehouden, zal dat besluit ook hier genomen moeten worden. Als dat besluit niet hier wordt genomen, zit Doesburg straks met de gebakken peren. Omdat deze stad met de mooiste naam van het land mij na aan het hart ligt, vind ik dat de minister zich hier wel wat gemakkelijk van afmaakt. Een van de meer concrete vragen die ik heb gesteld, is of de minister bereid is om bij de nu heringedeelde gemeenten, als het bestuur van Doesburg tot de conclusie komt dat er moet worden gefuseerd met Bronkhorst, in te grijpen in de nu gemaakte herindeling. Of wil hij daar nu niets over zeggen? Dan is het een spel van "waar het valt, daar ligt het". Daar neem ik geen genoeg mee.

De heer **Pastoor** (CDA): Ik was wat verrast door de mededeling van de minister dat er in de motie van de Tweede Kamer over Doesburg staat dat zij een vrije keuze zouden hebben. In de motie staat dat zij zich horen te voegen bij -- ik overdrijf wellicht iets, maar het gaat ongeveer in die geest -- Angerlo en Zevenaar. De minister heeft ons vervolgens in de nadere memorie van antwoord gerustgesteld dat geen "bevel" van bovenaf wordt gerealiseerd. Dat is toch nog steeds zo?

Minister **Remkes**: Dat heb ik in feite zojuist gezegd. Ik ken een grote waarde toe aan het regionaal proces, zodat ik daar nu niet inhoudelijk bij stil wil staan. Ik zie ook wel een aantal potentiële bestuurlijke knelpunten, maar ik ga nu even niet door dat proces heenlopen.

De heer **Doesburg** (PvdA): Wij draaien hier in een kringetje rond. Ik ben twaalf jaar gedeputeerde geweest, en hierover is twaalf jaar gepraat. Ik ben inmiddels al weer zes jaar geen gedeputeerde meer, dus we spreken inmiddels over achttien jaar. Al die achttien jaar is er geen besluit gekomen! Als we hier geen besluit nemen, komt er geen besluit.

Minister **Remkes**: Ik weet niet wat de jongste stand van zaken is, maar ik weet wel dat in de gemeente Doesburg zelf lange tijd grote onenigheid bestond. De gemeente Doesburg kon -- ik doe dit uit het hoofd -- niet tot een besluit komen dat men wilde herindelen. Volgens mij weten de heer Doesburg en ik ook wel wat daarvan de achtergrond is; dat zou wel eens een politieke kunnen zijn. Des te meer reden om te zeggen: ik ga hier geen decreten afkondigen. De Kamer heeft een aantal keren gezegd dat er moet worden gelet op draagvlak. Als ik nu daar doorheen wandel, ben ik bezig om die gevoelens, ook in deze Kamer ruim vertegenwoordigd, te frustreren en dat doe ik niet.

De positie van Bathmen is de afgelopen jaren een aantal keren aan de orde geweest. Ook deze keer heeft het kabinet zich indringend beraden over de positie van Bathmen.

Alles overwegende, is gekozen voor het voorstel om Bathmen met Gorsel en Lochem te laten fuseren. De belangrijkste overweging daarbij was dat dit voorstel werd gesteund door alle betrokken gemeenten. Ik had de stellige indruk dat de bevolking van Bathmen uiteindelijk in overgrote meerderheid voor de groene gemeente koos. Gelet op het herindelingskader lag dit ook voor de hand.

In de Tweede Kamer is vervolgens een amendement op dat punt aangenomen. Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel ben ik uitvoerig ingegaan op de vraag waarom dat amendement ontraden moest worden. Ik zeg tegen de heer Van Middelkoop dat mijn eigen opvatting niet veranderd is. Ik heb nog steeds dezelfde mening. Ik moest echter de vraag beantwoorden of het verantwoord was om het gewijzigde wetsvoorstel in deze Kamer te verdedigen of dat ik het in moest trekken. Gelet op de consequenties van intrekking van het wetsvoorstel, heb ik besloten om het wetsvoorstel hier te verdedigen, hoewel ik graag een ander plaatje had gezien. Ik kan in redelijkheid niet beweren dat het uiteindelijke resultaat tot een regionaal onevenwichtige situatie zou leiden, afgezien van het draagvlak. Kortom, in die afweging heb ik ervoor gekozen om het integrale wetsvoorstel in deze Kamer te verdedigen.

De heer **Doesburg** (PvdA): Ziet u hoe handig het is om zo'n voorstel op te knippen?

Minister **Remkes**: Daar kom ik straks op terug.

De gemeente Deventer is in de Gelderse herindelingsprocedure niet als betrokken gemeente conform artikel 8 van de wet Arhi uitgenodigd. Dit betekent echter niet dat de wettelijke procedures niet zijn gevolgd. Voor de wetgever is dat namelijk geen beletsel. Het onderhavige wetsvoorstel is formeel evenwaardig aan de wet Arhi. Het kabinet hecht er zeer aan dat alle betrokken gemeenten, dus ook de gemeente Deventer, materieel tot hun recht komen. Sinds 1996 heeft het provinciebestuur van Overijssel tot twee keer toe een volledige herindelingsprocedure doorlopen, waarin onder meer de gemeenten Deventer en Bathmen participeerden. Beide procedures leidden tot finale besluitvorming in provinciale staten voor samenvoeging van de gemeenten Bathmen en Deventer. In beide voorstellen heeft het gemeentebestuur van Deventer kenbaar gemaakt voorstander te zijn van een dergelijke fusie en heeft een ieder de gelegenheid gehad om zijn zienswijze aan het provinciebestuur kenbaar te maken. Overigens heeft de gemeente Deventer ook in het kader van de Gelderse Arhi-procedure aangegeven, voor een samenvoeging van de gemeente Bathmen met de gemeente Deventer te zijn. Dat is bij mij aan de bestuurstafel gebeurd. Voor de suggestie dat de bepalingen uit de wet Arhi als gevolg van de amendering in de Tweede Kamer niet gevolgd zijn, is geen reden.

Het Europese handvest inzake lokale autonomie schrijft het houden van een referendum niet voor. Uit de totstandkomingsgeschiedenis van dit handvest blijkt onder meer dat het horen in de zin van artikel 5 rechtstreeks of indirect kan geschieden. Ons land voldoet aan dit vereiste doordat het horen van plaatselijke gemeenschappen bij herindeling indirect plaatsvindt door de inschakeling van de gemeenteraden.

Het verplicht horen van de plaatselijke gemeenschappen betekent overigens niet dat het uiteindelijk vast te stellen herindelingsvoorstel niet bij amendement mag worden aangepast. Het is in laatste instantie de wetgever die hier een afweging maakt. Er is uitvoerig gelegenheid geboden aan de gemeente Deventer om haar standpunt ten aanzien

van gemeentelijke herindeling met Bathem kenbaar te maken. In het traject van het onderhavige wetsvoorstel is dat wederom gebeurd. Er is dus gehandeld in overeenstemming met artikel 5.

Ik kom op de situatie Zutphen en Warnsveld. Ik heb geen referenda of andere middelen nodig om te weten hoe het zit bij zo'n situatie. Het is te vergelijken met Voorburg en Den Haag of met Haren en Groningen. Tegen de heer Van Middelkoop zeg ik dat Voorburg en Haren qua inwonertal nogal wat groter zijn dan Warnsveld. Ik durf niet te zeggen dat een groter inwonertal van Warnsveld, wat te maken heeft met het element bestuurskracht, automatisch tot dezelfde afweging zou hebben geleid. Het is volstrekt duidelijk dat er geen draagvlak is. De afweging moest worden gemaakt, ook ten opzichte van een aantal andere elementen uit het beleidskader herindeling. Voor mij was de bestuurlijke vraag of er voldoende argumenten en omstandigheden zijn om af te wijken van het provinciale advies. Ik kon in redelijkheid niet tot een positief antwoord op die vraag komen.

De heer **Van Raak** (SP): Deze Kamer had graag een andere afweging gemaakt. Zij had graag argumenten gehad om de herverdeling wel door te voeren. Wij zijn niet alleen op zoek naar argumenten om iets niet te doen. Wij hebben vaak veel liever argumenten om iets wel te doen. Het wetsvoorstel is niet opgeknipt aangeboden, dus wij hebben die afweging niet kunnen maken.

Minister **Remkes**: In de stukken is wel ingegaan op de argumenten. Ik heb zojuist impliciet al een aantal argumenten aangegeven. Er zijn wel degelijk argumenten voor deze herindeling. Als gesproken wordt over de bestuurlijke organisatie, stel ik mij als ik 's morgens voor de spiegel sta om mij te scheren altijd de vraag of ik het voorstel kan verdedigen voor een zaal met duizend mensen. Dat is voor mij het criterium. Ik moet de overtuiging hebben dat het nut ervan de bevolking op basis van zakelijke argumenten duidelijk gemaakt moet kunnen worden. In het geval van Warnsveld heb ik die overtuiging.

De heer **Van Raak** (SP): Stel dat wij, zittend op een terrasje, blanco hadden kunnen beginnen, had de minister dan gekozen voor de constructie om Warnsveld en Zutphen samen te voegen of had hij dat niet nodig gevonden?

Minister **Remkes**: Op een als/dan-vraag ga ik niet in. Ik heb de bestuurlijke situatie geschetst, de vraag die op tafel lag en het antwoord dat ik daarop heb gegeven. Ik heb de heer Van Middelkoop het nuanceverschil aangegeven dat bij sommige stad en rand-situaties aan de orde is. In dit geval acht ik het voorstel verantwoord, anders had ik het niet gedaan.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Er zijn een aantal vragen gesteld over de toezegging die over Warnsveld en Zutphen is gedaan in 1988, het jaar waarin Nederland Europees

kampioen werd met voetbal, zoals u weet. Komt u daar nog op terug?

Minister **Remkes**: Nee, dat was ik niet van plan.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dan nodig ik u bij dezen uit om dit belangwekkende punt, dat door alle sprekers naar voren is gebracht, nog even van commentaar te voorzien. Deelt u de inschatting dat dit echt een toezegging was?

Minister **Remkes**: Ik kan mij best voorstellen dat dit beeld is ontstaan, maar het is geen toezegging in strikte zin geweest. Ik kan mij best voorstellen dat het op die manier terecht is gekomen op het netvlies van sommige burgers in Warnsveld, maar het is vrij uitvoerig nagegaan door mijn medewerkers. Daar kan niet een harde bestuurlijke toezegging uit worden afgeleid. Daar komt bij dat voor mij geen blanco afweging aan de orde was, omdat het in het provinciaal voorstel zat, zoals ik zojuist heb gezegd. Voor mij was de vraag of er zodanig zware argumenten waren dat er reden was om af te wijken van het provinciale voorstel.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Soms overstijgt iets toch het provinciale voorstel. Dat geldt bijvoorbeeld voor de betrouwbaarheid van een toezegging die is gedaan. Als u uw medewerkers de Handelingen van die zitting van 1988 had laten nalezen, waaruit ook is geciteerd, dan is er maar een conclusie mogelijk, namelijk dat niet te bestrijden valt dat die toezegging door de toenmalige staatssecretaris De Graaff-Nauta is gedaan. Ik dacht dat de minister dit punt wel zou behandelen en ik kwam naar voren om een andere vraag over Warnsveld en Zutphen te stellen.

De **voorzitter**: Ik wil over het algemeen vragen om de interrupties ook interrupties te laten zijn.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Deze vraag moet wel gesteld worden, omdat er duidelijkheid moet komen. De minister had het net over duurzaamheid over tien jaar. Wij hebben het nu over Zutphen en Warnsveld. In de antwoorden op de vragen die onder andere door mijn fractie zijn gesteld, heeft hij gezegd: voor tien jaar is het goed wat Zutphen betreft, maar dan moeten wij in westelijke richting kijken, over de IJssel, voor de uitbreiding van Zutphen. Hoe moet ik dat afzetten tegen de opvatting dat de duurzaamheid van dit pakket van herindelingen langer moet zijn dan tien jaar? Zegt u daarmee niet dat over tien jaar een herindeling van Zutphen in westelijke richting aan de orde zal zijn?

Minister **Remkes**: Nee, integendeel, u hebt mij zojuist iets anders horen zeggen. Als het grondgebied van Zutphen onvoldoende mogelijkheden biedt voor woningbouw, is dat op zichzelf onvoldoende aanleiding om te praten over herindeling. Er kan dan gemeentelijke samenwerking plaatsvinden of een afspraak worden gemaakt dat op het grondgebied van de buurgemeenten wordt gebouwd, voor de regionale behoefte. Het is geen wet van Meden en Perzen dat dit automatisch moet leiden tot herindeling.

Als ik bestuurskracht als criterium hanteer, gaat het bij de argumenten over Warnsveld ook om zaken als het inwonertal, verwevenheid, hoewel ik daar geen absolute betekenis aan toeken, en een aantal andere elementen. De optelsom van dat soort overwegingen brengt je op een gegeven moment tot de conclusie dat dit verdedigbaar is.

De heer **Van Raak** (SP): De minister zegt dat het bij de toezegging uit 1988 aan Warnsveld om een streven gaat. Elke fractie in deze Kamer, volgens mij zelfs de VVD, zegt dat het een toezegging is. Dat is een andere interpretatie van die toezegging. Ik weet wel dat er de afgelopen week in de achterkamertjes van alles is gebeurd. CDA en VVD hebben te horen gekregen: geen gedoe in de Eerste Kamer, wij gaan dat gewoon behandelen en goedkeuren.

Minister **Remkes**: Ik heb hierover niet in welk achterkamertje dan ook gezeten. U roept nu allerlei indrukken en beelden op. Ik ben ook een bericht in De Gelderlander van u tegengekomen dat op sommige onderdelen echt niets met de feiten te maken heeft. Dat vervuilt de politieke beeldvorming.

De heer **Van Raak** (SP): Dat commentaar hoor ik graag van u, maar ik wil wel even gezegd hebben dat het volgens deze Kamer wel om een toezegging ging. Alle fracties in deze Kamer hebben gezegd dat het om een toezegging ging en niet om een streven.

Minister **Remkes**: Dat heb ik dus niet van alle fracties gehoord. Aan wat ik heb gelezen, heb ik de conclusie verbonden die in de stukken is terug te vinden.

De heer **Pastoor** (CDA): Ik kwam hier niet om te zeggen dat mijnheer Van Raak een onzinnige opmerking maakte. Nu ik hier toch sta, wil ik die opmerking echter toch maken. Er is in geen enkel achterkamertje overleg geweest met wie dan ook. Daar wil ik heel duidelijk over zijn. Dit is uit het niets gegrepen. Deze opmerkingen leiden tot niets. Wij kopen er niets voor. Het is klinkklare onzin.

Ik wil ook nog even spreken over de toezegging van mevrouw De Graaff-Nauta. U zegt dat het wel op het netvlies van de Warnsvelders zal staan dat er een toezegging is gedaan. Het is boeiend om te horen wat er op het netvlies van de Warnsvelders staat, maar het is nog boeiender om te kijken in de tekst hoe hetgeen naar voren is gebracht in de Handelingen is vastgelegd. Wij weten dat wat in de Handelingen is vastgelegd het juiste is. De tekst wordt immers nog eens gecontroleerd door de Kamerleden die deze hebben uitgesproken. Ik heb die teksten meermalen gelezen. Er is niet aan te ontkomen dat er een toezegging in staat. Professor Postma is toch ook niet gek als hij zegt: dank u mevrouw de staatssecretaris voor deze toezegging. De staatssecretaris heeft daarop niet gezegd dat het geen toezegging was. Ik heb gevraagd of de minister in de schorsing de teksten ook nog eens zou willen lezen en zou willen bekijken of hij niet tot een bijstelling van zijn uitspraken over dit punt zou moeten komen. Die vraag herhaal ik nog maar eens.

De heer **Schuyter** (D66): Mensen mogen van mening veranderen. De minister zou sportief zijn als hij nu zou zeggen dat er een toezegging is gedaan in 1988, maar dat hij de werkelijkheid na 16 jaar als een andere interpreteert. Hij moet niet proberen om te zeggen dat er geen toezegging is gedaan. Ik citeer mevrouw Nauta na de heer Postma: "Ik heb heel duidelijk begrepen dat Warnsveld er blij mee is dat haar zelfstandigheid niet meer in het geding is, want dat is steeds uitgangspunt van haar beleid geweest." U mag wat mij betreft best switchen, maar u moet niet zeggen dat er geen wijziging is.

Minister **Remkes**: Wat u nu voorleest is iets anders dan een toezegging dat Warnsveld 25 jaar zelfstandig blijft.

De heer **Schuyter** (D66): Ik lees één passage voor. Ik heb hier de gehele Handelingen. De heer Pastoor heeft al gevraagd of u de moeite had willen nemen om die zelf te lezen. Doet u dat toch even.

Minister **Remkes**: Ik kan ook lezen en ik heb voor mijzelf de conclusie getrokken dat het wellicht verstandiger was geweest om daar in iets meer terughoudende bewoordingen te spreken. Een bewindspersoon kan niet toezeggen dat een gemeente 25 jaar zelfstandig blijft. Dat is precies de reden waarom ik zeg dat ik mij best kan voorstellen dat een aantal mensen in Warnsveld heeft gedacht dat zij voor de komende 25 gebeiteld zouden zitten. In die zin betreur ik deze gang van zaken. Het heeft ook iets te maken met het vertrouwen in het openbaar bestuur. Er is echter geen harde toezegging gedaan dat gegarandeerd zou worden dat Warnsveld 25 jaar zelfstandig zou blijven. Dat is niet aan de orde geweest.

De heer **Van Raak** (SP): Ik neem de opmerking over de achterkamertjes terug. Ik wil de heer Pastoor wel iets vragen. Er is nu zo veel onduidelijkheid over interpretatie van wat er in 1988 is gebeurd. Ik wil de heer Pastoor en de heer Schuyter voorstellen om daar bijvoorbeeld een motie over op te stellen. Volgens mij is deze Kamer het namelijk wel eens over wat daar toen is gezegd, maar moet de minister even worden overtuigd van onze interpretatie van toen.

De heer **Schuyter** (D66): Ik gun de minister echt een wijziging van standpunt. Ik kan mij op zichzelf heel goed vinden in die gedachte. Laten wij daar dan niet over draaien. Waarom zegt de minister niet gewoon dat hij zijn standpunt heeft gewijzigd. Het is nu zestien jaar later. Dat is negen jaar minder dan 25, dat is zo. Maar waarom zegt de minister dat niet gewoon?

Minister **Remkes**: Ik heb mijn standpunt niet gewijzigd.

De heer **Schuyter** (D66): Ministers zijn tijdelijk en het bestuur is eeuwig. Nadat u uw handtekening hebt gezet, bent u voor het bestuur verantwoordelijk. Wat u zelf vindt, doet niet ter zake.

Minister **Remkes**: Volgens mij heb ik gezegd wat ik te zeggen had. Ik krijg zojuist nog de bevestiging aangereikt dat mijn voorgangster De Graaff-Nauta nooit heeft toegezegd dat Warnsveld 25 jaar lang buiten een herindeling zou blijven. Kennelijk bestaat daar verwarring over. Ik begrijp ook dat indertijd de motieven wat anders waren. Ik realiseer mij natuurlijk ook dat dit de mensen niet interesseert.

Voorzitter. Bij de gemeente Dinxperloo wordt met name de vraag gesteld of dat niet ten koste gaat van de internationale samenwerking. Dit lijkt mij niet aan de orde, omdat er al op initiatief van de gemeente Dinxperloo in vergaande mate sprake is van grensoverschrijdende samenwerking met de kern Suderwiek, gemeente Bocholt. Ik begrijp ook dat Suderwiek in het verleden een zelfstandige gemeente was. Die gemeente stond toen ook aan de basis van die samenwerking. De samenwerking over de grens is absoluut niet minder geworden sinds die gemeente onderdeel uitmaakt van de gemeente Bocholt.

Hetzelfde geldt voor de samenwerking met Aalten. Het is niet zo dat de samenwerking tussen die beide kernen automatisch geschaad wordt, als Dinxperloo samengaat met Aalten. Die een-op-een-benadering lijkt mij niet reëel. Eerlijk gezegd, heb ik er ook geen enkele twijfel over dat die grensoverschrijdende samenwerking de komende jaren doorgaat.

Een ander argument geldt ook voor Dinxperloo en dat heeft te maken met het element bestuurskracht. De Kamer weet dat er in het hele proces een aantal varianten aan de orde zijn geweest. Die discussie heeft uiteindelijk, nadat alles is afgewogen, geleid tot de variant Aalten-Dinxperloo. Daarom is dat op deze manier in dit voorstel opgenomen.

De heer Doesburg heeft vragen gesteld over de gemeente Winterswijk. Er is sprake geweest van betrokkenheid bij het open overleg. Die betrokkenheid heeft echter niet geleid tot een voorstel inzake herindeling met omliggende gemeenten, zoals Aalten en Lichtenvoorde. De staten waren van mening dat de gemeente Winterswijk in de toekomst voldoende in staat is om haar functie waar te maken. Het zelfstandig voortbestaan van Winterswijk komt tevens overeen met de uitgangspunten, zoals die zijn geformuleerd in het beleidskader van provinciale staten. De door de gemeente Winterswijk aangedragen varianten pasten niet bij het criterium dat de omvang van gemeenten zoveel mogelijk moest blijven passen bij de aard en het karakter van de regio. Die overweging kan het kabinet goed volgen. Overigens voorzien wij binnen afzienbare tijd geen knelpunten die zouden moeten leiden tot het beëindigen van het zelfstandig voortbestaan van de gemeente Winterswijk.

Er is uitvoerig van gedachten gewisseld over wat er nu precies onder "samenhang" verstaan moet worden. Dat is gecompliceerd, want samenhang is een veelzijdig begrip. Samenhang kan onder meer te vinden zijn in een gedeelde opgave, onderlinge afhankelijkheden, fysieke kenmerken, bestuurlijke oriëntatie, samenwerking en sociaal-economische overeenkomsten. Voor de gemeenten in de Achterhoek, de Graafschap en de Liemers betekent dit dat niet alleen tussen de regio's, maar ook tussen alle betrokken gemeenten in de regio samenhang bestaat.

Kunnen in het licht van het beleidskader meerdere wetsvoorstellen worden voorbereid? In wetgevingstechnische zin kan dat vanzelfsprekend. De vraag is of dat ook past in het beleidskader van het kabinet. Dat is natuurlijk wel zo geweest sinds de toezegging van mijn voorganger De Vries. Ook in dit verband onderstreep ik nogmaals dat voor het kabinet de voorstellen van provincies of gemeenten voorop staan. Wij spreken in dit geval over één wetsvoorstel op basis van één provinciaal herindelingsadvies. Gelderland heeft niet overwogen om voor het betreffende gebied meerdere adviezen uit te brengen. Dit ene voorstel behelst grote regionale samenhang. Het kabinet zou de provincie onrecht aandoen door dit samenhangende voorstel op te knippen. Opknippen is niet alleen riskant voor de regio als geheel, maar ook voor individuele gemeenten. Als voorgestelde samenvoegingen met grenswijzigingen gepaard gaan en een van de samenvoegingen niet doorgaat, kan een gemankeerde oude gemeente achterblijven. De discussie over het opknippen van wetsvoorstellen is met name aangezwengeld met betrekking tot Twente. Het resultaat van dit proces is de gemeente Borne matig bevallen. Deze gemeente kreeg geen toekomstperspectief binnen een nieuwe gemeente, maar moest wel een flink stuk grondgebied afstaan. Wij weten allemaal welke bijzonderheden een rol speelden. Zo was niet duidelijk of het een dubbelstad moest worden. Een integrale afweging in één herindelingsprocedure met één herindelingsadvies in één wetsvoorstel geeft de beste waarborgen voor samenhang en evenwicht. De heer Van Middelkoop heeft gevraagd of deze minister het op ongeveer de zelfde manier zou hebben gezegd. Dat is een interessante vraag. Mijn antwoord daarop is "nee". Ik zou het niet hebben gedaan. Ik draai de zaak namelijk liever om. In voorkomende gevallen kun je dat best in overweging nemen, maar het lijkt mij bij een streeksgewijs voorbereide herindeling niet goed om de verwachting te wekken dat je in de loop van het proces de zaak wetgevingstechnisch uit elkaar kunt trekken. Mijn antwoord was eerder "nee, tenzij" geweest. Dat "tenzij" staat er wel. De heer Van Heukelum heeft daarop gewezen. Mijn voorganger De Vries heeft dus niet gezegd dat te allen tijde afzonderlijke gevallen aan de Kamer werden voorgelegd. Dat is niet gebeurd. Ik heb derhalve de conclusie getrokken dat er in dit geval voldoende overtuigende argumenten zijn om dit niet te doen. Ik realiseer mij dat je hierover van mening kunt verschillen, maar de argumenten daartegen vind ik vele malen zwaarder wegen dan de argumenten ervoor.

De heer Platvoet heeft het voorbeeld van Bathmen genoemd. Probeer maar een scenario te schetsen van wat er had kunnen gebeuren. Dan kom je tot de conclusie dat er regionale samenhang is. In dat geval was namelijk voorgesteld: Bathmen, Lochem, Goorsel. Dan had de Tweede Kamer dat waarschijnlijk afgestemd. Het zou een beetje ongewis zijn geweest, maar dan zou de herindeling met Deventer ook niet aan de orde zijn geweest, althans niet bij dat wetgevingstraject. En natuurlijk heeft de heer Van Middelkoop er gelijk in dat je van beide Kamers mag verwachten dat zij op dit soort argumenten letten. Daar vertrouw ik ook wel op, maar op die manier zou je de Tweede Kamer wel de vrijheid ontnemen om bepaalde zaken tegen elkaar af te wegen.

Ook daarmee moet ik rekening houden bij mijn benadering.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter, het stoort mij niet dat wij van mening verschillen; dat doen wij vaak en dat behoort ook zo in een democratie. Maar het stoort mij wel dat de minister zegt dat deze herindelingen niet geknipt aan deze Kamer kunnen worden voorgelegd omdat dat een bedreiging voor het evenwicht van de betrokken gemeenten en voor de regionale samenhang zou betekenen. Waarom zouden wij die afwegingen niet kunnen maken? Waarom zouden wij niet in staat zijn, te zorgen voor evenwichtige gemeenten en de regionale samenhang te beoordelen?

Minister **Remkes**: Ik zeg ook helemaal niet dat de Kamer dit niet zou kunnen; ik heb een bijna onbegrensd vertrouwen in de parlementaire democratie.

De heer **Van Raak** (SP): Maar mogen volgende herindelingen dan wel opgeknipt worden?

Minister **Remkes**: Ik heb zojuist op een vraag van de heer Van Middelkoop geantwoord dat ik dit alles niet op dezelfde manier zou hebben verwoord. Ik zeg ook niet toe dat ik de Kamer voortaan opgeknipte voorstellen zal voorleggen. Ik ben best bereid om dat te doen in de gevallen waarin het mogelijk is, maar naar mijn inschatting zal de regionale samenhang van de verschillende onderdelen van een herindeling veelal zo groot zijn dat ik tot de conclusie zal komen dat ik geen afzonderlijke wetsvoorstellen moet indienen.

Er is nog gesproken over de positie van de wetgever in relatie tot de plaats van de provincie in de procedure; ik beseft dat dit relevante achtergrondmuziek is. Ook ik zie dat hier spanning in zit, maar de wetgever stelt gemeenten in en dat kan niet op een achternamiddag worden gewijzigd. In 2001 is de Wet-arhi juist op dit soort punten stevig in discussie geweest. Wij werken nu op basis van een beperkte ervaring met deze wet. Ik ben best bereid om aan de hand van een notitie nog eens wat meer principieel stil te staan bij de vraag of de provincie eigenlijk niet gewoon de eindverantwoordelijke zou moeten zijn. Misschien is de begrotingsbehandeling daarvoor wel een aardig moment.

De heer Van Raak heeft gevraagd of ik het niet met een novelle ongedaan had kunnen maken, dat wij nu een niet opgeknipt voorstel behandelen. En de heer Pastoor verzuchtte: "Wat zou het een mooie dag geweest zijn als er nu een opgeknipt voorstel was geweest." Ik moet toch voor een teleurstelling zorgen, want zo'n voorstel zou er dan natuurlijk niet vandaag zijn geweest. Als ik voor de verleiding van de Kamerleden in de schriftelijke voorbereiding bezweken was, zouden wij de hele procedure over hebben moeten doen.

De heer Pastoor weet wel waarop wij dan ongeveer in de tijd waren uitgekomen. Datzelfde geldt ook voor de gedachte van een novelle. Dit wetsvoorstel heeft al vertraging, maar het gebied is nu georiënteerd op 1 januari en dan moet het, qua duidelijkheid, nu ook wel gebeuren.

Ik verzeker deze Kamer daarbij één ding. De Tweede Kamer, de overzijde, heeft willens en wetens het

amendement-Bathmen aanvaard -- met steun van de fractie van het CDA, zo zeg ik in de richting van de heer Pastoor. Daar delen wij dan gezamenlijk in de teleurstelling! Daar waar het echter gaat om Warnsveld, is door de Tweede Kamer een amendement afgewezen. Ik ga ervan uit dat de Tweede Kamer dit soort besluiten niet op een lichtvoetige manier en op een achternamiddag neemt. Het is dus van belang de route van een novelle niet te onderschatten, nog even afgezien van de principiële beschouwingen die je daaraan kunt wijden en die vanmorgen bij een ander onderwerp in deze Kamer de kop op staken. Dat waren beschouwingen waarbij ik mij vanuit een staatkundige overweging wel het een en ander kan voorstellen. Welnu, een novelle is volgens mij hier niet de goede weg.

De heer **Schuyter** (D66): De minister zei dat hij op zichzelf een notitie wil maken over de gedachte betreffende de provincies. Ik heb de suggestie gedaan, zowel schriftelijk als nu in de eerste termijn, om daarbij ook te overwegen hoe je de peiling bij de bevolking doet -- al dan niet in de vorm van een formeel referendum -- ten aanzien van het totale grondgebied. Is de minister bereid dit er ook duidelijk bij te betrekken?

Minister **Remkes**: Ja, die bereidheid heb ik. Collega Bot is onlangs een interessante discussie gestart over referenda in Europees verband. Een beetje parallel daaraan loopt de discussie over referenda als het gaat om de herindeling, namelijk dat je dit dan ook zou moeten doen voor het hele grondgebied van de nieuwe gemeente. Daar kunnen wij in het kader van die notitie wel eens naar kijken, zij het dat de autonome besluitvormingsbevoegdheid ligt bij de individuele gemeente op dit moment.

De heer **Schuyter** (D66): Dat begrijp ik en dat bestrijd ik ook niet. Het gaat erom dat de discussie over een draagvlak dan toch een ander type discussie wordt dan wij hier voeren en dat vind ik het gewicht ervan.

Minister **Remkes**: Ja, dat zie ik ook.

De heer **Pastoor** (CDA): Ik zou het graag met de minister willen hebben over die mooie dag die wij hier samen hadden kunnen hebben, als de minister inderdaad op het eerste verzoek van de unanieme Kamer -- dat is heel apart -- was ingegaan om al in april te knippen. Als toen de minister "ja" had gezegd, hadden wij nu die mooie dag kunnen hebben, want er is in het verleden bewezen dat het mogelijk is om in een beperkt aantal maanden met een knipvoorstel bij een herindeling te komen. Daarbij denk ik aan Twente en Twentestad. Twentestad is uit de herindeling Twente gehaald en dat lukte binnen vijf maanden. Het zou dus van april tot september gekund hebben, met uitsluiting van de Tijdelijke referendumwet: dan was hier een geknipt voorstel in de Eerste Kamer gekomen. Nu kan het echter niet meer. Ik heb heel uitdrukkelijk gezegd dat de CDA-fractie niet opnieuw die vraag stelt, nu de minister zo duidelijk is geweest in twee rondes. Dit nog afgezien van het feit dat er een maatschappelijk belang is om te zorgen dat er een beslissing valt -- wel of niet een herindeling -- per 1 januari aanstaande. Dat zou, als het nu nog geknipt zou

moeten worden, niet meer mogelijk zijn, in tegenstelling tot wat sommige hooggeleerde adviseurs van buiten ons hebben laten weten.

Minister **Remkes**: Ik schat het pessimistischer in, want dan was het mijns inziens niet meer mogelijk geweest om nog vóór het reces de wetsvoorstellen in deze Kamer te behandelen en dan was materieel de datum van 1 januari in groot gevaar gekomen.

Ik proef het zo: of het nu om een novelle of om de opsplitsingsdiscussie gaat, het is natuurlijk niet aan mij om er in eerste aanleg een oordeel over te hebben. Maar de kernvraag is toch of het primaat voor gemeentelijke herindeling bij de Tweede Kamer ligt of wordt gedeeld door de Eerste Kamer. Ik ben wat terughoudend om mij over dit thema uit te laten, maar dit is het dilemma.

*N

De heer **Doesburg** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoord. Ik begin met het laatste onderwerp, het primaat van de Tweede Kamer. Over de primaten aan de overkant wordt regelmatig gesproken, maar wat mijn fractie betreft is het volstrekt helder. Het is gewoon een wet, net als alle andere wetten, die dus beide Kamers moet passeren. Het gaat er niet om of iemand een primaat heeft; er is een taakverdeling. Wij hebben hier niet het recht van amendement, maar voor het overige moet er hier een oordeel komen. Als deze Kamer uiteindelijk niet voorstemt, wordt het geen wet. Zo is het geregeld. Ik zie dan ook geen aanleiding tot discussie.

In zijn algemeenheid ben ik wel tevreden met het antwoord van de minister. Hij heeft heel duidelijk gezegd dat herindeling een middel tot een doel is. Daarin kan ik mij helemaal vinden. Zo moeten wij het ook zien. Indien en voorzover de indruk mocht zijn gewekt dat ik van mening was dat besluitvorming op provinciaal niveau irrelevant was, is die indruk onterecht geweest. Ik vond dat in ieder geval niet. Ik vind alleen dat het proces zoals het nu loopt vaak leidt tot verkeerde resultaten. Misschien maak ik daarbij een wat ondeugende vergelijking. De minister heeft gezegd dat Amsterdam zo goed mogelijk wordt bestuurd. Je gaat je dan afvragen wat "zo slecht mogelijk" betekent, maar dat terzijde. Hier zien wij ook dat een provinciaal bestuur probeert een zo goed mogelijk voorstel te maken, gegeven de omstandigheden. Ik meen dat die omstandigheden kunnen worden verbeterd en dat dit bij dezelfde inzet tot betere resultaten kan leiden.

Na een groot aantal jaren in het bestuur ben ik een warm voorstander van intergemeentelijke samenwerking met een open oog voor de tekortkomingen die wij regelmatig tegenkomen. Ik ken twee voorbeelden van een door twee gemeenten gezamenlijk geëxploiteerd bedrijventerrein. Het is heel vreselijk. Over woningbouw kun je afspraken maken, maar een bedrijventerrein of grootschalige infrastructuur binnen een gemeente vind ik heel verstandig.

Ten slotte dank ik de minister voor zijn bereidheid om een notitie voor te bereiden over de rolverdeling op het gebied van herindeling. Daar zien wij zeer graag naar uit.

*N

De heer **Pastoor** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister oprecht voor zijn uitvoerige beantwoording. We hebben nader gediscussieerd over de begrippen "draagkracht" en "bestuurskracht". Over het eerste begrip zijn en worden wij het niet eens. Om te beginnen lopen onze meningen al uiteen over de provinciale draagkracht. Draagkracht vatten wij op als draagkracht bij de bevolking van de gemeenten waar het om gaat. Over de bestuurskracht is de minister zo mogelijk nog uitvoeriger geweest, door ons een spiegel voor te houden wat de toekomstige intensivering van de bestuurlijke aangelegenheden betreft. Voor ons is dit punt aanmerkelijk helderder geworden dan na de memorie van antwoord. De minister heeft een enkel nieuw aspect op tafel gelegd over de Wet Arhi, waardoor ik geneigd ben hem op dat punt het voordeel van de twijfel te gunnen. Hetzelfde geldt in wezen voor artikel 5, waarvan de minister de geschiedenis en de jurisprudentie heeft opgehaald. Ik ben ronduit teleurgesteld over de reactie op de toezegging die in 1988 is gedaan door mevrouw De Graaff-Nauta aan Warnsveld. Met de heer Schuyer, in wiens betoog ik mij op dit punt volledig kan vinden, had ik het meer voor de hand liggend gevonden dat de minister de terugtocht had gemaakt, zoals hij dat poogde te bereiken.

De eindafweging wordt beheerst door ambivalentie, waarover ik al in eerste termijn sprak, een ambivalentie die te maken heeft met het feit dat wij, gegeven de huidige situatie, alleen "ja" of "nee" tegen dit wetsvoorstel kunnen zeggen. Als wij akkoord gaan met het voorstel, valt in drie gemeenten het doek op een wijze die, zo blijkt uit raadsuitspraken en onderzoeken onder de bevolking, weinig draagkracht vindt. Het zijn tevens drie gemeenten waarbinnen zich thans geen knelpunten van zodanige aard voordoen dat deze op zichzelf een ingrijpen door de nationale wetgever rechtvaardigen en/of noodzakelijk maken. Die beide constateringën zijn in het licht van ons programma, dat werd opgesteld ter gelegenheid van de laatste Tweede-Kamerverkiezingen, belangrijk.

Anderzijds -- ambivalentie -- mogen wij de ogen niet sluiten voor de gevolgen van een afstemming van het hele plan.

Dat zou leiden tot het afkappen of op z'n minst ernstig vertragen van een herindelingstraject dat al vele jaren geleden is ingezet en dat al veel stations, waaronder de Tweede Kamer, is gepasseerd. Het gaat daarbij ook nog om gemeenten waarin wel draagvlak voor een herindeling is. Te veel bestuurlijke belangen van te veel mensen worden te ernstig geschaad. Om die reden voelen wij ons dan ook gedwongen om ervoor te kiezen, het voorstel niet te verwerpen. Wij tekenen daarbij aan dat wij ons voor de toekomst vrijer zullen voelen om nog te starten herindelingen wel aan ons vernieuwde programma te toetsen. Een debat over schaalvergroting van gemeenten met het oog op de taaktoedeling blijft wat ons betreft dringend nodig.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik had verwacht dat u enige woorden zou wijden aan de toezegging over het opknippen die minister De Vries drie jaar geleden heeft gedaan. Hoe beoordeelt u de afzwakking daarvan door deze minister? In de commissie stonden wij zij aan zij in onze pogingen om die toezegging nageleefd te krijgen.

De heer **Pastoor** (CDA): In eerste termijn heb ik daar een oordeel over gegeven. Bij interruptie heb ik dat ook gedaan. Naar ons oordeel had de minister op basis van de toezegging van zijn voorganger het wetsvoorstel moeten opknippen. Op dit moment vragen wij dat niet meer.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik kijk niet terug, maar vooruit. Ik heb het over de komende herindelingsvoorstellen waarin deze minister gas heeft teruggenomen ten opzichte van de toezeggingen van minister De Vries. Wat is uw oordeel daarover?

De heer **Pastoor**: Dat betreur ik ten zeerste. Wij zullen hier in voorkomende gevallen zeker op terugkomen. Wij zullen ons vrijer voelen om de voorstellen te toetsen op de benadering van onderop, zoals omschreven in het CDA-programma.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Ik kom nog even terug op de toegezegde notitie. De toezegging over Warnsveld is ter discussie gesteld en de toezegging van minister De Vries is afgezwakt. Ik hoop dat wij erop kunnen vertrouwen dat de minister een notitie uitbrengt waarin hij de mogelijkheden en wenselijkheden beschouwt van provinciale zeggenschap over gemeentelijke herindelingen binnen de grenzen van de eigen provincie. De heer Schuyer heeft hieraan een goed punt toegevoegd, namelijk de meting van het draagvlak in toekomstige gemeenten. Wellicht kan de minister daarbij tevens ingaan op het Europese verdrag. Ik heb altijd geleerd om naar de letter van een verdrag te kijken. Er staat volgens mij dat wanneer het mogelijk is om een referendum te houden, dit een goed middel is voor de draagvlakmeting.

Ik zal niet te lang stilstaan bij de toezegging van voormalig minister De Vries. Ik wil alleen nog stipuleren dat deze minister heeft gezegd dat het opknippen wetstechnisch mogelijk is. Deze belangwekkende mededeling lag volgens mij besloten in de toezegging van minister De Vries. Vervolgens wijst minister Remkes erop dat de provincie een samenhangend voorstel heeft gedaan en dat hij dat, met enkele wijzigingen, heeft overgenomen. Niet de provincie Gelderland heeft deze toezegging in de Eerste Kamer gedaan, maar de minister. Hij mag zich niet achter de provincie Gelderland verschuilen. Ik heb nog het argument naar voren gebracht dat de wet Arhi alleen in enkelvoud spreekt, te weten een gemeentelijke herindeling en het wetstraject dat volgt. De minister is daar niet op ingegaan. Misschien vergt dat nadere bestudering, maar ik vraag de minister wel om hierop te reageren. Naar de geest, maar ook naar de letter van de wet wordt alleen in enkelvoud gesproken over gemeentelijke herindeling.

Ik had nogal wat kritiek op de toepassing op dit wetsvoorstel van de zes criteria uit de kabinetsnotitie. De

minister heeft daarover in zijn beantwoording niet veel duidelijkheid gegeven. Het draagvlak was een van de twee topprioriteiten van de minister voor de beoordeling van de wenselijkheid van herindelingen. Wij hebben daar lang over gediscussieerd. In een aantal gevallen kun je zeggen dat deze topprioriteit in ieder geval niet heeft geleid tot het niet doorzetten van het herindelingsvoorstel. Wij hebben ook gesproken over de bestuurskracht. Ik vind het teleurstellend dat de minister niet heeft kunnen aangeven welke materiële normstellingen er zijn om na te gaan of het criterium juist is, toegespitst op de gemeenten die voor herindeling in aanmerking komen. Hij heeft in de schriftelijke beantwoording, maar nu ook in dit debat steeds de huidige gemeenten de hand boven het hoofd gehouden en gezegd: ik zeg niet dat die gemeenten op dit moment niet goed functioneren, maar misschien kunnen zij dat in de toekomst, gezien alles wat er op hen afkomt -- er komt al tientallen jaren van alles op gemeenten af -- niet meer. Ik vind dat onvoldoende. Waarom kan niet gewoon man en paard worden genoemd als het om de beoordeling van de huidige bestuurskracht van kleine gemeenten gaat? Waarom zegt de minister niet gewoon dat in gemeente X het milieubeleid zodanig zwak is dat de agrarische ontwikkelingen, waarbij moet worden voldaan aan allerlei milieunormen, niet meer fatsoenlijk beoordeeld kunnen worden? Als hij tot een herindeling besluit, moet hij duidelijke informatie geven en scherpe criteria noemen, want dan is er een basis voor discussie. De criteria zijn vaag, in algemene termen en niet controleerbaar ingevuld. Daar kun je in een debat niet veel mee.

Bij de mores van het vak hoort dat de minister op veel punten goed ingaat, waarvoor dank. De minister is echter niet ingegaan op mijn vraag of bij volgende discussies over herindelingen nadrukkelijker het perspectief naar voren kan worden gebracht van enerzijds de intergemeentelijke samenwerking -- als je niet wilt herindelen, maar toch vindt dat er iets moet gebeuren -- en anderzijds binnengemeentelijke decentralisatie, als je gemeenten wel samenvoegt. Dat lijkt mij een goede manier om lokale gemeenschappen, wat nu nog kleinere gemeenten zijn, voldoende eigen zeggenschap te geven over de eigen situatie. Dat moet met meer nadruk naar voren worden gebracht.

Ik kom ten slotte op het oordeel van de GroenLinks-fractie. Wij hebben in commissieverband en in de verdere voorbereiding veel werk gemaakt van de toezegging over het opknippen van het wetsvoorstel. Evenals de heer Pastoor vinden wij het bijzonder teleurstellend dat wij ons doel niet hebben bereikt, maar ik hoop dat wij dit in de toekomst gezamenlijk scherp zullen blijven bewaken.

Dat is voor ons het doorslaggevende argument om onze goedkeuring aan dit wetsvoorstel te onthouden. Dat is niet alleen een formele opstelling, omdat wij vinden dat er drie jaar geleden een zwaar bevochten toezegging is gedaan en dat deze gestand moet worden gedaan. Zij heeft ook een materiële inhoud, namelijk dat wij op een aantal punten onze toestemming zouden hebben onthouden, zeker als het gaat om de toevoeging van Bathmen aan Deventer, om een punt te noemen.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Soms had een andere afweging gemaakt kunnen worden, aldus de minister in zijn termijn, maar ja, niet door de Eerste Kamer. Laat het toch aan de Eerste Kamer of knippen kan! Volgens mij was deze Kamer heel duidelijk in haar wensen. Unaniem, en dat gebeurt niet zo vaak, wilden wij knippen om een zorgvuldige behandeling en een serieuze afweging mogelijk te maken van elke herindeling. Dat is niet gebeurd. Nu stelt de minister dat herindelingen in de toekomst in principe niet per stuk zullen worden ingediend. Als de Kamer dit laat lopen, zijn wij volgens mij geen knip voor onze neus waard. De vraag is wat wij doen. Gaan wij slikken of stikken?

De SP heeft drie overwegingen. De eerste is het draagvlak onder de burgers. In de gemeenten die het het meest betreft, de kleine gemeenten die worden samengevoegd met een grotere, is er geen draagvlak onder de bevolking. Mensen willen het gewoon niet, dus dan doen wij het niet.

Verder zijn er beloften gedaan aan gemeenten, bijvoorbeeld aan Warnsveld. De minister kan nu wel zeggen dat er geen toezegging is gedaan, maar dat het slechts over een streven ging om Warnsveld de komende 25 jaar niet te herindelen, maar volgens bijna iedereen in deze Kamer was het echt een toezegging.

Het opknippen heb ik al genoemd. Wij zouden opknippen, maar de minister weigert en de Kamer staat machteloos. Als minimaal één herindeling niet door de beugel kan, moet mijn fractie de hele wet afkeuren, met alle herindelingen. De SP loopt voor geen van de voorgestelde herindelingen echt warm. De herindelingen van Warnsveld, Bathmen en Dinxperlo zijn ons echter zeker een doorn in het oog.

Deze minister laat vandaag iedereen een beetje somber achter. Iedereen is teleurgesteld. De voorstanders zijn teleurgesteld, omdat zij best een zorgvuldigere afweging hadden willen maken. De tegenstanders, die tegen de wet gaan stemmen, zijn ook teleurgesteld, omdat er voor sommige herindelingen best veel te zeggen was. Mijn fractie moet tegenstemmen. Ik wil mijn excuses aanbieden aan al die gemeenten, omdat het in deze Kamer zo rommelig is verlopen.

Dan kom ik op de toekomst. Er is nu geen zorgvuldige afweging gemaakt. Als wij in de toekomst herindelingen als een cluster krijgen aangemeld, en als wij niet elke herindeling kunnen beoordelen, kunnen wij dan ook niet zorgvuldig oordelen. Dan hoeft ik die herindelingen ook niet meer te zien en kunnen wij deze gewoon aan de provincies overlaten.

De conclusie van vandaag is dat heel veel gemeenten in Nederland tegen de zin van de gemeenteraad, van de bevolking en van deze Kamer heringedeeld zullen worden. Een tweede conclusie is dat de Eerste Kamer achterblijft met een notitie.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Ik wil een opmerking maken naar aanleiding van het betoog van de minister en twee opmerkingen over zijn betoog.

De eerste heeft hij een beetje uitgelokt. Toen aan de orde was of er al dan niet een novelle moest komen, toen het over Warnsveld ging, gaf hij even aan dat het hem niet was ontgaan dat wij vanmorgen ook over novelles hebben gesproken. Hij gaf tevens aan dat daarbij wel kritische kanttekeningen zijn te plaatsen.

Bij elke andere minister zou ik niet hebben gevraagd wat ik nu ga vragen, maar deze minister is ook verantwoordelijk voor de constitutionele zuiverheid van dit land. Ik spreek hem op die bijzondere verantwoordelijkheid aan en vraag hem om in dit debat, maar liever schriftelijk, zijn commentaar te geven op het fenomeen novelle, naar aanleiding van datgene wat vanmorgen is gepasseerd.

Dan de zaak zelf. Ik wil twee dingen aanroeren, namelijk het knippen en Warnsveld. Ik heb de minister zelf welbewust uitgelokt in mijn eerste termijn om duidelijk te maken of de doctrine-De Vries zou blijven of dat er een nieuwe zou komen. Er is een nieuwe gekomen. Dan moet ook deze Kamer goed weten waar zij aan toe is. Als wij dit accepteren, moeten wij daarna niet meer zeuren over wat de heer De Vries in het verleden heeft gezegd. Dan is dus de normale procedure bij dit soort grootschalige herindelingen dat wij met een geïntegreerd wetsvoorstel te maken krijgen. Ik heb daar geen grote bezwaren tegen, al moet ik wel zeggen dat alle argumenten van de minister uiterst dun zijn.

Er is ook nog een ander argument. Dat is een beetje geïnspireerd door de wijsheden van de heer Van Heukelum die ik al eerder debiteerde, namelijk dat deze Kamer geen beroepsinstantie is voor wat er in de Tweede Kamer gebeurt. Dat vind ik een wijs woord. Als wij gaan knippen, kunnen wij de facto voor en tegenstemmen op een wijze zoals de Tweede Kamer nu kan amenderen. Het interessante van deze Kamer is nu juist dat wij worden gedwongen om een totaalafweging te maken. Ik heb daar geen bezwaar tegen, maar de argumentatie is uiterst dun. Wetstechnisch kan het immers allemaal. Het is een kwestie van politieke wil. De minister moet niet suggereren -- gelukkig heeft hij dat nu teruggenomen -- dat de bewaking van de integraliteit niet veilig zou zijn in de Tweede of in de Eerste Kamer. Dat kunnen hij en de beide Kamers wel met elkaar uitmaken. Wij moeten goed weten waarmee wij bezig zijn. Als dit wetsvoorstel wordt aanvaard, is het discussiepunt over knipwerk achter de rug.

Een ander punt is Warnsveld. Dat is voor mij het meest vervelende punt in het hele wetsvoorstel. Ik moet het dus betrekken bij de totaalafweging. Ik vond het antwoord van de minister over de toezegging uit het verleden een beetje gênant tegenover de burgers. Hij had dat beter niet kunnen doen. Hoe het woord toezegging wordt gewogen, weten wij hier allemaal precies. Een minister of een staatssecretaris kan geen toezeggingen doen die al zijn opvolgers voor 25 jaar binden. Zo zit ons recht niet in elkaar. Er zijn natuurlijk wel verwachtingen gewekt, heel substantiële verwachtingen voor de gemeente Warnsveld. Die hadden wij in dit debat moeten honoreren. De minister had die moeten honoreren in zijn wat technocratische behandeling van het onderwerp. Dan had hij de burgers van Warnsveld wat beter in de ogen kunnen kijken. Misschien kan hij dat alsnog doen. Ik vind dit echt

een fout punt in dit wetsvoorstel. Het zou van politieke wijsheid hebben getuigd als juist op dit punt die verwachtingen waren gehonoreerd. Er waren geen rampen gebeurd.

Nu ik dit heb gezegd, kom ik in dezelfde ambivalentie terecht als de heer Pastoor. Al zijn argumenten zijn de mijne op dit punt. Ik zal mijn fracties adviseren om voor het wetsvoorstel te stemmen. Ik zal niet dreigen met wat er in de toekomst misschien nog wel eens zou kunnen gebeuren, zoals de heer Pastoor deed. Ik volsta hiermee.

*N

Minister **Remkes**: Voorzitter. De heer Doesburg heeft geen nadere vragen gesteld. Hij heeft alleen aangegeven dat het proces zoals het nu is ingericht niet altijd tot de goede resultaten leidt. Het proces is zo ingewikkeld en het krachtenspel dat bij het proces werkzaam is, is zodanig dat daar niet altijd uitkomt wat naar zijn opvatting het wenselijke resultaat is. Dat klopt. Daarom heb ik ook gezegd dat herindeling geen wiskunde en geen spoorboekje is. De heer Platvoet vraagt mij om dat ervan te maken, maar dat kan niet. Geen enkele situatie is gelijk. Je kunt dus niet in heel kwantitatieve bewoordingen exact aangeven hoe dat in alle delen van ons land geregeld moet worden. Daarvoor zijn de bestuurlijke werkelijkheid en de inhoudelijke problematiek te gecompliceerd. Dit betekent ook dat dit soort kwantitatieve criteria niet in de notitie te vinden zijn.

Ik heb geprobeerd om de heer Pastoor duidelijk te maken welke overwegingen een rol spelen bij bestuurskracht. Het gaat dan niet aan om, zoals in het verleden wel eens is gebeurd, te spreken over 10.000, 18.000 of 25.000. Soms kan 25.000 te weinig zijn. Dat hangt af van de taak van een gemeente. In dit verband heeft de heer Doesburg terecht de gemeente Doesburg genoemd. Daar ligt wel een opgave. Die moet in het belang van de burgers op een fatsoenlijke manier ingevuld worden. Langs die wat meer inhoudelijk analytische weg moet dit benaderd worden. Zo heb ik zijn pleidooi ook opgevat.

Ik heb goed geluisterd naar wat de heer Pastoor heeft gezegd. Hij had een redelijke overweging. Impliciet heeft hij ook aangegeven dat het de weging van voorstellen betreft en de inhoudelijke criteria die fracties daarbij hanteren. Dit proces is natuurlijk gestart voordat er sprake was van een herindelingskader en van programma's van politieke partijen. De onderhavige voorstellen met de huidige inhoudelijke benadering mag je dus niet in alle opzichten beoordelen. Je zult je altijd even de vraag moeten stellen met welke spelregels en inhoudelijke noties alle betrokken partijen indertijd op pad gestuurd zijn. Ook ik heb mij tegen die achtergrond afgevraagd hoe ik tegenover dit voorstel van de provincie sta. Daarbij gaat het erom hoe je een aantal afwegingen moet maken. Ten opzichte van mede-overheden is dat in bestuurlijk opzicht ook fair.

Er wordt nu van alles met de haren bij de notitie gesleept. Wat mij betreft, is de precieze bedoeling dat er een zogeheten optiebrieven kan komen over verschillende mogelijkheden aangaande de verantwoordelijkheden van

de provincies in relatie tot de verantwoordelijkheden van de wetgever. Op die manier kan de zaak aan de orde komen. Ik wil best over het Europees Handvest praten, maar dat is in dit verband echt iets anders. Om het naar aanleiding van een vraag van de D66-fractie preciezer te formuleren: ik zal nagaan in hoeverre de betrokkenheid van de bevolking daarin eventueel een plek kan krijgen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Het gaat mij om de kern van de zaak. Die is ook bij de schriftelijke voorbereiding aan de orde gesteld door de VVD-fractie, de PvdA-fractie en die van GroenLinks. Het gaat namelijk om een verkennende notitie naar aanleiding van de vraag of gemeentelijke herindeling een provinciale bevoegdheid kan zijn.

Minister **Remkes**: Dat is de primaire invalshoek van de notitie.

Voorzitter. Aan het adres van de heer Pastoor merk ik op dat er een dilemma is, als je signaleert dat er thans geen sprake is van bestuurlijke knelpunten. Dit geldt ook voor de burgers. De andere kant van die medaille is dat je wilt voorkomen dat er überhaupt sprake kan zijn van knelpunten of dat die ontstaan. Dit is ook een verantwoordelijkheid van het openbaar bestuur, de wetgever.

De gemeentelijke herindeling in het verleden altijd een zeer dynamisch proces is geweest. Dat proces stopt waarschijnlijk nooit helemaal aangezien de maatschappij zich blijft ontwikkelen en de eisen aan het openbaar bestuur veranderen. De heren Van Raak en Platvoet moeten dus niet doen alsof zich ineens een revolutionaire ontwikkeling voordoet.

Het voorbeeld van het milieubeleid is in mijn ogen precies de reden waarom wij niet de kant op moeten die de heer Platvoet voorstelt op te gaan. Stelt u zich eens voor dat ik ter motivering van de gemeentelijke herindeling commentaar lever op gemeentelijk beleid. Daar kan toch een gemeentepolitieke keuze aan ten grondslag liggen! Dit heeft niets met herindeling te maken. In dit verband gaat het om knelpunten die ontstaan als gevolg van de schaal van gemeenten. Iedere gemeente, ook een gemeente met 50.000 inwoners, kan de keuze maken om minder prioriteit te verlenen aan het milieubeleid. Die keuze kun je slecht vinden, maar dat is nog geen reden om die gemeente op te heffen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat bedoel ik natuurlijk niet. Het gaat erom of een kleine gemeente voldoende bestuurskracht heeft om al haar wettelijke taken uit te voeren. Het milieubeleid gaf ik als voorbeeld. De regering heeft niet duidelijk kunnen maken op grond van welke criteria zij het oordeel velt dat er iets schort aan de bestuurskracht van een gemeente. Dat was mijn kritiek op de criteria. Ze zijn te vaag.

Minister **Remkes**: Ik heb wel iets gezegd over de schaal in verhouding tot de verschillende gemeentelijke taken. Ook heb ik gezegd dat het niet aangaat om daarvoor een algemeen inwonerscriterium te hanteren. Zo werkt dat niet. Dat vraagstuk moet op een gedifferentieerde manier

worden behandeld. Laat ik het preciezer formuleren. Voor sommige gemeentelijke taken is een inwonertal van ongeveer 30.000 optimaal; voor andere gemeentelijke taken is een inwonertal van boven de 100.000 optimaal. Als je het puur vanuit bedrijfseconomisch perspectief beschouwt, constateer je dat die aantallen zo ver uit elkaar liggen. Ook dit criterium mag dus niet als op zichzelfstaand worden beschouwd. Hiermee onderstreep ik nog maar eens waarom het altijd maatwerk en een kwestie van passen en meten moet zijn.

Op verzoek van de heer Van Middelkoop zal ik het fenomeen "nouvele" becommentariëren. Staatsrecht is geen exacte wetenschap. De invulling ervan wordt dus mede bepaald door de politieke achtergrond van iemand. Ik dacht dat de bedoeling van de wetgever destijds was dat de Eerste Kamer niet als beroepsinstantie voor de Tweede Kamer zou fungeren en dat een nouvele dus geen verkapt terugzandrecht mocht zijn. Dat past overigens bij dit onderwerp. Ik kan mij daar uitstekend in vinden, dus ik huldig het zelfde standpunt als de wetgever van toen. Daar is dus ook geen nadere brief aan mij voor nodig.

Dan wil ik toch nog even wat preciezer ingaan op de kwestie-Warnsveld. Ik citeer staatssecretaris De Graaff-Nauta uit de Handelingen uit 1988: "U mag er dan ook van uitgaan dat de regering niet het voornemen heeft om op termijn de zelfstandigheid van deze gemeenten opnieuw ter discussie te stellen." De reactie van de heer Postma staat op pag. 1490: "Wij zijn dankbaar voor de toezegging dat voor de komende 25 jaar in elk geval, dus ook in de 21ste eeuw, de zelfstandigheid van Vorden en Warnsveld gewaarborgd is." Dit is dus iets anders dan dat de staatssecretaris toegezegd zou hebben dat er 25 jaar niets zou veranderen. En overigens zou dezelfde kritiek dan van toepassing moeten zijn op Vorden, want die gemeente is kennelijk op dezelfde manier benaderd.

De heer **Van Raak** (SP): Het is in deze Kamer een goed gebruik dat een van de leden na een toezegging van een minister even vraagt of hij daar dit of dat mee bedoelt, want ministers drukken zich helaas niet altijd duidelijk uit in deze Kamer. Als de minister dat dan niet ontkent, betekent dat instemming. En als de minister vindt dat de interpretatie niet juist is, geeft hij aan wat wel de juiste uitleg is. Wij moeten nu afgaan op de woorden van de heer Postma, die door de toenmalige staatssecretaris zijn overgenomen.

Minister **Remkes**: Ik ben blij dat mij dit in ieder geval nog niet is overkomen; kennelijk ben ik altijd tamelijk duidelijk...

De heer **Doesburg** (PvdA): Voorzitter, graag een korte schorsing voor overleg.

De **voorzitter**: Akkoord.
**

De vergadering wordt van 18.45 uur tot 19.00 uur geschorst.

*B

!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over het **wetsvoorstel Wijziging van de Huursubsidiewet (verhoging van het gedeelte van de rekenhuur dat voor rekening van de huurder blijft) (29463)**.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Ik zal tegen dit wetsvoorstel stemmen. De motivering is dat het wetsvoorstel zeer weinig inhoudelijk is; het betreft eigenlijk alleen de noodzaak van bezuinigingen. Dat in aanmerking genomen, vind ik het een erg eenzijdig wetsvoorstel.

*N

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Wij waarderen het buitengewoon dat de minister in tweede instantie zeer uitdrukkelijk gezegd heeft dat de procedure onzorgvuldig is geweest. Dat is echter onvoldoende reden om inhoudelijk met het wetsvoorstel in te stemmen, zoals wij ook al in eerste instantie hebben aangegeven. Wij zijn tegen dit wetsvoorstel, omdat wij van mening zijn dat het beleidsveld wonen in de breedte bekeken moet worden en de bezuinigingen evenredig verdeeld moeten worden over de verschillende inkomensgroepen en zeker niet bij de laagste inkomensgroepen terecht moeten komen.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de ChristenUnie, de SGP, GroenLinks, de SP en de OSF tegen dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het wetsvoorstel is aangenomen.

**

*B

!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over het **wetsvoorstel Gemeentelijke herindeling van een deel van de Achterhoek, de Graafschap en de Liemers en Bathmen, tevens wijziging van de grens tussen de provincies Gelderland en Overijssel (28855)**.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

De heer **Doesburg** (PvdA): Voorzitter. Helaas is mijn fractie het niet geheel eens geworden over dit wetsvoorstel. In meerderheid zullen wij vóórstemmen, hoewel wij met bepaalde onderdelen grote moeite hebben; dat mag bekend zijn. Voor één van de leden van mijn fractie is vooral de hele situatie rond Bathmen dermate onverteerbaar, dat zij heeft gemeend te moeten besluiten haar stem aan dit wetsvoorstel te onthouden.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de SP, D66, de OSF en de LPF en het lid Linthorst van de fractie van de PvdA tegen dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het wetsvoorstel is aangenomen.

**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Voorzitter: Luijten

*B

!Elektriciteitswet en Gaswet!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet (verlenging termijn waarbinnen een afnemer wordt beschouwd als beschermde afnemer in de zin van de Gaswet en de Elektriciteitswet 1998) (29303);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet ter uitvoering van richtlijn nr. 2003/54/EG, (PbEG L 176), verordening nr. 1228/2003 (PbEG L 176) en richtlijn nr. 2003/55/EG (PbEG L 176), alsmede in verband met de aanscherping van het toezicht op het netbeheer (Wijziging Elektriciteitswet 1998 en Gaswet in verband met implementatie en aanscherping toezicht netbeheer) (29372).**

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Economische Zaken van harte welkom.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Voorzitter. De PvdA heeft met grote interesse kennisgenomen van de wetsvoorstellen met betrekking tot de wijzigingen van de Elektriciteitswet en de Gaswet. De achtergrond hiervan is dat I&I een belangrijke schakel vormt op weg naar de liberalisering

van onze nationale energiemarkt. Ik ben daarom verheugd over de aanwezigheid van de minister van Economische Zaken en kijk uit naar een constructieve wisseling van gedachten met hem over dit belangrijke proces, waarvan inmiddels twee fasen zijn doorlopen. Keuzevrijheid voor afnemers is wat de PvdA betreft de kern van dit dossier, evenals een adequate borging van de publieke belangen en een effectieve vormgeving van het toezicht. Geconstateerd is dat er vele amendementen nodig zijn geweest voor de Tweede Kamer om deze aspecten in het wetsvoorstel aan te scherpen. Het nu voorliggende wetsvoorstel is daarmee compleet van gedaante gewisseld in vergelijking met de oorspronkelijke tekst en bevat belangrijke maatregelen om de consumenten te beschermen en het toezicht strakker te organiseren.

De inbreng van de PvdA richt zich in het bijzonder op de handhaafbaarheid en praktische uitvoerbaarheid van deze zaken in de onderhavige wetsvoorstellen. Mijn fractie ziet het borgen van publieke belangen en het vormgeven van het toezicht als conditio sine qua non. Vanuit een sterke regisseursfunctie dient de overheid greep te houden op de zaken die wij als maatschappij van belang achten. De overheid dient daartoe regels te stellen die transparant, handhaafbaar en uitvoerbaar zijn. Vervolgens komt een aantal zo u wilt meer technisch-inhoudelijke aspecten aan de orde die ons zijn opgevallen. Hierna wil ik namens de fractie van de PvdA met de minister van gedachten wisselen over juridische aspecten. Ik doel op de grote inzet van ministeriële regelingen en het woud van AMvB's dat is ontstaan. Ten slotte liggen er wat vragen die te maken hebben met de voorgenomen "unbundling" en met de weg die de minister voor zich ziet om te komen tot een voorstel inzake deze unbundling.

First things first, een stapje terug in de geschiedenis. Het is 1980. Privatisering komt voor het eerst op de agenda van de ministerraad naar aanleiding van een rapportage van de commissie-Vonhoff. In deze rapportage wordt privatisering genoemd als een methode "om de inrichting van het openbaar bestuur in Nederland efficiënter en effectiever te maken". Inmiddels is er veel ervaring opgedaan met privatisering. De ervaring in de loop der jaren leert dat privatisering in feite, zodra er belangen in het geding zijn, in ons land neerkomt op een vorm van externe verzelfstandiging. Overheidsondernemingen krijgen operationele en tactische autonomie en met het geven van strategische autonomie wordt uiterst voorzichtig omgegaan, terecht. Het vervelende is alleen dat overheidsondernemingen die halverwege blijven steken, ergens in de twilight zone, nauwelijks politiek zijn aan te sturen. Iedereen kan zelf wel namen invullen van ondernemingen die ergens onderweg in het proces zijn blijven hangen en waar wij als samenleving en als politiek behoorlijk mee worstelen in de dagelijkse praktijk. Dat geconstateerd hebbende is de conclusie gerechtvaardigd dat privatiseringen in Nederland de neiging hebben om te mislukken. De geleerde les is dat er uitsluitend geprivatiseerd dient te worden in die gevallen waarin afstoten, dus het geven van strategische autonomie, van meet af aan expliciet de bedoeling is. Anders, zo leert het verleden ons, is het beter om er niet aan te beginnen.

Privatisering door de regionale energiebedrijven die over een elektriciteits- of gasnetwerk beschikken in de richting van commerciële bedrijven is niet toegestaan. Wel is voorzien in de overdracht van het economisch eigendom van de regionale netwerken aan wettelijk aangewezen netbeheerders. Nu heeft mijn fractie begrepen dat de inwerkingtreding van de overdracht van het economisch eigendom als het aan de minister ligt wordt uitgesteld. Dit mede naar aanleiding van een uitspraak van de minister in de Tweede Kamer. De vaste Kamercommissie EZ van dit huis heeft de minister hierover schriftelijk vragen gesteld, en de minister heeft in zijn brief van 18 juni redenen aangegeven voor het uitstel van de overdracht. Wanneer wordt overgedragen, is hiermee onduidelijk geworden. En die duidelijkheid is noodzakelijk, uiteraard met begrip van de mogelijke problematiek voor de bedrijven die kan ontstaan. Kan de minister garanderen dat de oorspronkelijke doelstelling, namelijk overdracht van het juridisch en economisch eigendom voor 1 januari 2007, wordt bereikt? Dit met in ogenschouw genomen dat vele gemeenten en provincies als aandeelhouders van de bedrijven hebben aangegeven dat zij voor zichzelf geen rol meer zien weggelegd in ondernemingen die steeds meer bloot staan aan de risico's van de energiemarkt.

Ik stap over naar de handhaafbaarheid en de uitvoerbaarheid van de wijze, waarop in de wetgeving een aantal publieke belangen is geborgd. Het gaat om de beschikbaarheid van energie tegen maatschappelijk aanvaardbare prijzen voor alle consumenten, om de bescherming van gebonden afnemers tegen een eventueel misbruik van de monopolist, de beheerder van het net, om leverings- en voorzieningszekerheid, kwaliteit en veiligheid en doelmatig toezicht. Ik zoom in op de voorzieningszekerheid. Per brief van 15 juni j.l. heeft de minister de vaste commissie voor EZ in reactie op haar vraag over de uitvoerbaarheid van het artikel bericht dat artikel 51a is komen te vervallen. Dit artikel regelde een belangrijk aspect in de voorzieningszekerheid, en moest een betrouwbare energievoorziening borgen, doordat de minister één of meer gastransportbedrijven kon opdragen, één of meer transporten van gas met voorrang uit te voeren. Dit artikel riep vragen op over de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid in Europeesrechtelijk verband. In het nu voorliggende wetsvoorstel is artikel 51a verdwenen en is het waarborgen van transportzekerheid in artikel 10a, lid 1 onder g, opgedragen aan de netbeheerder van het landelijk gastransportnet. In de nota naar aanleiding van het verslag van 21 juni jl. beantwoordt de minister verschillende schriftelijk gestelde vragen. De minister heeft ook een brief gestuurd in reactie op vragen van de fractie van de PvdA, gedateerd 28 juni. Hierin is ook een beantwoording opgenomen inzake de hierboven genoemde problematiek.

Kan de minister ingaan op de volgende vragen? Op het gebied van calamiteiten en buitengewone omstandigheden geeft hij aan dat een heldere verdeling van bevoegdheden en verplichtingen wordt neergelegd, waarvoor hij enige tijd vraagt. Wanneer komt de minister met een concreet voorstel ter zake? Onderschrijft hij dat dit een zaak is van de minister, in overleg met het parlement? De minister heeft aangegeven dat alle bepalingen uit de sectorwetgeving gericht zijn op het waarborgen van de

leverings- en voorzieningszekerheid. Bij enkele daarvan wordt het parlement in de vorm van een voorhangprocedure betrokken. Om welke gaat het dan precies? Kan de minister een totaaloverzicht geven?

Het adequaat en effectief vormgeven van het toezicht is zoals eerder aangegeven van groot belang. DTe dient toezicht te houden op het handelen van het landelijk netbeheer. De organisatie wordt daartoe voorzien van de benodigde bevoegdheden en verantwoordelijkheden om deze taak naar behoren te gaan uitoefenen. Dit betekent extra taken, waarbij ik denk aan de vaststelling van codes voor gasnetten, de vormgeving en uitoefening van toezicht op de consumentenmarkt en extra bevoegdheden, onder andere bestuurlijke boetes. Heeft DTe met dit alles in gedachten voldoende capaciteit? Graag een reactie.

De overheid van binnenuit kennende durf ik hier te stellen dat het voor een ambtelijke organisatie best een complexe aangelegenheid is om het toezicht in de praktijk uit te oefenen.

Ik heb het hierbij niet over de inhoudelijke kennis, want daar wordt niet aan getwijfeld. Ik heb het over het behendig kunnen manoeuvreren en het kunnen leggen van de juiste accenten. Immers, ook DTe werkt met beperkte menskracht en beperkte middelen. Uit de praktijk van andere toezichthouders weten wij dat er tijd overheen gaat voordat verhoudingen enigszins zijn uitgekristalliseerd. Energiebedrijven zijn niet de minste bedrijven om toezicht op te houden. Ik memoreer de brief van 15 april jongstleden van de heer Zijl, directeur DTe, aan de minister. Naast de bedrijven, gaat het ook om het uitkristalliseren van de verhoudingen met het vakdepartement, met het veld, met de consument en ga zo maar door. Het kan jaren duren voor een organisatie dat goed in de vingers krijgt. Wat zijn de lessons learned van andere toezichthouders op dit gebied? Hoe wil de minister ervoor zorgen dat DTe met deze ervaringen zijn voordeel kan doen? Natuurlijk zijn organisaties en situaties niet identiek, maar er zijn wel parallellen. Stimuleert de minister bijvoorbeeld contacten tussen directeuren van toezichthouders, zodat zij kunnen leren van en met elkaar? Kunnen bestaande kenniscentra een rol spelen? Toezichthouders zijn unieke en zelfstandige organisaties? Geen een is identiek, maar aangezien de minister op belangrijke onderdelen zijn ministeriële verantwoordelijkheid wenst in te vullen, kan ik mij voorstellen dat dit beter lukt als ervaringen worden uitgewisseld en toezichthouders elkaar onderling stimuleren en motiveren. Op dit gebied zijn er wellicht voordelen te behalen. Graag een reactie van de minister.

Ik heb nog een specifieke vraag inzake het toezicht. DTe zal in toenemende mate toezicht moeten houden op het functioneren van de Gasunie; de leveringszekerheid en de nettoegang. De minister treedt op als aandeelhouder van de Gasunie. In relatie tot DTe tracht de minister maximale transparantie te bewerkstelligen. Op welke wijze wordt deze transparantie vormgegeven? Op welke termijnen worden de adviezen van DTe openbaar, zodat het parlement deze onafhankelijke adviezen kan betrekken bij zijn afweging? Wederom, graag een reactie van de minister.

De minister erkent dat inwerkingtreding van het systeem van gereguleerde toegang tot de gasnetten is voorzien op 1 januari 2006. Een eerdere inwerkingtreding acht de minister niet mogelijk. In dat verband wijst hij op de onmogelijkheid om alle noodzakelijke stappen te zetten voor 1 januari 2005. De eerste stap is het vaststellen van nadere regels ten aanzien van de tariefstructuren die netbeheerders in acht moeten nemen bij hun tariefvoorstellen. Voor deze stap is de minister verantwoordelijk. Wanneer kunnen de nadere regels tegemoet worden gezien? Waarom zijn zij er nog niet? Betreft het hier wellicht een capaciteitsprobleem, zijn er problemen met de personele inzet van EZ of zijn er organisatorische problemen dan wel problemen van wettechnische aard? Welke mogelijkheden om het proces te versnellen om de inbreuk op de Europese richtlijn zo beperkt mogelijk te houden, ziet de minister? De fractie van de PvdA hoort graag de reactie van de minister hierop.

Het is mijn fractie opgevallen dat er in de voorstellen een grote hoeveelheid ministeriële regelingen is opgenomen en dat er veel AMvB's zijn. Ik noem onder andere artikel 4a, lid 3, artikel 19, lid 5, artikel 19b, lid 2, artikel 21, lid 3 en ga zo maar door. Het kenmerkende van ministeriële regelingen is dat deze door een of meer ministers worden vastgesteld, in dit geval door een minister. Noch de Staten-Generaal, noch de Raad van State komen eraan te pas. Kan de minister de rol van de Staten-Generaal borgen? Hoe en wanneer denkt de minister dit te doen? De toepassing van ministeriële regelingen is niet zo heel erg als het gaat om gedetailleerde regels van meer technische aard. In een aantal gevallen gaat het in de onderhavige wetsvoorstellen echter mede om het geven van uitvoering aan zaken die tot het publieke belang gerekend kunnen worden. Deze zaken dienen tot in de puntjes te zijn geregeld door de wetgever, bijvoorbeeld in het wetsvoorstel I&I.

Hoe draagt de minister er zorg voor dat een adequate invulling wordt gegeven en dat er geen risico's worden gelopen, nu niet en in de toekomst niet, daar waar het gaat om ministeriële regelingen die de publieke belangen afhechten?

Ik kom bij de "unbundling". De nu voorliggende wetsvoorstellen gaan daar niet over. Unbundling is echter een belangrijk aspect in het liberaliseringsproces en een weg om te komen tot keuzevrijheid voor afnemers. Een belangrijke aanleiding vormt ook de brief van de directeur van de DTe, de heer Zijl, van 15 april jongstleden waarin hij de minister laat weten dat: "bij de huidige wetgeving, die netbeheerders toestaat op de huidige wijze te opereren binnen concernverbanden, een grote inspanning nodig is van de toezichthouder om zicht te krijgen op de naleving van de onafhankelijkheid". Mijn fractie wenst niet op zaken vooruit te lopen en wacht het concrete voorstel van de minister in dezen af. Op grond van de gedachten die door de minister zijn verwoord in zijn brief van 31 maart waarin hij zijn visie geeft op de toekomstige structuur van de energiemarkt, willen wij de minister de reeds op dit moment bij de fractie van de PvdA levende vragen stellen.

De eerste vraag aan de minister luidt of het splitsingsvoornemen kan rekenen op Europese steun van bijvoorbeeld de Fransen. Tijdens de bijeenkomst

Intervention à la Convention Eurelectric op 14 en 15 jongstleden in Lyon heeft de Franse minister door zijn DG zijn visie laten uitspreken. En ik citeer de Engelse vertaling: "Furthermore, the vertically integrated model has shown its strength in many countries. The presence of both competitive production and supply activities alongside a regulated network allows actors in the electricity and gas industries to contend with market volatility. This model, which conforms with the free competitive market, must be preserved".

Ook is mijn fractie benieuwd of de minister andere oplossingsrichtingen heeft overwogen om te komen tot keuzevrijheid voor de consument. Kan de minister aangeven welke oplossingsrichtingen dit zijn geweest en om welke redenen hij dan juist richting unbundling wil gaan?

Ik vraag de minister namens mijn fractie naar de juridische uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van een eventuele splitsing. Kan de minister zijn gedachten hierover uiten alsmede aangeven welk tijdspad hij voor ogen heeft inzake voorstel unbundling? Wanneer wordt dit voorstel ingediend bij de Staten-Generaal? Hoe ziet de planning van de minister er concreet uit?

Mijnheer de voorzitter. De fractie van de PvdA ziet met belangstelling de antwoorden van de minister van Economische Zaken tegemoet.

*N

De heer **Doek** (CDA): Voorzitter. Vanavond behandelen wij twee wetsvoorstellen van redelijk belang. Het wetsvoorstel 29303 behelst het sluitstuk van de liberalisering van de energie- en gasmarkt. Kleinzakelijke en particuliere gebruikers zijn ook vanaf 1 juli 2004 voor alle soorten van elektriciteit en gas vrij in de keuze van de energieleverancier. Na veel overleg en onderzoek -- onder andere de commissie-Van Rooy en Lloyds -- is de datum nu definitief vastgesteld op 1 juli 2004. De CDA-fractie steunt dit wetsvoorstel en vertrouwt erop dat alle maatregelen die de sector heeft genomen om het "overstappen" van klanten soepel te laten verlopen, het beoogde resultaat zullen hebben. Niet voor niets is het uitgesteld van 1 januari tot nu. Nu hopen wij maar met z'n allen dat de maatregelen afdoende blijken te zijn.

Het wetsvoorstel 29372, de implementatie- en interventiewet, is wat ingewikkelder. Daarbij gaat het niet alleen over een datum. Het wetsvoorstel is gedurende de behandeling in de Tweede Kamer op vele plaatsen geamendeerd; in totaal 20 amendementen werden aangenomen en twee amendementen werden door de regering overgenomen. Met een grote blijmoedigheid heeft deze minister als ware democraat zich af en toe verzet, maar de meeste amendementen zijn toch aangenomen. En dat alles in een erg korte periode.

Het is niet verwonderlijk dat dit sporen in het wetsvoorstel heeft nagelaten. De CDA-fractie verzoekt de minister om op korte termijn de stofkam door het wetsvoorstel, waarschijnlijk straks wet, te halen en een veegwet in te dienen voor technische onvolkomenheden. Dat komt bij ingewikkelde wetsvoorstellen wel voor. Wij weten dat dit bij belastingwetten of sociale wetgeving af en toe nodig is.

Wellicht kan nadere bestudering van de wijzigingen ten gevolge van de vele amendementen aanleiding zijn tot wijzigingsvoorstellen. Als voorbeeld noem ik artikel 27, lid 2, onderdeel c, dat volstrekt in tegenspraak is met de huidige beschikkingspraktijk van de DTe. Dat voorstel leidt tot ongewenste kruissubsidiëring, waar deze bewindsman ook een fel tegenstander van is, dacht ik. Een ander voorbeeld is de werking van artikel 31c van de Elektriciteitswet, het leveren en terugleveren van energie aan het net. Bij nadere overweging is hier wellicht een wijziging op zijn plaats, omdat de transporttarieven hierbij niet in aanmerking zijn genomen.

Ik vraag tevens aandacht voor de wijzigingen die in deze wet zijn opgenomen, waaraan de sector onmogelijk kan voldoen, indien zij direct na 1 juli 2004 van kracht worden. Daarvoor moet een latere ingangsdatum worden vastgesteld. Ik denk daarbij aan administratieve en technische systemen die op grond van de wetswijziging die in een zeer laat stadium is doorgevoerd, moeten worden gewijzigd. Het lijkt verstandig om er nog eens goed naar te kijken en de inwerkingtreding van bepaalde artikelen naar bevind van zaken te doen vaststellen.

Wat betreft de consumentenbescherming bedankt de CDA-fractie de minister voor het overzicht in de nota naar aanleiding van het verslag. Dat is een droge opsomming van wetten en bepalingen waar je niet zo ver mee komt en die ik zelf ook wel op had kunnen schrijven. Wij menen dat de consumentenbescherming door deze wetgeving goed is geregeld.

Deze minister afficheert zich regelmatig als minister van consumentenzaken. Mede daarom verzoekt de CDA-fractie de minister om een consumentvriendelijke en meer beschrijvende toelichting te verspreiden door een publicatie of via de website van DTe. Gaarne horen wij hierop een reactie van de minister.

Een geheel ander punt is de positie van TenneT. Het antwoord van de minister in de nota naar aanleiding van het verslag heeft de CDA-fractie niet gerustgesteld. Het verwijzen naar de wettelijke mogelijkheid van een concernstructuur bij TenneT, die de facto reeds bestaat, als je het jaarverslag over 2003 leest, gaat ons inziens langs de problematiek heen. Het hebben van een holdingstructuur sluit geenszins uit dat verliezen in groepsmaatschappijen en deelnemingen die niet tot de wettelijke kerntaken behoren, wel degelijk van invloed zijn op de resultaten van TenneT, en daarmee indirect ook op haar wettelijke kerntaken.

In 2002 en 2003 wordt in de redelijk summiere financiële jaarverslaggeving van TenneT reeds een verlies genomen op deelnemingen van respectievelijk 0,5 en een 1,6 mln euro, waarbij de rentelasten nog niet zijn meegeteld. Uit deze cijfers is voor mij niet te halen welke verborgen verliezen van groepsmaatschappijen zijn meegeconsolideerd. Wat dat betreft is de financiële verslaggeving bepaald niet transparant te noemen. Verliezen in deze omvang vormen op zichzelf geen bedreiging voor de continuïteit van TenneT, maar het vermogen dat is gemoeid met diverse acquisities, is toch opgebouwd vanuit de wettelijke activiteiten.

Zaken als het aandeelhouderschap in een veilingbedrijf en de handel in emissierechten blijven voor mijn fractie vreemde activiteiten voor TenneT, die wellicht het belang

van het landelijke netbeheer niet schaden maar wel degelijk tijd en aandacht van het management vragen. Een ieder die een beetje rondkijkt in corporate Nederland en daarbuiten, is het bekend dat het hebben van buitenlandse deelnemingen doorgaans zeer veel tijd van het management vraagt. De commissarissen en de aandeelhouder -- in dit geval is dat het Rijk -- behoren een zeer terughoudend beleid te voeren bij activiteiten die niet direct verband houden met de wettelijk taken. Als ik de plannen van de minister goed lees -- wij staan achter zijn plannen voor het hoogspanningsnet -- zullen die taken alleen maar zwaarder en groter worden; daarvoor is veel aandacht nodig. De vraag is hoe de minister kan waarborgen dat andere activiteiten het belang van het beheer van het landelijk hoogspanningsnet niet schaden. Gaarne krijg ik een reactie van hem.

Collega Sylvester heeft zonet al iets gezegd over de toegang tot de gasnetten; de heer Van den Berg zal hierop waarschijnlijk ook nog terugkomen in zijn bijdrage. De minister heeft gezegd dat het niet mogelijk is om per 1 januari 2005 reeds de maximumtarieven vast te stellen. Mevrouw Sylvester heeft opgemerkt -- ik sluit mij daarbij gaarne aan -- dat dit toch vreemd is. Deze voortvarende bewindsman wist dat dit moest gebeuren, zodat niets een tijdige voorbereiding in de weg behoeft te staan. De CDA-fractie begrijpt dat de tarieven wellicht niet per 1 januari 2005 maar per 1 januari 2006 worden vastgesteld. Liever zagen wij dat anders. Wij verzoeken de minister om wel vóór 1 januari 2005 de technische voorwaarden en de tariefstructuren vast te stellen. Dat is van groot belang voor de betrokken bedrijven en sectoren. Gaarne krijg ik van hem een toezegging op dit punt.

Ik kom aan mijn laatste punt, de overdracht van het economische eigendom van de distributienetten. Het wetsvoorstel 29375, de interventie- en implementatiewet, bevat een regeling welke inhoudt dat de netbeheerder dient te beschikken over het economische eigendom van het door hem beheerde net; dit staat in artikel 10a E-wet, etc. Deze wijziging is op zich een vreemde eend in deze bijt. Immers, geen van de relevante richtlijnen of verordeningen verplicht hiertoe. Deze overgang van het economisch eigendom komt pas aan de orde op het moment dat de voorgenomen splitsing zoals aangegeven in de brief van 31 maart 2004 wettelijk wordt geregeld. De CDA-fractie stemt dan ook volledig in met het nog niet in werking treden van het desbetreffende artikel 10a, zoals door de minister is uiteengezet in zijn brief van 18 juni 2004; een zeer heldere brief. Mijn fractie wacht de aangekondigde analyse van de exacte gevolgen van de splitsing voor de bedrijven af. Om die reden achten wij het niet opportuun om bij de behandeling van de onderhavige wetsvoorstellen nader in te gaan op plannen tot splitsing. Vandaag spreken wij over de liberalisering en de implementatie van twee richtlijnen, die los staan van de eventuele privatisering in een later stadium.

Mijn fractie is benieuwd naar de reactie van de minister.

*N

De heer **Ketting** (VVD): Voorzitter. Het was een feestelijk gezicht in Rotterdam en een groot deel van de bevolking

was dan ook uitgelopen om al die lichtjes te aanschouwen. Het was echter geen gaslicht maar elektrisch licht! Dat was iets heel bijzonders, maar wij spreken dan ook over 1883. Achilles de Kothinsky had een platte schuit vol met accu's afgemeerd aan de kade, die hij via een kabel had aangesloten op de feestverlichting. Die accu's laadde hij dan overdag op in een elektriciteitsfabriek elders.

In 1886 richtte Willem Smit de NV Electriche Verlichting Kinderdijk op, maar hij leverde alleen aan bevriende fabrikanten. Een grote versnippering ontstond met talrijke particuliere en gemeentelijke centrales. Het was daarom dat in 1911 de Staatscommissie van IJsselsteyn werd geïnstalleerd om ordening aan te brengen. Daarvoor al had de Staatscommissie voor de Electriche Geleidingen het licht gezien, maar de meeste voorstellen daarvan vonden geen weerklank. Dat was jammer, want zij betroffen een Electriciteitsraad als beroepsinstantie en een voorstel tot beperking van het eigendomsrecht ten behoeve van de aanleg van elektrische inrichtingen en lijnen. Deze staatscommissie zag het licht in 1904. Wij vieren dit jaar dus het eeuwfeest van de discussie over de gewenste structuur van de elektriciteitsvoorziening.

Wij volgen de toenmalige discussie nog even. Na het prille particuliere begin kwam de voorziening alras in overheidshanden, te weten van de provincies en grotere gemeenten. De laatste hadden daarvoor indertijd een aantal redenen. Men vond dat niet alleen geleverd diende te worden aan dichtbevolkte gebieden en dat binnen een gebied geleverd diende te worden aan alle inwoners. Dat waren dus duidelijk elementen van "service publique". Bovendien werd de versnippering in vele kleine particuliere centrales te duur geacht en men was van mening die leidde tot kapitaalverspilling die niet in het belang van de burgers is. Daarnaast leverde het de overheden best wat geld op.

In 1916 pleitte ir. H. Doyer voor één productiebedrijf dat onder leiding stond van de staat. De Vereniging van Directeuren van Electriciteitsbedrijven in Nederland liet echter na eigen onderzoek weten dat de bestaande structuur zo slecht nog niet was. De bestaande structuur bestond overigens uit ongeveer 550 bedrijven. Enkele staatscommissies verder zag in 1938 de eerste Electriciteitswet het licht. Op enkele artikelen over kwaliteit en veiligheid na, die de basis vormden voor de KEMA, is deze wet nooit van kracht geworden. Pas na de Tweede Wereldoorlog en met name na de energiecrises wenste en kreeg de landelijke overheid meer invloed. Uiteindelijk leidde dit in 1989 tot de eerste echte Electriciteitswet.

De vraag is wat hieruit te leren is. Er is sprake van een groeiproses met betrekking tot eigendomsstructuur, techniek en bevoegdheden. Hierop zijn sterke invloeden van kracht van maatschappelijke ontwikkelingen en inzichten zoals grenzen aan de groei, energiecrises, kernenergie en stookkosten. Vernieuwingsimpulsen gingen uit van de overheid. De rol van de directies was zeer bescheiden. Mijn fractie meent dit ook heden ten dage te moeten constateren. Van harte hoopt zij dat de betrokken directies na aanvaarding van dit wetsvoorstel coöperatief en creatief aan de uitwerking en invoering zullen meewerken.

Wij zijn nu bij vandaag beland, of misschien toch niet. Ik citeer Joost van den Vondel: "De welvaart spruit uit kloek besluit van amptenaren, die nacht en dag zich zelf niet sparen, geschapen tot een ieders nut". Wij spreken hier over de implementatie van twee richtlijnen in de Nederlandse wetgeving die al behoorlijk op de ontwikkelingen in de Europese Unie was ingespeeld. Waarom is er dan zo'n uitvoerige behandeling geweest in de Tweede Kamer en zijn er levendige discussies buiten het parlement? Er is hier sprake van achterstallig onderhoud. De discussie van de afgelopen tijd had eerder moeten plaatsvinden. Ongeveer acht jaar geleden liet de voorganger van deze minister, de heer Wijers, de nota Stroomlijnen het licht zien. Daarin werd de markt geïntroduceerd om de belangen van de gebruikers beter te behartigen en om ontwikkelingen in de Europese Unie voor te zijn. Dat laatste zou bijdragen aan een grotere vitaliteit van de bedrijfstak.

Deze uitgangspunten van de nota zijn liberaal van karakter en op zichzelf dus prima. Het betreft echter wel een markt met twee specifieke elementen. Allereerst speelt een monopolioïde functie een belangrijke rol, namelijk met betrekking tot de netten. Daarnaast zijn er belangrijke aspecten van algemeen belang zoals de betrouwbaarheid en de voorzieningszekerheid. Deze beide aspecten vragen om een gestructureerde ontwikkeling van het beleid. Er moeten maatschappelijk gewenste doeleinden worden gedefinieerd. Dit vraagt om een politieke afweging. Er moet een analyse worden gemaakt van wat voor resultaten marktwerking kan opleveren. Er moet een afweging worden gemaakt of de maatschappelijk gewenste doeleinden en de resultaten van de marktwerking voldoende of niet voldoende identiek zijn en of er marktimperfecties aanwezig zullen zijn of niet. Er moet worden onderzocht welke interventies en welk instrumentarium vereist zijn om de maatschappelijk gewenste doeleinden en de resultaten van marktwerking met elkaar te verzoenen ofwel om de marktimperfecties weg te werken. Er moet worden onderzocht welk mechanisme aanwezig dient te zijn om ontwikkelingen te volgen, te evalueren en, zo nodig, terug te koppelen naar de definitie van maatschappelijk gewenste doeleinden. Dat is al met al een continu proces.

Geconstateerd moet worden dat deze stappen niet zijn gevolgd. Dit mankement heeft verstoring gewerkt op de beleidsontwikkelingen van de afgelopen jaren. Het valt deze minister te prijzen dat hij een inhaalslag heeft ingezet, een inhaalslag die nu plaatsvindt rond dit op zich onschuldige wetgevende project.

Waarom is de voorgaande constatering van belang? Allereerst moeten er voor mijn fractie gegronde redenen aanwezig zijn om Europese regelgeving niet 1 : 1 te implementeren. Voorts neemt mijn fractie vermindering van regelgeving ernstig. Zij moet constateren dat hiervan in dit geval geen sprake is. Na afweging kan mijn fractie echter rechtvaardiging vinden in de genoemde achterstallige beleidsmatige discussie. Daar komt nog bij dat weliswaar geloof in marktwerking tot het liberaal gedachtegoed behoort, maar zo nodig vanuit een krachtige overheid. Het was secretaris-generaal Geelhoed die

indertijd stelde dat bij het geven van meer ruimte voor de markt een robuuste overheid is vereist. En daarmee gaat regelgeving nu eenmaal gepaard. Dat moet dan echter wel heldere, doelmatige en niet te fijnmazige regelgeving zijn.

Het zij gezegd, dat mijn fractie de minister op dit gebied nauwlettend zal blijven volgen. Daarbij wil zij, naast vermindering van regelgeving, ook enkele andere piketpalen slaan. Allereerst dient de marktwerking zo volkomen mogelijk te zijn. Belemmeringen dienen te worden opgeruimd en zo nodig maatregelen te worden genomen door de overheid om marktwerking te bevorderen. Vervolgens is adequaat toezicht, zowel kwalitatief als kwantitatief, vereist. Dit dient natuurlijk wel vorm te krijgen binnen het beleidsmatig kader, aan te geven door de minister en de Staten-Generaal. Dan dient het ministerie van Economische Zaken de regierol ernstig te nemen, te beginnen met heden. Dat is bij de implementatie van deze wetgeving, waartoe naar de mening van mijn fractie een slagvaardige projectorganisatie tot stand gebracht dient te worden. Deze dient zorg te dragen voor nadere uitwerking en het tot stand brengen van gestructureerd overleg met betrokken partijen, waaronder zeker de aandeelhouders van de bedrijven. Graag verneem ik de mening van de minister hierover.

Deze regierol dient ook een belangrijke plaats te hebben bij het nog komende wetgevende traject. In deze wet zit verscholen een reeks ministeriële regelingen en nog te formuleren beleidsuitgangspunten, zoals die voor de toezichthouder. Daarnaast komt er nieuwe wetgeving aan, zoals de warmtewet, privatisering ondergrondse infrastructuur, consumentenkoop en eigendomsstructuur voor netwerkbedrijven. Ondertussen zal de Europese Unie ook niet stil blijven zitten. Hoe denkt de minister dit te orkestreren? Hoe blijft het inhoudelijke verband in stand? Hoe wordt onnodige regeldruk voorkomen en hoe blijft de volwaardige rol van de Staten-Generaal gewaarborgd? Mijn fractie vraagt de minister hier uitvoerig en expliciet op in te gaan.

Ook vraagt mijn fractie zich af of de evaluaties en de daaruit voortkomende resultaten tijdig ter beschikking komen om hun doorwerking te kunnen krijgen. Hoe is dit zeker te stellen? Vraagt dit om een soort "observation permanente"? Is dit wel een taak van de Dte? Zo ja, is deze daartoe dan voldoende toegerust? Zo nee, aan wie wordt deze taak dan opgedragen? Graag hoor ik hierop de reactie van de minister.

Mijn fractie heeft dit wetsvoorstel getoetst aan de doelstelling van de richtlijnen en de aanvullende doelstellingen van deze wet. Zij zal zich daarbij beperken tot de twee belangrijkste doelstellingen: het scheppen van gelijke marktvoorwaarden voor alle partijen en de verbetering van de borging van de publieke belangen.

Het scheppen van gelijke marktvoorwaarden vooronderstelt allereerst dat er een markt is. Helaas is dit niet voldoende het geval; de marktwerking verslechtert zelfs. De minister komt op basis van onderzoek van Dte terecht tot deze teleurstellende conclusie. Mijn fractie vindt dit ernstig, want marktwerking is een hoeksteen van het beleid. Marktwerking dient tot het bevredigen van de belangen van de afnemer. Wanneer kan marktwerking haar vruchten afwerpen? Als er voldoende

aanbieders zijn en vele vragende partijen, voldoende transparantie en informatie.

Mijn fractie constateert dat in dit wetsvoorstel de voorwaarden voor voldoende transparantie aanwezig zijn. De minister en de Dte beschikken over een toereikend instrumentarium om informatie te vergaren, desnoods dwingend. De volgende vraag is echter of deze informatie zodanig zal worden gehanteerd dat marktwerking niet alleen ontstaat, maar ook blijft bestaan. Gaarne ziet mijn fractie dat de opvatting van de minister dienaangaande haar twijfels hierover wegneemt.

Mijn fractie heeft voorts twijfels over het aantal aanbieders, over de hoeveelheid partijen die elektriciteit produceert. Mijn fractie realiseert zich natuurlijk dat de productie van elektriciteit zich helaas buiten het wettelijke kader bevindt. Daarmee is de kous niet af. Wat moet er gebeuren als er onvoldoende productievermogen dreigt te zijn? Het onderhavige wetsvoorstel en de richtlijn geven de minister via een tenderprocedure de mogelijkheid om productievermogen tot stand te brengen. Mijn fractie is het echter eens met de minister dat hierbij grote terughoudendheid moet worden betracht. Overheidsingrijpen in een markt kan de marktwerking namelijk ontwrichten. Wat is dan wel toegestaan? Het antwoord kan alleen maar liggen in het scheppen van een goed investeringsklimaat, zowel voor grootschalig als voor kleiner, decentraal vermogen. Hoe denkt de minister hier invulling aan te geven?

Het heeft mijn fractie ten zeerste verwonderd dat TenneT met de overname van het bedrijf Energiekeuze de markt heeft betreden. Is dit niet in strijd met wat de minister op 9 juni jongstleden aan de Tweede Kamer heeft geschreven? In paragraaf 7 kent hij TenneT slechts een faciliterende rol toe. Is de minister over deze overname geraadpleegd? Zo ja, op welke gronden ging hij ermee akkoord? Wat was het oordeel van de Dte? Is dat van tevoren ingewonnen? Het antwoord dienaangaande van de minister in een nota naar aanleiding van het verslag is niet helder en, naar het mijn fractie voorkomt, innerlijk tegenstrijdig. Mijn fractie acht het van belang dat de splitsing van de rollen van TenneT even zuiver is en even zuiver wordt gehanteerd als die van de elektriciteitsbedrijven. Mijn fractie vraagt de minister ook om hierbij de noodzaak te betrekken om te komen tot meer en zwaardere internationale verbindingen, met inbegrip van onderzeese kabels. Wil de minister mijn fractie informeren over de stand van zaken in de besprekingen over het convenant met de Bondsrepubliek, België en Frankrijk en in de aanleg van kabels naar Engeland en Noorwegen?

Ook ten aanzien van de levering van elektriciteit is sprake van een niet-liquide, zelfs oligopolioïde markt. Welke mogelijkheden zijn er om meer spelers bij het marktspel te betrekken? Naar de mening van mijn fractie is het essentieel dat een gelijk speelveld wordt geschapen dat mogelijk machtsmisbruik van dominante posities wordt geëlimineerd. Daarom kan mijn fractie zich vinden in de beleidslijn van de minister om volledig onderscheid te maken tussen het netbedrijf en de levering. Dat komt neer op het onderscheid tussen publieke en private, commerciële functies. Dit vereist natuurlijk een zorgvuldige behandelingen van de belangen, want die zijn

groot, zeker die van de bestaande aandeelhouders. Zij beheren immers een aandelenbezit dat gedurende zo'n eeuw is opgebouwd dankzij de bijdragen van miljoenen gebruikers, groot en klein. Bovendien hebben deze gebruikers altijd met een overheidsmonopolie te maken gehad.

Dat een dergelijk ingrijpen pijnlijk kan zijn, is niet nieuw. Al in de jaren '20 van de vorige eeuw heeft de toenmalige president Hoover te dominante bedrijven als General Electric en Westinghouse opgesplitst. In het Verenigd Koninkrijk heeft Margareth Thatcher iets vergelijkbaars gedaan. De minister geeft er blijk van dat hij zorgvuldig doch krachtig ingrijpen niet schuwt om marktwerking tot stand te brengen en te bevorderen. Mijn fractie kan zich vinden in de bepalingen in de tweede nota van wijziging om ongewenst bedrag van betrokken partijen te voorkomen tijdens de transitie naar de nieuwe structuur.

Deze transitieperiode moet wel zo kort mogelijk zijn; je kunt niet langzaam over een sloot springen. Daarom heeft mijn fractie met enige zorg de uitspraak van de minister in de Tweede Kamer vernomen dat hij de bepaling voor de overdracht van het economisch eigendom van de netten voorlopig niet in werking zal laten treden. Wetten behoren helder en samenhangend te zijn, ze behoren achteraf geen aanleiding te geven tot discussies. Dus geen open einden. Met begrip voor de in- en uitvoeringsproblemen voor de bedrijven vraagt mijn fractie de minister met klem, een uiterste invoeringsdatum in de wet op te nemen, zeg 1 juli 2005.

De heer **Doek** (CDA): Ik ben het met u eens dat een wet geen open einden behoort te hebben, maar vele wetten ter implementatie van Europese richtlijnen die dit huis passeren, kennen artikelen waarin het aan de regering wordt overgelaten om een invoeringstijdstip te bepalen. De hele implementatie van de Telecom-richtlijn zit vol met dit soort artikelen en ik heb dit argument nog nimmer van de VVD-fractie gehoord. Ik heb dan ook de indruk dat er bij u meer achter zit dan alleen een net wetgevingsproces, waar wij overigens niet tegen zijn. En als mijn vermoeden juist is dat u met het noemen van een datum iets anders op het oog hebt, dan lijkt het mij eerlijk om daar maar gewoon voor uit te komen.

De heer **Ketting** (VVD): Voorzitter, ik denk dat er sprake is van twee misverstanden. Mijn fractie is gewend om iedere wet op zijn eigen merites en randvoorwaarden te beoordelen, in het licht van de werkingskracht van die wet, niet van die van wetten die komen of gaan. Bovendien hebben wij een reden om deze datum te noemen naast de al door de heer Doek genoemde wetstechnische reden, namelijk dat er bij deze wet gekozen is voor een "vette" netbeheerder. De ingangsdatum is daarbij een belangrijke factor. Ook hecht mijn fractie aan een zo effectief en simpel mogelijk toezicht. Dit draagt daartoe bij. Wel, om deze redenen heb ik 1 juli 2005 als indicatie genoemd. Voorts geldt dat de invoering alleen om een vrij technische reden is uitgesteld, namelijk om het moeten betalen van extra overdrachtsbelasting te voorkomen. Daar willen wij alle ruimte voor geven, maar een wet behoort wel als een samenhangend project in werking te treden.

De heer **Doek** (CDA): De brief van de bewindsman van 18 juni is kristalhelder, daarin plaatst hij dit in een heel logisch verband. Men is bezig met een analyse, er komt een plan van aanpak en als er aanleiding toe is, behoort daar ook de overdracht van de economische eigendom bij. En men noemt als reden dat men de sector niet voor een of twee keer op kosten wil jagen. Dit lijkt mij een heel helder verhaal. Gelet op de enorm omvangrijke procedure die deze bewindsman met de sector en het parlement zal moeten doorlopen, zal het traject zeker niet al op 1 juli 2005 helemaal afgelegd zijn. De planning zou uitkomen op 1 januari 2007, dus ik begrijp nog steeds niet waarom u die datum van 1 juli 2005 loshaalt van de eventuele herstructurering, die dan nog netjes aan het parlement zal worden voorgelegd.

De heer **Ketting** (VVD): Ik zal nogmaals een misschien wanhopige poging doen om de heer Doek dit te laten begrijpen. In de eerste plaats zou ik het op prijs stellen, als de heer Doek reageert op datgene dat ik heb gezegd en niet op wat hij denkt dat ik heb gezegd. Allereerst heb ik in mijn inbreng gezegd dat wij vinden dat de transitie zo kort mogelijk moet duren en zo helder mogelijk moet plaatsvinden. Dat is punt één en zo is ook het artikel dat nu eenmaal in de wet staat. Het is een keuze van de minister - - daar kunnen wij ook achter staan -- dat de transitie dan ook zo snel mogelijk moet plaatsvinden. Immers, bij ontstentenis van dit artikel zijn er andere maatregelen genomen zoals het niet mogen bezwaren van het net en dergelijke. Dat is nu precies de richting die mijn fractie niet uit wil gaan. Mijn fractie hecht aan heldere structuren die het zowel de bedrijven als de toezichthouder gemakkelijk maken om te weten waar zij aan toe zijn en om hun verantwoordelijkheden te nemen. Dit zijn de argumenten die ik heb genoemd. De heer Doek probeert mij te verleiden tot een nadere uiteenzetting -- dat heeft hij al twee keer gezegd -- over de splitsing. Dat heb ik hier in dit verband niet genoemd en hij slaagt daar dus ook niet in. Hij mag het best nog een derde keer proberen, maar ik heb gezegd wat ik gezegd heb en de argumenten die ik daarvoor heb gebruikt, zijn naar mijn gevoel in ieder geval voldoende helder.

Voorzitter. Het is noodzakelijk dat er meer en krachtiger aanbieders op de markt verschijnen. Niet alleen omdat een goed functionerende markt de beste garantie is voor het behartigen van de belangen van de klant, maar tevens worden eventueel buitenlandse marktpartijen eveneens gedwongen tot marktconform gedrag. Mijn fractie is benieuwd naar de criteria die de minister denkt te hanteren om te beoordelen of er in voldoende mate van marktwerking sprake is en of er dus nader beleid nodig is of niet. Mijn fractie vraagt de minister met name aandacht te schenken aan de toekomst. Nieuwe productiemethoden en meer decentraal vermogen zoals brandstofcellen of fotovoltaische opwekking kunnen marktwerking bevorderen. Het zij met name gesteld dat hiervoor het aanwezig zijn van voldoende netcapaciteit, met name in de netten van lagere spanning, en toegang tot deze capaciteit essentieel zijn. Het is een reden te meer om de afsplitsing van de netten volledig tot stand te brengen. Hoe denkt de

minister deze technologische ontwikkelingen aan te sporen? Is het niet verstandig om de subsidiestroom die nu naar windenergie gaat, in de hiervoor geschetste richting om te buigen?

Het tweede toetsingselement van mijn fractie betrof het verbeteren en borgen van publieke belangen. Als vertrekpunten dienen de mondigheid van de klant en de terughoudende rol van de overheid. De minister noemt in de memorie van toelichting vijf te waarborgen belangen die hier kort worden nagelopen.

Ten eerste gaat het daarbij om maatschappelijk aanvaardbare prijzen voor alle consumenten -- wel gaarne zo laag mogelijk en internationaal concurrerend. Hier is een waarschuwing op zijn plaats: de markt is niet altijd fair, noch altijd volmaakt. Nooit mag hierbij verder worden gegaan dan generieke, marktwerking bevorderende maatregelen. Nimmer maar dan ook nimmer maximumtarieven, zeker niet te stellen door de overheid. Dat hebben de ervaringen in de Verenigde Staten ons wel geleerd. Gaarne verkrijg ik hierop de reactie van de minister.

Bescherming van de afnemers tegen misbruik door de monopolioïde netbeheerder is punt twee. Naar de mening van mijn fractie is hierin in voldoende mate voorzien door volledige splitsing inclusief het economische eigendom, goed toegerust toezicht en gereguleerde in plaats van onderhandelde toegang. Mijn fractie kan het eens zijn met de minister, daar waar hij in de tweede nota van wijziging ook volledig gereguleerde toegang voor gas zeker stelt.

Ten derde dient leveringszekerheid voor de klanten gewaarborgd te zijn. Hieraan is door mijn fractie reeds aandacht gegeven ten aanzien van de kortere termijn, maar de vraag blijft onbeantwoord hoe de voorzieningszekerheid op langere termijn is zeker gesteld. Hoe denkt de minister te garanderen dat ook op langere termijn toegang aanwezig blijft tot de benodigde brandstoffen en aan welke brandstoffen denkt hij dan?

Ten vierde dienen de productie en dienstverlening zodanig te geschieden dat recht wordt gedaan aan maatschappelijke doelstellingen. Hier gaat het dus om het "schoon" van de nota Stroomlijnen, ofte wel het milieu. Wat stelt de minister zich hierbij binnen de reikwijdte van zijn portefeuille eigenlijk voor? Aan welke marktconforme mechanismen denkt hij om aan milieudoelstellingen inhoud te geven? Hoe denkt hij om te gaan met de import en zelfs met de vergroting van de import van elektriciteit uit het buitenland, die veelal wordt opgewekt met onwettige brandstoffen?

Mijn vijfde punt betreft doelmatige marktordening en doelmatig toezicht. Mijn fractie kan zich vinden in de keuze van de minister om meer beleidsmatige bevoegdheden naar zich toe te trekken en in een heldere scheiding de uitvoering en handhaving op te dragen aan de toezichthouder. Maar mijn fractie neemt aan dat het hier een tijdelijk arrangement betreft voor de transitieperiode, die moet leiden tot toereikende marktwerking. Hoe ziet het door de minister gewenste eindbeeld er uit?

Het betreft hier wetgeving op het gebied van elektriciteit en gas. Terecht heeft de minister zoveel mogelijk verschillen tussen de Elektriciteitswet en de

Gaswet weggenomen. Mijn fractie spoort de minister aan de hier reeds aangevoerde overwegingen ten aanzien van elektriciteit ook in de gassector door te laten werken. Dit gaat echter maar gedeeltelijk op. Met name de aanbodkant verschilt. Hier bekleedt immers de Gasunie een dominante positie. Fors ingrijpen kan verstrekende gevolgen hebben, ook gezien de grote belangen die de Staat hierin heeft. Nu de onderhandelingen met Shell en Esso toch in het slop zitten, is er extra reden voor reflectie over de structuur van de gassector. Mijn fractie vraagt zich af of er niet veel voor te zeggen is om het gasgebouw dan maar, zij het voorshands, in stand te houden. Tot nu toe heeft deze constructie zo slecht nog niet gewerkt en belangrijke aspecten zoals het kleineveldenbeleid zeker gesteld. Graag hoor ik de mening van de minister.

Wel zou mijn fractie zich kunnen voorstellen dat het net, met name het hogedrukgedeelte van het net, door de Staat zou worden uitgekocht. Er zou dan een situatie zoals bij Tennet in de elektriciteitssector kunnen ontstaan. Zou een dergelijke stap, eventueel met inschakeling van institutionele beleggers, te financieren zijn? Mijn fractie vindt het antwoord van de minister van belang, daar een dergelijke stap zou kunnen bijdragen aan het tot stand komen van een onafhankelijk gasnetbeheer en daarmee de voorzieningszekerheid en met name de marktwerking zou bevorderen.

De voorzitter: Mag ik de heer Ketting erop wijzen dat hij de door hem opgegeven spreektijd ruim heeft overschreden?

**

De heer Ketting (VVD): Daar mag u de interruptie van de heer Doek van aftrekken.

De voorzitter: Die heb ik er reeds van afgetrokken.

**

De heer Ketting (VVD): Ik ben bijna klaar, voorzitter. Maakt u zich geen zorgen. En de avond is nog jong.

De marktwerking zou ook kunnen worden versterkt door het in analogie met de elektriciteitssector tot stand brengen van een gasmarktplaats. Mijn fractie wil het initiatief hiertoe van de VVD in de Tweede Kamer graag ondersteunen.

Over het wetsvoorstel op stuk nr. 29303 kan mijn fractie zeer kort zijn: alle steun, zij het met een kanttekening. De minister schijnt gezegd te hebben dat, als er per 1 juli aanstaande problemen optreden bij de liberalisering, hij daaraan de ultieme consequentie zal verbinden. Dit nu acht mijn fractie een principiële verkeerde hantering van verantwoordelijkheden. Bovendien hecht mijn fractie aan het voortzetten van de werkzaamheden van deze minister in zijn huidige portefeuille.

De energiesector is complex en kent een veelvoud van grote belangen, zowel publiek als privaat. Mijn fractie beschouwt dit wetsvoorstel als een belangrijke stap in de goede richting. Zij verwacht dat de minister voortvarend doorgaat op deze weg en zal komende wet- en regelgeving kritisch toetsen tegen het licht van hetgeen door mijn fractie naar voren is gebracht.

Voorzitter. Dank u voor uw clementie.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Het komt uit het stopcontact en het werkt altijd; tot voor kort was dat alles wat mensen van stroom wilden weten. Waar het vandaan komt, wie het levert en tegen welke voorwaarden waren vragen waar absoluut geen mens zich mee bezig hoefde te houden, tot 1 juli aanstaande. Mensen mogen niet alleen kiezen. Nee, zij moeten wel, want wie niet kiest, betaalt te veel. En wie te veel betaalt, is betrekkelijk dom. Vandaag besluiten wij onder andere dat kleine zakelijke afnemers en de consumenten per 1 juli 2004 een vrije keuze krijgen van hun leverancier van gas en elektra. Met de behandeling van deze wetsvoorstellen is een belangrijke mijlpaal bereikt -- laten wij hopen op een goede afloop -- maar nog niet het eind van een veel omvangrijker veranderingstraject.

Ik wil eerst iets zeggen over de liberalisering en de opening van de markt per 1 juli aanstaande. Liberalisering, zeker van de energiemarkt, is naar de opvatting van onze fractie een groot goed. Het principe klopt: keuzevrijheid voor consumenten. Maar wij moeten tegelijkertijd erkennen dat het een proces is van vallen en opstaan. Niet voor niets is het een markt in een transitiefase.

We moeten van een regionale monopolist, waar de consumenten de winkels moesten neren, naar een markt met keuzevrijheid voor consumenten. Het vergroten van die keuzevrijheid van consumenten en daarmee het verbeteren van de prijs-/prestatieverhouding van de te leveren producten moet naar de opvatting van mijn fractie het voornaamste doel zijn van de liberalisering. Keuzevrijheid voor consumenten en verbetering van de prijs-/prestatieverhouding.

Per 1 juli is het dan zover. De afgelopen tijd is enorm hard gewerkt om de klachtenafhandeling, de facturering en de afspraken rond het switchen goed te regelen. Ook heeft de minister zich ervan verzekerd, onder andere via de commissie-Van Rooy, dat de markt er klaar voor is. Als ik het goed heb begrepen, heeft de minister zelfs zijn politieke toekomst verbonden met het succes van de marktopenstelling per 1 juli. Dat zal wel goed gaan, neem ik aan. Overigens ben ik wel nieuwsgierig naar de laatste informatie hierover. Het is één voor twaalf, ik ga er eigenlijk vanuit dat alles op rolletjes loopt, maar ik "misbruik" dit debat om de laatste check te maken.

De minister zegt altijd dat een sterke markt een sterke overheid nodig heeft. Met de voorstellen die wij vandaag aannemen hebben we een voldoende borging om de overheid een sterke rol te kunnen laten spelen. Dat is ook hard nodig, want de energiemarkt is nog geen echt vrije markt, een markt met volop concurrentie. Onze fractie maakt zich hier zorgen over. Zo zullen in Europees verband door fusies en overnames steeds grotere energiebedrijven gaan ontstaan. Er zal dan zeker sprake zijn van nog meer afname van de concurrentie, wat ons beslist niet in het belang van de afnemer lijkt. De minister schrijft dat hij in het kader van het Nederlands voorzitterschap hieraan aandacht zal geven. Hoe zet de

minister dat om in acties en afspraken? Aan welke vorm van afspraken denkt hij?

Bij stroom wordt regelmatig de vraag gesteld of daarop wel serieuze prijsconcurrentie mogelijk is. Is die prijs immers niet voor zo'n 90% afhankelijk van de olieprijs, en is die laatste prijs niet voor alle leveranciers gelijk? Als je uitrekent wat het kostenvoordeel is voor de consument met de verschillende leveranciers, dan is dat uiteindelijk erg gering. Het gaat om tientallen euro's per jaar, wat relatief gezien heel kleine bedragen zijn, waarvoor we wel gigantische operaties neerzetten.

Net als sommige politici, af en toe de premier en een enkele voetbaltrainer worden ook energiebedrijven van tijd tot tijd gedemoniseerd. Als we de consumentenprogramma's mogen geloven, regent het klachten. De voorzitters van raden van bestuur bungelen stevast onderaan de lijstjes van gewilde managers. Er rust een soort vloek op dat soort bedrijven. In dit verband is het dan ook goed dat de DTe zich bemoeit met de klachtenafhandeling van energiebedrijven. Ik had eerlijk gezegd verwacht op de website van de DTe honderden, zo niet duizenden klachten van verontruste consumenten aan te treffen, maar dat viel tegen, of reuze mee. Dat is overigens een prachtige website, waar een aantal benchmarkgegevens is te downloaden over het aantal klachten wat consumenten hebben over hun elektriciteitsbedrijven. In het eerste kwartaal zijn er 55 klachten geweest over de facturering van alle energiebedrijven, wat verhoudingsgewijs buitengewoon laag is. Het is goed om dat te zeggen, als een soort tegenwicht tegen de idee dat de energiebedrijven het op dat punt buitengewoon slecht doen.

Overigens kan dit ook betekenen dat de DTe nog relatief onbekend is als organisatie waar klachten kunnen worden ingediend. Iedere klacht is er natuurlijk een te veel. Wat is het oordeel van de minister over de prestaties van de sector op dit punt?

Op de website ontbreekt een duidelijk, geobjectiverd overzicht van de tarieven. Geïnspireerd door deze prachtige voorstellen heb ik geprobeerd, na te gaan of ik niet te veel betaal bij mijn lieve vrienden van Eneco. Er was beloofd dat dit helder zou worden gepresenteerd, maar het blijkt toch een kwestie van hogere wiskunde te zijn en daar ben ik niet bedreven in. Nu kan ik de minister niet verwijten dat ik niet goed ben in hogere wiskunde, maar hij kan er wellicht wel voor zorgen dat de tarieven van de verschillende leveranciers transparanter worden gepresenteerd. Dit past ook in zijn missie om de consument voorop te plaatsen.

Uit de ervaringen met de telefoniemarkt weten wij dat een objectieve vergelijking van tarieven zeer lastig is. Er zijn altijd leuke acties, kortingen en andere spiegelgjes en kraaltjes waardoor alleen specialisten door de bomen het bos nog kunnen zien. Bovendien kennen veel contracten voetangels en klemmen, riant afkoopsommen en boetes, waardoor mensen al snel denken: laat maar.

Als wij niet alert zijn, gaat het dezelfde kant op met gas en elektra. De zoveel geprezen keuzevrijheid kan een papieren tijger worden. Op dit punt is dan ook adequate monitoring van belang. Over monitoring gesproken, in het voorgestelde artikel 80 van de

Elektriciteitswet 1998 is binnen twee jaar een evaluatie voorzien. Kunnen de doeltreffendheid en de effecten van de wet ten aanzien van de gerealiseerde keuzevrijheid voor afnemers expliciet in de evaluatie worden opgenomen? Deze punten staan namelijk niet in artikel 80, waarin wel andere punten expliciet worden genoemd. De minister heeft aangegeven dat dit het belangrijkste doel van deze wetgeving is. Ook op dat punt moet dus worden geëvalueerd.

Waarom moet nota bene in de wet worden vastgelegd dat de DTe belast is met de uitvoering van de evaluatie, terwijl deze dienst daar zelf onderwerp van is? Een slager die zijn eigen vlees keurt, redt het wel op korte termijn, maar op lange termijn raakt hij zijn klanten kwijt. Mijn fractie is er dus niet voor dat de DTe dit soort evaluaties uitvoert. Zij geeft er de voorkeur aan hiervoor een onafhankelijk instituut in te schakelen. Wij zijn benieuwd naar de reactie van de minister op dit punt.

De voorstellen laten de minister nogal wat ruimte. Beleidsvrijheid is mooi, maar een dialoog met het parlement is veel beter. Ik noem de bevoegdheden op grond van artikel 66b van de Gaswet om een of meer rechtspersonen aan te wijzen die de taak krijgen om de gasbeurs tot stand te brengen en in stand te houden. Hoe wil de minister het parlement bij dit soort zaken betrekken? Ik sluit mij aan bij de vragen van mevrouw Sylvester op dit punt.

Artikel 66a van de Gaswet en artikel 66d van de Electriciteitswet maken het mogelijk om partijen te verplichten elektriciteit, gas, transportcapaciteit, opslagcapaciteit of productiecapaciteit op de markt aan te bieden. In de memorie van antwoord geeft de minister aan alleen in een uiterst geval van deze mogelijkheid gebruik te willen maken, dus nadat alle reguliere mogelijkheden zoals het voeren van overleg op niets zijn uitgelopen. Kan de minister iets meer zeggen over de achtergrond van dit artikel? Hebben landen met een vergelijkbaar geliberaliseerde energiemarkt ook een dergelijke noodrem? In welke situaties denkt de minister hiervan gebruik te zullen maken?

Vandaag promoveert ene mijnheer De Vries in Delft op een interessant proefschrift. De minister is zeer geïnteresseerd in de wetenschap in het algemeen. Hij zal zich zeker verheugen op dit proefschrift. De heer De Vries komt tot de conclusie dat de prijs van elektriciteit binnenkort zal oplopen en dat er een tekort aan elektriciteit zal ontstaan, omdat er niet voldoende wordt geïnvesteerd in nieuwe centrales; een zorgelijke conclusie. Kan de minister aangeven hoe hij verder met deze wetenschappelijke bevinding omgaat? Wat zijn zijn beleidsvoornemens op dit punt?

De heer **Kox** (SP): Het is interessant om de reactie van de minister op het onderzoek van de heer De Vries te vragen, maar ik vraag de reactie van de heer Schouw op een aantal punten die hij noemt. a) Er zullen nauwelijks prijsverschillen geconstateerd worden, denkt hij. b) Als zij er al zijn, kan hij ze met zijn opleiding en ervaring als volksvertegenwoordiger al niet vinden, want het is te ingewikkeld voor hem. c) Er is een dreiging dat de prijzen verder oplopen. Wat moet er nog meer gebeuren voordat een zo pragmatisch-rationele partij als D66 zegt dat er te

veel onzekerheden zijn om zo'n wet goed te kunnen keuren? De heer Schouw heeft een uitstekend betoog gehouden voor het afwijzen van de wet.

De heer **Schouw** (D66): Dat snap ik vanuit uw perspectief.

De heer **Kox** (SP): Ik noemde niet mijn argumenten, maar de uwe.

De heer **Schouw** (D66): Maar de conclusie die u eraan verbindt, is niet de mijne.

De heer **Kox** (SP): U was niet zo goed in wiskunde, maar u kunt toch wel optellen? U noemt voortdurend nadelen. Opgeteld, moet het antwoord dan toch "nee" zijn? Of is dat echt hogere wiskunde?

De heer **Schouw** (D66): U winkelt wat selectief in mijn betoog. Ik heb een jaar geleden ook een debat gevoerd met de minister over dit onderwerp. Men kent mijn terughoudende en gematigde houding in dezen, maar u kent ook mijn opstelling dat het goed is dat het pad van liberalisering is opgegaan. Ik volg dat echter niet met oogkleppen op. Ik heb de consequenties goed in de gaten. Ik probeer die dingen zo eerlijk en objectief mogelijk te benoemen. Dat brengt mij niet van het pad af van de liberalisering. Het is mijn taak om dit soort dingen te benoemen. Alleen mijn eindconclusie is even een andere dan die van u. U zegt dat wij er nooit aan hadden moeten beginnen. Ik benoem een aantal risico's en ik hoop dat wij die zodanig kunnen managen dat wij het grote doel, keuzevrijheid voor consumenten en een betere prijs/prestatieverhouding, kunnen realiseren.

De heer **Kox** (SP): U zegt dus: ik hoop dat het zo zal zijn, want ik ben nu eenmaal dat pad opgegaan. Het is dus een soort geloof dat het goed zal komen. De feiten spreken tegen u, maar u blijft geloof, hoop en liefde houden en u denkt dat het uiteindelijk goed zal komen. Dan hebt u toch bewezen wat er afgelopen zaterdag in de Volkskrant stond namelijk, dat waarover wij spreken toch meer een ideologie is dan een economie.

De heer **Schouw** (D66): Ik denk dat het een economie is. Ik denk ook niet dat de feiten dat tegen spreken. Ik had echter gehoopt dat de feiten harder waren en meer effecten hadden opgeleverd dan ik nu kan benoemen. Het is niet anders.

Tot slot. In de brief van de minister van 31 maart jongstleden heeft hij een weg geschetst waarlangs verdere veranderingen, nadat wij dit voorstel hebben vastgesteld, nader vorm krijgen; een on-Hollands voorstel, zei de minister zelf, geen poldervoorstel. Hij wil de splitsing tussen beheer van het netwerk en de levering van energie uniform voor alle energiebedrijven opleggen. Wij zijn het van harte eens met dit voornemen van de minister. De huidige situatie geeft immers onvoldoende garanties voor een onafhankelijk netwerk. Terecht heeft de minister zorgen over de borging van leveringszekerheden. Aan de minister hebben wij het verzoek om tempo te maken en tempo te houden op dit dossier.

Een belangrijke vraag is hoe het tijdspad er uitziet. Voorgaande sprekers hebben dat al uitvoerig gewisseld. Het lijkt mij goed om daar snel duidelijkheid over te krijgen.

Mijnheer de voorzitter. Misschien is het niet voor iedereen duidelijk geworden en daarom heb ik nog een slotzin. Ik laat u niet langer in spanning. Mijn fractie en ook die van de OSF kan instemmen met het voorstel.
*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Collega Ketting heeft een houtskoolschets gemaakt om ons mee te laten leven met allerlei ontwikkelingen vanaf het begin van de vorige eeuw. Ik wil dat ook doen, maar ik laat het licht op iets anders schijnen.

Vanaf het begin van de vorige eeuw is er stevig gediscussieerd over het al dan niet gewenst zijn van het door de overheid exploiteren van bedrijven, met name bedrijven met een monopolistisch karakter. De meningen waren verdeeld, net als vanavond het geval bleek te zijn, en dat is maar goed ook. Zo was er bij politieke partijen zorg over het monopolistische karakter van bedrijven die zich tot taak hadden gesteld, diensten te verlenen die moesten voorzien in noodzakelijke levensbehoeften, zoals gas en elektriciteit. De vraag luidde of particuliere exploitanten alleen of te eenzijdig zouden letten op hun eigen belang door het berekenen van te hoge tarieven en het geven van slechte service. Anderen beweerden met grote stelligheid dat het noodzakelijk was dat de overheid energiebedrijven zou exploiteren ter bevordering van de volkswelvaart, zoals men dat toen noemde, en ter bescherming van de gebruikers.

Daar liep nog een andere principiële discussie doorheen die ging over de rechtsstaat. Ik hoop dat er nog wat juristen in de zaal zijn. Moest de overheidstaak geheel opgaan in rechtsbedeling en rechtshandhaving of heeft de overheid een omvangrijkere taak? Over hoe omvangrijk die taak was, liepen de meningen uiteen. Kortom, de standpunten van liberalen, socialisten, in alle stromingen die er toen waren, en confessionelen liepen nogal uiteen.

De laatste jaren is in feite een zelfde soort discussie gevoerd bij de liberalisering van de energiemarkt. Wij vinden dat winst -- ik spreek namens de fracties van de SGP en de ChristenUnie -- omdat het in de politiek om meer gaat dan alleen het zoeken van technische oplossingen. Politiek bezig zijn behoort vanuit een diepere geestelijke basis plaats te vinden. De liberalisering is door ons ook kritisch gevolgd. Wat zou deze gaan betekenen voor het milieu en voor de leveringszekerheid? Wij kunnen dat aanvullen.

In ieder geval is de onafhankelijke positie van de landelijke netbeheerder nu gewaarborgd. Dat is altijd door ons bepleit, want dat vinden wij een groot goed. Er is ook adequaat toezicht geregeld, en dat is niet minder goed in zo'n situatie. Dat zijn de redenen waarom wij met instemming kennis hebben genomen van het wetsvoorstel. Het wetsvoorstel beoogt effectieve marktwerking te bevorderen, consumentenbescherming te versterken en uitvoering te geven aan de tweede Europese Elektriciteits- en gasrichtlijn en de verordening inzake grensoverschrijdend elektriciteitstransport.

Een aantal vragen van onze fracties zijn door de minister genoegzaam beantwoord, en daar komen wij niet meer op terug. Wij hebben nog vragen over twee onderwerpen.

In de nota naar aanleiding van het verslag geeft de minister aan dat het begrip "standaardaansluiting", zoals gehanteerd in artikel 27, lid 2 van de Elektriciteitswet 1998 een nieuw begrip zou zijn. Van mensen die zeggen even knap te zijn als de minister, daar moesten wij wel naar zoeken, maar uiteindelijk is het gelukt om ze te vinden, hebben wij vernomen dat het begrip "standaardaansluiting" in de door de DTe vastgestelde tarievenscode een gangbaar begrip is. Wij veronderstellen dat de betekenis van het begrip "standaardaansluiting", zoals bedoeld in artikel 27, lid 2 van de Elektriciteitswet 1998 geheel overeenkomt met de term "standaardaansluiting", zoals gehanteerd in de door de DTe vastgestelde tarievenscode. Wij horen graag van de minister waarom hij vindt dat wij geen gelijk hebben.

Ik kom bij de toegang tot de gasnetten; onder anderen de collega's Sylvester en Doek zijn hierop ingegaan. Nederland dient uiterlijk 1 juli 2004 zijn wetgeving aan de Tweede EU-Gasrichtlijn te hebben aangepast. Om te voldoen aan de Europese richtlijn is het noodzakelijk, het huidige in de Gaswet opgenomen systeem van toegang tot gasnetten, gebaseerd op "onderhandelde toegang" en "indicatieve tarieven en voorwaarden", te wijzigen. Onderhandelde toegang tot gasnetten zal moeten worden vervangen door een aanbodplicht voor de netbeheerder. De tarieven en voorwaarden moeten door de DTe worden goedgekeurd en worden gepubliceerd. Daarnaast moet het toezicht van de DTe zich ook gaan uitstrekken over tarieven en voorwaarden voor aansluitingen. Het voorliggende wetsvoorstel voorziet in deze aanpassingen. Echter -- nu komt de pijn -- de minister stelt in de nota naar aanleiding van het verslag dat inwerkingtreding van deze artikelen pas per 1 januari 2006, dus ruim anderhalf jaar later dan voorgeschreven door de EU-richtlijn, zal plaatsvinden. Ter rechtvaardiging van deze inbreuk op de Tweede EU-Gasrichtlijn wijst de minister op uitvoeringstechnische problemen. Daarnaast geeft de minister aan dat met de Richtlijnen Gastransport 2005 de facto zou worden voldaan aan de eisen van de Europese richtlijn. Uitvoeringsproblemen kunnen naar onze mening geen reden zijn voor een vergaande inbreuk op Europese regelgeving. Ook het argument dat in de praktijk steeds wordt gehandeld overeenkomstig de Tweede EU-Gasrichtlijn -- los van wat hiervan moge zijn -- kan niet volstaan. Een bestaande praktijk kan zich bij conflicten tussen netbeheerder en afnemers immers snel wijzigen. In dat geval kan de afnemer zich niet beroepen op de hem op grond van de Tweede EU-Gasrichtlijn toekomstende wettelijke rechten. Hierop willen wij helder en klaar, zonder veel kunstlicht, een antwoord van de minister.

Volledige uitvoering van de Tweede EU-Gasrichtlijn per 1 januari 2006 is niet aanvaardbaar. De richtlijn moet uiterlijk per 1 januari 2005 volledig zijn uitgevoerd. Mede gelet op de voorbereidende werkzaamheden van de DTe, bijvoorbeeld met de

Richtlijnen Gastransport 2005, moet het toch mogelijk zijn, al dan niet met inzet van extra personeel, voor 1 januari 2005 de voorwaarden voor toegang tot de gasnetten vast te stellen. Wij verzoeken de minister dan ook, de inwerkingtreding van het systeem van gereuleerde toegang per 1 januari 2005 te bewerkstelligen.

Met belangstelling wachten wij op de beantwoording van de minister.

*N

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Voorzitter. Ik vervang vandaag mijn collega Van der Lans, die vanavond moest kiezen tussen zijn rol als vader en zijn rol als politicus. Zijn dochter schittert op dit moment in de eenmalige -- daar gaat het om -- uitvoering van de musical *In de shit*, ter gelegenheid van haar afscheid van de basisschool. Dat "*In de shit*" gaat niet over de opwekking van energie uit mest, zo kan ik vertellen. Na veel wikken en wegen, waarin hij werd bijgestaan door CDA-collega's die daar zeer deskundig in zijn, heeft hij zijn vaderrol de voorrang gegeven en mij gevraagd hier als zijn stand-in op te treden. Dat doe ik graag; het is een mooi onderwerp.

Ik weet niet waarom wij allemaal in de geschiedenis duiken bij dit onderwerp, maar ik doe het ook. Bij de Grote Geschiedenis Quiz werd dit jaar gevraagd wanneer het parlement in hoofdlijnen had besloten over de zogenaamde Mammoetwet. Was dat, zo wilde de quizmaster weten, in 1961, in 1965, in 1968 of in 1970. Voor de vijftigers onder ons -- dat ben ik overigens niet -- leek dit een makkelijke vraag. De grote reorganisatie van het onderwijs waartoe de Mammoetwet leidde, voltrok zich in de tweede helft van de jaren zestig. Het goede antwoord moest dus wel 1965 zijn. Dat bleek fout te zijn. Het juiste antwoord was 1961. In die jaren nam men namelijk nog ruim de tijd tussen het moment van besluiten en het moment van invoeren zodat alles echt goed geregeld zou kunnen worden. Kom daar tegenwoordig nog maar eens om.

Hoe anders is dat in 2004. Als over ongeveer dertig jaar een vergelijkbare vraag in de Grote Geschiedenis Quiz zou worden gesteld over de energiewetten die wij vanavond bespreken, zouden de alternatieven anders luiden. Op de vraag hoeveel tijd er zat tussen het definitieve besluit van het parlement om in te stemmen met het geheel vrij maken van de energiemarkt in Nederland en de invoering, zouden de alternatieven bijvoorbeeld kunnen luiden een dag, een week, een maand of een jaar. Vermoedelijk zullen de meeste deelnemers van die Grote Geschiedenisquiz in 2030 gokken op bijvoorbeeld een maand of een week. Eén dag, dat is zelfs vanuit het perspectief van 2030, in die grote snelle tijd, onvoorstelbaar. Toch is het zo. Wij nemen nu een cruciaal besluit over een werkelijkheid die over iets meer dan 24 uur in moet gaan. Het is nog net niet te laat. Het lijkt nu wel op god zegene de greep.

Laten wij nu maar hopen dat het gehele pakket, al die noodverbanden die de afgelopen tijd snel zijn aangelegd, voldoende is om ons land te behoeden voor Californische toestanden. Nog geen half jaar geleden was één van de meest deskundige Nederlanders op dit terrein, het gewaardeerde lid Ketting, daar bepaald niet gerust op.

Ik heb hem vanavond horen zeggen dat hij dat nog steeds niet helemaal is. In een leerzaam interview in *Vrij Nederland* waarin hij kritisch terugkijkt op de introductie van marktwerking in de energiesector, zegt hij: "De energiedirecteuren geven hoog op over hun publieke taken, maar gesprekken daarover duren opvallend kort als het gaat om de vraag hoeveel zij eraan willen uitgeven. Ze moeten winst maken, aandeelhouders tevreden stellen. Vandaar dat ze streven naar schaarste. Dat levert meer op. Er is er niet een die de aanvechting heeft om in overvloed stroom te produceren." Dat gaat dus over de leveringszekerheid. Liberalisering leidt gezien het bijzondere karakter van het product energie op termijn heel gemakkelijk tot een opwaartse druk van de prijzen. In zo'n context winnen namelijk de wetten van het kapitaal het doorgaans makkelijker van publieke belangen zoals een goedkope, betrouwbare en duurzame stroomvoorziening.

De heer Ketting had een half jaar geleden ook nog ernstige zorgen over de betrouwbaarheid. Hij sloot toen bepaald niet uit dat zich in Nederland hetzelfde zou voordoen als twee jaar geleden in Californië. Hij verwees naar de grote stroomstoringen in andere Europese landen en kwam tot de slotsom: "Het bewijs dat stroomstoringen veroorzaakt worden door de liberalisering lijkt mij in ieder geval een stuk overtuigender dan het bewijs voor het broeikaseffect." Je moet het maar durven, om zo'n citaat uit de spreken als GroenLinkser. Ik vervolg het citaat: "Aangezien het bewijs van het broeikaseffect met de dag harder wordt, moeten wij concluderen dat er grote risico's kleven aan de liberalisering van de energiemarkt." Precies om die reden blijft de fractie van GroenLinks geen voorstander van deze operatie.

Er moet worden gezegd dat deze minister met zijn filosofie "een sterke markt vraagt om een sterke overheid" het energietema met een bewonderenswaardige kordaatheid heeft opgepakt. Snel na zijn aantreden heeft hij de aanvankelijke startdatum van 1 januari geschrapt en vervangen door 1 juli. De daardoor vrijkomende tijd heeft hij gebruikt om in deze implementatie- en interventiewet (IenI-wet) waarborgen voor het publieke belang en voor de belangen van consumenten in te bouwen. Daardoor is de rol van de toezichthouder nadrukkelijk versterkt. Je zou kunnen zeggen -- sorry, paarse collega's -- : hij is het paarse puin gaan ruimen. Dat leidde tot een min of meer ongeclausuleerde liberalisering. Nog eenmaal collega Ketting in het al eerder aangehaalde VN-interview: wat mij zeer heeft teleurgesteld, is dat bij zowel Weijers als Jorritsma de kennis van deze energiemarkt gering was.

De minister verdient waardering voor dit alles. Op voorwaarde dat je bereid bent om met hem mee te denken over de logica en de noodzaak van de liberalisering van de energiemarkt heeft hij de dingen gedaan die gedaan moesten worden. Daarbij heeft hij er voortdurend naar gestreefd om een zo groot mogelijke politieke consensus te bereiken. Daardoor is hij erin geslaagd om, althans voorlopig, de politieke angel uit de discussie te halen. Wij hebben de IenI-wet voor ons liggen, die politiek zeer breed wordt ondersteund. Zo is mijn partij blij dat de amendementen over het inzichtelijk maken van de herkomst van energie in de wet zijn verwerkt.

Met ingang van de nieuwe wet zijn leveranciers verplicht om de herkomst voor de consument inzichtelijk te maken. Aanvankelijk gebeurt dit achteraf, maar vanaf 2007 moeten zij dat vooraf doen. Dat is een goed voorbeeld van het serieus nemen van consumenten.

GroenLinks is ook zeer te spreken over de voorgenomen splitsing tussen netwerkbeheerder aan de ene kant en energieproductie en –leverantie aan de andere kant. Dat wordt nog niet direct met deze wetten geregeld. Wij komen hier dus nog over te spreken. Het feit dat de minister in principe een helder model heeft gekozen met een scherpe scheiding tussen publiek eigendom en private belangen is van groot belang. Hij haalde daarmee de woede van grote energiebedrijven, zoals Essent en Eneco, op zijn hals. Zij beschuldigen hem van controversiële en speculatieve theorieën die in geen enkel ander Europese lidstaat aantoonbaar gangbaar zijn. Dit is een citaat van heftige taal. De woede van de energiebedrijven is in onze ogen eerder een teken dat de minister op de goede weg zit. Kennelijk zijn die bedrijven al zo gefixeerd op hun economische overleving in Europa dat zij niet meer redelijk kunnen meedenken over de vraag hoe je bij nieuwe marktverhoudingen het publieke belang strikt moet onderscheiden van economische belangen.

De energiebedrijven hebben overigens wel een punt als zij wijzen op het feit dat de ontwikkelingen in Europa allerm minst eenduidig zijn. De invulling van de liberalisering schiet alle kanten op. De kans is dan ook groot dat uit deze onduidelijkheid straks enkele energiegianten ontstaan. De collega's spraken er ook al over. Die giganten maken dan de dienst uit, omdat zij hun positie konden innemen zonder dat er eenduidige Europese borging bestond voor wat je het publieke belang zou kunnen noemen. GroenLinks vindt dat geen aangenaam vooruitzicht. De antwoorden van de minister in de schriftelijke voorbereiding konden wij niet echt geruststellend noemen. Zelfs adepten van de vrije markt moeten hier toch een beetje huiverig van worden.

Ik kom te spreken over het punt waarbij mijn fractie de meeste bedenkingen heeft. GroenLinks pleit al jaren voor een radicale transitie naar een duurzame energiehuishouding. Zij ziet dat graag gebeuren in een hoger tempo dan de regering voornemens is. Wij vrezen dat liberalisering van de markt dat doel niet bepaald dichterbij brengt. Een kind kan begrijpen dat in een markt waar de concurrentie om de prijs geïntensiveerd wordt, niet de meeste aandacht zal uitgaan naar die vormen van energie waarvan de winstmarges het moeilijkst te realiseren zijn.

Duurzame energie, daar hebben wij het over. Natuurlijk is het waar dat op dit moment meer dan 2,5 mln huishoudens gekozen hebben voor groene stroom. Die score is alleen voor een groot deel geboekt omdat groene energie aanvankelijk goedkoper was, in ieder geval niet duurder. Een dergelijke keuze voor de goede zaak voel je niet in je portemonnee en dus is zo'n keuze de gemakkelijkst. Wij dreigen nu een stap te zetten waardoor dit voordeel wegvalt, niet in de laatste plaats omdat de instrumenten zijn veranderd om die prijs laag te houden. Voor je het weet, concurreren wij dus de eerder geboekte maatschappelijke winst uit de markt, zonder dat wij

beschikken over de instrumenten die ons in staat stellen om deze winst op een andere manier te behouden. Dat vinden wij onverteerbaar. In dat opzicht vinden wij de uitleg van de minister in de memorie van antwoord ook ontoereikend. Naar aanleiding van vragen van mijn fractie vraagt de regering vraag waar wij bang voor zijn, nu er al 2,5 mln huishoudens voor groene stroom hebben gekozen en de liberalisering ook wat duurzaamheid betreft al een succes is omdat die leidt tot meer verbruikers van groene stroom.

Die waarheid geldt tot 1 juli aanstaande. Wij zijn bezig met het creëren van marktomstandigheden waarin het niet bepaald denkbeeldig is dat groene stroom zich meer en meer uit de markt prijst. Hoe denkt de minister de verbruikers van groene stroom binnen het nieuwe regime vast te houden of ze in aantal te laten toenemen? Ik heb het nu alleen over de consumenten van groene energie, maar ik wil ook weten hoe de minister denkt te bereiken dat producenten bijvoorbeeld de vervuulende bruinkool links zullen laten liggen. De huidige subsidiëring van bepaalde stroomopwekkingsmethoden zijn volstrekt onvoldoende om de goedkoopste doch minst duurzame grondstof te compenseren.

Als de fractie van GroenLinks vanaf het allereerste begin had mogen bijdragen aan de regie van dit proces, was liberalisering niet het doel geworden, maar hooguit een middel. Dan was zij altijd afhankelijk geweest van onze voornaamste doelstelling: een versnelde omschakeling naar een duurzame energiehuishouding. Interventies in de markt, betere concurrentie, en meer keuzemogelijkheden hadden wij dan telkens getoetst aan de eis van duurzaamheid. Dan waren wij natuurlijk ook jaren eerder begonnen met het vergroten van de mogelijkheden voor de productie van groene energie. Wat vindt de minister van een quotering of, vriendelijker gezegd, een opdracht aan alle energiebedrijven om een bepaald percentage van hun energie duurzaam te produceren en om ervoor te zorgen dat zij elkaar niet naar beneden beconcurreren?

Al met al levert dit geheel een hybride oordeel op. Wij houden bezwaren tegen de logica en de systematiek van de liberalisering, juist omdat het voor ons overheersende publieke belang van verduurzaming niet als uitgangspunt is genomen. Deze liberalisering is de onze niet. Als je eenmaal binnen de dominerende liberaliseringslogica treedt, valt moeilijk te ontkennen dat deze minister het beter doet dan zijn Paarse voorgangers. Hij onderkent de risico's beter en is beter in staat om de publieke belangen te waarborgen. Dat mag op zichzelf een prestatie worden genoemd. Zeker gezien het verleden van de minister, hadden wij echter veel meer oog voor duurzaamheid van hem verwacht. Wij zijn benieuwd naar zijn reactie.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Jos van der Lans kiest vanavond voor zijn vaderlijke plichten. Dat is mooi om te horen. Ik heb ervoor gekozen om dat morgen te doen. Dan laat ik de politiek de politiek en kies ervoor om thuis in mijn gezin aan mijn vaderlijke plicht te voldoen. Ik hoop

dat mijn gezin bereid is om die avond met mij naar het voetballen te kijken. Je moet wat over hebben voor je gezin.

Ik wil het over voetballen kijken hebben. Morgen kijken wij natuurlijk met ons allen naar voetbal. Dan zien wij hoe Nederland in de finale van het EK komt. Het is goed om ons te realiseren dat wij dit alleen kunnen doen dankzij de energiebedrijven. Die laten ook niet na om ons dit in allerlei mooie, oranje gekleurde commercials te vertellen. Zonder onze energiebedrijven zouden wij niet eens weten dat wij in de finale komen! Dat zou dan een groot geheim blijven. Wel, dat is dus een moment waarop je denkt: "Toch goed dat ze er zijn, die energiebedrijven." Dit is een van de dingen die je vanaf overmorgen kunt laten meewegen bij je keuze van je energieleverancier, want donderdag zitten wij niet alleen in de finale, maar dan hebben wij ook de vrijheid om zelf te bepalen waar wij onze energie gaan kopen.

Kort samengevat moet deze wetgeving gaan zorgen voor implementatie van Brusselse richtlijnen voor de liberalisering van de energiesector. Daarnaast zorgt deze wet ervoor dat er keuzevrijheid voor de consument ontstaat op een markt die zich houdt aan vastgestelde en door Dte gecontroleerde spelregels, met redelijk beschermende voorwaarden voor de consument. Het is, zoals een vorige spreker al zei, het sluitstuk van de liberaliseringsoperatie op het gebied van gas en stroom.

De minister denkt dat hij zijn zaakjes op orde heeft. De burger krijgt onder tamelijk transparante condities meer keuzevrijheid. Voor een liberaal als hij is dat weer een stap vooruit, denk ik. En zoals de heer Ketting al zei, het is liberaal, dus het is prima. Dat is een redenering waar je verder niets tegen in kunt brengen, tenzij je zegt dat het onzin is. Maar de redenering is: hoe meer ruimte wij scheppen voor de mens als homo economicus, des te beter het is. Al rekenend rekent de mens zich letterlijk en figuurlijk rijk, zo denken de liberalen van dit moment. Of, liever gezegd, zo geloven de liberalen van dit moment.

De heer **Ketting** (VVD): Voorzitter. In verband met het gebrek aan historisch besef van de heer Kox zou ik hieraan willen toevoegen dat dit al een paar honderd jaar geleden door John Stuart Mill en Adam Smith is verkondigd, met het goede resultaat waarvan wij tot op heden hebben kunnen genieten...

De heer **Kox** (SP): Dat dit al enkele honderden jaren geleden verkondigd werd, is mij bekend, maar dat er zo weinig ontwikkeling in heeft gezeten, valt mij tegen. U bent dus wel consequent in uw denken, maar vooral ook conservatief. U zegt in grote lijnen nog steeds hetzelfde als Stuart Mill en Smith. En of dit de wereld nu zoveel heeft opgeleverd, daarover zou je kunnen discussiëren. Als je het aan de andere kant van de wereld gaat vragen, merk je dat het perspectief daarop toch heel anders is dan in deze fijne Kamer.

Voorzitter. Ik probeer mij erin te verplaatsen, hoe blij wij in de liberale gedachtegang met de toegenomen individuele keuzevrijheid zouden moeten zijn. Je zit 's avonds je vaderlijke plicht te doen en je zet de thermostaat op een graad of 19, je zet de televisie en nog

wat apparaten aan en je bent gezellig aan het uitpluizen wat de beste mogelijkheden zijn voor je pensioen, je prepensioen, je arbeidsongeschiktheidsverzekering, je zorgverzekering, je WA-verzekering, je hypotheek en de financiering van je auto. En om de avond nog gezelliger te maken kun je het dan ook nog over gas en stroom hebben. Wie kiezen jullie, jongens? Heerlijk! Dat is een keuzevrijheid die ik niet ken en ik begrijp dat ik iets geweldigs mis. Ik probeer mij ook voor te stellen wat mijn ouders en voorouders gemist hebben in de tijd dat energie normaal was en dat het allemaal al geregeld was.

Ik wil hiermee maar zeggen dat keuzevrijheid mooi is, maar dat het in de praktijk anders wordt. Want waaruit moeten wij eigenlijk kiezen? Als Advocaat moet kiezen tussen drie buitenspelers – Van der Meyde, Overmars en Makaay – dan is dat niet eenvoudig, zo weten wij na Nederland-Zweden. Maar het is eerlijk gezegd een makkie vergeleken met de keuze tussen Nuon, Essent en Eneco. Die zijn immers volstrekt identiek; ze verkopen identieke waar en ze lijken volgens de consument ook volstrekt op elkaar. Dit wordt ook vastgesteld in een onderzoek van Consult Brands Strategy, hoeveel reclamefilmpjes er ook over ons worden uitgestort, waaraan de energiebedrijven miljoenen aan gemeenschapsgeld besteden om zichzelf neer te zetten als een uniek merk. Wat ze ook doen, de consument houdt vol dat het één pot nat is, en geef hem eens ongelijk.

Alle liberalisering en concurrentie op een toekomstige Europese energiemarkt ten spijt, er zullen nauwelijks prijsverschillen voor energie ontstaan, zo becijferde het Algemeen Dagblad.

Het gaat hooguit om een paar euro per jaar. Ik vraag de minister of dit zo is. Zo ja, vindt hij dan de hele operatie wel de moeite waard? Lopen wij niet een droombeeld achterna, dat in feite niets voorstelt?

Als je niet overstapt naar een andere leverancier, mag je toch nog kiezen als klant. Dus, naast de moeilijkheid te kiezen tussen partijen waar niet tussen te kiezen is, krijg je ook nog de kans om bij je eigen leverancier te kiezen. Bij mijn leverancier bijvoorbeeld, Essent, mag ik gratis en voor niets kiezen tussen Budget, Standaard en Plus. U zult ook allemaal die folders in de bus hebben gekregen. Maar alleen als je nooit thuis bent of altijd met de ramen open stookt, zijn Budget en Plus zinvol. In alle andere gevallen -- dat is van 90 tot 99%, volgens Essent -- is Standaard de beste keuze. In dat geval kies je ervoor om alles hetzelfde te laten, volgens Essent. Het grappige is dat dit zelfs niet waar is, want volgens de Consumentenbond kies je als je voor Standaard kiest, er toch voor -- via de kleine letters van Essent -- een contract voor bepaalde tijd af te sluiten, iets dat je van tevoren niet had. Kent de minister dit soort kunstjes en kent hij er nog méér, die de consument geflikt worden teneinde hem het gevoel te geven dat hij vrij is te kiezen op de zoveel geprezen markt van gas en stroom?

Voorzitter. Ik heb het idee dat ik móet denken dat er allerhande keuze is. Daarom krijg ik bericht van mijn leverancier -- u zult het ook gehad hebben -- dat ik niet moet vergeten dat ik ook nog kan kiezen tussen groene en grijze stroom. Om die keuze aantrekkelijker te maken mag ik bij de keuze voor groene stroom ook nog eens meedoen aan, hoe bedenken zij het, een slagzinnenwedstrijd met

kans op een elektrische snorfiets ter waarde van 1699 euro. Als ik dan treurig zou worden en denken: “Shit, ik heb al gekozen voor groene stroom; ik grijp daar dus mooi naast”, dan hoef ik niet te wanhopen, want ik krijg een andere bon waarin staat dat als ik al groene stroom heb, ik toch mee mag doen aan de slagzinnenwedstrijd! Maar de vraag die ons bezig moet houden, is natuurlijk: wat moet ik met een elektrische snorfiets? Zeker, nu het zich laat aanzien dat de groene stroom straks een heel stuk duurder gaat worden en dáár kan ik dan weer niet voor kiezen. Of is dat niet zo en heeft de minister ons beter nieuws te melden over de verontrustende berichten over groene stroom?

Al deze schijnkeuzen, naar mijn mening, maskeren dat je voor één ding niet mag kiezen en dat is kiezen voor “niet kiezen”, kiezen voor “niet veranderen” en kiezen voor “houden wat je hebt”. Het betekent ook dat je als Nederlander niet mag kiezen voor levering van het hoogst calorische gas, voor altijd even krachtige stroom tegen de laagste prijzen van Europa met vrijwel 100% leveringszekerheid en voor de garantie dat gas- en stroomwinsten in de gemeenschap blijven, bij de gemeenten en de provincies die eigenaar van de energiebedrijven zijn of in de reserves van de energiebedrijven, zodat onderhoud en investeringen gegarandeerd zijn. Daarvoor mag je niet kiezen, want dat werkt namelijk al sinds jaar en dag goed en dat kan niet goed zijn. Gij zult voor de verandering zijn of jij zult niet zijn, zo is tegenwoordig het liberale begrip. Die keuze gunnen wij de consument niet en dat valt mij nu zo tegen, als je zo creatief bent met het aanbieden van keuzemogelijkheden.

Het is waar dat de meeste Nederlanders desgevraagd zeggen dat zij het leuk vinden om te kiezen. Dat is ook logisch, want wie zou nu “nee” antwoorden op zo’n vraag? Belangrijker is echter dat de meeste Nederlanders ook zeggen dat zij niet zullen kiezen. Zij zullen gewoon blijven zitten waar zij zaten, omdat zij wel andere dingen aan hun hoofd hebben om zich druk over te maken: de schoolkeuze van de kinderen, de dreigende afbraak van de WAO, de huurverhoging, de koop van een nieuwe auto, de hypotheek van het huis, de komende zomervakantie, de uitslag van het EK-voetballen. Dat zijn zaken waar de mens voor geschapen is om zich druk over te maken, in plaats van zich zorgen te maken over de aankoop van simpele producten als gas en stroom. Ik noemde het straks al bij een interruptie: in de Volkskrant van afgelopen zaterdag worden wij er in het economiekatern aan herinnerd dat de mens zich in de praktijk helemaal niet gedraagt als een homo economicus, waar het moderne liberalisme zich zo graag op wil beroepen. De mens gedraagt zich heel anders, namelijk als een normaal mens. Dat betekent ook, zo lezen wij in dat artikel althans, dat het opdringen van een keuze aan de consument op het vlak van energie geen economisch doordacht iets is, maar een ideologisch bepaalde beslissing. Het is ideologie waar wij hier mee te maken hebben en niet economie. Het is een geloof, zoals collega Schouw duidelijk heeft aangetoond: er zijn zoveel redenen om het niet doen, maar ik geloof, ik geloof, ik geloof; ik geloof in de vrije markt van stroom en gas.

Ik vraag de minister wat er overmorgen echt gaat gebeuren. Ik denk dat hij zal zeggen dat hij het niet weet. Dat is het leuke van marktwerking: je weet niet wat er gaat gebeuren, maar je weet dat je erin kan geloven en erop kan vertrouwen dat het uiteindelijk allemaal goed komt. De heer Ketting is zo’n beetje als Adam Smith: die zegt dat en wij zeggen het nog steeds. Dat maakt het leven wel spannender.

Ik vind het erg goed dat deze minister er nog iets aan heeft toegevoegd door te zeggen dat hij aftreedt als het niet gaat. Ik vind dat geen verkeerde vorm van verantwoordelijkheid nemen. De cynicus zal zeggen: dat is goed nieuws; laten wij hopen dat het fout gaat, want dan zijn wij de minister kwijt. Dat hoort u mij niet zeggen. Ik wil deze minister niet kwijt. Ik wil dit kabinet kwijt, maar niet deze minister in het bijzonder. Verder betekent het dat er iets fout gaat. Ik hoop dat er weinig fout gaat en dat het allemaal goed loopt. Wie zou alle mensen alle chaos toewensen die er kan ontstaan?

Voor de zekerheid en voor de Handelingen vraag ik de minister in welke gevallen hij ambteloos burger denkt te worden. Is dat als de consument er financieel niet op vooruit gaat, dus als onze hoop niet wordt gerealiseerd? Kijkt hij dan naar de prijzen op de korte of de langere termijn?

Gaat de minister alleen maar weg als er administratieve chaos ontstaat? Vindt hij niet het prijselement, maar de chaos belangrijk? Gaat hij dan alleen weg als ook de directeurs van de energiebedrijven weggaan? Is dat een soort koppelverkoop? En als zij niet weggaan, mag hij dan blijven zitten? Of neemt hij hen hoe dan ook mee?

Hoe beoordeelt de minister de administratieve kwaliteit? Wij vinden het fijn dat hij de via ons bij hem gemelde klachten heeft laten bekijken. Dat zijn er iets meer dan de 55 die collega Schouw noemt. Maar wij hebben in de Tweede Kamer al aangegeven dat de quickscan niet een volledig onderzoek is geweest. Met andere woorden, ik sluit mij graag aan bij de woorden van collega Schouw. Hoe staat het er op dit moment voor? Zijn er nog lijken in de kast te vinden?

De heer **Schouw** (D66): Wat doet de heer Kox zelf als de invoering een succes blijkt te zijn?

De heer **Kox** (SP): Dan roep ik hoera.

De heer **Schouw** (D66): Gaat u niet een beetje mee in het geloof?

De heer **Kox** (SP): Nee, ik geloof niet. Ik heb een bepaalde opvatting. Als die door de feiten wordt gelogenstraft, pas ik mijn opvatting aan. Dat is het verschil tussen geloven en politiek bedrijven. Misschien verbaast mijn antwoord u, maar ik heb er geen probleem mee. Gaat het goed, dan gaat het goed.

De heer **Ketting** (CDA): Ik denk dat de heer Kox zich dan bekeert tot Adam Smith.

De heer **Kox** (SP): Nee, ik bekeer mij niet tot Adam Smith. Als het goed gaat, dan gaat het goed. De politiek

moet zich daarop laten afrekenen. Wij moeten niet zeggen: ik wil dat het anders gaat, omdat ik een ander geloof heb. Nee, ik wil daar realistisch in zijn. Daarom vraag ik de minister om precies aan te geven wanneer hij wel gaat, wanneer het volgens hem mislukt is en wanneer hij niet gaat.

Ik wil ook weten of de minister vertrekt als de Nederlandse bedrijven erg snel worden overgenomen door buitenlandse bedrijven, die vervolgens doen wat de federatie van energiebedrijven voorspelt, namelijk door zich te richten op hun thuismarkt en de randgebieden, de wingewesten zoals Nederland, een beetje aan hun lot over te laten door daar te weinig te investeren in onderhoud en nieuwe capaciteit, waardoor de consument uiteindelijk het slachtoffer wordt. Is dat ook een reden om op te stappen? Het is te hopen dat dit kabinet hooguit zijn termijn volmaakt en dat het daarna sowieso anders wordt, maar ik wil het toch graag weten.

Volgens onderzoek van de energiebedrijven is de gemiddelde waardering van de consument voor het pakket dat zij nu leveren 7+. Bij welk cijfer moet de opvolger van de heer Brinkhorst zich gaan warmlopen?

Het mag duidelijk zijn. De fractie van de SP ziet geen heil in het liberaliseren en privatiseren van de energiesector. Wat wij nu doen, doen wij niet voor de consumenten en niet voor de gemeenschap. Volgens ons ontstaat er geen vrije en transparante markt waarop de consument aan het langste eind zal trekken. Volgens ons ontstaat er binnen niet al te lange tijd een oligopolie van grote energiemultinationals die niet Nederlands van aard zullen zijn en niet Nederlands gericht zullen zijn, maar die gaandeweg alle schakels in de energieketen in handen zullen krijgen, waarna zij de prijs zullen bepalen ten koste van de gemeenschap en de consument. Ik zei dat het geen Nederlandse bedrijven zullen zijn. Maar misschien kan de minister ons nog iets vertellen over een recente opmerking van de heer Kalbfleisch van de NMa, die zegt dat hij de relevante energiemarkt wil gaan herzien. Zou dat Nederlandse fusies mogelijk maken? Zo ja, dan zou Nederland for the time being een grote speler kunnen opleveren. Dan krijgen we echter te maken met een nieuw Nederlands monopolie, en is dat wat de minister wil?

Gas en stroom worden door deze werkwijze van Brussel en Den Haag van producten tot waren. Ik zeg het laatste alleen maar omdat de minister tegen één van mijn jonge partijgenoten aan de overkant niet kon nalaten te zeggen dat de SP een beetje marxistisch is "angehaucht". Op dit punt dus wel, als het gaat om hoe je producten tot waren maakt. Daarover heeft Marx interessante dingen gezegd. Hij heeft ook beschreven wat daarvan het gevolg is. Het wezen van een product wordt er dan uitgehaald, en de enige ziel die overblijft is de winstpotentie. Dat betekent niet dat het nuttigen van het product centraal staat, maar het nuttigen van de winst. Dat kan volgens ons alleen maar tot ernstige problemen leiden op de markt van stroom en gas.

We zullen er uiteindelijk allemaal slechter van worden, maar we zullen zien hoe dat gaat. Onze voorspelling is dat vooral mensen die het minste kunnen lijden er het slechtste van worden. Als dat zo is, is dat een schande. We hadden immers een goed systeem dat wordt opgeofferd voor een geloof, niet voor een wetenschap. Er

is één geruststelling: we worden wel Europees kampioen, wat gebeurt via de halve finale, die we morgen winnen, en via de finale die we zondag winnen. Het is fijn dat we dat allemaal dankzij de nu nog in gemeenschapshanden zijnde energieleveranciers in elke huiskamer zullen kunnen bekijken. Kon het maar altijd zo blijven! Nederland voetbalkampioen ván ons allemaal, en nutsbedrijven die gewoon hun werk doen, vóór ons allemaal.

De vergadering wordt van 21.08 uur tot 21.35 uur geschorst.

Voorzitter: Timmerman-Buck

*N

Minister **Brinkhorst**: Mevrouw de voorzitter. Ik ben dankbaar dat de Eerste kamer gisteravond het voorstel tot modernisering van het EG-mededingingsrecht heeft afgedaan. Men weet dat de implementatie van Europese wetgeving in Nederland te wensen overlaat. Zowel het genoemde wetsvoorstel als de I&I-wet levert een belangrijke bijdrage aan het bijna ongedaan maken van de achterstand bij de implementatie wat Economische Zaken betreft. Ik ga eerst in het algemeen in op de stand van zaken rond de Europese energiemarkt en daarna kom ik te spreken over de liberalisering per 1 juli aanstaande. Vervolgens ga ik in op het wetsvoorstel zelf, op het toezicht en de splitsing, om te eindigen met duurzame energie.

Ik ben de Kamer er erkentelijk voor dat ondanks alle kritische kanttekeningen in algemene zin steun aan het wetsvoorstel wordt gegeven. Het is niet verwonderlijk dat juist in deze Kamer de wat meer fundamentele aspecten naar voren komen. Zij zijn ruimschoots door de verschillende geachte afgevaardigden aan de orde gesteld. Het is mooi dat ook voor dit wetstel de deadline wordt gehaald. Zonder de steun van deze Kamer was het niet mogelijk geweest om de liberalisering per 1 juni gepaard te laten gaan met wettelijke maatregelen.

Dit wetsvoorstel levert een belangrijke bijdrage aan een doeltreffende ordening van de Nederlandse energiemarkt. Doel van dit alles is het dichterbij brengen van een goed werkende energiemarkt, zowel nationaal als internationaal. Er komt een onafhankelijk netbeheer. Eén van de belangrijkste elementen is dat de afnemer keuzevrijheid krijgt. Ik zeg nu alvast tegen de heer Kox dat ook niet-kiezen een keuze is, maar ik kom daar later nog op terug. Ik ben inderdaad een ordoliberal, maar dan wel een ordoliberal die in een sterke overheid gelooft. Ik ben dan ook van mening dat het van groot belang is dat die keuzevrijheid kan worden gegarandeerd. Er zullen betrouwbare netten zijn en de positie van de consument zal zijn verbeterd. Met de implementatie van deze Europese richtlijnen zetten ook de andere lidstaten de laatste stappen naar volledige marktopening. Nederland is een goede middenmoter. Er is geen sprake van dat wij bij de marktopening vooroplopen.

Ik heb het gevoel dat wij straks met betrekking tot de betrouwbaarheid van de netten, de positie van de

consument in de vrije markt en de rol en bevoegdheden van de onafhankelijk toezichthouder, DTe, de komende jaren vooruit kunnen. Er is terecht opgemerkt dat wij met een inhaalslag bezig waren. Ik wijs erop dat bepaald nog niet de laatste regelgeving tot stand is gebracht in het complexe veranderingstraject op weg naar een Europese energiemarkt. Ik heb morgen bijvoorbeeld een debat over het borgen van de leveringszekerheid en het investeringsklimaat voor elektriciteitsproductie. Dit najaar kom ik met de concrete uitwerking van de kabinetsbrief van 31 maart jongstleden over de splitsing van energiebedrijven en privatisering. Ik wil het Nederlands voorzitterschap van de EU benutten om voortgang te boeken op onder meer het tot stand komen van een level playing field.

Er zijn verschillende vragen gesteld over het Europese Voorzitterschap van Nederland. Ik zal een paar punten noemen. Mijn algemene inzet is om het transitieproces naar duurzame energie verder te bevorderen. Daaraan zal een aparte bijeenkomst worden gewijd. Er zijn daarnaast nog twee zeer belangrijke punten op weg naar de Europese energiemarkt. Het eerste is het bevorderen van de leveringszekerheid. Daarom is dit ook een punt voor het debat morgen in de Tweede Kamer. Verder is er het belangrijke punt van de interconnectie. Oorspronkelijk was interconnectie vooral bedoeld als een crisis management. We hadden nationaal gesloten energiemarkten. Als er een enkele keer iets mis ging, dan moest je extra capaciteit uit het buitenland kunnen krijgen. Dat is een wezenlijk andere situatie dan de situatie van nu. We werken nu in de richting van een Europese geïntegreerde energiemarkt, waarbij de interconnectie even sterk moet zijn als de verbinding tussen Utrecht en Gelderland, waardoor je een onafgebroken stroom kunt krijgen. Zover is het nog niet. Ik ben dus bezig om memoranda of understanding op te stellen met de buurlanden. Ik wil dat in de komende maanden nog verscherpen. Het doel daarvan is om de interconnectie beter te regelen. Ik hoop in de loop van het najaar met de Belgen en de Duitsers contact te hebben. Het zal wellicht mogelijk zijn om ook Frankrijk daarbij te betrekken. Het gaat er op dit ogenblik echter om dat we eerst dit wetsvoorstel afronden en een goede marktopening realiseren. Donderdag is niet alleen het moment dat Nederland misschien in de halve finale zit, de heer Kox zal dan ook nog het grote genoegen hebben dat hij in de vrije liberale markt kan intreden. Hij kan kiezen of zijn vreugde het meeste uitgaat naar het voetbalkampioenschap of naar de markt voor de kleinverbruikers. Ik hoop tenminste dat de heer Kox altijd een kleinverbruiker zal blijven, want die spanning kan het net nog steeds aan.

Voorzitter. De geachte afgevaardigden de heren Ketting en Schouw hebben gevraagd wat ik zal doen om acties te ondernemen met oog op het gebrek aan concurrentie. De heer Ketting heeft hier zeer fundamentele beschouwingen aan gewijd. Het is ontegenzeggelijk waar dat we nog steeds te maken hebben met een gebrekkig functionerende Europese energiemarkt. Het gaat erom dat we op weg naar de Europese energiemarkt zoveel mogelijk proberen de nadelen te overkomen. Ik zie het als een belangrijke taak van publiek belang dat we adequaat kunnen blijven borgen dat we op weg zijn naar de Europese marktontwikkelingen. Ik zie als belangrijkste

ontwikkeling dat door fusies en overnames steeds grotere Europese energiebedrijven ontstaan op de markt voor elektriciteit en gas. Op zich is daar niets tegen. Een markt van 500 miljoen inwoners heeft te maken met schaalvergroting. Voorkomen moet echter worden dat sprake is van een zodanig proces van oligopolievorming dat aan het cruciale toetspunt, het consumenten/afnemersbelang afbreuk wordt gedaan. Ik deel daarom de opvatting van de Algemene Energieraad in een interessant advies eerder dit jaar dat de afname van de concurrentie niet in het belang is van de afnemers. We moeten tegen die achtergrond nader bezien of de nationale en de Europese Mededingingswetgeving voldoende instrumenten biedt om zorg te dragen voor zodanige concurrentieverhoudingen dat er sprake blijft van voldoende concurrerende partijen op de productie- en leveringsmarkt. Ik heb hierover kort geleden een gesprek gehad met de heer Monti, die nu nog concurrentiecommissaris is. Hij volgt met veel belangstelling de initiatieven van Nederland op dit punt. Hij heeft mij duidelijk laten weten dat hij er geen bezwaar tegen heeft dat ik deze informatie aan Uw Kamer verder meedeel. De richting waarin we werken heeft zeker ook grote belangstelling van de kant van de Commissie. Voorzitter. Ik wijs voor de nationale dimensie op de recente beslissing van de NMa in de NUON Reliant zaak, waar de NMa effectief is opgetreden. Kortom, ik denk dat het ook tegen de brede Europese achtergrond interessant is, wat wij aan het doen zijn. De Europese Commissie heeft begin van dit jaar een pakket maatregelen afgekondigd, dat erop gericht is om tot de modernisering van het mededingingsbeleid te komen. Dat pakket is per 1 mei jl. van kracht geworden. Ook de Nederlandse uitvoering met verhoogde boetemogelijkheden van de NMa levert daar een belangrijke bijdrage aan. Dat pakket beoogt onder meer om een effectieve handhaving van het mededingingsinstrumentarium te faciliteren en zoveel mogelijk bureaucratische rompslomp bij de ondernemingen te beperken. Ook het bredere thema van concurrentie wil ik de komende tijd bij de collega's in Europees verband aan de orde stellen, want de concurrentiekracht heeft in belangrijke mate te maken met het aspect mededinging.

Ik kom op een paar andere belangrijke vragen van de heer Ketting, een van de werkelijke energie-experts in dit land. Ik heb met veel belangstelling gezien hoe hij geleidelijk aan zijn praktijkervaring ook in dit huis heeft ingezet. Ik wil niet de gehele eeuw behandelen, zoals hij heeft gedaan. Ik hoop dat hij daar begrip voor heeft. Ik neem aan dat de leden zo'n beetje rond middernacht naar bed willen. Ik hoop de leden niet langer dan een uur bezig te houden in eerste termijn, dus ik wil niet de hele eeuw behandelen, maar ik heb belangstelling naar de heer Ketting geluisterd. Hij heeft met name een aantal belangrijke vragen gesteld over de mate van marktwerking en liquiditeit en het aantal spelers. Hij heeft ook gevraagd of er in de toekomst wel voldoende marktwerking zal zijn.

Ik ben het wat de laatste vraag betreft met hem eens dat dit nu nog niet het geval is. Ik verwijs in dat verband ook naar mijn brieven aan de Tweede Kamer over liquiditeit. Morgen vindt onder andere daarover overleg plaats met de Tweede Kamer. Deze nieuwe wet geeft in

artikel 86d, waar het om elektriciteit gaat, en 66a, wat het gas betreft, de mogelijkheid om, zo nodig, partijen te verplichten om energie of capaciteit aan te bieden. Wij hebben dus wel de instrumenten in huis om, als werkelijk knelpunten ontstaan, in te grijpen. Ik zal vanuit mijn opvatting sterke markt, sterke overheid, niet aarzelen, die instrumenten te gebruiken. Ik hoop dat natuurlijk niet. Anders dan de heer Kox, gaat mijn voorkeur uit naar een goed werkende markt en niet naar een goed werkende reguleur. Maar als het nodig is, zal ik niet aarzelen.

Ik ben al ingegaan op de vraag over de interconnectie. Ik zal voor het eind van het jaar de Tweede Kamer hierover berichten. De Eerste Kamer zal daar zeker kennis van krijgen. Met de institutionalisering via het memorandum of understanding hebben wij in ieder geval iets nieuws, namelijk regelmatig overleg tussen de toezichthoudende autoriteiten en de netbeheerders. Op zichzelf is dat een strategisch belangrijk element, dat wij kunnen gebruiken voor de toekomst.

Volgend jaar, na ons voorzitterschap, wil ik komen met een uitvoerige strategische analyse van de energievoorziening in het energierapport. Ik kijk daarmee wat verder naar de toekomst. Een aantal van de thema's zoals genoemd door de heer Ketting kunnen daarvoor belangrijke bouwstenen zijn.

Ik kom op de vragen die concreet betrekking hebben op de liberalisering per 1 juli aanstaande. Wij spreken dan over de datumwet, waardoor op 1 juli aanstaande de gehele markt voor kleinverbruikers van elektriciteit en gas opengaat. Dat is de kleine zakelijke markt, maar ook de markt voor de algemene instrumenten. Dat wordt vastgelegd in de afzonderlijke wet, naast het wetsvoorstel inzake de interventie en de implementatie. De Tweede Kamer heeft nu naast de AMvB, dit ook uitdrukkelijk in een formele wet vastgelegd.

Verschillende geachte afgevaardigden, maar met name de heer Schouw, hebben gevraagd naar de stand van zaken van de marktopening. In de afgelopen periode heeft iedereen buitengewoon hard gewerkt om de marktopening ordelijk te laten verlopen. Ik heb vorig jaar de beslissing genomen, dit een halfjaar uit te stellen. Achteraf gezien was dat nuttig, want wij waren er absoluut niet klaar voor. Dat betrof met name twee richtingen: de positie van de consument moest versterkt worden en de positie van de toezichthouder moest worden uitgebreid, met daaraan gekoppeld de duidelijke relatie tussen toezichthouder en de minister. Wij bevinden ons niet meer in de periode van de terugtrekkende overheid. Tegen die achtergrond is het van belang dat de positie van de minister van Economische Zaken ten opzichte van de toezichthouder, die onafhankelijk is bij individuele beslissingen wat de algemene beleidslijnen betreft, duidelijk is uitgewerkt. Met het voorliggende wetsvoorstel hebben wij daarvoor een goede basis.

De bedrijven moesten er ook heel hard aan trekken. Ik herinner aan het gesprek dat ik vorig jaar september met drie heren heb gehad die aan het hoofd staan van Eneco, Nuon en Essent. Er waren problemen over de facturering, de klachtenafhandeling, het adequate berichtenverkeer, de afhandeling van switches; cruciale zaken die op orde gebracht moesten worden. Mijn conclusie is dat wij er nu wel klaar voor zijn.

Natuurlijk zullen er nog klachten komen. Nederland is ook een land van klagers. Dat doen wij beroepshalve, dus dat doen wij ook over energie. Dat is ook heel goed. Wij hebben toch altijd het beeld dat het morgen kan gaan regenen. Dat doet het dan ook meestal wel. Dat kan ook bij de energie.

Daarmee is niet gezegd dat het een chaos wordt. Ik kom straks nog terug op de prangende vragen van de heer Kox. In ieder geval heeft de consument een uitstekende positie. Dankzij de amendering in de Tweede Kamer is de keuzevrijheid en daarmee de macht, want uiteindelijk gaat het om keuzemacht, daar neergelegd. Dat betekent dat leveranciers moeten presteren om consumenten te winnen en te behouden. Dan gaat het om aantrekkelijke prijzen, maar ook om goede serviceverlening. Ik heb al gezegd: je hoeft niet te kiezen, je mag kiezen. Dat was in veel landen die nu tot de Europese Unie behoren, vaak niet het geval, totdat zij toetraden.

Natuurlijk is die marktopening een ingewikkeld proces. Ik kan niet voor honderd procent garanderen dat het goed zal gaan. Wat mij betreft staat niets de goede marktwerking in de weg.

De heer Schouw vroeg naar de stand van zaken en hoeveel switches er worden verwacht. Volgens de signalen van het platform energieverversnelling, bedrijven en EnergieNed, de koepelorganisatie van de energiebedrijven, krijgen wij morgen of overmorgen zeker geen big bang. De switchaanvragen voor 1 juli liggen binnen de marges van wat de energiebedrijven aankunnen. Zij hebben allemaal reservecapaciteit ingehuurd. Eneco ongeveer 250 mensen en Nuon en Essent ieder 500. Zij zullen de komende tijd niet met vakantie gaan, maar klaar staan om te zien dat er extra capaciteit wordt ingezet, als er iets gebeurt.

Ik ben niet erg bang voor een administratieve chaos. De voorlopige informatie duidt erop dat er ongeveer 2% switches plaatsvinden. Dat is begin juli. In de loop van augustus, als men weer terugkomt van vakantie en aan het werk gaat, zijn er wat meer switches te verwachten. In ieder geval zal EnergieNed morgen zijn laatste telefonische informatie bekendmaken. Ook om die reden zeg ik dat alle maatregelen zijn genomen die bijdragen aan een beheersbare opening.

Langzamerhand kom ik aan de spannende vraag die de heer Kox heeft gesteld: wanneer zal de heer Brinkhorst aftreden? Ik ben heel verheugd dat hij hoopt dat ik dat niet zal doen. Ik vind dat een onverwacht compliment. Hij voert eigenlijk gematigde oppositie. Ik heb dit antwoord al eerder gegeven, maar ik wil dat ook in de Eerste Kamer doen. Iedereen weet wanneer hij een olifant ziet, maar het is buitengewoon moeilijk om dat te beschrijven. Ik hoop niet dat er morgen een olifant op de stoep van de Bezuidenhoutseweg wordt gedeponneerd. In zo'n soort situatie, dat men een olifant ziet op energiegebied, zal ik toch die verantwoordelijkheid moeten nemen.

Daar ligt een vrij fundamentele visie aan ten grondslag, zeg ik ook tegen de heer Ketting, die daarover zijn verbazing uitsprak. Wanneer in de politiek de verantwoordelijke minister door zijn handelen of zijn nalaten ertoe bijdraagt dat er onverantwoorde situaties zijn,

vind ik dat wij de leer van lord Carrington moeten toepassen en moeten zeggen: ook al heb ik niet zelf aan die switches gedraaid, en dergelijke, ik moet die verantwoordelijkheid nemen.

Ik heb in de Tweede Kamer bij een AO ook gezien dat de heren die daar zaten, begonnen te beven, omdat ik eraan toe heb gevoegd dat ik het merkwaardig zou vinden, maar ik heb daar geen koppeling aan gelegd, dat degenen die aan het hoofd staan van de bedrijven die de chaos mede veroorzaken, rustig zouden blijven zitten en zouden zeggen: aan mijn lijf geen polonaise, laat de heer Brinkhorst maar met pensioen gaan.

Dat is geen politieke koppeling, want ik kan ze niet dwingen, maar ik geloof wel dat daardoor een interessante relatie is ontstaan tussen mij en de president-directeuren van die grote energiebedrijven. Ik vind dat dit ook zo hoort. Iedereen heeft zijn eigen verantwoordelijkheid. Zij zijn afhankelijk van de aandeelhouders, hoewel dat in een structuur-NV wat moeilijker is, en ik ben afhankelijk van de opvattingen over parlementaire verantwoordelijkheid.

De heer **Ketting** (VVD): Mijn fractie ziet geen olifant, zelfs geen muizenissen. Zij heeft wel een principiële opvatting over de verhouding tussen de markt en de overheid. De overheid dient naar beste weten en kunnen de kaders te scheppen voor de markt. Een bewindspersoon moet daarop worden afgerekend. Als hij die kaders helder heeft geschetst en daarvoor in stappen de goedkeuring van de Staten-Generaal heeft gekregen, is het verder aan marktpartijen om daaraan op een passende wijze invulling te geven. In het licht daarvan getuigt het van een gevaarlijke onzuiverheid dat de minister de consequentie zou moeten trekken als marktpartijen geen goede invulling geven aan hun rol.

Minister **Brinkhorst**: Ik begrijp wat de heer Ketting zegt. Mijn opvatting gaat nog iets verder. Wanneer op een goed moment een kader is geschapen, daarmee vertrouwen is gewekt bij de samenleving en het kader gaat functioneren, is de betrokken bewindsmen verantwoordelijk voor de gevolgen. De heer Ketting kent ongetwijfeld het onderscheid van Max Weber tussen de Gessinungsethik en de Verantwortungsethik. Het behoort tot mijn Verantwortungsethik dat voor situaties die niet zijn gewild maar wel ontstaan, verantwoordelijkheid wordt genomen. Dat hoort ook bij mijn opvattingen over een meer optredende overheid. In de Nederlandse politiek trekken bewindspersonen te vaak niet de consequenties omdat coalitiebelangen of ander belangen in het geding zijn. Maar goed, dit is geen college staatsrecht. Het gaat over mijn opvatting over dit onderwerp. Ik hoop overigens dat de Kamer de komende dagen geen olifant te zien zal krijgen; dat is eigenlijk de betekenis van mijn opvattingen. Alleen daarom was ik al dankbaar voor het optreden van de heer Kox vanavond, omdat hij mij de gelegenheid heeft gegeven om op dit punt wat nader in te gaan. Ik hoop dat hij mij zal vergeven dat ik de twaalf andere gevallen niet uitvoerig behandel. Hij zal mijn intentie hebben begrepen.

De heer Kox heeft verder gevraagd of het klopt dat leveranciers hun klanten niet eerlijk voorlichten over nieuwe contractvormen. Met andere woorden, hij vroeg of

bedrijven kunstjes flikken. Het antwoord daarop is vrij helder. De laatste weken hebben veel consumenten folders in de bus gehad met alle mogelijke aanbiedingen. Ik heb in ieder geval geconstateerd dat er aanbiedingen worden gedaan die de consument de mogelijkheid bieden om een meer op het individuele verbruikspatroon toegesneden contract te kiezen; dat is heel positief. De keuze is echter vaak lastig. Consumenten moeten nadenken over iets wat tot nu toe een automatisme was. Je kunt het bij het oude laten of niet. Of de regels goed worden uitgelegd, wordt onder toezicht van de DTe gesteld. Die ziet erop toe of de leveranciers de regels goed naleven. Ik heb bijvoorbeeld begrepen dat DTe contact heeft gehad met Essent inzake onduidelijkheid over contracttermijnen in hun mailing.

De heer Schouw heeft gevraagd of er wel op prijs valt te concurreren. Hij sprak over enkele tientallen euro's. Dat is waar, je hoeft niet al te veel van die prijsverschillen te verwachten. Het deel van de nota waarop de consument invloed heeft, is bij gas ongeveer 40% en bij elektriciteit ongeveer 25%. Er zijn zeker voordelen te behalen, die kunnen variëren van tientjes tot vele duizenden euro's. Nogmaals, het gaat mij niet alleen om de prijsvoordelen, hoewel dat in de Nederlandse samenleving altijd een bijzonder belangrijke prioriteit is. Het gaat ook om het bevorderen van de efficiency en een doelmatige bedrijfsvoering. Dit is al sinds 1998 in werking gezet. Door de prijsdruk op de gehele kolom zijn de tarieven inmiddels al 20% lager. Dit is een belangrijk resultaat, dat niet was bereikt zonder die liberalisering. Dat is dus geen dogmatiek maar een feitelijke berekening van de situatie. Het onderscheiden van andere aanbieders kan naast de prijs ook betrekking hebben op de dienstverlening, de vorm van de contracten, het duurzaamheidsprofiel en de innovatieve meerdiensten.

Tot nu toe waren er regionale monopolies; de heer Ketting heeft dit heel beeldend geschetst. Het is merkwaardig dat de fracties van zich progressief noemende partijen als GroenLinks en de SP die nadelen van de oude situatie absoluut niet hebben behandeld in hun bijdragen. Eigenlijk hebben zij alleen maar gezegd: het was vroeger zo mooi, je kon rustig bij moeder de vrouw thuis zitten, je keek naar de televisie en je had geen zorgen over de energie.

Ik zeg niet dat er geen zorgen zijn, ik zeg alleen dat het vroeger niet zo mooi was. Ik had van deze twee partijen, die nu juist een stralende toekomst zien van verandering, niet verwacht dat zij zo conservatief zouden zijn. Ik zeg het in alle vriendschap, want ik wil absoluut geen interruptie uitlokken.

De heer Doek vroeg hoe het staat met het eventueel publiceren van een consumentvriendelijk overzicht ten behoeve van de positie van de consument. Ik vind dat een goed idee. Ik zal samen met DTe bezien op welke website, die van EZ of die van DTe, dat het beste kan gebeuren. EZ heeft al de website www.staiksterk.nl waarop consumenten kunnen nagaan wat in verschillende sectoren hun positie is. Als ik tijd had om die website te bekijken, zou ik echt hebben kunnen constateren dat het een heel mooie website is.

De heer Schouw zei dat de site die hij had bekeken een betrekkelijk slecht overzicht gaf van de tarieven. Er is een aantal particuliere initiatieven geweest

op dit terrein. Ik denk bijvoorbeeld aan www.gaslicht.com en aan www.energiebond.nl. Die laatste is van de Consumentenbond en die heb ik laatst zelf heb geopend. Dit zijn heel mooie voorbeelden. Ik heb ze voor de heer Schouw nog even geopend in de korte tijd die mij ter beschikking stond. Ik heb zelf toch ook niet zo'n geweldig goed inzicht in de energieprijzen. Ik vind dat het een heel aardige keuze is. Als hij dat wil, zou ik hem graag wat bijlagen bij de Handelingen geven zodat hij nog even rustig kan nakijken wat hem te doen staat.

De heer **Schouw** (D66): Mijn avond was natuurlijk een beetje somber, maar met dit geschenk ben ik ontzettend blij. Ik had echter een ander punt. De DTe gaat als mooie onafhankelijke waakhond een aantal dingen voor ons doen op het terrein van energie. Ik zou het plezierig vinden als niet alleen bij die particulieren, maar ook bij die onafhankelijke waakhond van ons een heldere vergelijking te vinden is. Ik dank u voor uw opmerking, maar ik vond hem een beetje naast het punt.

Minister **Brinkhorst**: Ik wil dan toch proberen om dat te corrigeren. Ik vind niet dat de toezichthouder DTe onnodig taken moet hebben. Dat is mijn kernpunt. Ik vind echter wel -- dat is ook een goed D66-uitgangspunt dat ik geheel met de heer Schouw deel -- dat er toezicht op transparantie moet plaatsvinden. Ik kan mij dus heel goed voorstellen dat DTe in zijn activiteiten zal zien hoe de transparantie rond de markt in de komende tijd is geregeld. Dat hoeft niet te betekenen dat iedere afzonderlijke website nog een keer een code van goed gedrag moet krijgen.

Ik kom nu op het wetsvoorstel zelf. Ik heb wellicht in de beantwoording van de schriftelijke vragen het beeld opgeworpen dat het systeem van gereguleerde toegang tot de gasnetten dat de richtlijn voorschrijft vooralsnog niet wordt ingevoerd. Dat is bepaald niet het geval. Ik wil dat beeld nadrukkelijk wegnemen. Het uitgangspunt is dat de gehele wet zo spoedig mogelijk in werking treedt. Ik verwacht dat dit in de komende anderhalve week zal gebeuren als deze Kamer mij bewilligt in de toestemming hiervoor. Dan worden ook direct alle verplichtingen die voortvloeien uit de Europese richtlijnen geïmplementeerd. De overige artikelen moeten in principe ook in werking treden tenzij er een objectief te rechtvaardigen reden waarom dat niet zou kunnen of als er problemen in de toepassings- of handhavingspraktijk zijn. Dat betekent dat de wet op 10 juni aanstaande in werking treedt.

Er is nog een kwestie over de overdracht van economisch eigendom. Daar kom ik zo op terug. Wij voldoen per 1 januari aanstaande wel aan de richtlijn, want de DTe zal tarieven vaststellen voor de toegang tot het gehele gasnet. Wij zijn alleen nog niet in staat om te werken volgens de nieuwe bevoegdheidsverdeling tussen mijzelf en de DTe. Daartoe moet ik eerst een ministeriële regeling opstellen en daar is iets meer tijd voor nodig. Wij voldoen dus de facto en de jure aan de richtlijn omdat voor de 1 januari aanstaande de tarieven worden gepubliceerd en worden vastgesteld door DTe.

De heer Ketting vroeg in dit verband hoe ik de verhouding zie tussen Dte en minister. Eigenlijk is het

eindbeeld gelijk aan de manier waarop het nu gebeurt: wij spreken over een eindverantwoordelijkheid van de minister, uiteraard in samenspraak met het parlement, voor de hele regelgeving en voor het beleid. De Dte is verantwoordelijk voor handhaving en toezicht. Dit heb ik in het wetsontwerp nog eens zeer uitdrukkelijk opgenomen. Het is bekend dat daarover in eerste instantie wat vragen waren. Die taakverdeling heb ik ook doorgevoerd op de andere terreinen die aan mijn zorg zijn toevertrouwd. Ik doel op de post en de telecom. Voorts noem ik nog de mededinging. Er bestaan daarvoor regels tussen mij en de NMa en mij en de Opta. Daaruit blijkt helder dat de minister uiteindelijk verantwoordelijk is voor het totale beleid. Daar kan men mij op aanspreken.

Dit sluit ook een beetje aan bij het recente rapport van de heer Kohnstamm over het wat terughalen van op afstand gestelde overheden. Wat mij betreft, heeft dit ook te maken met een correctie op een wat doorgeschoten proces van alle mogelijke vreemde vogels die overal zelfstandig waren; uiteindelijk wist niemand meer wie waarvoor verantwoordelijk was. Ik herhaal dan ook dat men mij hierop kan aanspreken.

Ik heb geprobeerd om alle schriftelijke vragen over het wetsvoorstel in een recordtempo te beantwoorden. In dit kader wil ik er nog enkele punten uitlichten. Zo wordt hiermee de positie van de consument aanmerkelijk versterkt. Ik heb al iets gezegd over de publicatie ter zake. Voor de precontractuele fase zijn de algemene voorwaarden en de bepalingen omtrent consumentenkoop, misleidende reclame en oneerlijke handelspraktijken geregeld zijn. Voor de contractuele fase is de transparantie over voorwaarden en tarieven geregeld. Ik noem nog de stroometikettering. Daartoe heb ik een amendement van GroenLinks in de Tweede Kamer omhelsd. Ik ben blij dat mevrouw De Rijk daarnaar heeft verwezen. Voorts noem ik de afhandeling van klachten, de leveringszekerheid voor afnemers bij faillissement van de leverancier en ten slotte bij de beëindiging van het contract de switchverplichting, de bepaling over de contractsduur en de opzegtermijnen. Ik geloof dat deze versterking van de positie van de consument door middel van deze wetgeving van groot belang is voor de marktopening. Eigenlijk heeft dat een nog bredere werking. Immers, hiermee geven wij een standaard aan voor talloze andere terreinen waarop de rol van de consument aan de orde is. Ik denk aan de telecomwetgeving en de postwetgeving.

Vervolgens zijn de netten ook in het wetsvoorstel geregeld. Allereerst noem ik de borging van de betrouwbaarheid van de netten. Ik denk ook aan de aanvulling op de bestaande tariefregulering. Daarbij worden de netbeheerders die goede kwaliteit leveren, dus in dit geval minder storingen hebben, beloond. Het leveren van mindere kwaliteit door de netbeheerder wordt bestraft. Die systematiek bestond absoluut niet in de oude wetgeving. Ik wil niet zeggen dat het ging zoals Karel Appel zei: ik rotzooi maar wat aan. Dat zou de netbeheerders ook bepaald geen recht doen. Toch waren er geen werkelijke sancties. In het verleden waren het publieke overheden die dat werk tussen 9 uur en 5 uur 's middags deden. Als het niet af was, kwam men bij wijze van spreken maandagochtend weer terug. Met dit wetsvoorstel kan dat echter niet meer.

Dit houdt dus ook een aanscherping in van de onafhankelijke positie van het netbeheer. Er ontstaat een verbetering van de veiligheid van gasnetten. In het gasland zoals Nederland moet het namelijk vanzelf spreken dat het gasnet veilig is. Ik heb daarover kort geleden nog eens over nagedacht, toen ik de commentaren van de heer Van Vollenhoven, de voorzitter van de Raad voor de veiligheid, las. Natuurlijk is de sector daar mede verantwoordelijk voor; het vormt ook een integraal onderdeel van het netbeheer. Jarenlang is er een zelfregulering geweest, maar ik ben absoluut van plan om in de toepassing van de veiligheidsnormen te borgen in de ministeriële regeling over de kwaliteitsaspecten. Dit is mijn reactie op de uitlatingen van de heer Van Vollenhoven. Een dergelijke borging is van belang; de heer Van Vollenhoven wordt daarmee op zijn wenken bediend.

Tegelijkertijd hebben de gemeenten daarbij een zelfstandige rol. De gemeenten, waar het ook om veiligheid gaat, moeten de kwaliteitsaspecten op een bepaald ogenblik namelijk zelf borgen. Op deze manier wil ik het betrouwbaarheidsniveau van de netten optimaliseren en de veiligheid waarborgen.

Behalve over de consument en het netbeheer heb ik al opmerkingen gemaakt over de transparantie en de liquiditeit. Welnu, dit wetsvoorstel bevat maatregelen ter vergroting van de transparantie. Hierbij denk ik aan de aanwijzing van een elektriciteits- en een gasbeurs. Ik beantwoord zo meteen de vraag van de heer Doek over de relatie tussen TenneT en de gasbeurs. DTe heeft mij in april geadviseerd over maatregelen om de liquiditeit op de energiemarkt te verbeteren, zoals het zorgen voor een goed werkende onbalansmarkt voor gas en spreiding in de veiling van de importcapaciteit van elektriciteit. Ik heb die adviezen overgenomen en zal de maatregelen implementeren. Ten slotte is op dit terrein de mogelijkheid opgenomen om bij AMvB in te grijpen zodra de transparantie en de liquiditeit door de voorgestelde maatregelen in onvoldoende mate worden vergroot.

Alvorens iets te zeggen over gas, zeg ik wat over het wetsvoorstel en over de kwestie van het beleid en het toezicht. Ik kies voor een heldere verdeling van de verantwoordelijkheid tussen de minister en de DTe. Dat is een principiële keuze. Ik maak het beleid; de DTe opereert binnen de beleidskaders. Voor telecom is het ook zo geregeld. Daarnaast dient de toezichthouder de nodige instrumenten te hebben om effectief te kunnen optreden. Dankzij dit wetsvoorstel krijgt DTe de mogelijkheid om alle noodzakelijke informatie te vergaren. Ook kan zij aanmerkelijke boetes en dwangsommen opleggen. Die zijn hoger dan in het verleden. Toen waren het betreffende maatregelen die pasten in het gedoogland dat Nederland geruime tijd is geweest, althans, dat is mijn opvatting.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): De minister zegt dat de DTe er allerlei bevoegdheden bij krijgt. Ik heb al gevraagd wat de capaciteit van de DTe is. Is die voldoende? Wil de minister hierop al in dit verband antwoord geven?

Minister **Brinkhorst**: Ik heb de vraag van mevrouw Sylvester genoteerd. Ik wilde er nog op antwoorden. Als zij wil, doe ik dat eerder dan gepland. De vraag hoe wij

met de toezichthouders omgaan en wat de capaciteit ervan is, is namelijk belangrijk.

Mevrouw Sylvester heeft inderdaad gevraagd of er voldoende capaciteit is voor handhaving. Zij heeft er in haar interessante betoog op gewezen dat er taken worden toegevoegd. Dat is zeker waar. Er verdwijnt echter ook een aantal taken. In de oorspronkelijke periode stond regulering centraler. Die wordt geleidelijk aan vervangen door handhaving. Er komt dus capaciteit vrij als gevolg van de verschuiving van regulering naar handhaving. Ook dankzij de heldere verdeling van de taken over de minister en de DTe hoeft er minder over een weer te worden getelefoneerd en hoeft er minder te worden gezocht naar de juiste persoon om voor iets te zorgen. Uiteraard moet de DTe adequaat kunnen functioneren. In het kader van de begroting kan de directeur van de DTe tegen mij zeggen of hij op knelpunten in de uitvoering van zijn taken is gestuit. Ik kan zeggen hoeveel mensen daarvoor nodig zijn. Op dit ogenblik zijn er bij mijn weten geen problemen, maar ik houd u er graag van op de hoogte zodra die zich voordoen.

De heer **Doek** (CDA): Hebt u nu alles over het wetsvoorstel gezegd?

Minister **Brinkhorst**: Nee. Ik ga het nu hebben over de economische eigendommen en splitsing. Ik zeg ook nog wat over het gas, de richtlijnen en de inwerkingtreding. Daarna beantwoord ik enkele "losse" vragen.

De heer **Doek** (CDA): Zegt u ook nog wat over de "veegwet"?

Minister **Brinkhorst**: Laat ik dat punt meteen "meevegen". Ik hoop dat de heer Ketting ziet dat ik mij zo heb verdiept in het wetsvoorstel dat ik de veegproblematiek graag met de heer Doek behandel. Hij heeft gelijk. Er zijn nogal wat amendementen ingediend. Ik heb er in de nota van wijziging veranderingen in aangebracht. Ik zeg u graag toe dat wij dit punt op korte termijn in een algemene "veegwet" van Economische Zaken afhandelen. Ik ben namelijk ook voor ander loslopend grut verantwoordelijk. Ik bedoel daar niets denigrerends mee, maar er worden op dit moment nogal wat wetgevingstrajecten doorlopen. Ik zeg de heer Doek dus graag toe dat ik op korte termijn op een aantal terreinen reparaties wil doorvoeren, zodat de wetgeving echt helder gestructureerd is, toegankelijk en leesbaar.

Splitsing van de economische eigendom is een kernpunt voor de toekomst. Er is terecht opgemerkt dat het vandaag niet zozeer een kernpunt is, omdat wat wij vandaag bespreken, los staat van de toekomst, zij het niet helemaal. Ik heb in mijn brief van 31 maart jl. de toekomstige structuur van de Nederlandse energiesector geschetst. Het belangrijkste onderwerp daarbij is het voornemen van het kabinet, de energiebedrijven te splitsen in een monopoliedeel, het netwerkbedrijf, en een commercieel deel waarin de leverings- en productie-activiteiten worden ondergebracht. Dit is inderdaad een scherpe beleidskeuze. De heer Schouw noemde het een on-Nederlandse keuze. Ik laat deze kwalificatie maar even voor wat ze waard is, maar het is

een keuze die door een Nederlandse bewindsman is gedaan, zodat het per definitie een Nederlandse beleidskeuze is. Deze keuze is gebaseerd op een uitgebreide analyse van de ontwikkelingen op de Europese markt. De heer Ketting heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het denkwerk dat daaraan voorafgegaan is. Het is naar mijn mening inderdaad zeer wenselijk om de verdere vormgeving van de splitsing voortvarend aan te pakken, omdat daarmee de marktpartijen duidelijkheid wordt geboden.

Dit najaar zal ik een en ander in concrete voorstellen hebben uitgewerkt. Dan zal ik ook een plan van aanpak en een wetsvoorstel aan het parlement voorleggen. Ik heb geschreven waarom ik niet nu, maar in het najaar wil beslissen over de splitsing van het economisch eigendom. Naar mijn mening moet het een logische stap zijn op weg naar volledige splitsing en in het najaar zal ik de gevolgen van de splitsing voor de energiebedrijven concreet in kaart hebben gebracht. Ik wil dit zorgvuldig doen, te meer daar er grote belangen op het spel staan. Ik ben in intensief overleg met de aandeelhouders en de directies van de betrokken bedrijven. Ik wil ook voorkomen dat deze bedrijven onnodig met dubbele lasten worden geconfronteerd; de heer Ketting heeft veel ervaring op dit gebied. Bovendien wordt er met het "beleningsverbod" voorkomen dat er in de periode tot de splitsing voordelen, voortvloeiend uit het eigendom van het net, voor commerciële doeleinden worden gebruikt. Dit is uitdrukkelijk in de wet geregeld en wij kunnen zo als het ware Unfug voorkomen. Het is dus wenselijk om de inwerkingtreding uit te stellen tot mijn analyse gereed is, zoals ik in mijn brief van 18 juni aan de Kamer heb laten weten.

Ook voor de gasmarkt gaat er veel veranderen. Net als in de elektriciteitssector komt er nu ook in de gassector een transport system-operator (TSO), een beheerder van het landelijk gastransportnet. Daartoe zal de Gasunie een nieuwe vennootschap oprichten, die net als de huidige netwerkpoot van de Gasunie Gastransport services zal heten, kortweg GTS. Ik verwacht dat dit tegen het einde van de zomer afgerond zal zijn. In het wetsvoorstel wordt er voor GTS voorzien in een aantal taken, gericht op het zo soepel mogelijk laten functioneren van de gasmarkt en op het zeker stellen van de gaslevering. De TSO dient dus voor voldoende transportcapaciteit te zorgen en voor evenwicht in het net, voor het "balanceren". Daarnaast moet de TSO kwaliteitsconversie- en flexibiliteitsdiensten aanbieden. Kwaliteitsconversie is overigens geen nieuwe taak, het gaat om de nadere uitwerking van een bestaande taak.

In de richtlijnen van Dte voor gastransport is al aangegeven dat GTS deze diensten móet aanbieden. Ik heb in de nota naar aanleiding van het verslag uiteengezet, welke stappen reeds gezet zijn en welke nog zullen volgen naar aanleiding van de recente problemen met de beschikbaarheid van conversiecapaciteit.

Bij het wetsvoorstel gaat het voor een belangrijk deel om implementatie van de Europese richtlijn voor elektriciteit en gas. Het doel was dan ook voor een deel versnelling van de totstandkoming van een Europese markt.

Wat wij aan het implementeren zijn, is een aantal hoofdelementen zoals de marktopening, de unbundling, de consumentenbescherming, de leveringszekerheid en de transparantie. Leidend bij dit alles is voor mij een harmonisatie van regelgeving waarbij beoogd wordt een level playing field in heel Europa te krijgen. Voorts is in de richtlijnen goed zichtbaar dat een vrije energiemarkt altijd zal blijven vragen om sturingsinstrumenten. Je kunt het niet aan de markt alleen overlaten, want waar mensen werken, zullen dingen verkeerd zijn. Dan is er een betrouwbare overheid nodig om te blijven sturen, om de leveringszekerheid te waarborgen, om inefficiënties en misbruik tegen te gaan en de consumenten te beschermen.

Aan al die aspecten en elementen is in het wetsvoorstel aandacht besteed. In sommige gevallen ben ik van mening dat wij niet moeten blijven steken op het harmonisatieniveau. Dat is namelijk een minimumniveau en daar is in de meeste gevallen sprake van. Maar in sommige gevallen zullen wij verder gaan dan de richtlijn voorschrijft en dan kom ik bij het punt van de unbundling. Dat is gebaseerd op mijn visie dat er een betere marktordening mogelijk is, dat wij een scherpere positie krijgen van de toezichthouder en dat wij een transparantie hebben die zich keert tegen concurrentievervalsing en kruissubsidies, maar die ook past in een ontwikkeling die over de Nederlandse grenzen heen gaat.

In andere gevallen ben ik geneigd om niet of nauwelijks verder te gaan dan de richtlijn voorschrijft, zoals bij het implementeren van de consumentenbescherming in de bijlage van de richtlijn. Het interessante is dat het zelfbeeld van de Nederlander is dat de consument in Nederland altijd zo prachtig beschermd is geweest, maar het blijkt dat wij op het terrein van de consumentenbescherming echt wat van andere Europese landen kunnen leren. Om die reden krijgen wij nu ook een publieke consumententoezichthouder die grensoverschrijdende consumentenconflicten kan beheren, omdat dit past in een Europese markt. Daar is in Nederland heel veel verzet tegen geweest en ik ben erg blij dat mijn staatssecretaris kortgeleden, in het kader van dezelfde filosofie als die ik consistent uitdraag, haar instemming heeft gegeven in het Brusselse aan een Europese consumententoezichthouder.

Ik heb al wat over de Veegwet gezegd; deze dient zo snel mogelijk in werking te treden. Ik laat dat nu verder liggen. Ik ben van mening dat wij daarmee zo snel mogelijk tot nieuwe situaties zullen komen.

Voorzitter. Ik kom bij een paar slotopmerkingen op dit punt. De heer Ketting heeft de vraag gesteld over de regierol van Economische Zaken ten aanzien van de implementatie van de wet. Het is duidelijk dat ik nu werk met een slagvaardige projectorganisatie. Een deel daarvan ziet u gespannen luisteren naar wat de uitkomst van dit debat zal zijn, hangend over de railing van de tribune. Deze projectorganisatie heeft het afgelopen jaar heel goed gewerkt en ik wil hun nog eens duidelijk, in uw aanwezigheid, dankzeggen daarvoor. De projectorganisatie functioneert en zal nog in een hogere versnelling gaan als wij op een goed ogenblik verder te maken krijgen met het probleem van de unbundling, want daar moet nog het een en ander gebeuren. Er zullen ook bancaire elementen bij komen en financiële elementen. Dat wordt een hele

structuur maar die wordt lean and mean, zoals het ministerie steeds meer lean and mean gaat worden.

De ministeriële regelingen inzake de tariefstructuur en voorwaarden voor gas en die inzake de kwaliteitsregulering zijn in voorbereiding en zullen zo snel mogelijk, in ieder geval voor het einde van het jaar, gereed zijn en in werking treden, conform hetgeen ik zo-even al tegen de heer Van den Berg zei. Bij de totstandkoming van deze uitvoeringsregeling worden marktpartijen geconsulteerd en wordt door DTe advies uitgebracht. Ik heb zo hier en daar wel eens mijn bedenkingen over het poldermodel, maar één van de positieve punten is dat consultatie nodig is. Echter, in Nederland zijn wij consultatie en informatie vaak gaan verwarren met het tot een consensus brengen, waarbij wij zeggen dat er niets kan gebeuren totdat iedereen het met elkaar eens is. Dat zal met deze wetgeving niet het geval zijn. Ik vrees dat ik de heer Kox en mevrouw De Rijk niet zal kunnen overtuigen, maar dat moet in een democratie kunnen. In ieder geval moeten wij wel gezegd hebben dat wij een goed en eerlijk debat hebben gehad.

In dit verband wil ik nog gaarne de vraag van mevrouw Sylvester behandelen, daar waar zij zegt dat er een ruime delegatie van regelgeving naar het niveau van AMvB en ministeriële regeling is. Haar vraag was of ik wil zorgdragen voor een adequate invulling en een betrokkenheid van het parlement. Welnu, ik ben niet voor niets lang lid van dit parlement geweest en ook van het Europese Parlement en ik wil daar duidelijk helderheid over geven. Op een aantal gebieden is expliciet een zogenoemde voorhangprocedure voorzien. Dat betreft in het wetsvoorstel specifiek de ministeriële regelingen van artikel 26b van de Elektriciteitswet en artikel 12 van de Gaswet. Mevrouw Sylvester is daarvan op de hoogte; het gaat daarbij om belangrijke dingen zoals de tariefstructuren en de voorwaarden.

Daarnaast is er artikel 16, lid 10, over een AMvB inzake de zogenoemde noodleverantie bij elektriciteitslevering. Het lijkt mij dat het parlement op die manier voldoende betrokken is bij zowel de tariefstructuur en de voorwaarden als de kwestie van de noodleverantie. Ook wat de overige regelingen betreft, verzeker ik u dat een adequate nadere invulling van de formele wetgeving zal plaatsvinden. Ik ben er politiek verantwoordelijk voor en u kunt mij er altijd op aanspreken. Natuurlijk wil ik op al die gebieden DTe er steeds nadrukkelijk bij betrekken.

De heer Schouw vroeg naar de transparantie en de liquiditeit. Ik wil bij AMvB regels stellen voor het verplicht aanbieden en de wijze van aanbieden van gas, elektriciteit of enige capaciteit als dat nodig is voor de transparantie en de liquiditeit. Ik wil ook graag een overzicht van andere landen opstellen, dat ik nu nog niet voor handen heb. Wel weet ik dat in Engeland de mogelijkheid bestaat en in het verleden is gebruikt om, als het niet op een andere manier lukt, de transparantie in de energiemarkt te vergroten via de eigen maatregelen van de betrokken minister.

De heer Van den Berg heeft gevraagd of het begrip "standaardaansluiting" in het wetsvoorstel overeenkomt met het begrip in de tarievencode. Ik versta daaronder de aansluiting van de gebruikelijke types in bepaalde vermogensklassen. Het lijkt mij niet anders dan

het begrip "standaardaansluiting" in de tarievencode. Het ligt voor de hand dat deze twee zaken overeenkomen.

Mevrouw Sylvester vraagt wanneer het voorstel ter zake van het calamiteitenplan komt op grond van artikel 51 van de Gaswet. Zij heeft gelijk dat zij de vinger daarop legt. Er moet een heldere verdeling zijn van de verantwoordelijkheden in het geval van calamiteiten. Bij mijn aantreden bleek mij dat de betrokken minister van de prins geen kwaad wist, namelijk dat het een automatisme was dat buiten de ministeriële verantwoordelijkheid liep. Ik wil zo snel mogelijk bezien hoe dat plan het beste kan worden vormgegeven. Dat zal gebeuren in overleg met de meest betrokkenen. In ieder geval start ik dat overleg zo snel mogelijk met de gezamenlijke netbeheerders en de representatieve organisaties van netgebruikers. Ik vind het van belang dat u er helderheid over krijgt. Het is mogelijk dat het tot het begin van volgend jaar duurt voordat het plan is uitgewerkt, maar dan weet ik en weet u via mij wat er in het geval van calamiteiten gebeurt en waar de prioriteiten liggen. Wij streven niet naar calamiteiten, maar het is van groot belang dat er in dat geval politieke verantwoordelijkheden liggen. Dat was tot nu toe eigenlijk niet het geval.

Ik heb de heer Doek een antwoord gegeven over de veegwet. Ik stel mij voor dat wij in het najaar een wetsvoorstel tot herstel van technische onvolkomenheden in procedure brengen.

De heer Schouw heeft gevraagd waarom in de wet wordt vastgelegd dat DTe zelf met de uitvoering van de evaluatie wordt belast. Hij zegt dat er eigenlijk een onafhankelijke derde partij moet zijn. DTe is erbij geplaatst via een amendement in de Tweede Kamer. Ik heb daar verklaard dat ik er geen behoefte aan had, maar ik heb geleerd dat de Kamer altijd gelijk heeft, zo ook in dit geval. Ik kan natuurlijk wel bekijken of wij nog een eventuele onafhankelijke derde partij bij de evaluatie kunnen betrekken. Dat ben ik graag met hem eens. Maar officieel is het door de Kamer erin geamendeerd. Ik vrees dat de partij van de heer Schouw in de Tweede Kamer daaraan heeft meegedaan, maar helemaal zeker weet ik dat niet.

De heer **Schouw** (D66): Ik weet niet of u zich echt hebt doodgevochten om dit punt eruit te halen, maar daar ga ik van uit. Jammer genoeg is het niet gelukt. Misschien helpt het als mijn collega's hier ook op dit punt reageren. Dan kunt u met die steun in de rug heel gerust een onafhankelijke derde die evaluatie laten uitvoeren. Wat er nu staat, is toch betrekkelijk idioot. Hier houden wij niet van.

De heer **Ketting** (VVD): Mijn fractie kan zich nog voorstellen dat DTe hierover de regie voert. Er moet in ieder geval een voorziening worden getroffen voor de wijze waarop DTe zelf kritisch wordt bezien. Dat was één van de kernpunten van het betoog van collega Schouw. De Tweede Kamer heeft zich daar nog niet over uitgelaten, dus daarin heeft hij alle vrijheid. Mijn fractie spoort hem aan die vrijheid te benutten.

Minister **Brinkhorst**: Ik kan nu al verklaren dat dat punt niet eens met de veegwet van de heer Doek hoeft te

worden meegenomen. Ik vind dat ik criteria moet opstellen voor het functioneren van DTe. Daar kan dan weer een evaluatie over plaatsvinden.

De heer Schouw heeft nog gevraagd, hoe bij de evaluatie aandacht wordt besteed aan doeltreffendheid en marktwerking. Dat staat expliciet in het artikel over de marktwerking.

De heer **Doek** (CDA): Ik mis de positie van TenneT.

Minister **Brinkhorst**: U hebt gelijk. TenneT is zoals u weet een holding, waarbij twee elementen spelen: de netbeheerder en een zusje daarvan, de APX. Beide elementen moeten onafhankelijk van elkaar kunnen functioneren, en hebben dus een onafhankelijke positie. Er kan geen verwarring zijn tussen de bevoegdheden van de netbeheerder en die van APX als veilingorganisatie. De heer Doek had het gevoel dat die twee functies vermengd waren, maar in de praktijk van het werk zijn die twee functies uit elkaar gehouden. Ik heb net in Amsterdam, in de Beurs van Berlage, het vijfjarig lustrum van APX bijgewoond, waarbij ik het gevoel had dat het behoorlijk onafhankelijk functioneerde.

De heer **Doek** (CDA): Ik vind dit treurig. Wat u zegt, is mij bekend. Maar er staat nog een hele "corporate tree" naast het netwerkbedrijf, en daarover maken wij ons zorgen. Ik had graag daarop uw reactie gehoord, en op de verliezen die in die sector worden gemaakt.

Minister **Brinkhorst**: Voorzitter, vindt u het goed dat we hierop in tweede termijn terugkeren?

De **voorzitter**: Ja.
**

De heer **Ketting** (VVD): Wij hebben in onze bijdrage nog gewezen op de "vervuiling" die optreedt als TenneT de markt betreedt. Het bekleedt toch een vertrouwenspositie met betrekking tot gegevens en posities. Daar kan, holdingstructuur of geen holdingstructuur, nooit een situatie in passen waarin het de markt betreedt, waarin het niet alleen faciliterend, maar ook actief bezig is. Dat gaat naar ons gevoel te ver. Wil de minister ook dit punt meenemen in tweede termijn?

Minister **Brinkhorst**: Ik kom daar nog op terug.

Ik kom toe aan het hoofdstukje toezicht. Mevrouw Sylvester heeft mij nog een vraag gesteld over lessons learned. Hoe leren andere toezichthouders van deze toezichthouder, en omgekeerd? Zij zal weten dat ik ook de Opta en de NMA onder mijn hoede heb, waarbij de consistentie in de toezichtsarrangementen en de uitvoering van mededingingstoezicht uitermate belangrijk zijn. In de periodieke evaluaties komen vergelijkingen zeker aan de orde. Ik heb aan het begin van deze week mijn visie op toezicht in het kader van de motie-Heemskerk, partijgenoot van mevrouw Sylvester aan de overkant, aan de Tweede Kamer toegestuurd. De belangrijkste aanbeveling daarin is dat de aansturing van de markttoezichthouders door de departementen strakker en uniformer wordt geregeld.

Dat is gebeurd bij de Opta en dat gebeurt nu ook bij de DTe. Het is een belangrijke lesson learned dat er helderheid is over wie waarvoor verantwoordelijk is.

Het is gebruikelijk dat de adviezen van de DTe inzake marktordening en regelgeving openbaar worden zodra duidelijk is wat ik met die adviezen ga doen of heb gedaan. Recente voorbeelden zijn het advies over de liquiditeit en over de AMvB leveringszekerheid. De Kamer wordt vanzelfsprekend in de gelegenheid gesteld om een en ander te controleren. Zowel het advies als mijn reactie daarop worden openbaar. In het kader van de regelgeving geldt een adviestermijn van een maand. Ten overvloede wijs ik erop dat in het jaarverslag van DTe alle uitgebrachte adviezen worden genoemd en dat DTe de eigen adviezen op zijn website publiceert. Dat schijnt een zeer mooie website te zijn die ik iedereen kan aanraden. Als ik tijd had, zou ik er zelf ook een kijkje nemen.

Ik laat de vragen over TenneT even liggen omdat er inmiddels aanvullende elementen zijn genoemd. Ik zie ook dat de heren Doek en Ketting nader overleg plegen. Ik hoor graag wat zij hierover in tweede termijn nog te berde brengen. Daarna zal ik erop reageren.

De heer Ketting vroeg naar de rol van EZ als regisseur van de splitsing. In dit najaar presenteer ik een plan van aanpak, waarin ik inga op het proces, de timing, de rol van de marktpartijen en mijn eigen rol. Dit moet zo snel mogelijk gebeuren omdat daarna het wetgevingsproces formeel in gang kan worden gezet. Niemand heeft er belang bij om dit op de lange baan te schuiven.

De heer Kox vroeg zich af of de splitsing zal leiden tot snelle overname van de bedrijven. Hij vroeg of ik zou aftreden als er te weinig concurrentie is op de Nederlandse markt. Ik heb al gesproken over de olifant en daar ga ik niet verder op in. Het in stand houden van Nederlandse bedrijven is geen zelfstandige doelstelling van mijn beleid. Ik beoordeel de liberalisering op de gevolgen voor de eindgebruikers. Ik stel het belang van de consument voorop. Ik zie liever een goedkope buitenlandse onderneming dan een duur Nederlands bedrijf. In andere sectoren is in Nederland wel eens te laat op Europese en andere ontwikkelingen gereageerd. Daar hebben goede Nederlandse bedrijven schade van ondervonden. Het is van groot belang dat de mededinging op de Nederlandse energiemarkt gehandhaafd kan worden. De komende maanden zal ik benutten om dat aspect te onderzoeken en om te overleggen met zowel de NMa als met de Europese mededingingsautoriteit. Ik heb al de steun van de heer Monti genoemd. Wij moeten bijvoorbeeld voorkomen dat de bestaande interconnectiecapaciteit wordt misbruikt om een machtspositie op de Nederlandse markt te verwerven.

Mevrouw Sylvester vroeg of ik kan garanderen dat voor 2007 de overdracht van zowel het economische als het juridische eigendom zal plaatsvinden. Ik zal dit najaar mijn plannen tot splitsing presenteren. Die moeten echter door de Tweede en de Eerste Kamer behandeld worden. Ik kan dat dus niet garanderen. Ik streef ernaar dat voor het eind van deze kabinetsperiode en wat mij betreft voor 1 januari 2007 de zaak is afgerond. Als wij 1 januari 2005 nemen als het begin van het wetsvoorstel, dan moet

het moet het met hetzelfde voortvarende tempo waarmee u mij nu bediend heeft, mogelijk zijn om rond 1 januari 2006 de splitsing rond te hebben. Dan hebben wij nog een jaar om het allemaal goed te kunnen regelen. Vervolgens moet ook gezien worden wat er met de netwerken gebeurt. Ik streef dus naar een volledige afwikkeling voor 2007. Ik hoop daarbij op de medewerking van dit huis en van de Tweede Kamer.

Mevrouw Sylvester heeft verder gevraagd hoe ik aankijk tegen de juridische uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van de beoogde splitsing. Omdat er zoveel financiële en andere belangen op het spel staan, ga ik uit van een zorgvuldige wettelijke begeleiding. Ik zie daar op zichzelf geen groot probleem. Het gaat om publieke middelen en publieke eigendom. We moeten uiteraard rekening houden met de redelijke belangen van de bedrijven. Dat laat onverlet dat het juridisch verantwoord is de positionering van de netwerken te reguleren, juist gelet op het zwaarwegende algemene belang van een betrouwbaar en onafhankelijk netbeheer. Vanuit de aandeelhouders gezien wordt met de splitsing de eigendom dan ook niet weggenomen maar gereguleerd, voor zover nodig en proportioneel in het licht van het genoemde algemeen belang. Dat is heel essentieel. We zullen de zaak goed moeten blijven toetsen. Ook bij de quos leases waarvan sprake was, is door de Amerikaanse quos lease eigenaren gesteld dat zij zeker niet minder waard worden, zoals wel eens door de energiebedrijven wordt beweerd. Integendeel, er zal misschien wel een waardevermeerdering zijn. Ik heb dat punt ook met de aandeelhouders besproken in een paar overleggen.

Voorzitter. Ik ben bezig dit traject nader voor te bereiden met de door mij al genoemde en geëerde projectorganisatie. De twee sleutelwoorden zijn daarbij zorgvuldigheid en doelgerichtheid. Nu ik deze weg eenmaal ben ingeslagen, wil ik deze ook met een zekere kracht vervolgen.

Mevrouw Sylvester heeft ook gevraagd hoe dit in de rest van Europa ligt. Het Verenigd Koninkrijk, België, Denemarken, Italië, Spanje en Zweden kennen evenals als Nederland nu al een systeem van juridische splitsing. Duitsland en Frankrijk kennen alleen nog maar een systeem van administratieve splitsing. Duitsland is bezig hiervoor een speciaal iemand aan te stellen aan het eind van dit jaar. Er zal op grond van de tweede Europese Elektriciteits- en Gasrichtlijn in alle lidstaten een systeem van juridische splitsing moeten komen. Dat houdt in dat de netbeheerder die deel uitmaakt van een verticaal geïntegreerd bedrijf juridisch wordt gescheiden van andere onderdelen van het bedrijf. Mevrouw Sylvester heeft daar ook over gesproken. Ik kom daar dadelijk op terug. Zoals ik in mijn brief van 31 maart heb aangegeven, ben ik voornemens om een verdergaande splitsing uniform voor alle regionale energiebedrijven bij wet op te leggen. In het Verenigd Koninkrijk kiezen sommige bedrijven uit een oogpunt van specialisatie reeds vrijwillig voor eigendomssplitsing van het netwerk en het leveringsbedrijf, omdat distributie- en leveringsactiviteiten nu eenmaal om verschillende expertises vragen. Mevrouw Sylvester heeft een vraag gesteld over Frankrijk en de geïntegreerde bedrijven, gericht op het meningsverschil dat daarover bestaat met de vakbeweging. Mijn nieuwe

Franse collega is onlangs aangetreden. Hij zit zowel bij Electricité de France als bij andere bedrijven in een zeer scherp geschil met de vakbeweging. Hij is daarom op dit ogenblik erop gericht om de kwestie van de verticale integratie te benadrukken. Ook Frankrijk moet en zal de Richtlijn implementeren. De trend is zeer onmiskenbaar in de richting van meer unbundling.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik begrijp dat de minister het beeld schetst dat alle andere Europese landen ook voor de unbundling zijn en op termijn de unbundling ook gaan uitvoeren. Mijn vraag betreft ook het tempo waarin dit gaat gebeuren. Nederland kan natuurlijk niet het snelste en braafste jongetje van de klas zijn, omdat we anders mogelijk het kind met het badwater weggooien. Kan de minister ingaan op de termijnen waarop hij denkt dat de andere Europese landen toekomen aan deze unbundling, in relatie tot het beleid dat hij op dit moment voert? Wanneer verwacht hij, los van alle goede voornemens, concreet dat zij met hun unbundling aan de slag gaan? Loopt dat in de pas met wat wij in Nederland doen?

Minister **Brinkhorst**: Wij hebben een aantal spreuken in Nederland. Nederland moet niet gekke Henkie van Europa zijn, Nederland moet niet het braafste jongetje van de klas zijn, doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg. In die termen wil ik de discussie niet voeren. De juridische unbundling is voorgeschreven in de richtlijn. De discussie gaat over de vraag of gekozen wordt voor een verdergaande splitsing, zoals ik in mijn voorstellen heb aangegeven. Daarbij is niet zozeer de idee dat Nederland zijn belangen daarmee plotseling verkwanselt aan op de loer liggende vreemdelingen die ons van onze mooiste paaseieren beroven. Voor mij staan de belangen van de consument, de ondernemer, de afnemer voorop. Mededinging moet dan goed mogelijk zijn. Ik heb al gezegd dat het niet per se een doelstelling is dat energiebedrijven altijd in Nederlandse handen blijven. De trend is nog niet helemaal goed aan te geven. In het Verenigd Koninkrijk heeft men nu enige concrete ervaring en men is daar zeer tevreden mee. Ik verwacht dat in de komende tijd op andere plekken die splitsing zal plaatsvinden. Ik heb niet de vrijheid om daar veel meer over te zeggen. In de komende tijd zullen ongetwijfeld meerdere modellen aan de orde zijn. Het allerbelangrijkste is dat zorgvuldig wordt omgegaan met de belangen van alle betrokkenen, maar vooral staat de consument centraal, al zeg ik daarmee niet dat er geen elementen een rol kunnen spelen waardoor je op een andere positie uitkomt. Men heeft mij ook aangesproken op de positie van de consument.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Ik begrijp heel goed dat de minister naar aanleiding van alle uitdrukkingen zegt dat Nederland dat vooral niet moet zijn. Wij moeten vanuit onze eigen invalshoek proberen om dit beleid vorm te geven. Het is geen doel om de Nederlandse industrie te redden. Mijn vraag richtte zich op het tempo. Wat doet de minister als blijkt dat de andere landen zeer terughoudend worden en mogelijk helemaal niet overgaan tot unbundling? Ik heb in mijn bijdrage gevraagd of de

minister andere oplossingsrichtingen heeft overwogen. Komen zij mogelijk weer in beeld?

Minister **Brinkhorst**: Wat de eerste vraag betreft, ik heb niet gezegd dat ik niets wil doen voor de Nederlandse industrie. Het beeld mag niet zijn dat deze minister van Economische Zaken de industrie niet op het oog heeft. Ik heb alleen gezegd dat op dit specifieke gebied de problematiek zodanig is dat ik verwacht dat wij toegaan naar een beperkt aantal grotere Europese bedrijven en dat er binnen dat geheel een keuze gemaakt moet worden. Ik vind het van grote betekenis dat ik de bedrijven zonder een netwerk laat overgaan in andere handen dan bedrijven met een netwerk. Als een onafhankelijk netwerk een groot goed is waar je op kunt sturen en waardoor onafhankelijkheid verkregen wordt, krijg je ook een gelijke behandeling, een level playing field in Nederland. Het is een valse tegenstelling, te suggereren dat het gaat om de uitverkoop van Nederlandse belangen. Mevrouw Sylvester heeft dat niet zo geformuleerd, maar dat gebeurt wel eens in de publiciteit. Tussen nu en 2007 zullen wij daar veel meer inzicht in krijgen, omdat de markt enorm in beweging is. De discussie over interconnectie, de relatie met de andere lidstaten zal ik tijdens mijn voorzitterschap versterken. Ik verwacht dat wij naar aanleiding van het verschijnen van het plan van aanpak in het najaar en het wetsvoorstel begin volgend daarover verder zullen discussiëren, wellicht ook ter gelegenheid van de komende EZ-begroting.

Mevrouw Sylvester heeft nog gevraagd waarom privatiseringen mogelijk gemaakt moeten worden. Privatisering is geen doel op zich. Het gaat mij om het waarborgen van een betrouwbare energievoorziening. Daar wil ik condities aan stellen. De privatisering is op dit ogenblik de wens van de eigenaren van de bedrijven, de gemeenten en de provincies, en de bedrijven zelf. Zoals ik al zei, heb ik met al die aandeelhouders om de tafel gezeten. Ik kan niet “nee” blijven zeggen, ook niet op grond van Europese wetgeving, maar ik kan wel temporiseren. Ik kan wel zeggen dat commerciële activiteiten na de splitsing direct kunnen worden vervreemd. Dat is wel nadat de wetgeving is geregeld, anders krijg je die vermenging met de netwerken die wij bepaald niet willen hebben.

Mevrouw Sylvester heeft gesteld dat taken alleen moeten worden geprivatiseerd, als de bedoeling is om te komen tot strategische autonomie. Dat zijn wijze woorden, waar ik het bepaald mee eens ben. Het commerciële deel van de energiebedrijven voldoet geheel aan dat criterium. De netwerken voldoen daar wat mij betreft niet aan. Daar moet eerst het toezicht beter worden ontwikkeld. Een besluit over eventuele privatisering zullen wij pas in het jaar 2007 aan de orde stellen, als de voorafgaande splitsing goed is geregeld.

Dan kom ik bij het mooiste stuk van mijn bijdrage, de kwestie van de duurzaamheid. Ik heb weliswaar een andere functie dan in het verleden, maar ik geloof nog steeds in duurzaamheid. Ook om die reden heb ik het amendement van GroenLinks niet behandeld als een kwestie van een oppositie- of regeringspartij, maar omhelsd. Ik heb duidelijk gezegd dat ik het van belang vind dat de stroometikettering van de grond komt.

De vraag van mevrouw De Rijk was hoe de gebruikers van groene stroom kunnen worden vastgehouden. Ik denk dat in een vrije markt de leveranciers ervoor zorgen dat zij hun groene klanten vasthouden. Daar heb ik het volste vertrouwen in. Als je leverancier bent van groene stroom, zou je wel gek zijn als je je klanten kwijtraakt. Bovendien zorg ik ervoor dat de prijs van groene stroom door de MEP concurrerend blijft. Ik denk dat dit een belangrijk punt is.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Ik begrijp dat leveranciers er baat bij hebben om klanten vast te houden. De afgelopen tijd hebben zij klanten kunnen winnen op groene stroom, omdat dit het enige gedeelte was dat geliberaliseerd was. Zij zetten enorm in op groene stroom om daarmee klanten te winnen. In de toekomst is alles geliberaliseerd en hoeven zij hun klanten dus niet te winnen op groene stroom. Dan vraag ik wat straks de incentive voor leveranciers is om groene-stroomklanten te houden. Als zij deze kunnen behouden, als zij grijze-stroomklanten worden, doen zij dat ook.

Minister **Brinkhorst**: Ik ben een beetje teleurgesteld dat u deze positie inneemt. Ik neem aan dat u als overtuigd voorstander van groene stroom, wat ik ook ben, van mening bent dat die 2,7 miljoen klanten ook een fundamentele keuze hebben gedaan. Het is misschien niet zo dat u 2,7 miljoen kiezers hebt verenigd, maar dat moet toch wel uw streven zijn. Dat is niet alleen omdat u ze een goedkope brochure aanbiedt, maar omdat zij geloven in de noodzaak van verduurzaming. Als ik leverancier ben van groene stroom en ik heb zoveel klanten, dan is het van grote betekenis dat ik deze op ideële basis aanspreek en duidelijk zeg: als het om duurzaamheid gaat, zou ik eerder op GroenLinks stemmen, wat mij betreft ook op D66, maar ik ben nu niet in de positie om daar veel over te zeggen, dan op een partij die daar minder aandacht aan geeft. Ik begrijp niet dat u denkt dat uw eigen kiezers, de groene-stroomklanten, deze alleen maar kopen, omdat hij wat goedkoper is bij GroenLinks.

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Het is grappig wat voor brouwsel u ervan maakt. Natuurlijk zijn er mensen die het puur uit overtuiging doen en die het zelfs zullen doen als het drie keer zo duur is. U weet hoe het in het verleden in Brussel ging bij de katalysator in de auto. Prijsverschillen kunnen zeer stimulerend zijn, maar dat prijsverschil verdwijnt straks. Ik ben benieuwd hoe u als minister, mede van duurzaamheid, gaat stimuleren dat die groene-stroomklanten geen grijze-stroomklanten worden.

Minister **Brinkhorst**: Ik heb mijn antwoord eigenlijk al gegeven. Ik denk dat voor de leveranciers van groot belang is dat zij concurrerende prijzen houden op het terrein van groene stroom. Ik zei al dat wij nog subsidies geven via de MEP om dat proces te bevorderen.

Er wordt mij zonet een primeur aangereikt -- mijn medewerkers zijn heel alert -- over groen gas; dat kenden wij nog helemaal niet. De vrije energiemarkt inspireert leveranciers. Een klein bedrijfje, Echte Energie, gaat groen aardgas aanbieden. Dit betekent dat je er verzekerd van bent dat de CO₂-uitstoot van je huishouden of

bedrijfsvoering wordt gecompenseerd. Dat is -- dit zeg ik ook tegen de heer Kox -- een van de deugden van liberalisering. In een periode van regionale monopolies was niemand op het idee gekomen om groen gas te leveren. Over een jaar zullen wij hierover verder spreken, maar voorlopig denk ik dat het gelijk aan mijn kant is. Ik heb het volste vertrouwen in die groene markt.

De heer Ketting stelde voor om subsidies duurzaam in te zetten door te investeren in de kwaliteit van de elektriciteitsvoorziening. Wij zijn beiden van mening dat de subsidies voor duurzame energie zo efficiënt mogelijk moeten worden gebruikt. Vanmiddag heb ik in de Tweede Kamer een VAO gehad met zijn partijgenoot de heer De Krom, die mij vragen stelde over windenergie. Ook bij windenergie is efficiency van grote betekenis. Wij hebben echter wel de verplichting om de EU-doelstelling van 9% duurzame elektriciteit in het jaar 2010 te halen. Op dit moment is 75% van de duurzame markt in handen van de biomassa. Windenergie is nog wat duurder dan gewone elektriciteit, maar het moet natuurlijk wel zo efficiënt mogelijk.

Mevrouw De Rijk vroeg mij hoe wij de milieudoelstellingen willen realiseren. Ik heb al gewezen op de MEP-regeling. In juli van dit jaar kom ik met een tussenevaluatie; in 2005 wil ik de balans van de thans bestaande MEP-regeling opmaken. Dan kunnen wij bezien of wij nog iets anders moeten doen. Het oogmerk is altijd verdere verduurzaming.

De heer Ketting heeft gevraagd hoe de liberalisering zich verhoudt tot de milieudoelstellingen voor duurzaamheid. Door de betere transparantie ontstaat er een kostenbewuster energieverbruik. Verder heb ik al gewezen op de stroometikettering. In de toekomst komt er een systeem met verhandelbare emissierechten. Al deze elementen spelen een belangrijke rol. De heer Ketting stelde mij ook nog een vraag over energie uit "onwelgevallige bronnen". Ik weet niet precies wat hij daarmee bedoelt, maar ik vermoed dat hij daarbij aan kernenergie of bruinkool denkt. Persoonlijk vind ik dat wij niet via import aan milieubeleid moeten doen; dit zijn twee gescheiden zaken. Het is wel van grote betekenis dat wij aan de Raadstafel in Brussel die duurzaamheid bevorderen. Ik wil echter geen importbeperkingen; bovendien kan dat niet in Europees verband.

De heer Ketting vindt dat wij het "gasgebouw" voorlopig maar moeten laten zoals het is. Mijn beleidsdoel blijft ongewijzigd. Er is nog steeds een noodzaak, die vanwege de Europese dimensie alleen maar sterker wordt, om het gasgebouw op afzienbare termijn te herstructureren. Dat is een ingewikkeld proces. Iets wat al 40 of 45 jaar bestaat kan de minister niet zomaar in een jaar veranderen. Mijn streven is om de hervatting van de onderhandelingen liever vroeger dan later te laten plaatsvinden, het liefst nog dit jaar. Nogmaals, de Europese dimensie is van grote betekenis. In dit verband denk ik ook aan de beslissing van kortgeleden over de Waddenzee en aan het kleineveldenbeleid. Er is dus nog flink wat werk aan de winkel.

De heer Schouw heeft, alert als hij altijd is op recente dissertaties, gewezen op het proefschrift van de heer De Vries. Ik wil hem allereerst graag mijn felicitaties overbrengen, omdat hij op zo'n interessant onderwerp is

gepromoveerd. Als ik het goed begrepen heb, concludeert hij net als ik dat de meeste capaciteitsmechanismen niet effectief zijn. Betrouwbaarheidscontracten komen als beste uit het onderzoek van De Vries. Daarmee ben ik het erg eens. Ik streef ernaar om de uitkomst daar waar mogelijk te incorporeren in het vangnet dat ik thans uitwerk.

Wellicht zal ik nog een keer kunnen kennismaken met de heer De Vries. Ik dank de heer Schouw voor zijn bijdrage.

De heer Ketting stelde een vraag over de garantie van de toegang voor brandstoffen. Hij vroeg welke brandstoffen dat zijn. In mijn brief over de leveringszekerheid heb ik geschetst hoe ik wil bereiken dat wij ook op de langere termijn voldoende productiecapaciteit voor elektriciteit hebben. Hij vroeg mij ook of er op de langere termijn voldoende brandstoffen zijn. Het nationale beleid voor gas is erop gericht om zo lang mogelijk gebruik te kunnen maken van onze bodemschatten. Tegen die achtergrond is de beslissing van het kabinet over de Waddenzee zeer positief. Daar is verder nauwelijks meer een woord aan vuil gemaakt. Het is belangrijk wij hier een ecologische doelstelling, namelijk het verdwijnen van een werkelijk schadelijk element voor het milieu, namelijk de kokkelvisserij, kunnen combineren met het schoon winnen van gas. Daardoor blijft het kleineveldenbeleid overeind. Wij kunnen daardoor ook de balansfunctie van het Groninger veld verder uitrekken. Die heeft een grote betekenis voor de transitiefase waar wij op dit ogenblik inzitten. De hele kwestie van de voorzieningszekerheid wordt daarmee door ons ook in Europees verband bevorderd.

Ik ben ook van plan, dat zal waarschijnlijk binnen ons EU-voorzitterschap zijn verdere beslag krijgen, om de dialoog met Rusland te versterken. Wij hebben kortgeleden in Amsterdam het internationale energieforum gehad waar ik voorzitter van was. Het is evident dat ook het investeringsklimaat over gasproductie en transport daarbij aan de orde komt. Ik denk dat wij de komende tijd volop zullen discussiëren over de dimensie van voorzieningszekerheid in Europa.

De heer **Ketting** (VVD): Mijn fractie heeft er geen behoefte aan om op dit uur een uitvoerige discussie met de minister te voeren over dit onderwerp. Wij willen hem wel vragen om bij een volgende gelegenheid, door hem te kiezen, toch aandacht te besteden aan dat aspect van die voorzieningszekerheid van verschillende brandstoffen op langere termijn, ook gebaseerd op strategische overwegingen. Wij willen met name weten hoe de minister als er een bepaalde keuze wordt gemaakt, denkt de markt zodanig aan te sturen dat die keuze ook door de markt wordt opgepakt. Dat is immers het grote probleem. De overheid kan natuurlijk makkelijk bepaalde lijnen uitzetten. De vraag is dan echter hoe zij ervoor zorgt dat de markt ook marktconform, want wij willen het marktmechanisme niet kwijt, die signalen zodanig oppakt dat het beleid ook in concreto wordt ingevuld. Daar zouden wij graag bij een volgende gelegenheid meer over horen van de minister.

Minister **Brinkhorst**: De heer Ketting snijdt een belangrijk thema aan. Hij zegt zelf al dat het zo laat op de avond misschien niet het moment is om ons daar verder heel erg

in te verdiepen. Ik ben het met hem eens dat bij leveringszekerheid een voldoende evenwicht in vraag en aanbod een essentiële zaak is. Ik zeg graag toe dat wij dat in de komende tijd verder gaan uitwerken. Ik heb morgen een debat met de Tweede Kamer. Wellicht komt daar de mogelijkheid uit om ons hier verder in te verdiepen.

De voorzitter: Wij zijn gekomen aan de tweede termijn van de Kamer. Ik wil alle woordvoerders en de minister voor wat betreft de tweede termijn het mooie gezegde "in der Beschränkung zeigt sich der Meister" voor ogen houden. Dit met het oog op de klok.

**

*N

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister van Economische Zaken voor zijn beantwoording in eerste termijn. Ik moet nu even gaan bladeren in mijn vragen. Ik wil nog enkele punten aanstippen die ik belangrijk vind. Ik wil terugkomen op de unbundling, de splitsing. Ik heb de minister gevraagd of hij nog andere oplossingsrichtingen heeft overwogen om te komen tot de keuzevrijheid voor de consument. Ik heb daar nog geen antwoord op gekregen. Waarom heeft hij tot nog toe in zijn beleidsvoornemens, want dat zijn het nog, gekozen voor deze unbundling en welke alternatieven heeft hij overwogen juist omdat het in de Europese context nog niet helemaal zeker is wat andere landen gaan doen. Ik hoor graag van de minister hoe hij erop is gekomen dat de unbundling de beste keuze is.

Ik kom te spreken over de juridische uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van een eventuele splitsing. Straks is het wetsvoorstel wet geworden, maar er kan een energiebedrijf zijn dat het hier toch niet zo mee eens is. Het is geen ondenkbaar scenario dat de directie van dat bedrijf naar de rechter stapt. Hoe gaat dat dan? Kan de wet dan wel echt uitgevoerd worden en kan een dergelijk bedrijf tot de splitsing gedwongen worden? Dit is de essentie van mijn vraag.

De minister heeft aangegeven dat hij zijn uiterste best zal doen om de oorspronkelijke doelstelling (de overdracht van het juridisch en economisch eigendom) vóór 1 januari 2007 gestalte te doen geven. De fractie van de PvdA heeft haar betoog gebaseerd op de geleerde lessen van eerdere privatiseringen. Wij kunnen dus niet half over de sloot springen. Deze hele kwestie is een belangrijke randvoorwaarde voor het realiseren van het eindbeeld dat de minister voor ogen heeft. Het kan niet zo zijn dat de minister op dit moment zegt dat hij weliswaar zijn uiterste best zal doen voor de overdracht van het juridische en economische eigendom, maar dat hij dit niet kan garanderen. Als er in dit wetsvoorstel in dat verband geen concrete datum wordt genoemd en er komt onverhoopt om welke reden dan ook geen wetsvoorstel voor de splitsing, springen wij half over de sloot. Dan komen wij in het water terecht. De minister zal het met mij eens zijn, als ik zeg dat hij ook niet in de schoot van de toekomst kan kijken. Ik wil dus graag dat de minister zijn eerdere antwoorden op dit punt verder aanscherpt.

Ik wil ook nog iets zeggen over de gereguleerde toegang van de gasnetten. De minister heeft aangegeven dat de tarieven wél bekend gemaakt worden. Er zou sprake zijn van een misverstand. Hij noemde dat ook even toen hij de vragen van onder anderen de heer Van den Berg hierover beantwoordde. In de brief van 28 juni van de minister is een verkeerde indruk gewekt. Die brief heb ik er even op nagelezen, omdat het antwoord van de minister mij toch wel verbaasde. In die brief staat letterlijk dat het niet mogelijk is om voor 1 januari 2005 de tarieven vast te stellen. Vandaar mijn vraag aan de minister hoe het zit. Is er sprake van een misverstand? De brief is van gisteren, dus vrij recent. Het kan toch niet zo zijn dat het antwoord in dit beweeglijke dossier nu al weer veranderd is?

Voor het overige ben ik tevreden met het antwoord van de minister. Ik bedank hem daar nogmaals voor. Ik zie wel graag de beantwoording tegemoet van de resterende vragen.

*N

Mevrouw **De Rijk** (GroenLinks): Voorzitter. Ook wij danken de minister voor zijn uitvoerige antwoorden. In dit geval was ik echter wel wat teleurgesteld. Hij heeft ongeveer anderhalf uur gesproken over andere onderwerpen, toen hij pas toe kwam aan het onderwerp dat hij nota bene als het mooiste onderwerp aanduidde, maar het toch na twee zinnen al had afgerond. In die Beschränkung zeigt sich der Meister! Ik geloof echter niet dat dit bij duurzaamheid opgaat. In dit kader heeft de minister gezegd dat er een sterke overheid nodig is om allerlei publieke belangen te borgen. Daarbij ging het over van alles, maar niet over duurzaamheid. De minister heeft het veelvuldig over de consument. Ik zie mensen vooral als burgers. Een burger wil meer dan alleen goedkope stroom. Een burger wil zelfs meer dan alleen altijd stroom, meer dan leveringszekerheid. Veel burgers willen stroom die op een goede manier is gemaakt. Daarom stelde het antwoord van de minister mij nogal teleur.

De minister is enorm weg van keuzevrijheid. Tiny Kox noemde als voorbeeld dat je alleen maar hoeft te kiezen op grond van de situatie dat je nooit thuis bent of altijd de ramen open hebt staan bij 20 graden onder het vriespunt. Ik wil een ander voorbeeld van keuzevrijheid geven. Ik weet niet of de minister ooit een keuze heeft moeten maken tussen particuliere ziektekostenverzekeringen, maar ik neem aan van wel. Dan blijkt het omgekeerde. Je denkt: pakket A heb ik in ieder geval nodig, maar in pakket B zit temidden van een heleboel dingen die ik niet nodig heb, een ding dat ik per se nodig heb, dus ik kies maar voor pakket B. Dan zie je dat in pakket C ook nog iets zit dat je per se nodig hebt en kies je voor pakket C. Als je geld hebt, kies je dus voor het uitgebreidste pakket. Dat is een voorbeeld van keuzevrijheid die geen echte vrijheid is, want voor de dingen die je nodig hebt, heb je al die pakketten bij elkaar nodig. In het geval van energie gaat dit op een andere manier, maar ik wil er vooral mee zeggen dat keuzevrijheid relatief is. Je bent er ook vooral veel tijd mee kwijt.

Wij hebben onze eerste termijn afgesloten met de constatering dat wij een dubbel gevoel hebben over het

geheel van wetten waar deze wet een afsluiting van is. Om dit hybride gevoel ook in ons slotoordeel tot uitdrukking te brengen, vragen wij net als onze fractie in de Tweede Kamer om een aantekening bij het wetsvoorstel dat de ingangsdatum van 1 juli aanstaande regelt, dus het wetsvoorstel met nummer 29303. Wij doen dat niet bij de Implementatie- en interventiewet.

*N

De heer **Doek** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoorden. Ik heb nog maar weinig op te merken; wel heb ik nog wel een brandende vraag over het beheer van het hoogspanningsnet. De CDA-fractie heeft ook in de Tweede Kamer altijd gevochten voor een aparte vennootschap waarvan het Rijk aandeelhouder is. Dat is ook geregeld. Daar zit het hoogspanningsnet nu al voor 40% in; straks voor de overige 60%. De minister heeft zelfs op deze avond nog gezegd dat hij niet wenst dat commerciële activiteiten worden gecombineerd met netwerken. Dat zei hij nog geen zes à zeven minuten geleden. En verdorie, nu blijkt dat bij ons hoogspanningsnet dat wij werkelijk een belangrijke publieke zaak achten, dingen gebeuren die te scharen zijn onder commerciële activiteiten. Ik begrijp ook wel dat dit leuk is voor een raad van bestuur. Het beheren van hoogspanningsnetten is immers een saaie bezigheid waar je geen hoge inkomens mee kunt verdienen. Voorkomen moet echter worden dat dit zich allemaal aan het toezicht van de minister onttrekt. Ik maak op uit de balansgrootte dat het een structuurvennootschap is en dat er een ondernemingsraad is. Dat zal wel zo zijn, maar toch zal de minister de raad van commissarissen behoren aan te spreken op wat er gebeurt. Ik raad hem van harte aan om daar kennis van te nemen, omdat ik niet in de positie wens te komen dat wij over een paar jaar moeten constateren dat daar precies gebeurt wat wij de oude energiemaatschappijen hadden verweten, namelijk dat zij allerlei buitenlandse avonturen aangegaan waren, verliezen hebben geleden enzovoort. De CDA-fractie hecht eraan om dit de minister nog eens zeer duidelijk voor te houden. Ik hoor er graag zijn reactie op.

*N

De heer **Ketting** (VVD): Voorzitter. Ook mijn fractie dankt de minister voor zijn beantwoording, die een wat ontspannen karakter had. Maar ja, dat kwam natuurlijk doordat de heer Schouw al direct in het begin de spanning uit het debat haalde door te zeggen dat D66 voor het wetsvoorstel zal stemmen. Waar doen wij het dan eigenlijk nog voor? Maar goed, ik wil de minister dan toch nog wat meer op zijn gemak stellen door hem mede te delen dat de kans zeer groot is dat mijn fractie dit wetsvoorstel eveneens zal ondersteunen.

Ik haak graag in op de woorden van de heer Doek van zojuist. Ook ik vond het antwoord van de minister over TenneT niet helder en principieel genoeg. TenneT is een staatsbedrijf, en met reden, want TenneT moet een bijzondere spilfunctie, een non-discriminatoire spilfunctie

in het Nederlandse elektriciteitsbestel vervullen, met name als netbeheerder, die steeds belangrijker zal worden. Deze positie mag niet vervuild worden door commerciële of paracommerciële activiteiten. Sterker nog, de krachtige eis die de minister aan de elektriciteitsbedrijven stelt, om de commerciële en de publieke taken volstrekt te scheiden, mag hierbij niet eens een rol spelen, want dit bedrijf heeft alleen maar publieke taken, geen commerciële. Mijn fractie spoort de minister dan ook aan, op dit punt volstrekte helderheid te verschaffen en aan te geven of Dte en hij hiervan van tevoren in kennis waren gesteld en dit hebben goedgekeurd. Zo niet, dan vragen wij de minister, een mechanisme te ontwerpen om ervoor te zorgen dat dit voortaan wel gebeurt, want recidive zou mijn fractie buitengewoon moeilijk kunnen accepteren.

De hele discussie over splitsing zou ik willen scheiden van het punt van het economisch eigendom, want de overgang van het economisch eigendom stond al in de wet voordat de minister in zijn brief de splitsing noemde. Ik denk dat dit terecht was. Dit betekent dat de overgang van het economisch eigendom naar het netbedrijf los staat van de discussie over splitsing. Dit onderstreept de zuiverheid van de vette netbeheerder en maakt doelmatig toezicht mogelijk. Mijn fractie zou graag de toezegging van de minister horen dat de oorspronkelijke intentie van de wet in stand blijft, ook als de discussie over splitsing geen resultaat heeft, en dat er een horizonbepaling bij geldt. Ik heb nu gehoord dat het vóór 1 januari 2007 rond zal zijn, maar wij vinden dit buitengewoon laat. Ik zou me kunnen voorstellen dat het eerder kan.

De minister sprak van Unfug. Die is inderdaad slecht te hanteren. Dit is een effectieve, zuivere maatregel en wij zouden willen voorkomen dat er steeds nieuwe maatregelen moeten worden genomen in de trant van: "gij zult geen hypotheek hebben", "gij zult geen inkomsten genereren" of wat dan ook. Laten wij het toch alsjeblieft houden bij helder, werkbaar toezicht, en dus bij goede marktwerking.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Allereerst een verontschuldiging aan de heer Ketting omdat ik voor hem een spannend avondje heb verziekt door al op voorhand mijn kaarten op tafel te leggen. Politiek is een ingewikkeld vak, ik probeer het te leren, maar het gaat met vallen en opstaan. Overigens had ik het idee dat hij in eerste termijn helemaal open kaart speelde, dus hij heeft het ook voor mij een beetje verziekt.

Ik dank de minister voor zijn duidelijke reacties, die to the point waren. Ik dank ook zijn medewerkers; ik had mij bij wijze van test een klein pesterijtje veroorloofd door mijn tekst niet van tevoren in te leveren. Dit blijkt voortreffelijk te werken, dus buitengewoon veel dank omdat er zoveel aandacht aan is besteed.

In eerste termijn heb ik een aantal kritische opmerkingen gemaakt over het gebrek aan concurrentie. Het is goed dat de minister dit erkent en dat hij een hele set van maatregelen heeft genomen en zich tot op Europees niveau inzet voor meer concurrentie. Uiteraard steunen wij dit.

Wij hebben gesproken over wat er vanaf 1 juli gaat gebeuren. Ik was niet ongerust daarop, gezien de schriftelijke voorbereiding; de update die de minister heeft gegeven, heeft mij niet méér ongerust gemaakt dan ik al was. Ik denk derhalve dat die olifant niet zijn kant op komt. Ik denk dat hij dit heel adequaat en goed heeft gedaan.

Wij hebben voorts gesproken over de voorname rol van DTe als regelaar van de markt en beschermer van de consument. Dat is een buitengewoon zware taak. Ik ben blij dat de minister mijn punt ondersteunt dat dit een belangrijke taak is en dat wij het ook op een goede manier moeten evalueren. Het is goed om te kijken hoe zij met die dingen omgaan en het is fijn dat hij de toezegging heeft gedaan om die onafhankelijke evaluatie te regelen bij de Veegwet.

Waar ik minder tevreden over ben -- want je moet altijd wel een puntje hebben -- is de badinerende tussenzin die de minister een aantal keren bezigde, daar waar het websites betreft. Dat badinerende tussenzinnetje was: "Als ik er tijd voor heb" of iets dergelijks. Ik denk dat dit een generatieverschil is tussen de minister en mij. Dat is bijna iets wiskundigs en als zodanig is het generatieprobleem onoplosbaar. Ik breng hem hierbij toch even een vrij vervelende zaak in herinnering, gelet op alle ambities rondom het Innovatieplatform. Dat is dat het imago van het Innovatieplatform niet een deukje maar een heel forse deuk opliep, alleen vanwege het enkele feit dat die oenen niet tijdig een goede website hadden. Ik zou niet graag willen dat dit ons overkomt. Gelukkig maakt de minister mij elke week blij met een elektronische nieuwsbrief. Ik weet niet of hij daarvan op de hoogte is, maar hij staat daar als minister elke week met zijn foto in. Misschien mag ik hem adviseren eens na te denken over een weblog, want ik denk dat dit zijn populariteit nog meer ten goede komt.

Ik ben voorts blij met de toezegging van de minister inzake een internationale vergelijking betreffende de artikelen 66a en 86d. Ik neem aan dat dit in het najaar komt. Ik sluit mij aan bij de stevige opmerkingen van de heer Doek en de heer Ketting rondom TenneT. Daar valt niets aan toe te voegen. Ik zou mij kunnen voorstellen dat de minister daar heel helder per brief op reageert, want het is nogal wat.

Over splitsing komen wij nog te praten. Wat betreft het tijdspad hoop ik dat wij dit halen, zo zeg ik even minzaam. Ten aanzien van duurzame energie ben ik het met mevrouw De Rijk eens -- zij is nu helaas vertrokken -- dat daar wat weinig aandacht aan is besteed. Ik begrijp dit wel, want het is een onderwerp dat niet direct met deze wetsvoorstellen te maken heeft. Misschien is het een suggestie dat wij, als wij verder gaan met beleidsthema's bij begrotingsdebatten, dit volgend jaar doen bij de begroting van Economische Zaken.

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik dank de minister hartelijk voor zijn uitvoerige beantwoording. Ik ben gerustgesteld over de positie van de consument in het geval er een soort conflict zou zijn. Dan kan men zich

beroepen op grond van de tweede EU-gasrichtlijn, want men heeft dan wettelijke rechten. Dat heeft de minister gezegd en dat geeft mij rust.

Ik vraag mij af of ik het volgende goed heb begrepen, want de minister is heel lang aan het woord geweest -- zolang preken onze dominees zelfs niet en die kunnen er wat van! Nu, dat hoeft niet in de notulen, want ik zie de minister al schrikken... Echter, als er zo lang wordt gesproken, ontgaat je wel eens wat. Heb ik nu goed begrepen dat de minister heeft gezegd, dat de tweede EU-gasrichtlijn echt per 1 januari 2005 volledig zal zijn doorgevoerd?

Voorzitter. Nu ik dit goed heb begrepen, kan ik kort zijn en sluit ik mij aan bij de woorden die zijn gezegd over TenneT door de collega's die vóór mij hebben gesproken.

*N

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik vond het chic van de minister dat hij complimenten uitdeelde aan zijn medewerkers om te laten zien dat het teamwork was. Ik vond het nog leuker dat hij een tweede compliment uitdeelde. Maar toen hij zijn derde compliment uitdeelde, dacht ik: nu moet er binnenkort een bericht van het ministerie komen dat er een 30% salarisverhoging voor de medewerkers van het ministerie komt. Maar dat is een kwestie van tijd.

Ik ben blij dat ik de minister er gelukkig mee heb kunnen maken dat mijn partij hier gematigd oppositie voert. De pay-off van mijn partij is alweer enkele jaren "eerste weg links": niet de zesde of zevende, maar gewoon de eerste weg links. Het is de minister misschien ontgaan, maar de echte radicalen zitten al sinds jaar en dag in de regering. De revolutie komt de afgelopen 25 jaar niet van de socialisten, maar van de liberalen. Dat is overigens het grote probleem in dit land. Maar ik heb hem graag horen praten. Ik wist niet dat dominees dat veel korter deden. Ik kijk wel uit naar het moment dat ik zo lang mag praten en de minister zo kort moet reageren op mijn betoog, want dan had ik hem wat meer kunnen uitleggen over mijn visie. Maar dat is geen excuus.

Hij heeft gelijk dat hij de SP niets heeft horen zeggen over de oude situatie, alsof toen alles goed was. Nee, toen was niet alles goed. De oude energiebedrijven waren vaak machtswellustig, erg lui en weinig creatief. Er was sprake van veel te weinig invloed van afnemers en gebruikers en van een vreselijke laksheid van de politiek. Voordat ik in dit schone bestaan als senator terecht kwam, mocht ik graag de activist uithangen. In die tijd heb ik de gebouwen van veel gas- en stroomleveranciers van binnen bekeken, zelfs als ik daar snel buiten werd gekeken door directies en aandeelhouders. Ik heb menig spandoek vastgehouden, petitie aangeboden enzovoorts om te protesteren tegen de slechte gang van zaken bij die overheidsnutsbedrijven. Ik wil een variant op de minister lanceren. Sterke nutsbedrijven verdienen een sterke overheid, maar daar mankeerde het aan. De nutsbedrijven werden steeds sterker, maar de overheid werd steeds lakser. Dat leidde ertoe dat die bedrijven te sterk werden. Dat leidde tot ergernis, bureaucratie en rare avonturen. Dat

heeft de tendens op gang gebracht: wij kunnen het beter uit handen geven; de overheid maakt er niks van, dus laten wij het aan de markt geven. Dat is op zichzelf geen vreemde gedachte. Alleen denk ik dat het geen juiste gedachte is. Als de overheid iets niet goed doet, kan de markt een oplossing zijn. Maar de oplossing voor een slecht functionerende overheid kan ook zijn een goed functionerende overheid. Ik ben van mening dat de oplossing die nu in Europa wordt gekozen geen goede oplossing zal zijn. Het zal geen oplossing voor een probleem zijn, maar een probleem erbij. Het zal een onvolmaakte oligopolistische markt worden waarin de positie van de consument zeker op enige termijn niet beter, maar eerder slechter zal worden en waarop de invloed van de gemeenschap ook verdwenen zal zijn.

De minister zegt dat het er niet zozeer om gaat of je van een Nederlands bedrijf gas of stroom koopt, maar dat het erom gaat tegen welke prijs of onder welke condities je dat doet. Daar valt veel voor te zeggen, maar wat doe je als die bedrijven niet functioneren zoals wij willen en het geen Nederlandse bedrijven meer zijn? Dan is de vraag wie het voor het zeggen heeft in Europa. Ik zie de minister hopen dat hij zijn sterke overheid overeind kan houden, maar dat is nog de vraag. Waar zit je macht? Als je het alleen van argumenten moet hebben, verlies je het snel. Ik kijk dan naar mijn eigen positie in deze Kamer. Aan mijn argumenten mankeert het meestal niet, maar uiteindelijk verlies ik het toch vaak. Overigens hoeft niet iedereen het eens te zijn met die conclusie.

Ik hoop dat ik duidelijk heb gemaakt hoe ik tegen deze zaak aankijk. Collega Schouw heeft gevraagd wat ik zou doen als het allemaal goed gaat. Echt waar, dan roep ik hoera. Mijn grootste genot is niet om anderen te zien falen. Het aardigste is als er iets goed gaat. Elke politieke ideologie die daar niet tegen kan, is een ouderwetse ideologie. Daar moet je je dan maar op aanpassen. Daarom ben ik allang niet meer in Marx. Dat de VVD nog steeds in Adam Smith is, toont het verschil tussen een echt progressieve en een echt conservatieve partij.

Ik waardeer het verhaal van de minister over Carrington buitengewoon. Ik vind dat het echt zo moet zijn. De minister moet ook weten dat de Carringtonnorm alleen bekend is geworden, doordat Carrington daadwerkelijk deed wat hij had beloofd. Ik wens de minister nog een lang leven toe als minister in dit kabinet, maar ik vind het wel een juiste stellingname. Als er iets fout gaat, moet er iemand aftreden en zal er ook opgetreden moeten worden. Mocht een sterke markt niet de oplossing blijken te zijn, vindt de minister dan dat we op onze schreden terug moeten komen en over moeten gaan tot resocialisering van de energiesector? Mijn oplossing hoeft niet de juiste te zijn, de oplossing van de minister hoeft ook niet de juiste te zijn.

Ik heb bij deze minister het beeld van de leeuwentemmer: hij wil alles als sterke overheid in bedwang houden. Maar als het niet lukt, lopen de leeuwen los en eten ze de lammeren op. In het aards paradijs gebeurde dat niet, maar daarin heb ik niet al te veel vertrouwen. Daarom moet ik mij helaas tegen dit voorstel verklaren.

*N

Minister **Brinkhorst**: Voorzitter. Mevrouw Sylvester stelde een vraag over de unbundling, en vroeg of ik aan andere oplossingsrichtingen heb gedacht, vanwege de juridische uitvoerbaarheid van de kwestie. Ik heb de richtlijn gezien, waarin minimumharmonisatie is voorgeschreven. Daarom heb ik gezegd dat vele andere lidstaten daarmee bezig zijn. De mogelijkheid om verder te gaan, wordt uitdrukkelijk opengelaten. De splitsing is goed voor de werking van de Nederlandse markt, en voor de positie van de Nederlandse consument. Dit geldt eigenlijk ook als andere landen dat niet doen, maar ik hoop en verwacht wel dat de trend deze richting opgaat. Mij is gevraagd wat de alternatieven zijn. De alternatieven waren alle buitengewoon ingewikkeld, met name als het gaat om toezicht. Ik trof een wat schimmige, onheldere situatie aan, zodat ik de keuze heb gemaakt die ik heb gemaakt, waar ik onverkort achter sta.

Mevrouw Sylvester heeft, net als de heer Ketting, gevraagd wat er gebeurt als de splitsing om wat voor reden dan ook niet doorgaat. Treden de artikelen over afsplitsing van de economische eigendom dan alsnog in werking? Mijn antwoord is driewerf "ja": uiterlijk 1 januari 2007, maar waarschijnlijk eerder, want deze Kamer neemt het wetsvoorstel aan. De heer Ketting noemde 1 januari 2005, maar dat lijkt mij geen verstandige datum. Als deze Kamer daarin persisteert, moet ik dat heroverwegen, maar dat doet deze Kamer niet. Ik blijf daarom bij mijn brief van 18 juni. Maar het is evident dat de economische unbundling sowieso doorgaat. Het hangt van beide Kamers af of, als ik eind dit jaar mijn wetsvoorstel plus plan van aanpak aanbied, de zaak ruimschoots voor 1 januari 2007 rond is. Ik zie niet in waarom dat weer meer dan een jaar moet duren. Wat mij betreft is er ook geen sprake van een half over de sloot springen.

Ik kom toe aan de vragen over de gereguleerde toegang. Ik heb op dat punt geen andere positie opgenomen. De tarieven worden inderdaad voor 1 januari 2005 bekend gemaakt, maar niet volgens de trits die in het wetsvoorstel staat, namelijk eerst de ministeriële regeling, dan de tariefstructuur en dan de tariefvoorstellen. Zij worden wel door DTe vastgesteld. Voor 1 januari 2005 treedt dat element onverkort in werking.

Ik heb over de juridische uitvoerbaarheid van de splitsing al gezegd dat dat natuurlijk proportioneel moet gebeuren. Natuurlijk moeten ook de grenzen van het EVRM worden gerespecteerd.

Splitsing is ontegenzeggelijk juridisch houdbaar. Ik heb dit zorgvuldig door topjuristen in Nederland laten zien. Ik weet dat de energiebedrijven tot de tanden gewapend zijn, maar ik lust ze wel. In dat opzicht gaan wij een interessante tijd tegemoet. Ik hoop overigens dat men op korte termijn tot een beter inzicht komt. Veel aandeelhouders willen onderhand wel helderheid.

De heer **Doek** (CDA): U neemt nu iets terug van uw oorspronkelijke antwoord over de tarieven. Kort gezegd, houdt u zich niet aan de richtlijn. U moet de voorwaarden en de tariefstructuur vaststellen en daaruit volgen de

maximumtarieven. Het was niet meer mogelijk om de maximumtarieven halverwege het jaar vast te stellen. Dit wordt nu 1 januari 2006. Ik had al kunnen leven met de toezegging dat u wel de voorwaarden en de tariefstructuur zou vaststellen. U zei echter dat u ook de tarieven per 1 januari 2005 volgens de richtlijn zou vaststellen. Dat moet u nu niet terugnemen. Als u dat zegt, hoort de hele riedel erbij. DTe heeft zich goed voorbereid. Het gaat om de voorwaarden, de tariefstructuur en het maximumtarief.

Minister Brinkhorst: Ik neem helemaal niets terug. In de brief staat dat zij zullen handelen op basis van de onlangs vastgestelde richtlijn voor de toegang tot het gasnet van DTe. In dat kader moeten de tarieven aan DTe worden voorgelegd. Op basis van het nieuwe artikel 82 Gaswet zullen de tarieven voor 1 januari 2005 vastgesteld worden. Dat heb ik ook in eerste termijn gezegd. Ik heb alleen de positie van de minister van Economische Zaken genoemd in verband met de huidige wetgeving. De heer Van den Berg en u hebben gevraagd of dit op grond van de richtlijn kan. U kunt van mij aannemen dat ik altijd de Europese richtlijnen waaraan wij ons verbonden hebben, naar letter en geest zal uitvoeren. Wij hebben alleen zelf een speciaal systeem opgetuigd wat ertoe leidt dat een en ander pas per 1 januari 2006 geregeld kan zijn. Dat heeft echter niets te maken met de Europese richtlijn. U moet dit onderscheid duidelijk maken.

De heer Doek (CDA): Ik denk dat hetgeen ik zojuist gezegd heb helder in de Handelingen komt. Als uw ambtenaren en de vertegenwoordigers van DTe dit goed nalezen en dit combineren met uw toezegging, dan zijn wij allebei zeer tevreden.

Minister Brinkhorst: Als het de heer Doek gelukkig maakt dat zijn woorden helder in de notulen komen, dan zal ik hem niet tegenspreken.

Mevrouw De Rijk heeft gevraagd op welke wijze gewaarborgd kan worden dat groene klanten ook groen blijven. Sinds de MEP 2003 hebben investeerders de bereidheid om geld te steken in duurzame energie. Voorbeelden daarvan zijn de convenanten van de provincies op het gebied van de windenergie en de niet overdreven verwachting dat het de windmolenparken tegen het jaar 2010 700 megawatt zullen leveren. Ik heb weinig tijd besteed aan de stroometikettering, omdat dit debat niet speciaal over duurzame energie ging. Ik wijs erop dat ik dit niet als uitsmijter heb bedoeld, maar als een dragend element van de trits liberalisering, voorzieningszekerheid en duurzaamheid. Die elementen zijn voor mij onverbreekelijk met elkaar verbonden.

Veel woordvoerders zijn teruggekomen op TenneT. Voor mij is het heel duidelijk. Ik wil TenneT niet anders behandelen dan de regionale netbeheerders als het gaat om de scheiding van enerzijds netbeheer en anderzijds productie en levering. TenneT kent al een dergelijke scheiding. Het mag zich niet bemoeien met productie en levering. Er moet sprake zijn van de integriteit waar de heer Ketting het over had.

Op die markten neemt de beurs dan ook geen positie in. Dat is precies dezelfde situatie als bij de regionale bedrijven.

Voorzitter. Bij Tennet geldt vervolgens dat de resultaten die worden behaald uit de vervulling van het netbeheersmonopolie niet mogen worden gebruikt ter financiering van andere niet wettelijke activiteiten. Er is bovendien een nieuw element in deze wetgeving, namelijk dat ik toezicht houd op de vennootschapsrechtelijke structuur van de met de landelijke netbeheerder verbonden rechtspersonen, artikel 17a, lid 3. Wij toetsen op die manier of andere activiteiten die dus geen productie of levering zijn, het netbedrijf mogelijk zouden kunnen schaden. Als dat het geval is, dan verleen ik daar geen goedkeuring aan. Er kan dus ook geen ongecontroleerde lijst van vennootschappen ontstaan met andere activiteiten. Verder zal Tennet scherp toezien op de onafhankelijkheid van de netbeheerder en de juiste aanwending van de financiële middelen. Het feit dat de heer Doek en daarna de heer Ketting gesecondeerd door de heren Van den Berg en Schouw daar een zeer belangrijk punt van maken, maakt mij nog eens extra waakzaam. Ik zal dit punt wellicht nog kunnen betrekken bij de Veegwet, waarover we het hebben gehad, zodat er geen enkel gebrek aan helderheid is. Het laatste wat ik wil, is dat u mij terecht kunt verwijten dat ik mijn eigen leer van scheiding voor Tennet niet goed zou toepassen. Dat is bepaald niet de bedoeling.

De heer Ketting (VVD): Voorzitter. Ik was in het begin van het betoog van de minister niet helemaal gerust. Tennet heeft een andere positie dan een gewoon elektriciteitsbedrijf. Tennet is Tennet geworden omdat het een specifieke functie in het elektriciteitsbestel moest verrichten. Op die basis is ook de structuur gekozen met volledig staatsaandeelhouderschap en dergelijke. Dat betekent dat er geen spoor van twijfel mag bestaan over wat Tennet wel of niet mag doen. De minister heeft nog een antwoord gegeven op de vraag of hem bij de overname van energiekeuze tevoren om goedkeuring is gevraagd. Dit geldt ook voor de DTe. Ik mag de minister erop wijzen dat er in de pers verschillende uitlatingen zijn geweest, zowel van de directeur van Tennet als van de directeur van de energiekeuze, dat zij gewoon leveren en dat zij 5% van de zakelijke klanten hebben. Naar de mening van mijn fractie kan dat bij Tennet niet, ook niet bij een of andere BV in een holdingstructuur. Dat is naar de mening van mijn fractie ten principale niet aan Tennet voorbehouden. Ik hoor daar graag de mening van de minister over. Het wordt anders voor mijn fractie belangrijk om daar bij de komende wetgeving nog een ordenende hand in te kunnen hebben.

Minister Brinkhorst: De heer Ketting interrompeerde op het moment dat ik aan het antwoord op de vraag over de energiekeuze toe was. Ik zal hem nu op zijn wenken bedienen. De vraag van de heer Ketting was of de minister van Economische Zaken vooraf Tennet toestemming heeft gegeven voor de overname van energiekeuze. Het antwoord was dat dat volgens de huidige wet niet hoeft. Dat is dus ook niet gebeurd. Door de nieuwe I&I wet die we vanavond behandelen en waarvan ik oprecht hoop, dat de Kamer die vanavond zal goedkeuren, zal dit wel aan de minister van Economische Zaken moeten worden voorgelegd. We hebben als de wet van kracht wordt dan

ook precies het mechanisme dat de heer Ketting wil. Als de vraag bij mij komt, dan heb ik die bevoegdheid nu wel. Dat was in de oude wetgeving niet het geval.

De heer Schouw heeft een vraag gesteld over het generatieverschil. We kunnen daar niet erg veel meer aan doen. Ik denk ook niet dat hij mij zal inhalen in de komende tijd. Hij heeft een belangrijk punt als hij zegt dat ik mijn eigen website meer moet bekijken en wellicht wat meer moet gaan webloggen. Ik beloof beterschap op dit punt. Als ik deze zomer van een berg ben afgedaald, zal ik vertellen wat ik gedaan heb op mijn weblog. Ik hoop dat de heer Schouw dat de volgende keer dat ik hem zie, dan ook gelezen heeft. Voor het overige zijn we het erover eens dat de evaluatie van de DTe zal plaatsvinden met de betrokkenheid van derden.

De heer Schouw, de heer Kox en ik hebben altijd interessante debatten. Ik ben het ermee eens dat er meer radicaliteit in de regering is. Conservatisme bestaat wanneer men niet wenst te reageren op veranderingen in de samenleving. Dat is met de huidige oppositie het geval. Er is geen werkelijk alternatief voor de kabinetsvisie op een sterke markt, een sterke overheid, gericht op globalisering, Europeanisering. Ik wil de vergrijzing er niet bijhalen.

De heer **Kox** (SP): Uw opmerking dat de oppositie geen alternatief heeft, klopt niet. Ik heb gezegd dat er een alternatief is voor een slecht werkende overheid, namelijk een goed werkende overheid. Dat is geen doodoener, maar net zo'n goed antwoord als een sterke markt voor een slechte overheid. Als ik evenveel tijd mag nemen als de minister, zal ik uitleggen dat dit een alternatief is. Of hij het ermee eens is, is iets anders, maar hij mag mijn partij niet verwijten dat wij onder andere op dit terrein geen alternatieven ontwikkelen. Ik zal de boekjes die wij daarover hebben geschreven, toesturen aan de minister. Als hij niet aan het webloggen is, kan hij daar ouderwets in lezen. Dan kan hij het alternatief van de SP nog eens goed beoordelen.

Minister **Brinkhorst**: Ik ga graag met de leider van uw partij in debat, maar als uw partij het bestaan van Europa ontkent en het bestaan van de Europese interne markt ontkent, dan hebt u het alternatief: met de SP terug achter de Hollandse waterlinie. Dat is voor ons echter geen redelijk alternatief. Zolang u die positie verdedigt en verdergaande samenwerking afwijst, met protectionisme op nationale grondslag als basis, is er geen werkelijk alternatief. Het is te laat om hierop verder door te gaan. Ik vind het ook aardig om het debat een beetje scherp te houden. Wij treffen elkaar wel weer op het punt van de Europese macht, want de concurrentiebevoegdheden moeten gecorrigeerd worden. Het mededingingsbeleid van de Europese Commissie is, naast de NMa, een belangrijke basis om misbruik van een concurrentiepositie op de Nederlandse markt te voorkomen. Op dat punt treffen de heer Kox en ik elkaar dan weer wel. Ik ben geen voorstander van een terugtrekkende overheid, zoals hij heeft gemerkt. Het onderwerp wordt iedere keer aan de orde gesteld. Het nieuwe element is dat een optredende

overheid goed gecombineerd kan worden met een sterke markt.

Ik ben hiermee aan het eind van mijn tweede termijn.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsvoorstellen worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van de SP wordt conform artikel 112 van het Reglement van orde aantekening verleend dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel 29372 te hebben kunnen verenigen.

De aanwezige leden van de fracties van de SP en GroenLinks wordt conform artikel 112 van het Reglement van orde aantekening verleend dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel 29303 te hebben kunnen verenigen.

Ik sluit de vergadering onder hartelijke dankzegging voor ieders aanwezigheid.
**

Sluiting 23.57 uur